

STRATEGIJA RAZVOJA OPĆINE NOVI GRAD SARAJEVO ZA PERIOD 2014. - 2020.

OPĆINA NOVI GRAD SARAJEVO

Sarajevo, 2014. godina

U ime Općine Novi Grad Sarajevo

Mr. Semir Efendić, načelnik Općine Novi Grad Sarajevo

Tim Ekonomskog instituta Sarajevo

Doc. dr. Muamer Halilbašić

Prof. dr. Jasmina Osmanković

Doc. dr. Eldin Mehić

Mr. sci. Merima Činjarević

Mr. Nađa Kalamujić

Sarajevo, 2014. godina

Učesnici u pripremi Strategije

U ime Općine Novi Grad Sarajevo

Mr. Semir Efendić, načelnik Općine

Koordinator u ime Općine Novi Grad Sarajevo

Mr. Đenan Šarkinović, savjetnik načelnika

Glavni konsultant

Emir Dedović, pomoćnik načelnika Općinske službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove

Konsultanti za investicije i projekte

Dervo Čolakohodžić, pomoćnik načelnika Općinske službe za investicije, komunalnu infrastrukturu i stambene poslove

Ekonomski institut Sarajevo

Doc. dr. Muamer Halilbašić, direktor

Tim Ekonomskog instituta Sarajevo

Prof. dr. Jasmina Osmanković, rukovodilac projekta
Doc. dr. Muamer Halilbašić, korukovodilac projekta
Doc. dr. Eldin Mehić, član projekta
Mr. sci. Merima Činjarević, član projekta
Mr. Nađa Kalamujić, član projekta

Lokalni razvojni tim

Semir Efendić, načelnik Općine, voditelj
Edina Gabela, predsjedavajuća Općinskog vijeća
Mersa Kustura, sekretar Općine
Đenan Šarkinović, savjetnik načelnika
Muhamed Smajić, direktor JP LOKOM d.o.o.
Amina Vatreš-Nezirević, PR Općine
Muamer Halilbašić, Ekonomski institut Sarajevo
Jasmina Osmanković, Ekonomski institut Sarajevo
Eldin Mehić, Ekonomski institut Sarajevo

Radna grupa za lokalnu ekonomiju

Emir Dedović, pomoćnik načelnika Općinske službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove, voditelj grupe
Dervo Čolakhodžić, pomoćnik načelnika Općinske službe za investicije, komunalnu infrastrukturu i stambene poslove
Razija Hamzić, pomoćnica načelnika Općinske službe za urbanizam, imovinskopravne, geodetske poslove i katastar nekretnina
Hazima Pecirep, šefica Odsjeka za integrirani lokalni razvoj
Selma Dugalija, stručna saradnica za integrirani lokalni razvoj, koordinatorica Radne grupe
Amela Topuz, predstavnica Općinskog vijeća
Amil Šukalo, izvršni direktor JP LOKOM d.o.o.
Eldin Hadžiselimović, predstavnik stranih investitora
Edin Lončarić, predstavnik lokalnih investitora
Erkan Hadžifejzović, predstavnik medija sa područja općine
Adis Holjan, predstavnik omladinskih udruženja koja promoviraju preduzetništvo
Sahrudin Sarajčić, predstavnik Gradske uprave Grada Sarajeva, pomoćnik gradonačelnika
Nurija Memić, predstavnik Ministarstva privrede Kantona Sarajevo
Gordana Memišević, Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo
Ljiljana Misirača, Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo
Esad Ibišević, predstavnik Privredne komore Kantona Sarajevo
Amela Ikić i Belma Pašić, predstavnice SERDA-e
Muamer Halilbašić, direktor Ekonomskog instituta Sarajevo, moderator

Radna grupa za društveni razvoj

Taib Delalić, pomoćnik načelnika Općinske službe za boračka pitanja, rad, socijalna pitanja i zdravstvo, voditelj grupe
Elvir Resić, pomoćnik načelnika Općinske službe za obrazovanje, kulturu, sport i lokalni integrirani razvoj
Vernes Ćosić, predstavnik Općinskog vijeća
Hajrudin Ćuprija, direktor OŠ „Fatima Gunić“
Minela Valjevčić, NVO Out loud
Aida Sušić, NVO KULT
Naida Pandur, Centar za mlade, koordinatorica Radne grupe
Adnan Ohranović, NVO sa sjedištem na teritoriji općine
Nazif Osmanović, Vijeće MZ Naselje heroja Sokolje
Jasmina Osmanković, Ekonomski institut Sarajevo, moderator

Radna grupa za okoliš

Edina Imamović, šefica Odsjeka za stambene poslove i energetska efikasnost, voditeljica grupe
Azra Agić, šefica Odsjeka za legalizaciju
Anera Kečo, stručna saradnica za ekološke projekte, koordinatorica Radne grupe
Erdal Ćeman, stručni saradnik za održavanje zelenih površina pod upravom JP LOKOM d.o.o.
Zijada Krvavac, Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo

Eldin Mehić, Ekonomski institut Sarajevo, moderator

Konsultanti za rodnu ravnopravnost

Maja Bosnić, UN Women

Dženita Hrelja Hasečić, gender equality expert

Lektor

Mirela Dautbegović

SADRŽAJ

Učesnici u pripremi Strategije	3
Pregled tabela i slika	9
Lista korištenih skraćenica	12
SAŽETAK	14
1. UVOD	18
1.1. Učesnici	18
1.2. Proces	19
1.3. Metodologija	20
1.4. Struktura dokumenta	21
1.5. Naredni koraci	22
2. SOCIO-EKONOMSKA ANALIZA	23
2.1. Ključne historijske činjenice važne za identitet	23
2.2. Geografski položaj i prirodni resursi	23
2.2.1. Klimatske karakteristike	24
2.2.2. Geološke karakteristike	25
2.3. Demografske karakteristike i kretanje	25
2.3.1. Demografska slika	25
2.3.2. Determinante prirodnog kretanja stanovništva	27
2.3.3. Migracije	28
2.3.4. Dobna i rodna struktura stanovništva	29
2.4. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada	32
2.4.1. Radna snaga	32
2.4.2. Struktura nezaposlenosti prema obrazovanju	36
2.4.3. Broj penzioniranih osoba	39
2.4.4. Usporedba tržišta rada na području općine Novi Grad Sarajevo sa općinama Kantona Sarajevo	40
2.5. Pregled stanja i kretanja u društvenoj infrastrukturi	42
2.5.1. Obrazovanje	43
2.5.2. Kultura i sport	48
2.5.3. Zdravstvena i socijalna zaštita	49
2.5.4. Rodna ravnopravnost	63
2.5.6. Civilno društvo	68
2.6. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji	69
2.6.1. Bruto domaći proizvod	69
2.6.2. Vanjskotrgovinska razmjena	72
2.6.3. Neto plaće	73

2.6.4. Sektorska analiza privrede	74
2.6.5. Industrijske zone.....	80
2.6.6. Analiza poslovanja preduzeća.....	82
2.7. Infrastruktura, komunalne i administrativne usluge	89
2.7.1. Stanje prostornoplanske dokumentacije	89
2.7.2. Stanje saobraćajne infrastrukture.....	91
2.7.3. Stanje komunalne infrastrukture.....	92
2.7.4. Općinska administracija.....	94
2.8. Budžet Općine	96
2.8.1. Analiza budžetskih sredstava	96
2.8.2. Analiza rashoda budžetske potrošnje	98
2.9. Stanje okoliša	100
2.9.1. Stanje zraka.....	101
2.9.2. Stanje u pogledu vodnih resursa	106
2.9.3. Stanje šumskih ekosistema	109
2.9.4. Upravljanje prostorom	110
2.9.5. Zelene površine	112
2.9.6. Miniranost terena	113
2.9.7. Upravljanje otpadom.....	114
2.9.8. Kulturno -historijsko i prirodno naslijeđe.....	116
2.9.9. Stanje zgrada kolektivnog stanovanja sa stanovišta energijske efikasnosti	117
3. SWOT MATRICA, STRATEŠKO FOKUSIRANJE, VIZIJA I STRATEŠKI RAZVOJNI CILJEVI	120
3.1. Ključni interni i eksterni faktori	120
3.2. Vizija i strateško fokusiranje do 2020. godine	123
4. SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI	130
4.1. Plan lokalnog ekonomskog razvoja.....	130
4.1.1. Poluge i kritični faktori lokalnog ekonomskog razvoja	130
4.1.2. Ciljevi i programi ekonomskog razvoja.....	131
4.1.3. Okvirna finansijska konstrukcija do 2016. godine	134
4.1.4. Plan lokalnog ekonomskog razvoja za period 2014 - 2016.....	136
4.2. Plan društvenog razvoja	143
4.2.1. Poluge i kritični faktori društvenog razvoja	143
4.2.2. Ciljevi društvenog razvoja.....	145
4.2.3. Međuopćinska saradnja u društvenom razvoju	147
4.2.4. Prekogranična saradnja Općine Novi Grad Sarajevo	147
4.2.5. Infrastruktura	149
4.2.6. Podizanje kvaliteta uprave i upravljanje prostorom	151
4.2.7. Očekivani ishodi sa indikatorima	151
4.2.8. Okvirna finansijska konstrukcija	152

4.2.9. Plan društvenog razvoja za period 2014 - 2016.....	154
4.3. Plan zaštite i unapređenja okoliša.....	158
4.3.1. Sektorsko fokusiranje: evaluacija okolišnih problema i potencijala.....	158
4.3.2. Ciljevi zaštite i unapređenja okoliša.....	161
4.3.3. Programiranje unapređenja za prioriteta područja zaštite okoliša.....	161
4.3.4. Međuopćinska i međuinstitucionalna saradnja u zaštiti okoliša.....	162
4.3.5. Očekivani ishodi sa indikatorima.....	162
4.3.6. Okvirna finansijska konstrukcija.....	163
5. AKCIONI PLAN ZA 2014. GODINU.....	166
Izvori.....	170

Pregled tabela i slika

<i>Tabela 1. Osnovne odrednice Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo 2014 - 2020. godina</i>	16
<i>Tabela 2. Proces izrade Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo 2014 - 2020. godina</i>	20
<i>Tabela 3. Demografska slika općine Novi Grad Sarajevo</i>	26
<i>Tabela 4. Natalitet i mortalitet stanovništva općine Novi Grad Sarajevo u periodu 2001 - 2012.</i>	27
<i>Tabela 5. Doseljeni i odseljeni stanovnici općine Novi Grad Sarajevo prema godini i mjestu doseljenja/odseljenja</i>	29
<i>Tabela 6. Spolna i dobna struktura stanovništva općine Novi Grad Sarajevo prema popisu stanovništva iz 1991.</i>	30
<i>Tabela 7. Tip populacije u zavisnosti od starosne strukture</i>	31
<i>Tabela 8. Registrirana radna snaga na području općine Novi Grad Sarajevo, 2000 - 2012.</i>	33
<i>Tabela 9. Struktura nezaposlenih osoba prema dobnoj starosti, 2008 - 2012.</i>	35
<i>Tabela 10. Broj penzionera, visina penzija i ukupno potrebna sredstva 2010 - 2013.</i>	39
<i>Tabela 11. Učešće Općine u stanovništvu, zaposlenosti i nezaposlenosti u KS, 2012. (%)</i>	40
<i>Tabela 12. Promjene kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti po općinama KS 2008. i 2012.</i>	41
<i>Tabela 13. Osnovni razvojni izazovi i potrebe u vezi sa radnom snagom i nezaposlenosti</i>	42
<i>Tabela 14. Broj učenika u osnovnim školama općine 1980 - 2013.</i>	45
<i>Tabela 15. Broj učenika u srednjim školama općine 1980 - 2013.</i>	46
<i>Tabela 16. Prikaz prostornih kapaciteta DZ Novi Grad Sarajevo 2012.</i>	51
<i>Tabela 17. Zaposleni zdravstveni radnici u DZ Novi Grad Sarajevo 2012.</i>	52
<i>Tabela 18. Korisnici socijalne zaštite po kategorijama za Općinu i KS 1981 - 2012.</i>	54
<i>Tabela 19. Oblici, mjere i usluge socijalne zaštite pružene na području općine i KS 2012.</i> ...	55
<i>Tabela 20. Korisnici različitih oblika invalidnine na području općine Novi Grad i KS 2012.</i>	55
<i>Tabela 21. Djeca bez roditeljskog staranja prema regulisanim oblicima socijalne zaštite 2012.</i>	57
<i>Tabela 22. Isplate iz oblasti socijalne zaštite na području općine 2011.</i>	58
<i>Tabela 23. Fluktuacija korisnika KJU Gerontološki centar</i>	59
<i>Tabela 24. Fluktuacija korisnika KJU Gerontološki centar po općinama KS</i>	60
<i>Tabela 25. Rodna analiza za općinu Novi Grad Sarajevo</i>	64
<i>Tabela 26. Promjena broja stanovnika po mjesnim zajednicama ili grupama mjesnih zajednica 1991 - 2010.</i>	65
<i>Tabela 27. Stanje društvene infrastrukture u mjesnim zajednicama ili naseljima 2010.</i>	67
<i>Tabela 28. Pregled nevladinih organizacija sa sjedištem na području općine Novi Grad</i>	68
<i>Tabela 29. Razvojni problemi i potrebe u društvenom razvoju</i>	69
<i>Tabela 30. Bruto domaći proizvod općina Kantona Sarajevo, 2012</i>	70
<i>Tabela 31. Učešće BDP općine u ukupnom BDP KS (2007 - 2012.)</i>	71
<i>Tabela 32. Kretanje GDP per capita, po općinama KS</i>	72
<i>Tabela 33. Vanjskotrgovinska razmjena općine Novi Grad Sarajevo (2008 - 2012.)</i>	72

<i>Tabela 34. Broj preduzeća na području općine Novi Grad Sarajevo</i>	74
<i>Tabela 35. Usporedba koncentracije zaposlenosti po glavnim sektorima (u %)</i>	76
<i>Tabela 36. Lokacijski koeficijenti za općine KS po sektorima u 2012.</i>	77
<i>Tabela 37. Industrijske zone u KS</i>	81
<i>Tabela 38. Broj privrednih društava sa sjedištem na teritoriji općine Novi Grad Sarajevo po djelatnostima, 2012.</i>	82
<i>Tabela 39. Doprinos preduzeća BDP-u općine</i>	83
<i>Tabela 40. Struktura zaposlenosti s obzirom na veličinu preduzeća</i>	84
<i>Tabela 41. Dinamika zaposlenosti s obzirom na veličinu preduzeća</i>	84
<i>Tabela 42. Brzorastuća preduzeća na području općine prema kriterijumu rasta broja zaposlenih</i>	85
<i>Tabela 43. Usvojena provedbeno-planska dokumentacija</i>	89
<i>Tabela 44. Usvojena provedbeno-planska dokumentacija</i>	90
<i>Tabela 45. Provedbeno-planska dokumentacija za područje općine Novi Grad</i>	91
<i>Tabela 46. Broj i rodna struktura Općinskog vijeća, rukovodnih službenika i administracije</i>	94
<i>Tabela 47. Matrica organizacije općinske vlasti</i>	94
<i>Tabela 48. Ukupno ostvareni prihodi, 2008 - 2012.</i>	97
<i>Tabela 49. Bilansi emisija u zrak po vrstama izvora u općini Novi Grad (u tonama godišnje)</i>	102
<i>Tabela 50. Bilansi emisija u zrak iz stambenog, javnog sektora i industrije i iz saobraćaja (u tonama godišnje)</i>	103
<i>Tabela 51. Prosječne mjerene vrijednosti pokazatelja kvalitete zraka sa automatske stanice Otoka za 2012.</i>	103
<i>Tabela 52. Prioritetna područja za deminiranje na području općine</i>	113
<i>Tabela 53. SWOT matrica općine</i>	121
<i>Tabela 54. SWOT matrica općine u oblasti lokalnog ekonomskog razvoja</i>	130
<i>Tabela 55. Okvirna finansijska konstrukcija ostvarivanja strateškog cilja jedan u periodu 2014 - 2016. iz budžetskih sredstava Općine Novi Grad Sarajevo</i>	135
<i>Tabela 56. SWOT matrica općine u oblasti društvenog razvoja</i>	144
<i>Tabela 57. Okvirna finansijska konstrukcija ostvarivanja strateškog cilja dva i tri u periodu 2014 -2016. iz budžetskih sredstava Općine Novi Grad Sarajevo (hiljade KM)</i>	152
<i>Tabela 58. Najznačajniji identificirani okolišni problemi</i>	159
<i>Tabela 59. SWOT matrica općine u oblasti zaštite okoliša</i>	160
<i>Slika 1. Metodologija izrade Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo 2014 - 2020.</i>	21
<i>Slika 2. Mapa općine</i>	23
<i>Slika 3. Saldo ukupne, unutarnje i vanjske migracije općine Novi Grad Sarajevo</i>	29
<i>Slika 4. Usporedba starosne strukture općine Novi Grad Sarajevo 1991 - 2012.</i>	31
<i>Slika 5. Usporedba starosne strukture stanovništva (2012)</i>	32
<i>Slika 6. Usporedba koeficijenta ukupne dobne zavisnosti (2012)</i>	32
<i>Slika 7. Promjena broja zaposlenih i nezaposlenih na području općine Novi Grad Sarajevo (2008 - 2012)</i>	33
<i>Slika 8. Struktura nezaposlenih prema spolu (2008 - 2012.)</i>	34
<i>Slika 9. Pregled nezaposlenosti po dobnim skupinama, 2008 - 2012.</i>	34

<i>Slika 10. Pregled nezaposlenih prema spolu i starosnoj dobi, 2012.</i>	35
<i>Slika 11. Pregled dužine čekanja na zaposlenje prema spolu, 2012.</i>	36
<i>Slika 12. Pregled dužine čekanja na zaposlenje prema nivou obrazovanja</i>	36
<i>Slika 13. Kvalifikacijska struktura registriranih nezaposlenih</i>	37
<i>Slika 14. Broj nezaposlenih po stručnoj spremi na području općine Novi Grad Sarajevo (2008 - 2012.)</i>	37
<i>Slika 15. Struktura nezaposlenih osoba sa SSS prema struci</i>	38
<i>Slika 16. Struktura nezaposlenih osoba sa VSS prema struci</i>	38
<i>Slika 17. Broj djece u vrtićima na području općine 1981 - 2012.</i>	44
<i>Slika 18. Srednje obrazovanje u općini 1980 - 2012.</i>	46
<i>Slika 19. Promjena broja stanovnika po naseljima općine 1991 - 2010.</i>	66
<i>Slika 20. Distribucija stanovništva 2010.</i>	66
<i>Slika 21. Nivo razvijenosti općina u odnosu na KS prema BDP/pc, 2012.; KS = 1,00</i>	71
<i>Slika 22. Usporedba uvoza i izvoza po glavi stanovnika (2012)</i>	73
<i>Slika 23. Prosječna neto plaća i odnos prosječne neto plaće općine Novi Grad Sarajevo i Kantona Sarajevo</i>	73
<i>Slika 24. Uporedni prikaz broja preduzeća na 1.000 stanovnika po općinama KS, 2012.</i>	75
<i>Slika 25. Udjeli povrtnih kultura</i>	78
<i>Slika 26. Broj turista u općini Novi Grad Sarajevo, 1999 - 2009.</i>	80
<i>Slika 27. Ukupni prihodi od turizma općine Novi Grad Sarajevo, 1999 - 2008.</i>	80
<i>Slika 28. Struktura privrednih subjekata na teritoriji općine NGS prema veličini (broju zaposlenih), 2012.</i>	83
<i>Slika 29. Dinamika zaposlenosti s obzirom na veličinu preduzeća</i>	84
<i>Slika 30. Prihodi i rashodi brzorastućih preduzeća, 2008 - 2012</i>	86
<i>Slika 31. Finansijski rezultat brzorastućih preduzeća, 2008 - 2012.</i>	86
<i>Slika 32. Broj subjekata sa dobitkom/gubitkom u periodu od 2008. do 2012.</i>	87
<i>Slika 33. Ukupni prihodi poslovnih subjekata općine (2008 - 2012).</i>	87
<i>Slika 34. Ukupni rashodi poslovnih subjekata općine</i>	87
<i>Slika 35. Finansijski rezultat poslovnih subjekata općine</i>	88
<i>Slika 36. Povrat na kapital poslovnih subjekata općine</i>	88
<i>Slika 37. Usporedba broja građana po jednom zaposleniku u općinskoj administraciji</i>	95
<i>Slika 38. Usporedba broja zaposlenih u općinskoj administraciji na 1.000 stanovnika</i>	95
<i>Slika 39. Ukupno planirani i ostvareni prihodi Općine 2008 - 2012.</i>	96
<i>Slika 40. Struktura budžetskih sredstava Općine, 2008 - 2012.</i>	97
<i>Slika 41. Ukupni izdaci Općine, 2008 - 2012.</i>	98
<i>Slika 42. Struktura izdataka Općine, 2008 - 2012.</i>	98
<i>Slika 43. Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo po funkcionalnoj klasifikaciji, 2008 - 2013.</i>	99
<i>Slika 44. Prosječne mjerene vrijednosti pokazatelja kvalitete zraka sa automatske stanice Otoka za 2012.</i>	104
<i>Slika 45. Struktura površine šuma i šumskog zemljišta u privatnom vlasništvu</i>	110
<i>Slika 46. Akcioni plan za 2014. godinu</i>	168
<i>Slika 47. Finansijski okvir</i>	169
<i>Slika 48. Organizaciona struktura</i>	169

Lista korištenih skraćenica

‰	promili
%	procenti
AFIP	Agencija za finansijske, informatičke i posredničke usluge
BAM	konvertibilna marka (valuta BiH)
BDP	bruto domaći proizvod
BDP/pc	bruto domaći proizvod po stanovniku
BiH	Bosna i Hercegovina
C	Celzijus
Cep	koeficijent zaposlenosti
CO	ugljenmonoksid
CO ₂	ugljendioksid
Cup	koeficijent nezaposlenosti
d.o.o.	društvo sa ograničnom odgovornošću
DZ	dom zdravlja
EIS	Ekonomski institut Sarajevo
EU	Evropska unija
FBiH	Federacija Bosne i Hercegovine
GDP pc	ukupan domaći proizvod po stanovniku
GDP	ukupan domaći proizvod
GS	Grad Sarajevo
h	sat
ha	hektar
J	jug
JI	jugoistok
JKKP	javno kantonalno komunalno preduzeće
JKSP	javno kantonalno saobraćajno preduzeće
JU	javna ustanova
JZ	jugozapad
KJU	kantonalna javna ustanova
km	kilometar
KM	konvertibilna marka (BAM)
km ²	kvadratni kilometar
KS	Kanton Sarajevo
LEAP	Lokalni ekološki akcioni plan
LQ	lokacijski koeficijent
LRP	Lokalni razvojni tim
m ³	kubni metar
MCS	Merkalijeva skala
MDG	Milenijumski razvojni ciljevi
MiPRO	Metodologija integriranog planiranja lokalnog ekonomskog razvoja
MVTEO	Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa
MZ	mjesna zajednica
NGO	nevladina organizacija
NGS	Novi Grad Sarajevo
NKV	nekvalificirani
NO	azotmonoksid
NO ₂	azotdioksid
NVO	nevladina organizacija

OECD	organizacija za ekonomsku saradnju
OJ	osnovna jedinica
ONGS	Općina Novi Grad Sarajevo
ORL	otorinolaringolog
OŠ	osnovna škola
PESTLE	politika, ekonomija, društvo, tehnologija, pravo, okoliš
PR	odnosi sa javnošću
RGD	Radna grupa za društveni razvoj
RGE	Radna grupa za ekonomiju
RGO	Radna grupa za okoliš
RP	regulacioni plan
RS	Republika Srpska
S	sjever
SEA	socio-ekonomska analiza
SFF	Sarajevo Film Festival
SI	sjeveroistok
SKD	standardna klasifikacija djelatnosti
Sl. novine	Službene novine
SME	mala i srednja preduzeća
SO ₂	sumpordioksid
SŠ	srednja škola
st/km ²	stanovnik po kvadratnom kilometru
SWOT	Interne snage i slabosti, eksterne prilike i prijetnje
SZ	sjeverozapad
t	tona
UN	Ujedinjeni narodi
UNDP	UN Program razvoja
VKV	visokokvalificirani
VSS	visoka stručna sprema
VŠS	viša stručna sprema

SAŽETAK

Na prijedlog magistra Semira Efendića, načelnika Općine Novi Grad Sarajevo, Općinsko vijeće je donijelo odluku o pristupanju izradi Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo za period 2014 - 2020. godina. Imenovan je koordinator procesa u ime Općine Novi Grad Sarajevo, formiran lokalni razvojni tim, tri sektorske radne grupe za lokalni ekonomski razvoj, društveni razvoj i okoliš, animirani Općinsko vijeće i njegove službe, općinska administracija, predstavnici civilnog i privatnog sektora, mjesne zajednice i svi građani i građanke općine da aktivno učestvuju u svim fazama procesa izrade, oblikovanja, usvajanja, implementacije i evaluacije procesa i samog dokumenta. Ekonomskom institutu Sarajevo su u postupku javne nabave povjereni tehnička, ekspertska podrška i moderiranje procesa. U procesu pripreme i izrade korištena je metodologija integriranog planiranja lokalnog razvoja utemeljena na iskustvima UNDP-a i EU, kao i iskustvima Ekonomskog instituta Sarajevo i Općine Novi Grad Sarajevo u strateškom planiranju.

U procesu izrade Strategije razvoja temeljem diskusija koje su vođene na radionicama, rezultata širokih konsultacija, analize evropskog iskustva u lokalnom ekonomskom razvoju i primjera "dobre prakse u strateškom planiranju lokalnog ekonomskog razvoja" predlaže se Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo za period 2014 - 2020. (Novi Grad Sarajevo 2020), sa posebnim osvrtom na sektorske planove razvoja za period 2014 - 2016. i to: plan lokalnog ekonomskog razvoja 2014 - 2016., plan društvenog razvoja 2014 - 2016. i plan zaštite i unapređenja okoliša 2014 - 2016. Sastavni dio Strategije je i akcioni plan za 2014. godinu sa naznačenim strateškim i operativnim ciljevima, programima i projektima, finansijskim okvirom i organizacionom strukturom. Akcioni plan je harmoniziran sa budžetom Općine.

Metodologija polazi od principa partnerstva, zajedničkog vlasništva i participacije, održivosti, horizontalne i vertikalne integracije i koordinacije, transparentnosti, kvaliteta, inovacija, jasne strukture „stabla ciljeva“, paradoksa dualiteta, ekspertnosti, hijerarhije strateških planova, kao i principa supsidijarnosti, koordinacije, participacije, korak po korak i savjetodavnog pristupa. Tekst Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo, pored sadržaja, popisa tabela i slika, liste skraćenica, sažetka i uvoda, sadrži tri glavna dijela, i to: Socio-ekonomsku analizu; SWOT matricu, strateško fokusiranje, viziju i strateške razvojne ciljeve; Sektorske razvojne planove – lokalni ekonomski razvoj, društveni razvoj i zaštita okoliša.

U okviru socio-ekonomske analize data je analiza ključnih historijskih činjenica važnih za identitet općine, geografskog položaja i prirodnih resursa, demografskih karakteristika i kretanja, stanja i kretanja u društvenoj infrastrukturi, rodne ravnopravnosti, mjesnih zajednica, civilnog društva, stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji, infrastrukturi, komunalnih i administrativnih usluga, budžeta Općine, stanja okoliša. Ključni interni i eksterni faktori, vizija i strateško fokusiranje elaborirani su u okviru trećeg dijela Strategije. Geoprometna pozicija, prirodni (prostor) i ljudski kapital, te struktura budžeta zajedno sa iskazanim opredjeljenjem općinske administracije ka unapređenju poslovnog okruženja i novim pristupima lokalnom ekonomskom razvoju, predstavljaju ključne faktore razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2020. godine. Za punu valorizaciju snaga općine, potrebno je iskoristiti ključne prilike, koje se odnose na mogućnost korištenja međunarodnih fondova, programa i projekata, te povećanje investicija kroz kreiranje javno-privatnih partnerstava i drugih formi saradnje javnog i privatnog sektora. Za svaki od ključnih sektora: lokalna ekonomija, društveni razvoj i okoliš, u četvrtom dijelu dokumenta naznačeni su najvažniji problemi,

potencijali, faktori, ciljevi, programi/projekti, očekivani ishodi sa indikatorima i okvirna finansijska konstrukcija. Dat je i plan implementacije po godinama.

Vizija i strateški ciljevi Općine respektuju Evropsku viziju 2020. koja se koncentrira na: pametan (inovacije, obrazovanje, digitalno društvo), održiv (energetika i konkurentnost) i inkluzivan razvoj (zapošljavanje, vještine, borba protiv siromaštva i isključenosti), ali i snage i slabosti općine Novi Grad Sarajevo, te prilike i prijetnje koje dolaze iz okruženja na nivou grada, kantona, entiteta, države i regije. Vizija Općine Novi Grad Sarajevo je „do 2020. godine postati najdinamičnija općina Kantona Sarajevo“. Do 2020. godine Općina bi trebala biti prepoznata kao općina čvrsto opredijeljena na poboljšavanje poslovnog okruženja, privlačenje investicija, podizanje kvaliteta života građana i povećanje energetske efikasnosti. Ovako oblikovana vizija bi se ostvarila preko sljedećih strateških ciljeva, i to: Konkurentna privreda koja će generisati nova, kvalitetna radna mjesta; Jačanje ljudskog kapitala kroz povećanje znanja, vještina, inovativnosti, kreativnosti, socijalnu koheziju i inkluziju; Podizanje kvaliteta uprave i infrastrukture kao bitne komponente ugodnog življenja i uspješnog poslovanja; Očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom.

Strateški razvojni cilj Konkurentna privreda koja će generirati nova, kvalitetna radna mjesta operacionalizira se kroz sljedeće prioritete (operativne ciljeve), i to: razvoj poticajnog poslovnog okruženja koji se implementira preko četiri mjere i 17 značajnih programa/projekata; razvoj dinamične privrede bazirane na znanju, novim tehnologijama i inovacijama koji se implementira preko tri mjere i 9 značajnih programa/projekata; unapređenje institucionalne podrške za razvoj biznisa koji se implementira kroz četiri mjere i 13 programa/projekata.

Jačanje ljudskog kapitala kroz povećanje znanja, vještina, inovativnosti, kreativnosti, socijalnu koheziju i inkluziju, drugi je strateški cilj koji se operacionalizira kroz četiri prioriteta (operativna cilja), i to: podizanje kvaliteta ljudskog kapitala koji se implementira preko četiri mjere i 24 značajna programa/projekta; osiguravanje socijalne sigurnosti i inkluzije koji se implementira preko tri mjere i 12 značajnih programa/projekata; izgradnja i razvijanje identiteta koji se implementira preko jedne mjere i dva značajna programa/projekata.

Podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanje prostorom kao bitne komponente ugodnog življenja i uspješnog poslovanja, kao strateški cilj operacionalizira se kroz četiri prioriteta ili operativna cilja, i to: razvoj dobre uprave koji se implementira preko četiri mjere i 15 značajnih programa/projekata; podizanje kvaliteta infrastrukture koji se implementira kroz dvije mjere i 9 značajnih programa/projekata; jačanje kapaciteta apsorpcije koji se implementira kroz dvije mjere i četiri značajna programa/projekta, upravljanje prostorom koje se implementira kroz dvije mjere i šest programa/projekata.

Četvrti strateški cilj Očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom operacionalizira se preko dva operativna cilja, i to: Zaštita prirode, očuvanje i unapređenje kvaliteta okoliša koji se implementira preko pet mjera i 31 značajnog programa/projekta; Povećanje energetske efikasnosti koji se implementira preko jedne mjere i tri značajna programa/projekta.

Strategija će biti implementirana kroz četiri strateška cilja, odnosno 12 operativnih ciljeva koji sadrže ukupno 35 mjera sa 145 projekata, tj. programa. Za svaki od značajnih programa/projekata naznačeni su korisnici, indikatori, razvojni efekti, dat okvirni plan implementacije za sektor lokalni ekonomski razvoj, sektor društveni razvoj i sektor okoliš.

Sastavni dio Strategije je plan razvoja lokalne ekonomije, društvenog razvoja i zaštite i unapređenja okoliša za period 2014 - 2016. godina kao i akcioni plan za 2014. godinu sa fokusom na strateško planiranje, izgradnju saobraćajne, komunalne, urbane, društvene infrastrukture kao i investicije, zatim na privredu i zapošljavanje u cilju očuvanja i kreiranja novih radnih mjesta, dobru upravu, ekologiju i izgradnju identiteta općine.

Sredstva za realizaciju programa/projekata se osiguravaju kroz budžet Općine, Grada, Kantona Sarajevo, budžete određenih federalnih institucija, zavoda i službi, po osnovu međuopćinske saradnje, domaćih i međunarodnih fondova, programa i projekata.

Po okončanju javne rasprave biće pripremljen Okvir za implementaciju strategije, sa finalnim planom implementacije, indikativnim finansijskim planom, organizacijskim i ljudskim potencijalima za njegovo provođenje i evaluaciju, potrebnim elementima vertikalne i horizontalne integracije.

U narednoj tabeli daju se osnovne odrednice procesa, sadržaja, implementacije i razvojnih efekata.

Tabela 1. Osnovne odrednice Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo 2014 - 2020. godina

Domen	Osnovne odrednice
Procesa	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Transparentnost, susretnost, koordinacija i harmonizacija pristupa odozgo prema dolje i odozdo prema gore, optimalna kombinacija participacije, radionica i ekspertnosti, postupnost ili step by step pristup, horizontalna i vertikalna koordinacija učesnika, participacija svih sektora, mjesnih zajednica, ranjivih grupa, posebno žena.
Sadržaja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Fokusiran na „pametno“ kreiranje novih radnih mjesta, inovacije, nove tehnologije, odnosno razvoja; jačanje ljudskog kapitala, zatim na ekološku i socijalnu održivost i inkluziju manjinskih i ranjivih kategorija; koheziju prostora i dobru upravu, osnaživanje i podršku građana u ostvarivanju prava i rješavanju problema. ▪ Usklađen sa Evropskom vizijom 2020. (pаметan, održiv, inkluzivan), Milenijumskim razvojnim ciljevima, novim pristupima lokalnom razvoju, potrebama civilnog, privatnog i javnog sektora Općine Novi Grad Sarajevo.
Provođenja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Čvrst stav zakonodavne i izvršne vlasti Općine da je Strategija korak koji garantira provođenje programa, koji je dobio punu podršku građana na posljednjim lokalnim izborima. ▪ Aktiviranje svih građana i svih korisnika prostora općine Novi Grad Sarajevo i njihovo fokusiranje na pametan, održiv i inkluzivan razvoj temeljen na korištenju internih snaga, minimiziranju ili uklanjanju slabosti i korištenju eksternih prilika. ▪ Horizontalna i vertikalna koordinacija svih relevantnih učesnika. ▪ Angažiranje vlastitih sredstava, ali i dodatnih budžetskih sredstava viših nivoa vlasti, domaćih i međunarodnih fondova, programa i projekata kroz podizanje atraktivnosti općine za nove investicije. ▪ Kontinuirano praćenje i evaluacija provođenja. ▪ Harmonizirano sa mandatnim periodom Općinskog vijeća i načelnika Općine.
Razvojnih efekata	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Generiranje novih održivih radnih mjesta, povećanje prihoda, punjenje budžeta. ▪ Smanjivanje nezaposlenosti, siromaštva, nejednakosti kroz osiguravanje pristupa hrani, stanovanju, komunalnim uslugama, obrazovanju, zdravlju na cijeloj teritoriji općine. ▪ Podizanje kvaliteta ljudskog kapitala kroz podizanje kvaliteta obrazovanja, zdravlja, inovativnosti i kreativnosti, kao i socijalne odgovornosti za lokalnu zajednicu.

Sve primjedbe, sugestije, dopune i korekcije date u okviru javne rasprave koja je vođena temeljem Odluke Vijeća od 30. januara 2014. u periodu od 30. januara do 1. marta 2014. (13. sjednica) uključene su u finalni tekst.

Strategija Općine Novi Grad Sarejvo je utemeljena na dosljednoj primjeni novih pristupa lokalnom ekonomskom razvoju, strateškom planiranju lokalnog ekonomskog razvoja, korištenju dobrih praksi i čvrstom opredjeljenju da se definirana vizija i strateški ciljevi realiziraju. Sve primjedbe, prijedlozi i sugestije date u okviru predstojeće javne rasprave će se respektirati kod konačnog oblikovanja Strategije.

1. UVOD

Osnov za izradu Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo za period 2014 - 2020. godina je odluka Općinskog vijeća Općine Novi Grad Sarajevo, donesena na prijedlog mr. Semira Efendića, načelnika Općine. Strategija se odnosi na područje općine Novi Grad Sarajevo za vremenski okvir 2014 - 2020. godina ili mandatni period načelnika Općine i Općinskog vijeća.

1.1. Učesnici

Učesnici u procesu izrade Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo bili su:

- Lokalni razvojni tim (LRT), sa načelnikom Općine i predsjednicom Općinskog vijeća na čelu. U lokalnom razvojnom timu bili su: predstavnici asocijacije poslodavaca, nevladinih organizacija, savjetnici načelnika, PR Općine, predstavnik Vanjskotrgovinske komore, direktor LOKOM-a, direktor i članovi tima Ekonomskog instituta Sarajevo;
- Radna grupa za ekonomiju (RGE) sa rukovodiocem Službe za privredu, finansije i inspeksijske poslove na čelu. Članovi radne grupe bili su: predstavnici Općinskog vijeća, Općinske službe za lokalnu samoupravu, sektora za lokalni integrirani razvoj, za investicije, komunalnu infrastrukturu, stambene poslove, za urbanizam, imovinskopravne, geodetske poslove i katastar nekretnina, predstavnici mjesnih zajednica, investitora, najznačajnijih firmi, SME, PR Općine, predstavnici Grada i Kantona Sarajevo, Zavoda za planiranje razvoja KS, Zavoda za izgradnju KS, Privredne komore Sarajevo i direktor Ekonomskog instituta Sarajevo, kao moderator;
- Radna grupa za društveni razvoj (RGD) sa rukovodiocem Općinske službe za obrazovanje, kulturu, sport i lokalni integrirani razvoj na čelu. Članovi grupe su bili: predstavnici Općinskog vijeća, Službe za investicije, za boračka pitanja, rad, socijalna pitanja i zdravstvo, predstavnici mjesnih zajednica, etažnih vlasnika, Doma zdravlja Kantona Sarajevo OJ Novi Grad Sarajevo, predstavnici predškolskih, osnovnoškolskih i srednjoškolskih ustanova, predstavnici relevantnih nevladinih organizacija, predstavnici Centra za mlade, Centra za socijalni rad, predstavnici Grada i Kantona Sarajevo, Zavoda za planiranje razvoja KS i Zavoda za izgradnju KS i predstavnik Ekonomskog instituta Sarajevo, kao moderator;
- Radna grupa za okoliš (RGO) sa rukovodiocem Općinske službe za urbanizam, imovinskopravne odnose, geodetske poslove i katastar nekretnina na čelu. Članovi radne grupe su bili: predstavnici mjesnih zajednica, Kantonalnog ministarstva za prostorno uređenje i zaštitu okoliša, Zavoda za planiranje razvoja KS, Zavoda za izgradnju KS, nevladinih organizacija, firmi koje su evidentirane kao firme „zagađivači okoline“, predstavnici etažnih vlasnika i upravitelja, predstavnici Grada i Kantona Sarajevo, predstavnici relevantnih javnih komunalnih preduzeća, PR Općine i predstavnik Ekonomskog instituta Sarajevo, kao moderator.

Značajan doprinos u pripremi Strategije dali su i Općinsko vijeće i njegove službe, načelnik i općinska administracija, mjesne zajednice, građani, nevladine organizacije, firme, javne institucije koje djeluju na području općine, predstavnici Grada i Kantona Sarajevo,

njihove institucije relevantne za strateško planiranje, Ekonomski institut Sarajevo. Prema tome, u transparentnom procesu participirali su javni, privatni i civilni sektor.

1.2. Proces

Proces izrade Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo odvijao se u nekoliko iteracija (Tabela 2):

- Priprema, koja je uključivala: prvo, iniciranje procesa, što je rezultiralo donošenjem odluke o započinjanju procesa lokalnog razvojnog planiranja; formiranje i pripremu lokalnog razvojnog tima i tri radne grupe za ekonomiju, društveni razvoj i okoliš; mapiranje zainteresiranih aktera i stvaranje partnerstva i pokretanje procesa, i drugo, startanje procesa ili mapiranje aktera i njihovo animiranje od koordinatora za izradu Strategije razvoja u ime Općine Novi Grad Sarajevo i tima Ekonomskog instituta Sarajevo. Na radionici 17. 09. 2013. godine istovremeno je upućen javni poziv preko zvanične web stranice Općine, oglasnih ploča u mjesnim zajednicama, preko printanih i e-medija svim građanima, nevladinim organizacijama, javnim institucijama i privatnim firmama da dostave svoje prijedloge projektnih ideja u funkciji rješavanja razvojnih problema.
- Strateška platforma je uključivala: prvo, prikupljanje podataka iz sekundarnih izvora o relevantnim aspektima stanja, prikupljanje kvalitativnih podataka, analizu podataka; i drugo, prvu radionicu Lokalnog razvojnog tima 26. 09. 2013. godine čiji fokus je bio na strateškom nivou dokumenta. Ova radionica uključivala je: prezentaciju i finaliziranje socio-ekonomske analize, identificiranje ključnih razvojnih faktora i strateško fokusiranje, kreiranje vizije i strateških ciljeva.
- Taktička/sektorska platforma
 - Na paralelnim sesijama radnih grupa za ekonomiju, društveni razvoj i okoliš, 3. 10. 2013. godine, težište je bilo na sektorsko-taktičkom nivou, to jest: identificirani su sektorski fokusi i postavljeni sektorski operativni ciljevi;
 - Na paralelnim sesijama radnih grupa za ekonomiju, društveni razvoj i okoliš 24. 10. 2013. godine, identificirani su i odabrani strateški programi, projekti i mjere uz osiguravanje međusektorske integracije, razrađene su određene projektne ideje, definirani indikatori za praćenje realizacije i naznačena okvirna finansijska konstrukcija.
- Finaliziranje dokumenta, koje je uključivalo drugu radionicu Lokalnog razvojnog tima (7. 11. 2013. godine), prezentaciju dokumenta načelniku Općine i finaliziranje dokumenta.

Tabela 2. Proces izrade Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo 2014 - 2020. godina

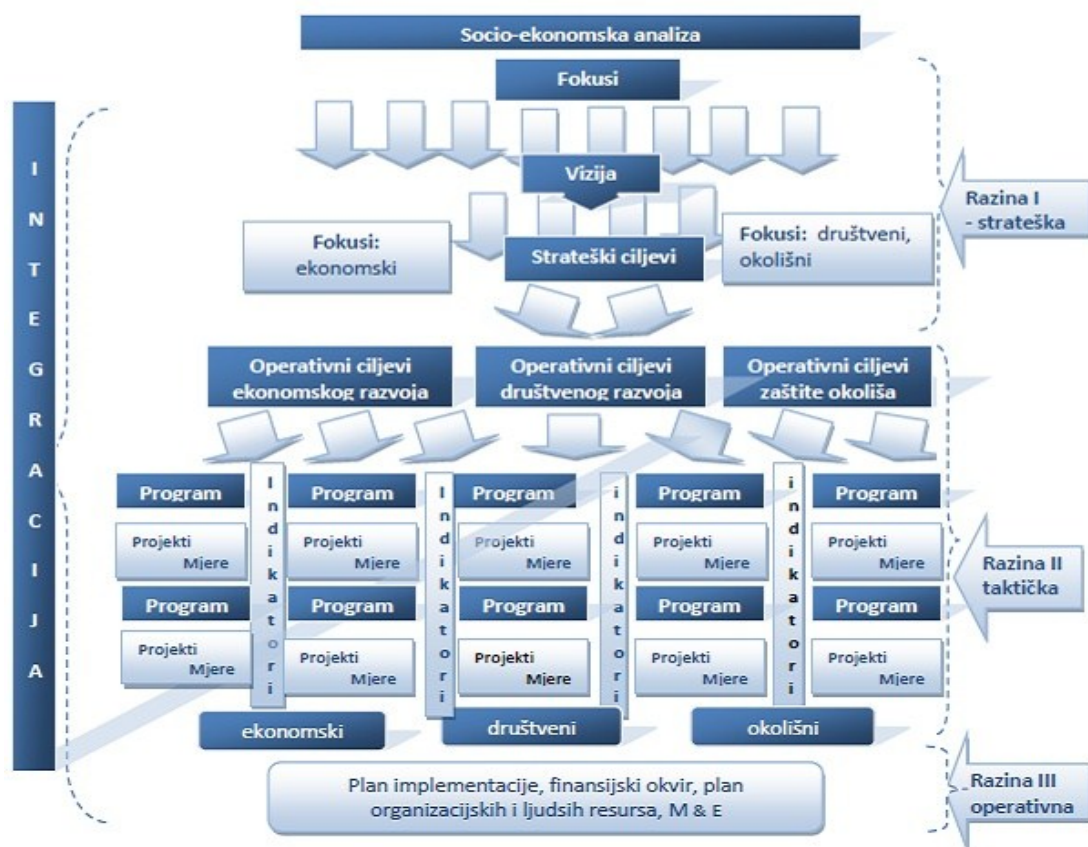
.....▶	▶			▶					▶					
Mobiliziranje aktera	Priprema socio-ekonomske analize	Identifikovanje ključnih faktora i strateško fokusiranje	Kreiranje vizije i postavljanje strateških ciljeva	Ekonomski razvoj	Društveni razvoj	Okoliš	Sektorsko fokusiranje Postavljanje sektorskih operativnih ciljeva	Identifikovanje i odabir strateških programa, projekata i mjera (uz osiguravanje međusektorske integracije) i razrada projektnih ideja	Definisanje indikatora za praćenje i ocjenjivanje	Priprema okvirne finansijske konstrukcije	Priprema plana implementacije	Priprema finansijskih planova	Plan organizacionih i ljudskih resursa	Praćenje, ocjenjivanje i revizija
Priprema	Strateški nivo			Taktički/sektorski nivo					Operativni nivo					

Na početku procesa putem web stranice Općine, printanih i e-sredstava informiranja, oglasnih ploča u mjesnim zajednicama i na druge dostupne načine upućen je poziv svim građanima, svim mjesnim zajednicama, nevladinim organizacijama, javnom, privatnom i civilnom sektoru da aktivno učestvuju u izradi Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo 2014 - 2020. godina.

1.3. Metodologija

U pripremi Strategije korištena je metodologija integriranog planiranja lokalnog razvoja (MiPRO metodologija UNDP-ija). Pristup izradi dokumenta određuje istovremeni i koordinirani pristup odozgo prema dolje i odozdo prema gore kroz rad Lokalnog razvojnog tima i radnih grupa. Za izabrani vremenski okvir strateškog planiranja karakteristično je da respektira mandatni period načelnika i Općinskog vijeća. Filozofija na kojoj počiva izrada ove strategije uzima u obzir metodologiju i principe EU, UN, MDG i UNDP. Metodologija polazi od principa partnerstva, zajedničkog vlasništva i participacije, održivosti, horizontalne i vertikalne integracije i koordinacije, transparentnosti, kvaliteta, inovacija, jasne strukture „stabla ciljeva“, paradoksa dualiteta, ekspertnosti, hijerarhije strateških planova. Principi respektirani u procesu su partnerstvo, vlasništvo, integracija, ali i supsidijarnost, koordinacija, participacija, korak po korak i savjetodavni pristup.

Korištenu metodologiju determinira upotreba sljedećih metoda i alata, i to: analiza vremenskih serija, analiza ključnih presjeka, fokus/radna grupa, SWOT i PESTLE analiza, radionice sa SWOT analizom u pozadini, sektorska SWOT matrica, breinstorming, delphy metoda, radionica za oblikovanje vizije i strateških ciljeva, radionica za sektorsko fokusiranje, radionica za izbor programa.

Slika 1. Metodologija izrade Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo 2014 - 2020.

Izvor: MiPRO, UNDP

U procesu izrade korištena su i dosadašnja iskustva članova Lokalnog razvojnog tima, radnih grupa i Ekonomskog instituta Sarajevo.

1.4. Struktura dokumenta

Tekst Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo, pored sadržaja, popisa tabela i slika (oko sto tabela i slika), liste skraćenica, sažetka, sadrži četiri glavna dijela, i to:

- Uvod
- Socio-ekonomski analiza
- SWOT matrica, strateško fokusiranje
- Vizija i strateški razvojni ciljevi 2014 - 2020.
- Sektorski razvojni planovi 2014 - 2016. – lokalni ekonomski razvoj, društveni razvoj i zaštita okoliša
- Akcioni plan za 2014. godinu.

U uvodnom dijelu prezentirani su: osnov za izradu Strategije, učesnici, metodologija, principi izrade, struktura dokumenta i naredni koraci.

U okviru socio-ekonomske analize data je analiza ključnih historijskih činjenica važnih za identitet općine, geografskog položaja i prirodnih resursa, demografskih karakteristika i kretanja, stanja i kretanja u društvenoj infrastrukturi, rodne ravnopravnosti, mjesnih zajednica, civilnog društva, stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji, infrastrukture, komunalnih i administrativnih usluga, budžeta Općine, stanja okoliša.

Ključni interni i eksterni faktori, vizija i strateško fokusiranje elaborirani su u okviru trećeg dijela Strategije.

Za svaki od ključnih sektora, lokalna ekonomija, društveni razvoj i okoliš, u četvrtom dijelu dokumenta dati su ključni problemi, potencijali, faktori, ciljevi, programi/projekti, očekivani ishodi sa indikatorima i okvirna finansijska konstrukcija. Naznačen je i plan implementacije po godinama.

Sastavni dio dokumenta je lista korištenih izvora.

1.5. Naredni koraci

Nakon finaliziranja teksta, načelnik Općine Novi Grad Sarajevo predlaže Općinskom vijeću da se dokument uputi na javnu raspravu u trajanju od trideset dana. O svim primjedbama, prijedlozima i sugestijama dostavljenim u okviru javne rasprave, predlagač će se odrediti u Izvještaju o toku i rezultatima javne rasprave, koji će zajedno sa Prijedlogom biti dostavljen Općinskom vijeću Novi Grad Sarajevo.

Po okončanju javne rasprave biće pripremljen Okvir za implementaciju Strategije, sa finalnim planom implementacije, indikativnim finansijskim planom, organizacijskim i ljudskim potencijalima za njegovo provođenje i evaluaciju, potrebnim elementima vertikalne i horizontalne integracije.

2. SOCIO-EKONOMSKA ANALIZA

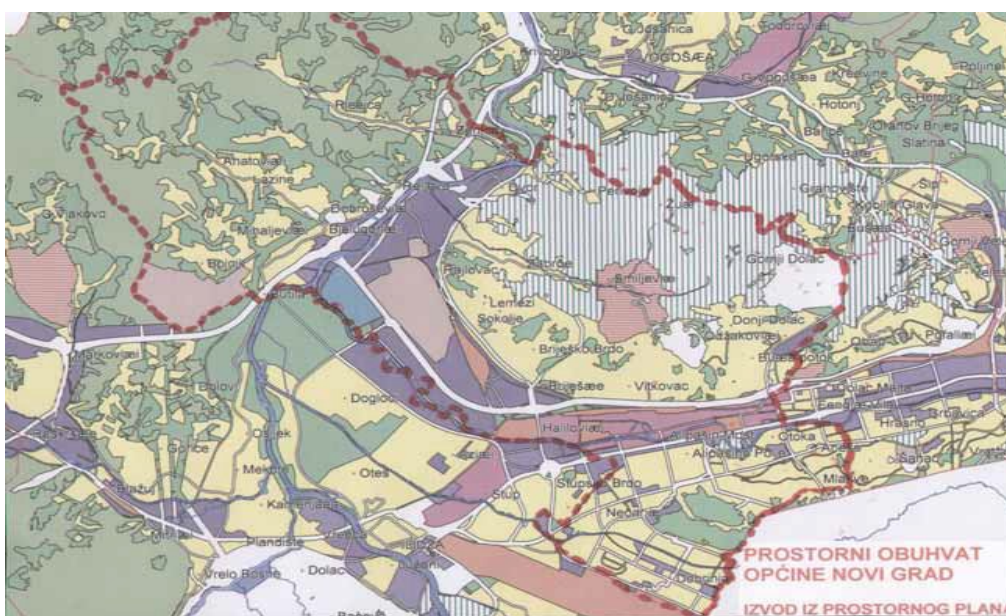
2.1. Ključne historijske činjenice važne za identitet

Općina Novi Grad Sarajevo kao administrativna jedinica lokalne vlasti nastala je 1978. godine teritorijalnom preraspodjelom općina u Sarajevu. Ubrzanim širenjem Sarajeva, privrednom izgradnjom i prirastom stanovništva krenula je intenzivna gradnja ove općine na lokalitetu Sarajevskog polja. U ovom periodu izgrađena su naselja Ali-pašino Polje, Mojnilo, Saraj-Polje i Dobrinja. XIV zimske olimpijske igre, održane 1984. godine u gradu Sarajevu i planinama oko Sarajeva, bile su ključni pokretač bržeg razvoja ovog područja. Za samo nekoliko godina izgrađena su velika stambena naselja sa pratećim infrastrukturnim kapacitetima i javnim objektima tako da je Općina imala 136.616 stanovnika 1991. godine¹.

U ratnom periodu od 1992. do 1995. godine općina je pretrpjela velike promjene u pogledu devastiranja privrednih, stambenih i javnih objekata, ljudskih gubitaka, te promjene teritorijalnih granica. Od 1996. godine započinje intenzivni proces obnove i nove gradnje na prostoru općine Novi Grad Sarajevo te danas općina ima karakter moderne urbane cjeline².

2.2. Geografski položaj i prirodni resursi

Općina Novi Grad Sarajevo je jedna od devet općina Kantona Sarajevo sa površinom od 47,2 km³.

Slika 2. Mapa općine

¹ Profil Općine Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, septembar, 2011, str. 4. Dostupno na http://www.novigradsarajevo.ba/public_html/obrasci/Profil_Opcine_Novi_Grad_Sarajevo.pdf

² Ibidem

³ Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, str. 9. Dostupno na http://www.novigradsarajevo.ba/public_html/obrasci/STRATESKI%20DOKUMENTI/Strategija_razvoja_opcine_Novi_Grad_do_2015_1.pdf

Područje općine Novi Grad Sarajevo sastavni je dio Sarajevskog polja, odnosno dio prostrane sarajevsko-zeničke kotline, najvećeg tercijarnog bazena u dinarskom prostranstvu. Okružena je planinama Trebević i Igman sa jugozapadne i zapadne strane, te Humskim brdom sa sjeveroistočne strane. Graniči sa općinama Novo Sarajevo, Ilidža, Vogošća, Ilijaš i Istočno Sarajevo⁴.

Administrativno, općina je organizirana u 27 mjesnih zajednica, i to: Staro Hrasno, Čengić-Vila, Otoka, Švrakino Selo I, Švrakino Selo II, Švrakino Selo III, Aneks, Ali-pašino Polje A-I, Ali-pašino Polje A-II, Ali-pašino Polje B-I, Ali-pašino Polje B-II, Ali-pašino Polje CI, Ali-pašino Polje C-I, Ali-pašino Polje C-II, Saraj-Polje, Olimpijsko Selo, Dobrinja A, Dobrinja B, Dobrinja C, Dobrinja D, Buča Potok, Dolac, Ali-pašin Most I, Ali-pašin Most II, Briješće, Naselje heroja Sokolje, Dobroševići i Reljevo.

Otvoreni vodotoci su rijeke: Miljacka, Dobrinjka i Bosna, potoci Rječica, Buča potok i Lepenica. Zbog konfiguracije tla i pritoka, vodostaj često varira u toku godine.⁵

Prosječna nadmorska visina općine je 500 m, sa najvišom tačkom od 850 m na brdu Žuč, a najnižom od 482 m u Reljevu, na sjeveru općine. Zemljište je vrlo složene geološke građe, a naročito se mijenjalo tokom prošlog stoljeća. Povoljne karakteristike Sarajevskog polja oduvijek su pogodovale za život i rad ljudi. Intenzivnim naseljavanjem i gradnjom nestajale su poljoprivredne i šumske površine i pretvarane u građevinsko zemljište.⁶

Nagibi terena, izraženi u postocima, kreću se u sljedećim procentima i to: 0-10% (36,5% teritorije); 10-20% (15,9% teritorije); 20-30% (21,4%); 30-40% (15,6 %); 40-50% (7,1%); >50% (3,5 % teritorija općine).⁷

Ravni dijelovi čine 22,8% teritorija općine, tereni istočne ekspozicije 8,1%, južne (JI, J, JZ) 39,4%, zapadne 11,4% i sjeverne (SZ, S, SI) 18,3%.⁸

2.2.1. Klimatske karakteristike

Grad Sarajevo je smješten u uskoj kotlini rijeke Miljacke, što rezultira posebnim klimatskim karakteristikama ovog područja. Usljed vertikalne razuđenosti reljefa moguće je izdvojiti padinski i kotlinski dio grada što dovodi do modifikacije klime i pojave mikroklimе pojedinih dijelova grada. Ovakav morfološki sklop terena uzrokuje smanjen intenzitet i učestalost vjetrova, a samim tim i prirodnu ventilaciju, stvaranje jezera hladnog zraka, inverziju temperature, pojavu toplotnog otoka u užem dijelu grada i pojavu lokalnih vjetrova.⁹

Srednja godišnja vrijednost temperature zraka u Sarajevu (na Bjelavama 630 m) iznosi +10,3 °C. Najhladniji mjesec je januar sa srednjom temperaturom od +0,2 °C, a najtopliji je juli sa srednjom temperaturom od +20,1 °C. Prosječna godišnja količina padavina iznosi 972

⁴ Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, str. 9.

⁵ Općina Novi Grad Sarajevo. Lokalni akcioni plan za okoliš – LEAP, str 13. Dostupno na http://www.novigradsarajevo.ba/public_html/obrasci/STRATESKI%20DOKUMENTI/Lokalni_akcioni_plan_za_okolis_Nov_i_Grad_Sarajevo_LEAP.pdf

⁶ Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, str. 9.

⁷ Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, str. 10

⁸ Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, str. 10.

⁹ Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Operativni program lokalnog ekonomskog razvoja općine Centar za period 2006 – 2010, str. 9. Dostupno na: <http://zpr.ks.gov.ba/sites/zpr.ks.gov.ba/files/Operativni%20program%20lokalnog%20ekonomskog%20razvoja%20općine%20Centar.pdf>

mm. Raspodjela zračnih strujanja je u velikoj mjeri uslovljena reljefom tako da u Sarajevu prevladavaju istočni i zapadni vjetrovi, što je svakako u vezi sa otvorenošću sarajevske kotline u smjeru istok - zapad.¹⁰

2.2.2. Geološke karakteristike

Prirodni zemljišni profil područja općine Novi Grad Sarajevo je u velikoj mjeri izmijenjen najrazličitijim oblicima antropogenog djelovanja, čak je na nekim mjestima i potpuno uništen. Najzastupljeniji tipovi tla su antropogena, te uglavnom forme iluvijalnog, aluvijalnog i semiglejnog tla.¹¹

U ravničarskom dijelu općine pojavljuju se aluvijalna karbonatna pjeskovita tla. To su najmlađa tla i vrlo su pogodna za razne povrtlarske kulture. Visokovrijedna zemljišta I, II i III bonitetne kategorije imaju malo učešće u ukupnoj površini Kantona i prostorno su ograničena na površine općina Ilidža i Novi Grad.¹²

Na osnovu seizmotektonske karte BiH područje Sarajeva izdvojeno je pod 7⁰MC S. Ova vrijednost je izračunata za srednje uslove tla, što znači da bi trebalo obratiti pažnju na prirast seizmičkog intenziteta u lošim sredinama.¹³

2.3. Demografske karakteristike i kretanje

Demografski resursi čine važnu komponentu društveno-ekonomskog razvoja određenog područja. S obzirom na to da preko kontingenta radne snage ili svog ekonomski aktivnog dijela stanovništva pokreće proizvodnju, ali i direktno učestvuje u potrošnji proizvedenih dobara, stanovništvo se smatra osnovnim faktorom razvoja.

Stanovništvo nije homogeni osnovni skup niti statistički niti sadržajno. Pojedinci koji čine ukupno stanovništvo jedne zemlje ili užeg područja se međusobno razlikuju po raznim obilježjima: po spolu, po dobi, djelatnosti i zanimanju, po školskoj spremi i drugim karakteristikama. Prilikom planiranja društveno-ekonomskog razvoja određenog područja neophodno je, pored analize pokazatelja prirodnog kretanja stanovništva, procijeniti i strukturu stanovništva prema različitim obilježjima.

U nastavku je dat prikaz temeljnih pokazatelja kretanja stanovništva općine Novi Grad Sarajevo te struktura stanovništva prema različitim obilježjima.

2.3.1. Demografska slika

Iako je površinom (47,2 km²) jedna od manjih općina Kantona Sarajevo, općina Novi Grad Sarajevo se ističe gustoćom naseljenosti od 2.657,8 stanovnika po kvadratnom kilometru, što je iznad prosječne gustoće naseljenosti u KS (345,2 st/km²), te je uz općinu Novo Sarajevo (7.449 st/km²) i Centar (2.096 st/km²) jedna od najnaseljenijih općina Kantona Sarajevo. Prema OECD kriteriju, koji područja sa gustom naseljenosti manjom od 150

¹⁰ Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Operativni program lokalnog ekonomskog razvoja općine Centar za period 2006 – 2010, str. 9.

¹¹ Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, str. 10

¹² Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, str. 10

¹³ Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Operativni program lokalnog ekonomskog razvoja općine Centar za period 2006 – 2010, str. 9

stanovnika/km² definira kao ruralna područja, općina Novi Grad Sarajevo se može okarakterizirati kao pretežno urbano područje.

Podaci prikazani u Tabeli upućuju na zaključak da općinu Novi Grad Sarajevo karakterizira blagi porast stanovništva u posljednjih 5 godina.

Tabela 3. Demografska slika općine Novi Grad Sarajevo

Pokazatelj	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Bazni indeks 2008.= 100
Broj stanovnika	123.200	124.035	124.742	125.395	125.447	101,8
Starosna struktura stanov. (u %)						
0 - 14 godina	16,2	16,2	16,2	16,2	15,3	
15 - 65 godina	69,1	69,1	69,2	69,1	69,8	
65 i više godina	14,7	14,7	14,8	14,7	14,9	
Vitalna statistika						
Živorodeni	1.319	1.346	1.375	1.483	1.386	105,1
Umrli	932	919	1.040	996	943	101,2
Prirodni priraštaj	387	427	335	487	443	114,5
Stopa prirodnog priraštaja (u ‰)	3,1	3,4	2,7	3,9	3,5	

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, 2008 – 2012. dostupno na <http://www.fzzpr.gov.ba/>; Federalni zavod za statistiku: Procjena broja stanovnika FBiH (po starosti i spolu), po kantonima i općinama, 2008 – 2012. Dostupno na http://www.fzs.ba/godsni_bilteni.htm

Ratna dešavanja od 1992. do 1995. godine ostavila su značajan uticaj na stanje i kretanje stanovništva na području općina KS. Navedeno ukazuje na potrebu za usporedbom stanja stanovništva u predratnom razdoblju sa poslijeratnom i trenutnom slikom demografske situacije na području općine Novi Grad Sarajevo.

Od 1991. do 1998. godine zabilježen je pad broja stanovnika u svim općinama KS. Razvoj stanovništva KS, u cjelini, imao je vrlo nepovoljne tendencije koje su se ponajviše ogledale u procesu ukupne depopulacije (pada broja stanovnika) i prirodne depopulacije (veći broj umrlih stanovnika od rođenja djece). Najveće smanjenje broja stanovnika zabilježeno je u općinama Trnovo, Ilijaš, Ilidža i Vogošća. Na području općine Novi Grad Sarajevo u 1998. godini živjelo je 107.787, odnosno 78,8% predratne populacije ove općine. Ukupan broj raseljenih osoba na području KS iznosio je 91.044, a najveći broj raseljenih osoba zabilježen je na područjima općina Novo Sarajevo (25,7% od ukupnog broja raseljenih osoba u KS), Novi Grad Sarajevo (21,8% od ukupnog broja raseljenih osoba u KS) i Centar (19,5% od ukupnog broja raseljenih osoba u KS).

U poslijeratnom periodu demografska kretanja stanovništva u općinama KS su dobrim dijelom stabilizirana. Ukupan broj stanovnika općine Novi Grad Sarajevo je u 2012. godini bio za 16,4% veći od onog iz 1998. godine. U posmatranom periodu (1998 - 2012.) prosječna godišnja stopa rasta stanovništva u ovoj općini iznosila je 1,2% i bila je na nivou prosječne godišnje stope rasta stanovništva u KS, ali iznad stope rasta stanovništva na nivou FBiH. Usprkos ovim pozitivnim trendovima u demografskim kretanjima, broj stanovnika u općini Novi Grad Sarajevo je niži od onog zabilježenog u predratnom periodu, a što je karakteristično za sve općine KS (osim općine Vogošća).

Učešće stanovništva općina u ukupnom stanovništvu KS nije zabilježilo značajnije promjene u posmatranom periodu. Na području četiri gradske općine, prema podacima iz

1991. godine, živjelo je 71,5% stanovništva KS. Najveći broj stanovnika naseljavao je općine Novi Grad Sarajevo (27,7% ukupnog stanovništva KS), Novo Sarajevo (18,5% ukupnog stanovništva KS) i Centar (16,0% ukupnog stanovništva KS). U 2012. godini općina Novi Grad Sarajevo bila je najnaseljenija općina u kojoj je živjelo 28,5% ukupnog stanovništva KS.

Nacionalna struktura stanovništva općine Novi Grad Sarajevo nakon rata bitno je izmijenjena u odnosu na onu iz predratnog perioda. U poslijeratnom periodu na području općine Novi Grad Sarajevo zabilježen je porast učešća Bošnjaka u ukupnom stanovništvu općine. Naime, učešće Bošnjaka se povećalo sa 50,8% (1991. godina) na preko 80% (1998. godina). Prema općinskim podacima o popisu mjesnih zajednica iz 2010. godine, nacionalna struktura stanovništva općine Novi Grad Sarajevo bila je vrlo slična onoj na nivou KS (preko 80% Bošnjaka).

2.3.2. Determinante prirodnog kretanja stanovništva

Bitne odrednice prirodnog kretanja stanovništva su broj rođenih, broj umrlih i prirodni prirast stanovništva. Na području općine Novi Grad Sarajevo broj rođenih u 1991. godini bio je 1.545, a broj umrlih 599. Prirodni prirast stanovništva iznosio je 946. Stopa nataliteta iznosila je 11,3‰, mortaliteta 4,4‰, a stopa prirodnog prirasta 6,9‰. Stope nataliteta, mortaliteta i prirodnog prirasta općine Novi Grad Sarajevo bile su niže od prosjeka na nivou KS koje su iznosile 14,4‰, 7,3‰ i 7,1‰, respektivno. Neposredno nakon rata, 1996. godine, stope nataliteta u svim općinama KS (osim Novo Sarajevo) bile su niže u odnosu na one iz 1991. godine. Stopa nataliteta na području općine Novi Grad Sarajevo iznosila je 10,2‰ (9,7‰ niža od stope nataliteta iz 1991. godine) i neznatno je bila iznad prosječne stope nataliteta na nivou KS. Stopa mortaliteta stanovništva općine Novi Grad Sarajevo je za 11,4% bila niža od stope mortaliteta zabilježene 1991. godine, a stopa prirodnog prirasta bilježila je rast od 13% u odnosu na onu iz 1991. godine. Od 2001. do 2012. godine komponente prirodnog priraštaja, veličine nataliteta i mortaliteta, varirale su oko svojih prosjeka, koji su iznosili 1.228 za natalitet, a 935 za mortalitet.

Tabela 4. Natalitet i mortalitet stanovništva općine Novi Grad Sarajevo u periodu 2001 - 2012.

Godina	Ukupan broj živorođenih	Stopa nataliteta (‰)	Ukupan broj umrlih	Stopa mortaliteta (‰)	Prirodni prirast	Stopa prirodne promjene (‰)	Vitalni indeks
2001.	1.072	9,22	864	7,43	208	1,79	124,1
2002.	1.092	9,37	837	7,18	255	2,19	130,5
2003.	990	8,47	806	6,90	184	1,57	122,8
2004.	1.102	9,41	900	7,69	202	1,73	122,4
2005.	1.107	9,23	944	7,87	163	1,36	117,3
2006.	1.132	9,23	945	7,71	187	1,52	119,8
2007.	1.254	10,22	952	7,76	302	2,46	131,7
2008.	1.326	10,76	977	7,93	349	2,83	135,7
2009.	1.391	11,21	944	7,61	447	3,60	147,4
2010.	1.400	11,22	1.071	8,59	329	2,64	130,7
2011.	1.481	11,81	1.042	8,31	439	3,50	142,1
2012.	1.386	11,05	943	7,52	443	3,53	147,0
Prosjek	1.228	10,10	935	7,71	292	2,39	131,0

Izvor: Izračun autora prema podacima Federalnog zavoda za statistiku: Statistički bilteni Demografska statistika, 2001 - 2012; Dostupno na http://www.fzs.ba/godsnji_bilteni.htm

U analiziranom periodu stope nataliteta stanovništva općine Novi Grad Sarajevo kretale su se od 9,22 do 11,81‰ (Tabela 4). Prosječna vrijednost za cijeli period iznosila je

10,10‰. Za usporedbu, stopa nataliteta stanovništva KS u 2012. godini iznosila je 10,5 ‰. U analiziranom periodu vrijednosti osnovnog pokazatelja mortaliteta, opće stope smrtnosti, kretale su se od 6,9 do 8,31 ‰, sa prosjekom za cijelo razdoblje od 7,71‰ (Tabela 2). S obzirom na to da je KS u 2012. godini bilježio stopu smrtnosti 8,62‰, možemo zaključiti da općina Novi Grad Sarajevo predstavlja prostor ispod prosječnih vrijednosti mortaliteta. Rezultanta nataliteta i mortaliteta je prirodna promjena broja stanovnika. U analiziranom periodu općina Novi Grad Sarajevo bilježi porast broja stanovnika prirodnim putem od 2,39‰, što je u skladu sa demografskim kretanjima u zemljama članicama EU u kojima se stopa prirodnog prirasta kreće od 3‰ naniže. Posmatrajući apsolutne vrijednosti, u cijelom analiziranom periodu, broj stanovnika općine Novi Grad Sarajevo se prirodnim putem uvećavao za oko 300 stanovnika.

S obzirom na to da nije dovoljno samo utvrditi radi li se o prirodnom porastu ili prirodnom padu broja stanovnika, potrebno je na određen način kvantificirati predočene smjerove prirodne promjene. Dobar pokazatelj smjera bio-reprodukcije stanovništva je vitalni indeks, čija vrijednost pokazuje broj živorođenih na 100 umrlih osoba. Od 2001. do 2012. godine vitalni indeks općine Novi Grad Sarajevo bilježio je vrijednosti između 117,3 i 147 sa prosjekom od 131,0. Za usporedbu, vrijednost vitalnog indeksa stanovništva KS u 2012. godini iznosila je 121,8. Vitalni indeks, također, ukazuje na iznad prosječne vrijednosti prirodnog kretanja stanovništva općine Novi Grad Sarajevo.

2.3.3. Migracije

Mehaničko kretanje stanovništva je, uz prirodno kretanje, sastavni dio ukupnog kretanja stanovništva, a označava prostornu pokretljivost, odnosno prostornu mobilnost stanovništva. Migracije su najkompleksnija komponenta razvoja stanovništva, posebice velikih gradova, jer u znatno većoj mjeri od prirodnog prirasta utiču na razvoj stanovništva. Preseljenja stanovništva prema tipu i obilježjima mogu biti dnevna, unutarnja i vanjska.

Migracije stanovništva općina Kantona Sarajevo mogu se podijeliti u nekoliko vrsta:

- Unutarnje migracije nesrpskog stanovništva sa teritorije današnje Republike Srpske na teritorij KS uzrokovane ratnim dešavanjima od 1992. do 1995;
- Unutarnje migracije stanovništva iz ruralnih sredina i manjih gradova na teritorij grada Sarajeva koje su uzrokovane teškim životnim uvjetima u ruralnim sredinama (npr. nemogućnost zapošljavanja, nedostatak izvora za finansiranje razvoja ili podrške poljoprivredi i sl.).
- Vanjske migracije domicilnog stanovništva iz grada Sarajeva u razvijene zemlje Zapada uzrokovane teškim životnim uvjetima u periodu ratnih dešavanja;
- Vanjske migracije domicilnog stanovništva, posebice mladih i obrazovnih ljudi, u razvijenije zemlje Zapada koje su počele tokom 1996. godine i traju do danas;

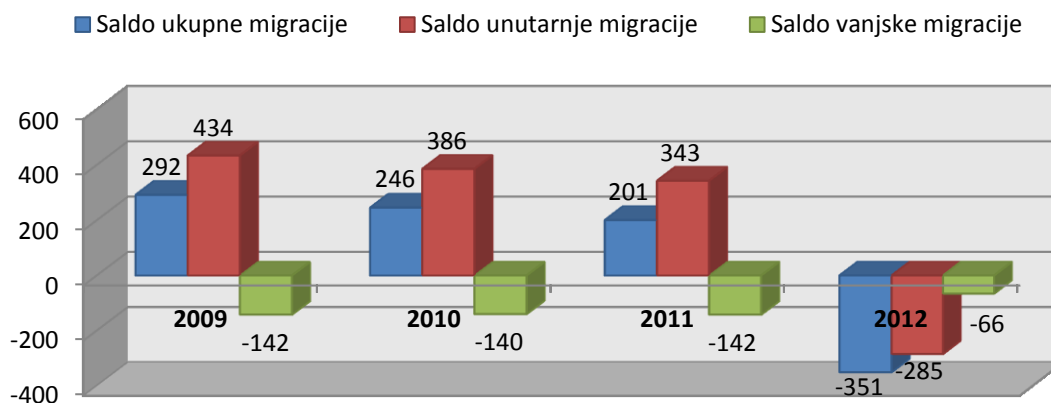
Potpisivanjem Dejtonskog sporazuma započeo je proces povratka izbjeglih i raseljenih osoba u predratne domove. Navedeni proces se dobrim dijelom realizirao od 1996. do 2001. godine te se stanje migracije stanovništva na području općine Novi Grad Sarajevo, kao i u ostalim općinama KS, stabiliziralo. Također, od 1996. do 2001. godine stabiliziran je i proces povrata imovine i raseljenih lica.

Tabela 5. Doseljeni i odseljeni stanovnici općine Novi Grad Sarajevo prema godini i mjestu doseljenja/odseljenja

Godina doseljenja	Ukupno doseljeni		Doseljeni		Ukupno odseljeni		Odseljeni	
	Broj	%	Iz FBiH/RS/DB	Iz inost.	Broj	%	U FBiH/RS/DB	U inost.
2009.	2.474	24,96	2.474	0	2.182	22,91	2.040	142
2010.	2.535	24,57	2.535	0	2.289	24,03	2.149	140
2011.	2.425	24,46	2.425	0	2.224	23,35	2.082	142
2012.	2.479	25,01	2.479	0	2.830	29,71	2.767	66
Ukupno	9.913	100,0	9.913	0	9.525	100,0	9.035	490

Izvor: Federalni zavod za statistiku: Statistički bilteni Demografska statistika, 2001 - 2012. Dostupno na http://www.fzs.ba/godsni_bilteni.htm

Podaci o ukupnim migracijama za općinu Novi Grad Sarajevo za period od 2009. do 2012. godine pokazuju da je u to područje doselilo 9.913 osoba, a odselilo 9.525, što daje pozitivan migracijski saldo od 388. U istom periodu, saldo vanjske migracije bio je negativan za 490 osoba. Što se tiče unutarnje migracije, na području općine Novi Grad Sarajevo je doselilo 878 osoba više iz drugih kantona/općina FBiH, gradova RS i Distrikta nego što je sa ovog područja iselilo osoba.

Slika 3. Saldo ukupne, unutarnje i vanjske migracije općine Novi Grad Sarajevo

Od 2009. do 2011. godine općina Novi Grad Sarajevo je bilježila pozitivan ukupni i unutarnji migracijski saldo, dok je u 2012. godini zabilježen negativni ukupni migracijski saldo od 351, te negativni unutarnji migracijski saldo od 285 osoba.

2.3.4. Dobna i rodna struktura stanovništva

Za analizu struktura stanovništva obično se kao najznačajnije ističu sljedeće strukture: biološka (stanovništvo po spolu i dobi), ekonomska (ekonomske djelatnosti), socio-profesionalna (zvanje i zanimanje), obrazovna (školska sprema), nacionalna (narodnost), religijska (vjeroispovijest) i kulturno-etnička (posebnost baštine).

Biološka struktura je struktura stanovništva po spolu i dobi. Dobno-spolna struktura je izuzetno važna za sadašnji i budući demografski i ekonomski razvoj određenog područja. Struktura po spolu ukazuje na kvantitativni odnos muškog i ženskog stanovništva u ukupnom stanovništvu. Jedna od najvažnijih struktura stanovništva, kako za proces demografskog razvoja tako i po svojim socio-ekonomskim implikacijama, jest struktura stanovništva po

dobi. Ona pokazuje broj stanovnika po pojedinim dobnim skupinama, a ukazuje i na određene potrebe, naprimjer od školskih ustanova, preko radnih mjesta do zdravstvene zaštite. Dobna struktura je, kao i spolna, odraz historijskog razvoja stanovništva. Biološka struktura je važna i za buduće kretanje stanovništva, jer ono u velikoj mjeri zavisi od promjena dobnospolne strukture.

Biološka struktura općine Novi Grad Sarajevo analizirat će se pomoću sljedećih pokazatelja:

- *Koeficijent starosti* koji pokazuje udio starog stanovništva u ukupnom stanovništvu
- *Indeks starenja* koji pokazuje brojčani omjer između starijeg (65 i više godina) i mlađeg stanovništva (0 - 14 godina). Veća vrijednost indeksa starenja ukazuje na stariju populaciju, pri čemu se smatra da indeks starenja veći od 40% pokazuje populaciju koja je ušla u proces starenja.
- *Koeficijent ukupne dobnе zavisnosti* koji pokazuje stepen opterećenosti stanovništva u radnoj dobi mladima i starijim kontingentom stanovništva
- *Koeficijent dobnе zavisnosti starih* koji pokazuje opterećenost stanovništva u radnoj dobi kontingentom starog stanovništva
- *Koeficijent dobnе zavisnosti mladih* koji pokazuje stepen opterećenosti stanovništva u radnoj dobi kontingentom u predradnoj dobi

Rodna struktura stanovništva općine Novi Grad Sarajevo, prema podacima iz 1991. godine, bila je uravnotežena: od ukupnog broja stanovnika 69.387 (50,8%) su bile žene, a 67.229 (49,2%) muškarci. Temeljni demografski pokazatelj spolne strukture stanovništva – *koeficijent feminiteta*, koji izračunava broj ženskih na hiljadu muških stanovnika, iznosio je 1.032,1. Višak ženskog stanovništva bio je najizraženiji u starijoj populaciji, dok je broj žena u mlađoj populaciji (0 - 14 godina) bio manji od broja muškaraca (koeficijent fertiliteta mlađe populacije iznosio je 960,7). Odnos ženskih kontingenata stanovništva značajan je pokazatelj stanja i potencijala biodinamičke aktivnosti i snage same populacije. U 1991. godini udio ženske zrele populacije (15 - 64 godine) u ukupnom stanovništvu općine iznosio je 36,0%.

Tabela 6. Spolna i dobnа struktura stanovništva općine Novi Grad Sarajevo prema popisu stanovništva iz 1991.

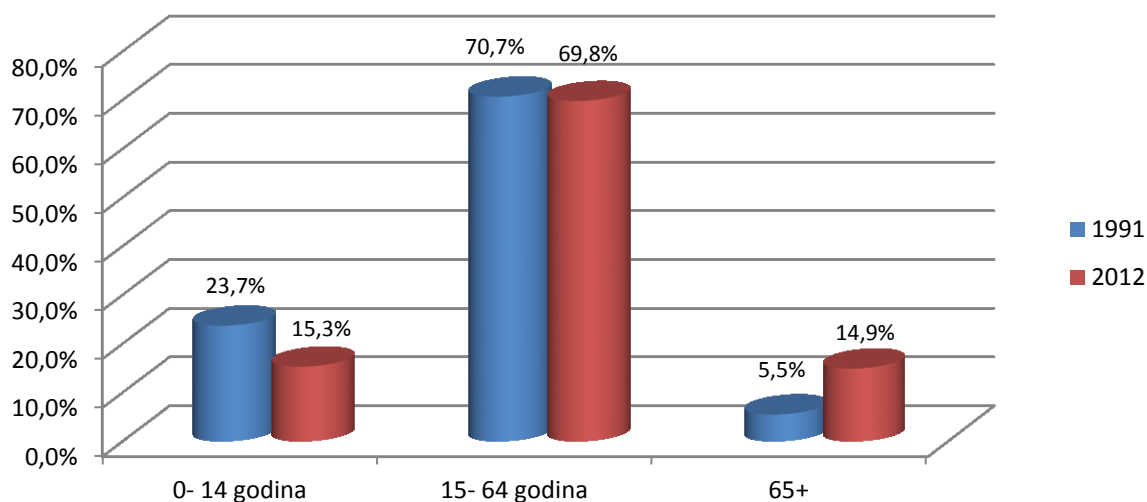
Dobna skupina	Muškarci	Žene	Ukupno	% Muškarci	% Žene
0 – 14 godina	16.535	15.886	32.421	12,1	11,6
15 – 64 godina	47.524	49.125	96.649	34,8	36,0
65 i više godina	3.170	4.376	7.546	2,3	3,2
Ukupno	67.229	69.387	136.616	49,2	50,8

Izvor: Izračun prema podacima FZS: Popis stanovništva, domaćinstava, stanova i poljoprivrednih gazdinstava, Statistički bilten, Sarajevo, januar 1998.

Koeficijent starosti ukupnog stanovništva, prema podacima iz 1991. godine, iznosio je 5,5 te je ukazivao na to da se stanovništvo na području općine nalazilo u procesu demografske mladosti. Koeficijent starosti ženskog stanovništva iznosio je 6,31%, a koeficijent starosti muškog stanovništva bio je 4,72%. Razlog tome je neznatno veći udio ženskog stanovništva i u ukupnom broju stanovnika i u starijoj dobnj skupini. Indeks starenja ukupnog stanovništva 1991. godine iznosio je 23, odnosno na svakih 100 stanovnika starosne dobi između 0 i 14 godina dolazila su 23 stanovnika dobi preko 65 godina. Prema dobnj strukturi stanovništva, općina je imala najviše zrelog stanovništva (70,8%), zatim mladog stanovništva (23,7%) te

starog stanovništva (5,5%). Ukoliko analiziramo tip stanovništva prema dobnoj strukturi kombiniranom klasifikacijom¹⁴, koja kao mjerilo starosti uzima indeks starosti, stanovništvo općine Novi Grad Sarajevo je 1991. godine imalo karakteristike mladog stanovništva.

Trenutna starosna struktura značajno je promijenjena u odnosu na 1991. godinu. Od 1991. do 2012. udio mlade populacije (0 - 14 godina) se smanjio za 8,4%, dok se procentualno učešće stare populacije povećalo za 9,4%. U istom periodu, procentualno učešće radno sposobnog stanovništva u ukupnoj populaciji zabilježilo je smanjenje za 0,9%. (Slika 3.).

Slika 4. Usporedba starosne strukture općine Novi Grad Sarajevo 1991 - 2012.

Prema podacima iz 2012. godine, koeficijent starosti ukupnog stanovništva iznosio je 14,9 i bio je gotovo 3 puta veći od onog zabilježenog u 1991. godini. Indeks starosti stanovništva za 2012. godinu iznosio je 97,3 i gotovo je 5 puta bio veći od indeksa starenja stanovništva zabilježenog 1991. godine. Smatra se da indeks starenja čija je vrijednost veća od 0,40 (ili 40%) ukazuje na populaciju koja je zašla u proces starenja. S obzirom na to da je indeks starenja stanovništva općine Novi Grad Sarajevo dvostruko veći od ove granične vrijednosti, možemo kazati da se radi o relativno staroj populaciji.

Na temelju analize dobne strukture stanovništva i indikatora predstavljenih u Tabeli 6, možemo zaključiti da se stanovništvo općine Novi Grad Sarajevo nalazi na prijelazu iz stacionarnog u regresivni tip stanovništva.

Tabela 7. Tip populacije u zavisnosti od starosne strukture

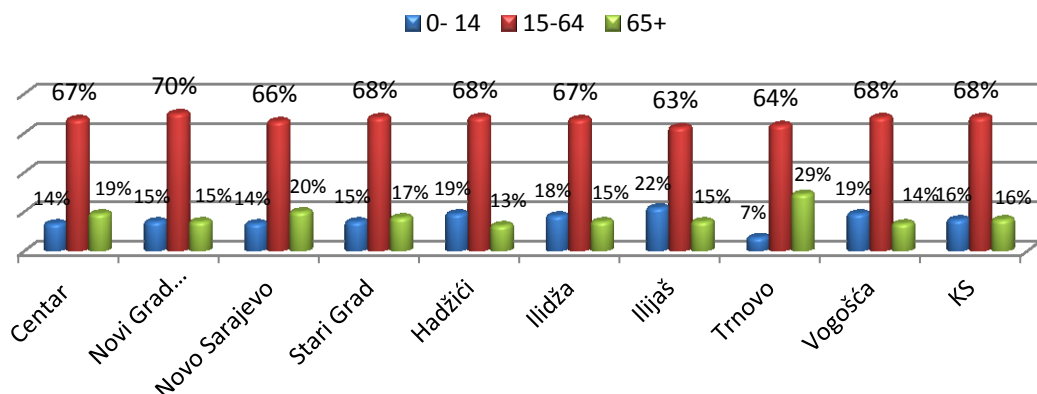
Tip populacije ¹⁵	Dobna skupina		
	0-14	15-49	50+
Progresivni	40%	50%	10%
Stacionarni	26,5	50,5%	23%
Regresivni	20%	50%	30%

¹⁴ Kombinirana klasifikacija stanovništva prema dobnom sastavu jest kombinirana klasifikacija M. Friganovića i E. Rosseta, a za kriterij uzima indeks starosti. Tipovi stanovništva prema dobnom sastavu su: mladost, na pragu starenja, starenje, starost, duboka starost i izrazito duboka starost (Klempić, 2004:94).

¹⁵ Prema dobnoj strukturi stanovništva moguće je razlikovati tri tipa populacije: (1) progresivni, (2) stacionarni i (3) regresivni. *Progresivni ili ekspanzivni* tip populacije karakterizira visok udio mladog, srednji udio zrelog i mali udio starog stanovništva uz visok natalitet i stopu rasta populacije. *Stacionarni* tip populacije obilježava srazmjerno manji udio mladih uz nizak natalitet, nizak mortalitet i visok udio zrelog i starog stanovništva. *Regresivni* tip populacije karakterizira nizak udio mladog i visok udio zrelog i starog stanovništva. (Ribeiro et al. 1998: 308).

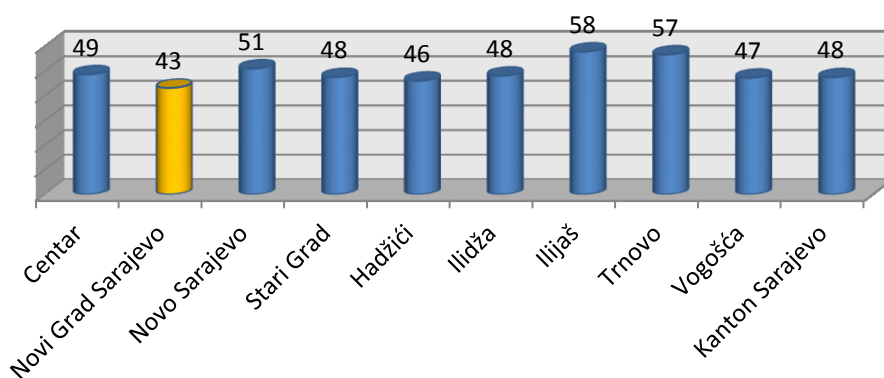
Izvor: Prilagođeno prema Ribeiro, Ferreira i Braga (1998). *Economic Value of Health, Revista Brasileira de Epidemiologia, Vol.1 NO. 3, str. 308*

Slična dobna struktura stanovništva prisutna je i drugim općinama KS (Slika 5).

Slika 5. Usporedba starosne strukture stanovništva (2012)

U 2012. godini koeficijent ukupne dobne zavisnosti na području općine Novi Grad Sarajevo iznosio je 43. U usporedbi sa ostalim općinama KS, općina Novi Grad Sarajevo ima najniži koeficijent ukupne dobne zavisnosti.

Slika 6. Usporedba koeficijenta ukupne dobne zavisnosti (2012)

Nadalje, koeficijent dobne zavisnosti mladih, koji pokazuje stepen opterećenosti stanovništva u radnoj dobi kontingentom u mlađoj dobi, te koeficijent dobne zavisnosti starih, koji pokazuje opterećenost stanovništva u radnoj dobi kontingentom starog stanovništva, imaju vrijednosti niže od prosjeka KS.

2.4. Pregled stanja i kretanja na tržištu rada

2.4.1. Radna snaga

Radni kontingent općine Novi Grad Sarajevo, stanovništvo od 15 do 64 godine, prema podacima iz 2012. godine, čini 87.567 osoba. Procenat ekonomski aktivnog stanovništva je 49%, dok je procenat ekonomski neaktivnog stanovništva 51%.

Osobe koje rade ili aktivno traže zaposlenje predstavljaju najvažniju kategoriju tržišta rada, a to je radna snaga ili ekonomski aktivno stanovništvo. Neaktivnim se može postati iz različitih razloga: zbog bolesti, starosti, zauzetošću školovanjem, odgojem i skrbi o djeci pa

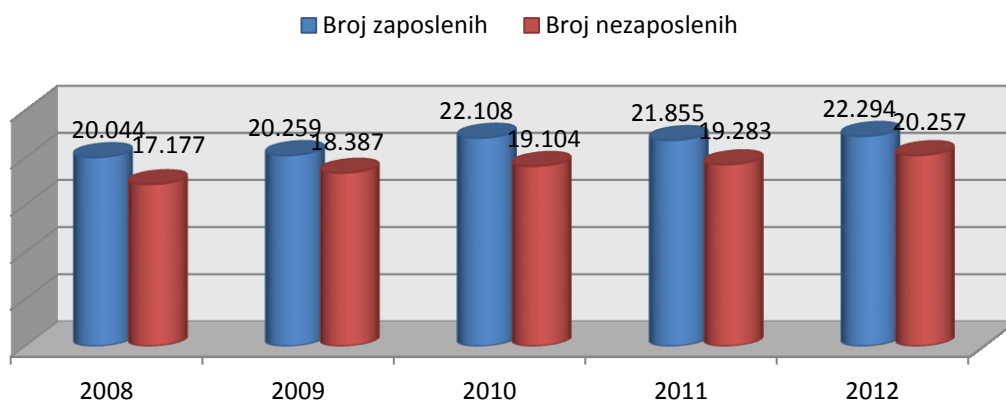
do odustajanja od aktivnog traženja zaposlenja iz razloga obeshrabrenosti koji nije rijedak, kod npr. starijih, i uz to više godina nezaposlenih osoba zbog njihovog osjećanja nemogućnosti da zaposlenje dobiju u konkurenciji s novim i često obrazovanim tražiteljima zaposlenja.

Tabela 8. Registrirana radna snaga na području općine Novi Grad Sarajevo, 2000 – 2012.

Indikator	2008.		2009.		2010.		2011.		2012.		Bazni indeks
	n	%	N	%	n	%	n	%	N	%	
Zaposleni	20.044	53,9	20.259	52,4	22.108	53,6	21.855	53,1	22.294	52,4	111,2
Nezaposl.	17.177	46,1	18.387	47,6	19.104	46,4	19.283	46,9	20.257	47,6	117,9
Radna snaga	37.221	100	38.646	100	41.212	100	41.138	100	42.551	100	114,3

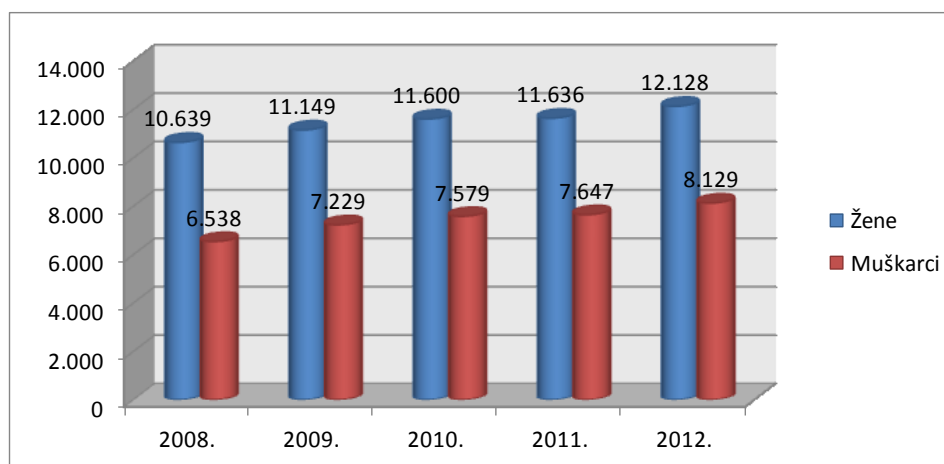
Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, 2008 – 2012.

Broj zaposlenih od 2008. do 2012. godine rastao je po prosječnoj godišnjoj stopi od 2,5%, te je u 2012. godini broj registriranih zaposlenih osoba za 11,2% veći od broja registriranih zaposlenih osoba u 2008. godini. U istom periodu, broj registriranih nezaposlenih osoba rastao je po prosječnoj godišnjoj stopi od 4,5% te je u 2012. godini bio za 17,9% veći od broja registriranih nezaposlenih osoba u 2008. godini. U posmatranom periodu, prosječna stopa zaposlenosti iznosila je 53,1%, a prosječna stopa nezaposlenosti 46,9%.

Slika 7. Promjena broja zaposlenih i nezaposlenih na području općine Novi Grad Sarajevo (2008 - 2012)

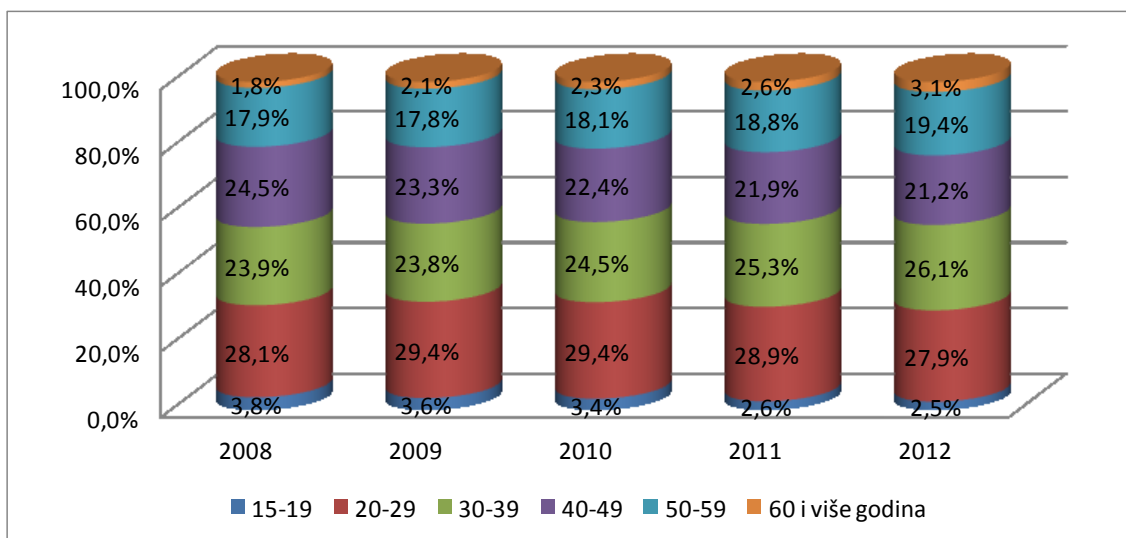
U pogledu spolne strukture nezaposlenih, iz statističkih podataka, evidentno je da su žene na području općine Novi Grad Sarajevo više pogođene problemom nezaposlenosti nego muškarci. Uzroci tome su viš-dimenzionalne prirode i treba uzeti u obzir kako stepen obrazovanja, tako i dužinu nezaposlenosti, odnosno mogućnost prekvalifikacije.

Slika 8. Struktura nezaposlenih prema spolu (2008 - 2012.)

Izvor: Služba za privredu, finansije i inspekcijske poslove Općine Novi Grad

Posmatrano prema starosnoj dobi, prema podacima za 2012. godinu, najveći udio u nezaposlenosti imale su osobe u dobi između 20 i 29 godina (27,9%) te osobe starosne dobi između 30 i 39 godina (26,1%). Najmanji udio u nezaposlenosti imale su osobe starije od 60 godina (2,5%) te mlade osobe starosti između 15 i 19 godina (3,1%).

Slika 9. Pregled nezaposlenosti po dobnim skupinama, 2008 – 2012.

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

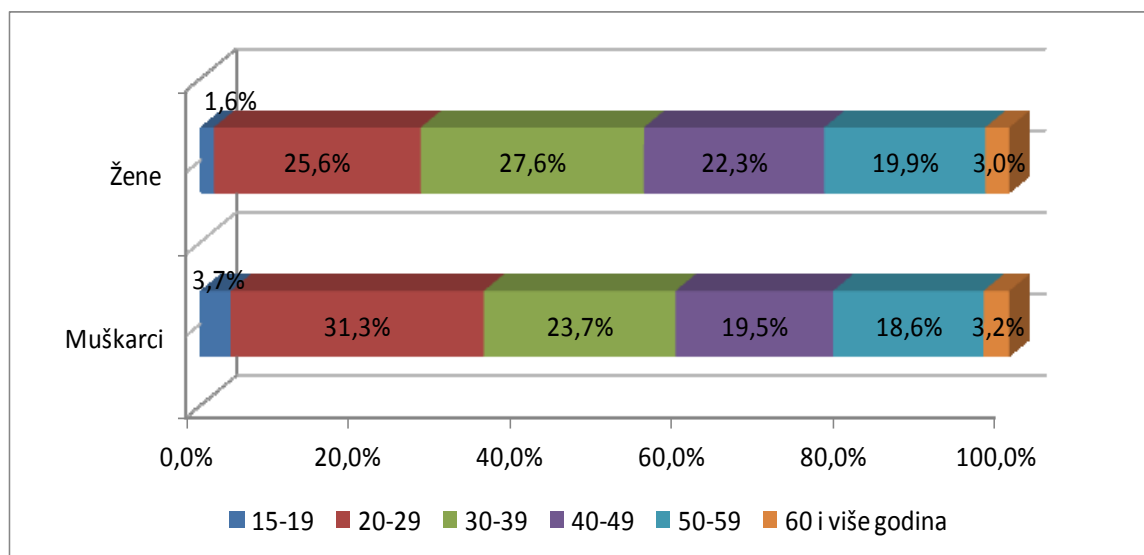
Od 2008. do 2012. godine broj nezaposlenih povećao se u svim dobnim skupinama, osim u skupini mlade populacije do 19 godina starosti. Najveći porast broja nezaposlenih zabilježen je među najstarijim nezaposlenim osobama (starijim od 60 godina) koje predstavljaju jednu od najugroženijih kategorija na tržištu rada. Naime, kada ostanu nezaposlene, ove osobe veoma teško nalaze novi posao te najčešće upadaju u „zamku“ dugotrajne nezaposlenosti. Također, treba obratiti pažnju na osobe starosne dobi između 30 i 39 godina, čiji se udio povećao sa 23,9% u 2008. na 26,1% u 2012. godini.

Tabela 9. Struktura nezaposlenih osoba prema dobnoj starosti, 2008 - 2012.

Dobna skupina	2008.		2009.		2010.		2011.		2012.	
	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%	Broj	%
15- 19	646	3,8	638	3,6	633	3,4	468	2,6	489	2,5
20–29	4.775	28,1	5.279	29,4	5.531	29,4	5.480	28,9	5.541	27,9
30-39	4.065	23,9	4.280	23,8	4.597	24,5	4.798	25,3	5.188	26,1
40-49	4.169	24,5	4.193	23,3	4.207	22,4	4.156	21,9	4.216	21,2
50-59	3.054	17,9	3.204	17,8	3.401	18,1	3.579	18,8	3.853	19,4
više od 60	309	1,8	371	2,1	423	2,3	494	2,6	607	3,1
Ukupno	17.018	100,0	17.965	100,0	18.792	100,0	18.993	100,0	19.894	100,0

Izvor: Služba za zapošljavanje KS

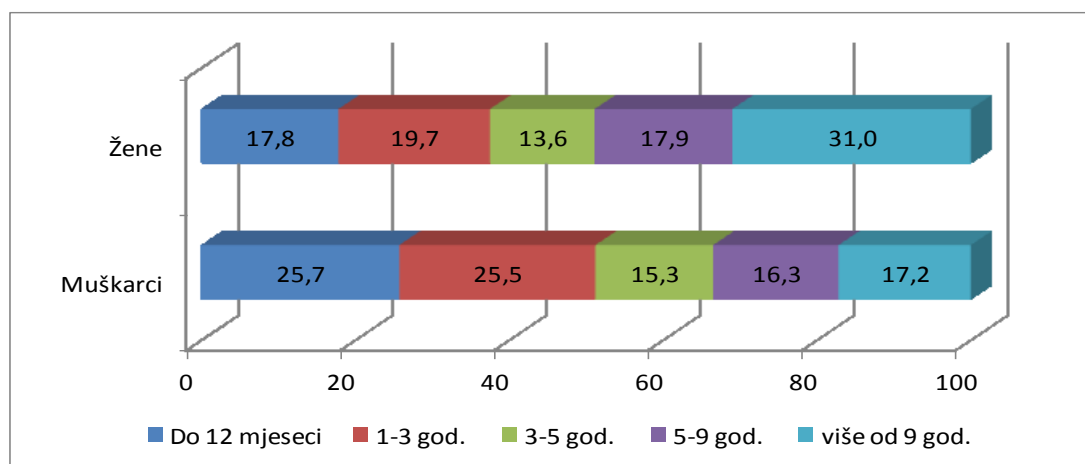
Pregled nezaposlenosti prema spolu i starosnoj dobi, prema podacima iz 2012. godine, ukazuje na to da najveći broj nezaposlenih osoba muške populacije pripada dobnoj skupini od 20 do 29 godina (31,3% od ukupnog broja nezaposlenih muškaraca). Najveći broj nezaposlenih žena zabilježen u dobnoj grupi između 30 i 39 godina (27,6% od ukupnog broja nezaposlenih žena) te između 20 i 29 godina (25,6%). Kod obje populacije najniže je učešće nezaposlenih osoba starijih od 60 godina.

Slika 10. Pregled nezaposlenih prema spolu i starosnoj dobi, 2012.

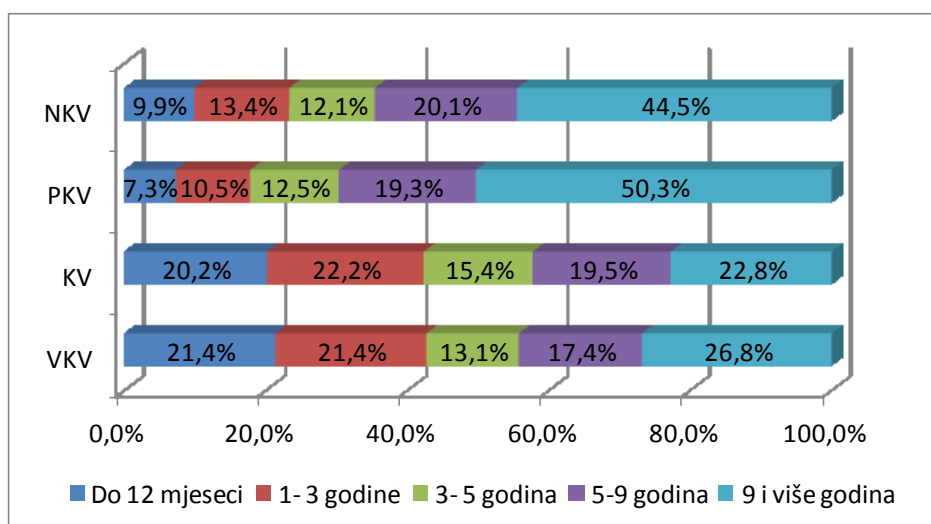
Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Od 2008. do 2012. godine, oko 80% nezaposlenih osoba je čekalo ili čeka na zaposlenje duže od godinu dana. Osim što nezaposlene žene čine veći udio u ukupnoj nezaposlenosti, one su u većoj mjeri pogođene dugoročnom nezaposlenošću. Naime, prema podacima za 2012. godinu, 82,2% nezaposlenih žena čeka na zaposlenje duže od godinu dana, od čega njih 31,0% su nezaposlene 9 i više godina.

Slika 11. Pregled dužine čekanja na zaposlenje prema spolu, 2012.
Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Trajanje nezaposlenosti je različito i s obzirom na nivo stečenog obrazovanja.

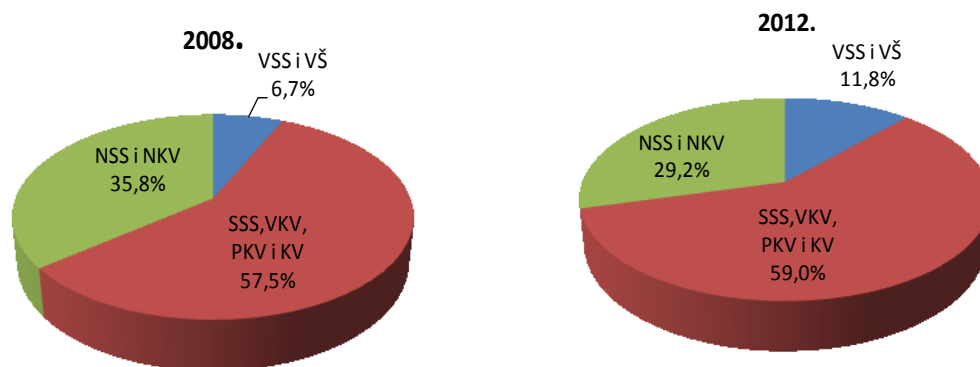

Slika 12. Pregled dužine čekanja na zaposlenje prema nivou obrazovanja
Izvor: Služba za zapošljavanje KS

Dugotrajna nezaposlenost je najviše izražena kod polukvalificiranih i nekvalificiranih osoba, od kojih je 50,3%, odnosno 44,5% čekalo na zaposlenje 9 i više godina. Jedna petina visokokvalificiranih i kvalificiranih osoba čeka na zaposlenje do 12 mjeseci.

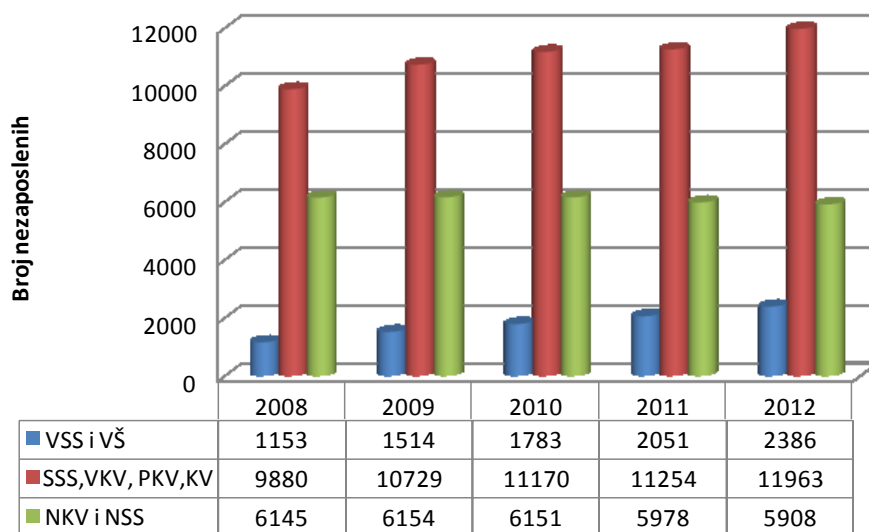
2.4.2. Struktura nezaposlenosti prema obrazovanju

Pri analizi nezaposlenosti, veoma je bitno uzeti u obzir stručnu spremu nezaposlenih. U 2012. godini, više od polovine od ukupnog broja nezaposlenih na području općine odnosi se na kvalificirane osobe (srednja stručna sprema, visokokvalificirani radnici, polukvalificirani radnici i kvalificirani radnici). Učešće zaposlenih sa visokom stručnom spremom (VSS) i višom školom (VŠ) u 2012. godini iznosilo je oko 12%, a nekvalificiranih radnika i radnika sa nižom stručnom spremom 29,2%.

Slika 13. Kvalifikacijska struktura registriranih nezaposlenih

Ukoliko se uspoređi kvalifikacijska struktura nezaposlenih iz 2008. godine u odnosu na 2012. godinu, moguće je uočiti da je došlo do značajnih promjena u udjelima nezaposlenih sa VSS i VŠ. Naime, procentualno učešće nezaposlenih sa VSS i VŠ se gotovo udvostručilo. S druge strane, u 2012. godini zabilježen je pad broja nezaposlenih nekvalificiranih radnika i radnika sa nižom stručnom spremom za manje od 10% u odnosu na 2008. godinu.

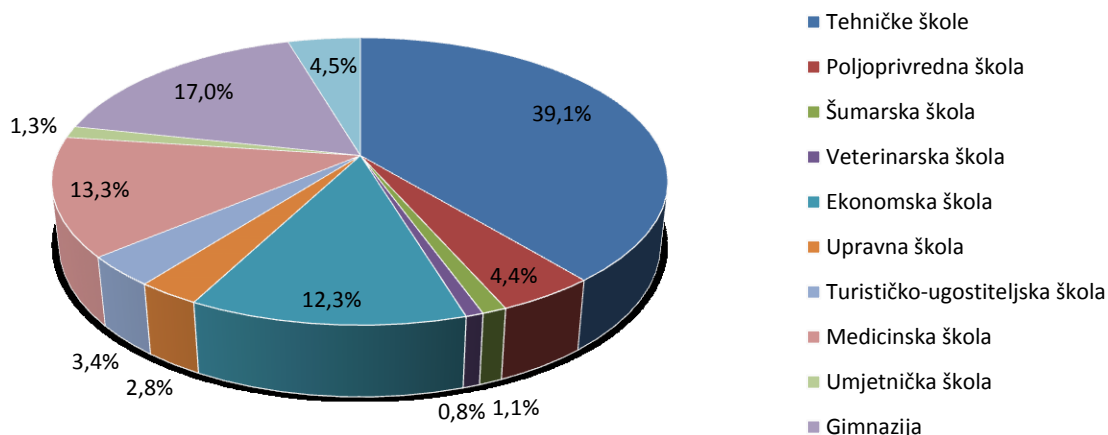

Slika 14. Broj nezaposlenih po stručnoj spremi na području općine Novi Grad Sarajevo (2008 - 2012.)

Ranije je konstatirano da učešće žena u ukupnom broju zaposlenih iznosi 60%. Analizom kvalifikacione strukture, možemo konstatirati da učešće žena u kategoriji nezaposlenih bez stručne spreme iznosi čak i više (69%), slično kao i u kategoriji visokoobrazovanih (68,5%). Posljednje je povezano sa činjenicom da relativno veći broj žena pohađa visokoškolske institucije. Analizom odobrenih stipendija za period 2010 - 2013. godina ustanovljeno je da se od ukupno odobrenih stipendija na žene odnosi između 67,5% i 69,7%.

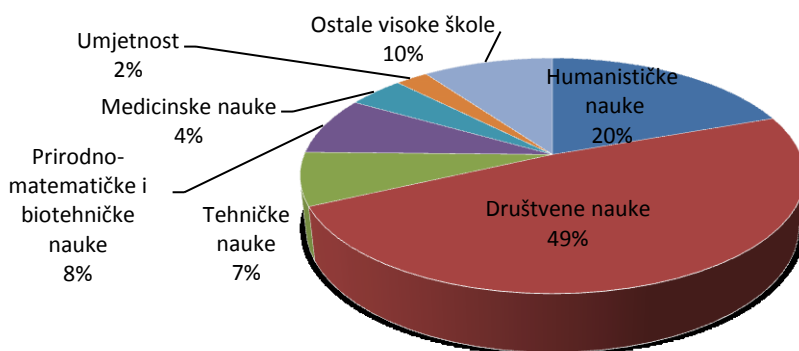
Prema podacima iz 2012. godine, više od polovine nezaposlenih osoba sa SSS završilo je tehničku školu (39,1%) i gimnaziju (17,0%). Oko desetine nezaposlenih za SSS se

školovalo za ekonomska ili medicinska zvanja. U strukturi nezaposlenih sa SSS najmanje je učešće onih koji su završili veterinarsku, šumarsku i umjetničku školu.

Slika 15. Struktura nezaposlenih osoba sa SSS prema struci

Među nezaposlenim sa diplomom visokog obrazovanja, gotovo jedna polovina ju je stekla iz područja društvenih nauka (političke, pravne i ekonomske nauke). Kada se saberu sve nezaposlene osobe koje imaju diplomu iz područja elektrotehničkih, marinskih, arhitektonskih i građevinskih nauka, oni zajedno čine manje od desetine korpusa nezaposlenih sa VSS. Okvirno petina nezaposlenih sa VSS posjeduje diplomu iz područja humanističkih nauka. U strukturi nezaposlenih osoba sa VSS najmanje učešće imaju osobe koje su stekle diplomu iz područja medicinskih nauka (4,3%) i umjetnosti (2,5%).

Slika 16. Struktura nezaposlenih osoba sa VSS prema struci

Prema podacima Službe za zapošljavanje KS, u 2012. godini na području općine Novi Grad Sarajevo registrirane su 19.554 nezaposlene osobe, od čega 7.303 (37,3% od ukupnog broja nezaposlenih) traže zaposlenje po prvi put. Demobilisani braniloci, članovi porodica poginulih branilaca, ratni vojni invalidi i ostali invalidi učestvuju u nezaposlenosti općine sa oko 17% (3,386 osoba). Prema podacima Zavoda za planiranje razvoja KS, od ukupnog broja nezaposlenih osoba na području općine Novi Grad Sarajevo, 20% čeka na zaposlenje do 12 mjeseci, 36,5% između 1 i 5 godina, a 43,5% više od 5 godina¹⁶.

¹⁶ Podaci se odnose na 2010. godinu.

2.4.3. Broj penzioniranih osoba

Na području općine Novi Grad Sarajevo živi skoro 28% penzionera Kantona Sarajevo. U ukupnom stanovništvu općine, penzioneri učestvuju sa skoro jednom petinom. Što se tiče penzija u općini Novi Grad Sarajevo, ukupno 11.838 ljudi prima starosnu penziju, njih 5.378 prima invalidsku penziju, dok ih 6.256 prima obiteljsku penziju, odnosno ukupno 23.472 osobe primaju penzije u ukupnom iznosu od 9,4 miliona KM. Ukupna prosječna penzija na području općine Novi Grad Sarajevo iznosi 401,01 KM. Usporedbe radi, ukupno isplaćena prosječna penzija na nivou KS u 2012. godini iznosila je 416 KM, a na nivou FBiH 370 KM.

Tabela 10. Broj penzionera, visina penzija i ukupno potrebna sredstva 2010 - 2013.

Indikator	2010.	2013.	2013/2010.	Odnos penzije i potrošačke korpe
Starosne penzije				
Broj penzionera	10.858	11.838	109	
Iznos u milionima KM	4,7	5,4	115	
Prosječna penzija	431	456	106	79
Invalidske penzije				
Broj penzionera	5.697	5.378	94	
Iznos u milionima KM	1,9	1,9	100	
Prosječna penzija	332	351	106	61
Porodične penzije				
Broj penzionera	6.397	6.256	98	
Iznos u milionima KM	2,1	2,1	100	
Prosječna penzija	322	338	105	58
Ukupno				
Broj penzionera	22.952	23.472	102	
Iznos u milionima KM	8,6	9,4	107	69
Prosječna penzija	376	401	109	

Izvor: Zavod za PIO/MIO, Sarajevo, novembar 2013.

U posljednje tri godine uočava se porast broja penzionera koji imaju starosnu penziju, a smanjuje broj penzionera sa invalidskom ili porodičnom penzijom. S obzirom na to da je prosječna starosna penzija viša od druge dvije kategorije, ova promjena se može ocijeniti kao pozitivna. Međutim, ako se uzme u obzir podatak da je prosječna potrošačka korpa 580 KM, sve kategorije penzionera se nalaze u rasponu od 58% (porodične penzije) do 79% (starosne penzije) potrošačke korpe. Prema podacima Udruženja penzionera Novi Grad, na području općine žive 392 penzionera sa penzijom od 160 KM. Prema tome, sve kategorije su egzistencijalno ugrožene. Na godišnjem nivou po osnovu penzija ostvari se priliv od oko 113 miliona KM, koji se uglavnom usmjerava za troškove prehrane, lijekova, komunalnih usluga i stanovanja. S obzirom na to da ova primanja nisu dovoljna, različiti nivoi vlasti osiguravaju dodatna sredstva po osnovu subvencije (grijanje, prijevoz, pokrivanje troškova liječenja itd).

U narednom periodu trebalo bi raditi na poboljšavanju životnog stila i olakšavanju svakodnevnice starijih osoba u saradnji sa UNDP, EU i nevladinim sektorom, izgradnji centra za zdravo starenje, uređivanju prostora za penzionere, njihovom uključivanju u one aktivnosti za koje imaju psihofizičke kapacitete i kondiciju.

Prema tome, razvojni problem je stalno povećavanje broja penzionera i povećavanje njihovog učešća u ukupnom broju stanovnika, visina penzije koja daleko zaostaje za potrošačkom korpom i koja ne osigurava dostojanstveno starenje, kao i marginaliziranje ove grupe (diskriminacija po osnovu godina života i statusa).

2.4.4. Usporedba tržišta rada na području općine Novi Grad Sarajevo sa općinama Kantona Sarajevo

U cilju detaljnije analize tržišta rada na području općine Novi Grad Sarajevo i njenog relativnog položaja u odnosu na ostale općine KS, korišteni su sljedeći indikatori:

- koeficijent nezaposlenosti koji predstavlja odnos učešća općina u nezaposlenosti na području KS, i učešća općina u stanovništvu KS;
- koeficijent zaposlenosti koji predstavlja odnos učešća općina u zaposlenosti KS i učešća određene općine u stanovništvu KS;
- kompozitni koeficijent nezaposlenosti koji predstavlja odnos koeficijenta nezaposlenosti i koeficijenta zaposlenosti.

Tabela 11. Učešće općine u stanovništvu, zaposlenosti i nezaposlenosti u KS, 2012. (%)

Općina	Stanovništvo	Zaposlenost	Nezaposlenost	Cep	Cup	Kompozitni koeficijent Cuc = Cup: Cep
Centar	15,69	31,97	10,99	2,04	0,70	0,34
Novi Grad Sarajevo	28,46	17,66	27,74	0,62	0,97	1,57
Novo Sarajevo	16,73	20,12	12,52	1,20	0,75	0,62
Stari Grad	9,58	7,84	9,31	0,82	0,97	1,19
Hadžići	5,16	2,93	7,81	0,57	1,51	2,67
Ilidža	13,71	14,11	15,97	1,03	1,17	1,13
Ilijaš	4,33	1,83	7,45	0,42	1,72	4,08
Trnovo	0,56	0,34	0,73	0,61	1,30	2,13
Vogošća	5,77	3,22	7,47	0,56	1,29	2,32
Ukupno KS	100	100	100	0,87	1,15	1,78

Odgovarajuće veličine koeficijenata zaposlenosti (Cep) po općinama (Tabela 11) pokazuju da su u relativnoj najpovoljnijoj poziciji po učešćima u ukupnoj zaposlenosti bile općine Centar (133,2% iznad prosjeka KS), Novo Sarajevo (37,6% iznad prosjeka KS) i Ilidža (17,8% iznad prosjeka KS). Po navedenim pokazateljima, općina Novi Grad Sarajevo bila je za 29% u lošijoj poziciji od prosjeka KS.

Relativni pokazatelji učešća u nezaposlenosti (koeficijent nezaposlenosti – Cup) za 2012. godinu pokazuju da su u najpovoljnijem položaju bile općine Centar (39,3% povoljnije od prosjeka KS), Novo Sarajevo (35,1% povoljnije od prosjeka KS) i Novi Grad Sarajevo (15,5% povoljnije od prosjeka KS).

S obzirom na to da rangiranje općina po koeficijentima zaposlenosti i nezaposlenosti, posmatranih posebno, ne može pružiti cjelovitu sliku o ekonomskoj poziciji pojedine općine u KS, izračunat je kompozitni koeficijent nezaposlenosti koji predstavlja odnos koeficijenta nezaposlenosti i koeficijenta zaposlenosti. Niža vrijednost kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti ukazuje na povoljniju poziciju općine, odnosno na veće učešće zaposlenosti u odnosu na učešće u stanovništvu (veći koeficijent zaposlenosti) te manje učešće nezaposlenosti u odnosu na učešće u stanovništvu (niži koeficijent nezaposlenosti).

Podaci o relativnoj poziciji općina u pogledu kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti impliciraju sljedeće:

- Četiri općine KS ostvarile su iznad prosječne veličine kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti, a pet općina KS (Centar, Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Stari Grad i Ilidža) ispod prosječne veličine navedenog koeficijenta.
- S obzirom na to da ispod prosječna veličina kompozitnog koeficijenta odražava povoljniju poziciju općine u odnosu na općine sa iznad prosječnim veličinama, možemo zaključiti da su u najpovoljnijoj poziciji 2012. godine bile općine Centar (80,7% povoljnije od prosjeka KS), Novo Sarajevo (65,1% povoljnije od prosjeka KS) i Ilidža (36,5% povoljnije od prosjeka KS)
- Općina Novi Grad Sarajevo se 2012. godine nalazila na petom mjestu u KS sa relativnim položajem koji je bio za 11,9 % iznad prosjeka KS, ali je u odnosu na općinu Centar bila u relativno lošijoj ekonomskoj poziciji za 68,7%.

Tabela 12. Promjene kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti po općinama KS 2008. i 2012.

Općina	Kompozitni koeficijent nezaposlenosti 2012.	Kompozitni koeficijent nezaposlenosti 2008.	Promjena koeficijenta u procentima 2012/2008.
Centar	0,34	0,32	+7,3
Novi Grad Sarajevo	1,57	1,62	-3,3
Novo Sarajevo	0,62	0,62	0
Stari Grad	1,19	1,08	+ 10,5
Hadžići	2,67	2,67	0
Ilidža	1,13	1,27	-10,9
Ilijaš	4,08	4,36	-6,4
Trnovo	2,13	2,76	-23,1
Vogošća	2,32	2,66	-12,6
Prosjeck KS	1,78	1,93	-7,5

Napomena: Znak (+) ukazuje na poboljšanje relativne pozicije općine, a znak (-) na pogoršanje relativne pozicije općine

Promjene relativnog ekonomskog položaja općina u KS, mjerene promjenama kompozitnih koeficijenata nezaposlenosti, u posljednje 4 godine (2008 - 2012) upućuju na sljedeće zaključke:

- Kompozitni koeficijent nezaposlenosti za KS, kao cjelinu, bilježi pozitivan trend što je rezultat bržeg rasta evidentiranog broja zaposlenih osoba u odnosu na rast broja zvanično evidentiranih nezaposlenih osoba
- Navedeni pozitivan trend svoj odraz nalazi u vrijednosti kompozitnog koeficijenta nezaposlenosti, čija se prosječna vrijednost smanjila sa 1,93 na 1,78, tj. za 7,5%.
- Najveća poboljšanja relativne pozicije u posmatranom periodu ostvarena su na području općina Trnovo, Vogošća i Ilijaš.
- Najveća pogoršanja relativne pozicije u posljednje četiri godine zabilježena su na području općina Stari Grad i Centar.
- Vrijednost kompozitnog faktora nezaposlenosti na području općine Novi Grad Sarajevo se smanjila sa 1,62 na 1,57 što predstavlja poboljšanje za 3,3%.

Tabela 13. Osnovni razvojni izazovi i potrebe u vezi sa radnom snagom i nezaposlenosti

RAZVOJNI PROBLEMI	RAZVOJNE POTREBE
<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kontinuirani trend povećanja broja registriranih nezaposlenih osoba ▪ Veća stopa nezaposlenosti žena u odnosu na muškarce ▪ Poteškoće sa zapošljavanjem visoko obrazovanih kadrova ▪ Nedovoljna povezanost poslodavaca, obrazovnih institucija i Zavoda za zapošljavanje u analiziranju potreba tržišta rada i procjeni budućih kretanja ▪ Nedovoljna uključenost Općine u postojeće programe za obrazovanje radne snage, stipendiranje deficitarnih zanimanja, i sl. 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Prekvalificirati/dokvalificirati dio radnog aktivnog stanovništva te efikasnije upravljati ljudskim resursima u skladu sa potrebama ekonomije kako bi se smanjila visoka stopa nezaposlenosti ▪ Izraditi prijedlog mjera za zapošljavanje mladih u skladu sa potrebama ekonomije te poticanja ekonomske konkurentnosti općine kroz dodatna ulaganja u školovanje i doškolovanje, cjeloživotno učenje te kroz prekvalificiranje postojeće radne snage u skladu sa ekonomskim razvojnim potrebama i prioritetima općine ▪ Jačati lokalno partnerstvo između poslodavaca, Općine, Zavoda za zapošljavanje i obrazovnih institucija, radi razvoja ljudskih resursa Općine

Osnovni razvojni problemi na tržištu rada su kontinuirani trend povećanja broja registriranih nezaposlenih, dominacija žena, poteškoće u zapošljavanju visoko obrazovanih lica, neadekvatna kooperacija poslodavaca, obrazovnih institucija, institucija za zapošljavanje i javnog sektora. Identificirani problemi determiniraju razvojnu potrebu tržišta rada, i to: kreiranje aktivne politike zapošljavanja, reagiranje ex ante na tržištu rada, edukaciju (prekvalifikaciju, LLL, druge vidove) i jačanje partnerstva privatnog-javnog-civilnog sektora.

2.5. Pregled stanja i kretanja u društvenoj infrastrukturi

Obrazovanje i zdravlje su vitalne komponente rasta i razvoja lokalne zajednice, kao inputi u složenoj funkciji proizvodnje. Istovremena uloga obrazovanja i zdravlja kao inputa i outputa daje im centralnu važnost u lokalnom ekonomskom razvoju. Raspodjela zdravlja i obrazovanja ima poseban značaj. Zdravlje i obrazovanje su dvije ključne komponente humanog kapitala lokalne zajednice. Pored zdravlja i obrazovanja za jačanje ljudskog kapitala bitni su i kultura, sport, rekreacija, kao i socijalna sigurnost. Broj, psihofizičko zdravlje, obrazovanje, lojalnost, inovativnost, kreativnost, kultura življenja, stanovanja i rada determiniraju kvalitet ljudskog kapitala općine. Kvalitet društvene infrastrukture i funkcija uzročno-posljedično je povezan i sa socijalnim kapitalom, drugim važnim kapitalom u generiranju i dinamiziranju ukupnog lokalnog razvoja.

I upravo to predstavlja najbitniju determinantu značaja društvene infrastrukture u lokalnoj zajednici. Druga važna determinanta analize stanja i kretanja društvene infrastrukture na lokalnom nivou je finansiranje društvene infrastrukture i funkcije od lokalne zajednice. Treća determinanta je pozicija lokalne zajednice u upravljanju društvenom infrastrukturom i funkcijama s obzirom na njeno učešće u finansiranju. Skoro jedna četvrtina budžeta Općine se izdvaja na obrazovanje (1,9 miliona KM), zdravlje (0,7 miliona KM), kulturu (1,7 miliona KM), socijalnu zaštitu i sigurnost (1,4 miliona KM) i ostalo (0,7 miliona KM)¹⁷. U periodu 2007-2013. godina za obrazovanje, zdravstvo, socijalnu i javnu sigurnost i kulturu Općina je u budžetu osigurala 36,4 miliona KM, što je skoro petina budžetskih sredstava u ovom periodu.

¹⁷Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013. str. 11

Četvrta odrednica je činjenica da je ljudski i socijalni kapital općine, s jedne strane, determiniran kvalitetom društvene infrastrukture i funkcija, a s druge da on određuje ukupan razvoj lokalne zajednice.

2.5.1. Obrazovanje

Kada je riječ o obrazovanju, fokus je na dva procesa, i to: međusobni odnos između ekonomski motivisane potražnje i politički responzivne ponude u određivanju koliko ima osiguranih školskih mjesta, ko ima pristup obrazovanju, kvalitet obrazovanja i bitnih razlika između društvenih i privatnih koristi i troškova različitih nivoa obrazovanja, te implikacija iz ove dvije razlike u strategiji investicija u obrazovanje. Internu strukturu obrazovanja čine: predškolsko obrazovanje, osnovno, srednje, visoko i cjeloživotno obrazovanje. Po nekim procjenama, veliki broj stanovnika (oko 15%) je nepismen ili nema završenu osnovnu školu. Prema tradicionalnim pristupima, obrazovanjem je bilo obuhvaćeno stanovništvo do 18, odnosno 25 godina života. Obaveza lokalne zajednice, prema ovom pristupu, bila je da prvo osigura osnovno obrazovanje. Vremenom je bilo nužno osigurati predškolsko i srednjoškolsko obrazovanje. Predškolsko obrazovanje je bilo u funkciji omogućavanja majkama da se uključe na tržište rada. Srednjoškolsko obrazovanje je bilo u funkciji pripreme radne snage za tržište rada. Visoko obrazovanje je bilo rezultat, s jedne strane, potreba tržišta rada, a s druge nemogućnosti tog istog tržišta rada da prihvati one koji su završili srednju školu. Savremeni pristupi polaze od cjeloživotnog obrazovanja (LLL). Drugim riječima, ukupno stanovništvo lokalne zajednice (općine) tokom cijelog svog života kontinuirano se nalazi u procesu obrazovanja. Na godišnjem nivou Općina za sve vidove obrazovanja izdvaja oko dva miliona KM (oko 8%).¹⁸ U periodu 2007 - 2013. godina za sve vidove obrazovanja iz budžeta je izdvojen 11,1 milion KM (6% budžeta) ili oko trećine ukupnih sredstava za društvenu infrastrukturu.

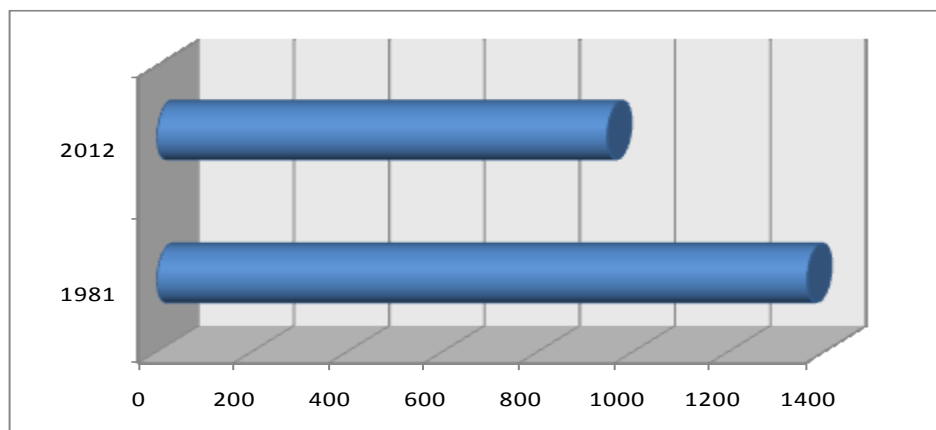
2.5.1.1. Predškolsko obrazovanje

Na području općine Novi Grad Sarajevo¹⁹ postoji šest državnih vrtića, i to: Lastavica, Dunje, Labudovi, Srećica, Dječiji grad i Zeko koji pripadaju javnoj ustanovi (JU) Djeca Sarajeva, kao i jedan privatni vrtić koji pruža usluge predškolskog obrazovanja. Predškolskim obrazovanjem obuhvaćeno je 946 djece, i to 97,5% u javnoj ustanovi i 2,5% u privatnoj ustanovi. U vrtićima na području općine Novi Grad Sarajevo ukupno je zaposleno 99 osoba, od čega su 53 osobe vaspitači/odgajatelji, devet zdravstveno osoblje, dvije stručni saradnici, dok je 35 osoba pripada administrativnom i ostalom osoblju. Procjenjuje se da je jako mali broj djece na području općine Novi Grad Sarajevo obuhvaćen predškolskim odgojem i obrazovanjem što je posljedica nepovoljnog teritorijalnog rasporeda ustanova, velikog broja nezaposlenih roditelja te nemogućnost plaćanja boravka djece u vrtićima²⁰. Na području općine u godinama njenog osnivanja djelovalo je devet vrtića u kojima su djeca (1.366 djece) boravila duže od osam sati dnevno i dobivala više obroka. O djeci je brinulo 101 zaposlenih.

¹⁸Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013. str. 11

¹⁹Općine Novi grad Sarajevo u daljem tekstu Općine

²⁰ Podaci preuzeti iz dokumenta: Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH: Akcioni plan socijalnog uključivanja u sistem dječije zaštite u općini Novi Grad Sarajevo (2010 - 2011), Sarajevo, decembar 2009.

Slika 17. Broj djece u vrtićima na području općine 1981 - 2012.

Izvor: Statistički godišnjak Sarajeva 1983, Zavod za statistiku RBiH, Sarajevo, str. 237; Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH: Akcioni plan socijalnog uključivanja u sistem dječije zaštite u općini Novi Grad Sarajevo (2010 - 2011), Sarajevo, 2009.

Općina podržava predškolske ustanove kroz grantove za hortikulturalno uređenje, tekući grant za Javnu ustanovu Djeca Sarajeva na godišnjem nivou od 30.000 do 70.000 KM²¹.

Prema tome, broj vrtića je smanjen za oko četvrtinu, a broj djece za oko 30%. Kada je riječ o vlasništvu, 2012. 14% vrtića je u privatnom vlasništvu, a pohađa ih manje od 5% ukupnog broja djece obuhvaćenih predškolskim vaspitanjem. Još uvijek je dominantno državno vlasništvo sa veoma visokim učešćem. Stanje u predškolskom obrazovanju na području općine prema indikatorima kvaliteta, kvantiteta i distribucije ne zadovoljava. Transformacija stanja bi trebala ići u pravcu povećanja broja predškolskih ustanova, povećanja broja djece obuhvaćene predškolskim obrazovanjem, podizanja kvaliteta rada predškolskih ustanova, posebno kvaliteta obrazovanja, povećanja broja privatnih vrtića, veće integracije u lokalnu zajednicu.

2.5.1.2. Osnovno obrazovanje

Na području općine djeluje petnaest osnovnih škola, i to: OŠ „Čamil Sijarić“, OŠ „Avdo Smailović“, OŠ „Aleksa Šantić“, OŠ „Behaudin Selmanović“, OŠ „Umihana Čuvidina“, OŠ „Sokolje“, OŠ „Dobroševići“, OŠ „Skender Kulenović“, OŠ „Al'Walidein Gazzaz“, OŠ „Osman Nakaš“, OŠ „Mehmedalija Mak Dizdar“, OŠ „Meša Selimović“, OŠ „Fatima Gunić“, OŠ „Džemaludin Čaušević“ i OŠ „Osman Nuri Hadžić“.²² U školskoj 2012/2013. osnovne škole pohađa 9.632 učenika-ca u 460 odjeljenja. Prosječan broj učenika po odjeljenju je 23. U nastavnom procesu angažirano je 605 učitelja i nastavnika.²³

Od osnivanja općine do danas značajno se povećao broj osnovnih škola sa 9 na 15, a broj učenika 2012/2013. je manji nego 1980/1981. (za 3%), dok je broj nastavnika veći za 74%. Smanjio se i broj učenika u osnovnim školama na hiljadu stanovnika za više od jedne trećine.

²¹Podaci preuzeti iz budžeta Općine

²²Profil Općine Novi Grad Sarajevo, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, str. 40

²³Socioekonomska analiza općina u FBiH, Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo, 2012, str. 65.

Tabela 14. Broj učenika u osnovnim školama općine 1980 - 2013.

Školska godina	Broj škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj učenika na 1.000 stanovnika	Broj nastavnika
1980/1981.	9	277	9.898	123	347
1981/1982.	10	298	10.777	134	377
2008/2009.	16	463	11.414	93	655
2009/2010.	16	460	11.148	90	648
2010/2011.	16	455	10.608	85	654
2011/2012.	16	432	9.848	79	641
2012/2013.	15	413	9.632	77	605

Izvor: Statistički godišnjak Sarajeva 1983, Zavod za statistiku RBiH, Sarajevo, str. 224; Socioekonomska analiza općina u FBiH 2008 - 2012., Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo

Od 2008. godine bilježi se pad broja upisanih učenika u osnovne škole. U školskoj 2012/2013. godini upisano je 15,6% manje učenika nego u školskoj 2008/2009. godini. Broj odjeljenja je smanjen za 10,8%, a broj nastavnika uključenih u nastavni proces za 7,6%.²⁴

Općina osnovne i srednje škole podržava sa 100.000 KM na godišnjem nivou. Pored toga, Općina podržava osnovne škole i kroz tekuće grantove za obrazovanje, grantove za hortikulturalno uređenje osnovnih škola, grant za obuku neplivača u osnovnim školama (280.000 KM u periodu 2008 - 2013.), izgradnju ograda oko škola (u periodu 2008 - 2013. investirano preko 500.000 KM), sufinansiranje izgradnje školskih objekata (u posljednje tri godine skoro 2 mil KM), izgradnja OŠ „Aneks“ (u 2013. godini 500.000 KM), grant za prevoz učenika sa invaliditetom (oko 420.000 KM u periodu 2017 - 2013.) itd²⁵.

Stanje u infrastrukturi za osnovno obrazovanje nije zadovoljavajuće. Posebno u kvaliteti osnovnoškolskih objekata i opremljenosti osnovnih škola na „periferiji“ općine. Kvalitet samog osnovnog obrazovanja ili kvaliteta osnovne funkcije također se ne može ocijeniti zadovoljavajućim. Rezultati na takmičenjima, posebno međunarodnim, rezultati u srednjim školama, situacija u školi i oko škole, porast nasilja. Osnovni trendovi su smanjivanje broja učenika, smanjivanje veličine odjeljenja, a povećavanje potreba da se poboljša kvalitet rada, potreba da osnovna škola pruži nove usluge vezane za obrazovanje i zdravlje djece u osnovnim školama (jezička i infomatička pismenost, dobra temeljna znanja iz prirodnih i društvenih nauka, razvijanje različitih vještina (komunikacije, liderstva, timskog rada, rješavanja problema, rješavanje konflikta, borba protiv sresa, borba protiv mobinga, borba protiv nasilja, drugo), rad na emocionalnoj i socijalnoj inteligenciji učenika, rad logopeda, nutricionista, sociologa, psihologa). Zatim, potreba da se osnovna škola aktivnije uključi u rad sa vaspitno zanemarenom i zapuštenom djecom, djecom koja imaju dosje u policiji, djecom koja su ovisna (o hrani, duhanu, alkoholu, opijatima, internetu, drugim osobama, nasilju) itd.

²⁴Izračun autora prema podacima Socioekonomska analiza općina u FBiH 2008 - 2012., Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo

²⁵ Podaci preuzeti iz budžeta Općine

2.5.1.3. Srednje obrazovanje

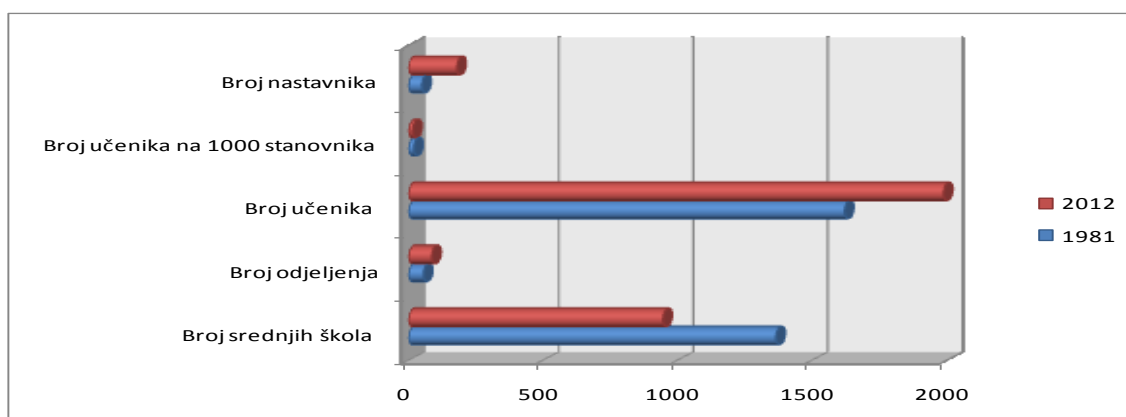
Gimnazija Dobrinja, Peta gimnazija i Elektrotehnička škola sa pet četverogodišnjih strukovnih programa pružaju usluge srednjeg obrazovanja na području općine. Pored toga, Centar za slijepu i slabovidnu djecu i omladinu nudi četiri programa strukovnog obrazovanja. U školskoj 2012/2013. godini srednje škole pohađalo je 1.989 učenika/ca u 87 odjeljenja. U procesu srednjeg obrazovanja angažirano je 180 nastavnika²⁶.

Tabela 15. Broj učenika u srednjim školama općine 1980 - 2013.

Srednja škola	Broj srednjih škola	Broj odjeljenja	Broj učenika	Broj učenika na 1.000 stanovnika	Broj nastavnika
1980/1981.	6	56	1.621	20	50
1981/1982.	5	57	1.381	17	44
2008/2009.	4	79	1.719	14	153
2009/2010.	4	78	1.71	14	153
2010/2011.	4	80	1.843	15	154
2011/2012.	4	82	1.939	15	173
2012/2013.	4	87	1.989	16	180

Izvor: Statistički godišnjak Sarajeva 1983, Zavod za statistiku R BiH, Sarajevo, str. 225; Socioekonomska analiza općina u FBiH 2008 - 2012., Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo

U posljednjih pet godina broj učenika u srednjim školama porastao je za 15,7%, dok je broj nastavnika rastao nešto brže (za 17,6 %) ²⁷. Ako se posmatra period od osnivanja općine do danas, broj srednjih škola se smanjio za oko 30%, broj odjeljenja se povećao za 55%, broj učenika se povećao za 23%, a nastavnika se povećao za 260%. Broj učenika u srednjim školama na hiljadu stanovnika općine Novi Grad Sarajevo se smanjio sa 20 1980/1981. na 16 školske 2012/2013. godine.

Slika 18. Srednje obrazovanje u općini 1980 - 2012.

Izvor: Statistički godišnjak Sarajeva 1983, Zavod za statistiku R BiH, Sarajevo, str. 225; Socioekonomska analiza općina u FBiH 2008 - 2012., Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo

²⁶Socioekonomska analiza općina u FBiH 2008 - 2012., Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo, str. 68.

²⁷ Izračun autora prema podacima Socioekonomska analiza općina u FBiH 2008 - 2012., Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo

Općina podržava srednje škole kroz tekuće grantove, dodjeljivanje stipendija učenicima, tekuće grantove za obrazovanje, itd.²⁸

Stanje infrastrukture za srednje obrazovanje na području općine je mnogo bolje nego ranije, ali još uvijek se rad škola organizira u dvije smjene, što ograničava dalje podizanje kvalitete obrazovanja i organiziranje cjelodnevnog obrazovnog i kulturnog, sportskog i socijalnog programa za učenike srednjih škola. Nedostaje holistički i istovremeno individualizirani pristup svakom učeniku, njegovim sposobnostima i afinitetima, što bi osiguralo potpuni razvoj njegovih potencijala (znanje, vještine, emocionalna i socijalna inteligencija, kreativnost, drugo), njegovo psihofizičko kondicioniranje za uključivanje u sljedeći nivo obrazovanja, u mobilnost i na tržište rada. Ovakav pristup bi imao pozitivne reperkusije na razvoj i jačanje samopoštovanja učenika. Iz procesa obrazovanja bi izlazili kao osobe sa proširenom mogućnošću ekonomskih i socijalnih izbora, oslobođeni ovisnosti o drugima, oslobođeni od neznanja, ovisnosti i svake vrste „bijede“.

2.5.1.4. Visoko obrazovanje i LLL obrazovanje

Franjevački teološki fakultet je jedina visokoškolska ustanova koja djeluje na teritoriji općine. U skladu sa politikom ove visokoobrazovne institucije trebalo bi tražiti opcije za njeno čvršće i veće integriranje u lokalnu zajednicu. Studenti koji žive na području općine studiraju na drugim visokoškolskim ustanovama. Općina, s obzirom na to da dodjeljuje stipendije, a ima uvid i u stanje na tržištu rada, može da utiče na profesionalnu i naučnu orijentaciju studenata, na izbor i razvoj karijere i lakše uključivanje na tržište rada.

O LLL obrazovanju na području općine nema informacija. Istraživanja koja su provedena za potrebe Općine pokazuju da, s jedne strane, ne postoji interes, a s druge, na postoje ni oni koji nude različite usluge cjeloživotnog obrazovanja.

S obzirom na činjenicu da je obrazovanje u nadležnosti Kantona, da Općina nema upravljačkih prava, posebno kada se imaju u vidu ograničena budžetska sredstva, Općina ulaže značajne napore i finansijska sredstva da osigura adekvatnu infrastrukturu na cijeloj svojoj teritoriji za kvalitetno obrazovanje od predškolskog do srednjeg. Visoko obrazovanje se podržava kroz stipendije studentima, LLL obrazovanje će se tek naći u fokusu Općine. Ilustracije radi, navode se neki projekti koje je Općina finansirala u prethodnom periodu. Općina finansira i/ili sufinansira izgradnju, održavanje i obnavljanje društvene infrastrukture za potrebe svih nivoa obrazovanja, participira u finansiranju funkcije obrazovanja i to podržavajući s jedne strane one koji pružaju usluge, a s druge one koji konzumiraju te usluge. Općina podržava i brojne nevladine organizacije koje se uključuju u formalno ili neformalno obrazovanje. Za stipendiranje učenika i studenata Općina na godišnjem nivou u periodu 2009 - 2013. godina izdvaja po 425.000 KM ili samo u posljednjih pet godina Općina je iz budžeta izdvojila preko dva miliona KM²⁹. Iz Fonda Kantona Sarajevo za stipendiranje i školovanje djece boraca, poginulih boraca i poginulih civila – žrtava rata "IKRE" tokom 2012. godine dodijeljeno je 115 stipendija (oko 22% ukupnog broja dodijeljenih stipendija u KS) učenicima i studentima sa prebivalištem na području općine³⁰ i po drugim osnovama i od drugih učesnika iz javnog, privatnog i nevladinog sektora učenici i studenti dobivaju stipendije. Pored stipendija, Općina dodjeljuje grantove školama, dodjeljuje namjenske

²⁸Više vidjeti u analizi budžeta Općine

²⁹Pregled budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za period 2007 - 2013. (Prilog)

³⁰ Izvještaj o radu Fonda Kantona Sarajevo za stipendiranje i školovanje djece boraca, poginulih boraca i poginulih civila-žrtava rata „IKRE“ sa izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. godinu, str. 8

grantove za izgradnju i obnovu objekata, ograda, uređenje dvorišta, nabavku „užina“ (oko 100.000 KM na godišnjem nivou), itd.³¹ Za sve vidove obrazovanja i po svim osnovama Općina je u 2013. godini u budžetu planirala skoro 2 miliona KM ili 7,5% budžeta³². Još jednom naglašavamo posvećenost Općine obrazovanju i to argumentiramo izdvajanjima iz budžeta u iznosu od preko 11 miliona KM: Općina se još uvijek nalazi u fazi kada društveni troškovi obrazovanja rastu mnogo brže nego privatni, a privatni benefiti brže nego društveni.

2.5.2. Kultura i sport

Općina posebnu pažnju posvećuje izgradnji i održavanju infrastrukture i razvoju funkcije kulture, sporta i rekreacije. To je prioritet broj dva, odmah nakon obrazovanja. Za ovu infrastrukturu i funkciju u 2013. godini planirano je 1,7 miliona KM (6,5% budžeta). Za obrazovanje, kao prioritet jedan, planirano je 1,9 miliona KM ili 7,5%.³³ Kultura, sport i rekreacija u periodu 2007 - 2013. godina imala je prioritet u finansiranju iz budžeta (12,7 miliona KM ili 35% sredstava usmjerenih za društvenu infrastrukturu). To je bio odgovor na primjedbe, sugestije i zahtjeve građana i građanki općine.

Dosadašnja istraživanja su pokazala da građani i građanke općine naglašavaju nedostatak odgovarajuće infrastrukture i sadržaja za kulturu, sport i rekreaciju. To je rezultiralo donošenjem strateških odluka, planiranjem sredstava, povezivanjem za drugim općinama i drugim nivoima vlasti (posebno Grad Sarajevo i Kanton Sarajevo), kao i značajnim kulturnim manifestacijama (Sarajevo Film Festival, itd).

„Na teritoriji općine moguće je izdvojiti sljedeće objekte kulture: savremeno uređen Multimedijalni centar u sklopu zgrade Općine sa oko 270 sjedećih mjesta, pogodan i za pozorišne predstave, koncerte, projekcije filmova i sl., zatim Kulturni centar na Dobrinji pogodan za izložbe slika, književne večeri i sl., domovi kulture u Švrakinom Selu i Reljevu koji su pogodni za održavanje koncerata kulturno-umjetničkih društava, takmičenja pjevača amatera i sl., zatim amfiteatar u Aerodromskom Naselju na otvorenom, Kuća Hadžihalilovića – ishodišna kuća, Eko-kuća i amfiteatar na otvorenom u Park-šumi Mojnilo itd. Od značajnijih kulturnih manifestacija koje Općina organizira i realizira ili finansijski podržava, moguće je izdvojiti sljedeće: Novogradski dani kulture i sporta – tradicionalna manifestacija, Sarajevo Film Festival, Sarajevska zima, Sarajevski dani poezije, različite pozorišne predstave, koncerti, poetske večeri, izložbe knjiga, slika, obilježavanje datuma od značaja za općinu i državu BiH, manifestacije u okviru vaspitno-odgojnih ustanova, stipendiranje nadarenih učenika i studenata i sl.“³⁴

Kulturno-historijskom naslijeđu općine pripadaju Olimpijsko Naselje i sportska dvorana "Ramiz Salčin", zatim Tunel spasa DB (Dobrinja-Butmir) koji je u ratu bio poznat kao jedini izlaz iz grada i tunel spasa za opkoljeno Sarajevo, te zaštićeni spomenici kulture III kategorije: Memiševića čardak, Merhemića kuća, Kuća Hadžihalilovića i Kuća porodice Žiga.³⁵ Broj i distribucija objekata kulture nisu u skladu sa potrebama stanovništva.³⁶

³¹ Preuzeto iz budžeta Općine

³² Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013. str. 11

³³ Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013.

³⁴ Tekst preuzet iz dokumenta Profil Općine Novi Grad Sarajevo, str. 36.

³⁵ Tekst preuzet iz dokumenta Profil Općine Novi Grad Sarajevo, str. 36.

³⁶ Tekst preuzet iz dokumenta Profil Općine Novi Grad Sarajevo, str. 36.

Značajni sportski kapaciteti na području općine su: sportska dvorana "Ramiz Salčin", sportska dvorana Dobrinja, stadion Otoka, Olimpijski bazen na Otoci, preko 40 otvorenih sportskih površina i igrališta, sportske sale i otvorena igrališta u okviru 15 novogradskih osnovnih škola, rekreaciono-sportska površina na lokalitetu Park-šume Mojnilo (trim-staza, igralište), a u toku je i izgradnja sportske dvorane SRCE u Buča Potoku.

Prema podacima Općinske službe, na području općine Novi Grad Sarajevo registrirano je 66 sportskih klubova i udruženja. Općina sufinansira aktivnosti cca 30 klubova, odnosno 45,5% od ukupnog broja prijavljenih i registriranih sportskih klubova i udruženja.³⁷

Sportski klubovi i kulturno-umjetnička društva iz budžeta Općine samo po jednom osnovu su u periodu 2007 - 2013. godina dobili skoro jedan milion KM. Istovremeno su koristili sredstva po osnovu budžetske linije „tekući grantovi za obrazovanje, informiranje, kulturu, sport, podršku ostalim projektima od značaja za općinu“ u iznosu od 2,3 miliona KM u periodu 2007 - 2013. godina. Korišteni su i grantovi za organizaciju sportskih događaja. Općina je podržala sa 50.000 KM (2007. godine) rekonstrukciju Doma kulture Reljevo, sa 60.000 KM, iste godine, izgradnju igrališta u dijelu Vitkovac MZ Ali-pašin Most I, sa 60.000 KM izgradnju igrališta u Zabrdju, sa 150.000 KM izgradnju dječijih igrališta u Potur Šehidijnoj i Zabrdju (2013. godine) i sa 150.000 KM rekonstrukciju sportskih igrališta sa ugradnjom vještačke trave (2013. godine) i drugo.³⁸ Za kulturu Općina je u 2013. planirala 1,7 miliona KM ili 6,5% budžeta.³⁹

Također, potrebno je naglasiti da je provedena rodno odgovorna budžetska analiza pokazala da u oblasti sporta u ovoj općini vrijede duboko ukorijenjeni stereotipi o prikladnim i potrebnim sportovima za djevojke i žene, odnosno mladiće i muškarce, te je ustanovljen rodni jaz u korištenju sredstava namijenjenih sportskim udruženjima i organizacijama u općini, a samim tim i u korištenju sportskih kapaciteta ONGS u analiziranom periodu – 70% mladića i muškaraca i 30% djevojaka i žena.

Prema tome, investirana su značajna sredstva, a kvaliteta sportske i druge infrastrukture za kulturu, rekreaciju i sport nije na zadovoljavajućem nivou. Prema istraživanjima na terenu i temeljem konsultacija, jedan od osnovnih razloga je „vandalizam“ prema do sada urađenom. Drugim riječima, jako je prisutno uništavanje sportskih rekvizita, klupa, svjetiljki, drvoreda, ograda, mobilijara i samih objekata. Broj građana i građanki, broj mladih uključenih u rad sportskih i kulturnih društava nije dovoljan. Postoji i dosta otvorenih pitanja vezanih za status sportskih i kulturnih društava, korištenje javnih objekata, plaćanje članarina, prijavu i pripremu projekata za apliciranje na domaće i međunarodne pozive.

2.5.3. Zdravstvena i socijalna zaštita

S obzirom na značaj i ulogu zdravlja, kao ključne komponente ljudskog kapitala, prvo će se prezentirati stanje i kretanje vezano za zdravlje, odnosno zdravstvo. Nakon toga će se izložiti stanje i kretanje vezano za socijalnu zaštitu, kao jedan od bitnih segmenata socijalne sigurnosti. U infrastrukturu i za funkciju socijalne zaštite, sigurnosti i zdravlja Općina na godišnjem nivou izdvaja oko dva miliona KM ili skoro 8% budžetskih sredstava.⁴⁰ U periodu 2007 - 2013. za zdravstvo, socijalnu i javnu sigurnost iz budžeta Općine je izdvojeno 13,6 miliona KM (7,4% ukupnih budžetskih sredstava).

³⁷ Nacrt strategije razvoja sporta u općini Novi Grad Sarajevo 2013 - 2018., juli 2013.

³⁸ Preuzeto iz budžeta Općine

³⁹ Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013. str. 11

⁴⁰ Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013. str. 11

2.5.3.1. Zdravstvo

Zdravlje, prema WHO, stanje je potpune fizičke, mentalne i društvene dobrobiti, a ne samo nedostatak bolesti i nemoći. Standardno zdravlje se mjeri stopom preživjele djece i stopom očekivanog životnog vijeka. Mjere formalnog javnog zdravstvenog sistema su odigrale veliku ulogu. Zdravstveni sistem može da koristi javna sredstva na neefikasan način, ali može i da preko nevladinih organizacija distribuira zdravlje. Iz budžeta Općine u periodu 2007 - 2013. za zdravstvo je izdvojeno ukupno 3,9 miliona KM ili 2,1% budžetskih sredstava u ovom periodu.

Vitalna kretanja stanovništva općine pokazuju lagani kontinuirani pad nataliteta. Vitalni indeks, kao koeficijent prirodnog kretanja stanovništva je 1,47, što pokazuje da je broj živorođenih za 0,47 veći od broja umrlih. Broj stanovništva se jednim dijelom sve do 2012. povećao po osnovu mehaničkog priraštaja. U 2012. godini zabilježen je negativan migracijski saldo, kao posljedica odjavljivanja stanovništva iz općine i prijavljivanja u općinama u kojima su živjeli prije 1991. godine radi lokalnih izbora. Očekuje se da će u 2013. godini biti puno ostvaren pozitivan migracijski saldo, odnosno mehanički priraštaj. Vrijednost dojenačke smrtnosti (djece mlađe od godinu dana) je izuzetno niska u općini Novi Grad (3,61) i daleko je ispod prosjeka KS.⁴¹

Opći i specifični morbiditet predstavlja indikator za ocjenu zdravstvenog stanja stanovništva. Vodeća oboljenja stanovništva KS, pa i općine Novi Grad u 2012. godini su: aktune infekcije gornjih respiratornih puteva, hipertenzivna oboljenja, cistitis, akutni bronhitis, bronhitis, diabetes mellitus. Vodeća oboljenja ne pokazuju značajnije odstupanje u pogledu indeksa strukture i stope obolijevanja, a karakteriziraju ih dva hronična oboljenja u rangu vodećih oboljenja (hipertenzivna oboljenja i diabetes mellitus). Kada je riječ o registriranim ovisnicima, muškarci učestvuju sa skoro 90%, a oko jedna trećina nikad nije bila u procesu liječenja. Uočava se trend pomjeranja rađanja prema starijim dobnim grupama. Uočen je veliki broj poroda carskim rezom, oko 29%, a preporuke Svjetske zdravstvene organizacije su maksimalno 15% poroda ovršenih carskim rezom godišnje. Na 1.000 živorođenih evidentiran je 241 pobačaj. Stanje oralnog zdravlja u 2012. ne bilježi značajne promjene u odnosu na prethodni period. Vodeće oboljenje je zubni karijes. Broj stomatoloških timova u javnom sektoru se smanjio u odnosu na 2011. godinu. Opća stopa traumatizma kod stanovništva KS, pa i kod stanovništva Općine je ostala nepromijenjena u odnosu na 2011. godinu. Veliki procenat stanovništva (33% žena, 45% muškaraca) konzumira neki od duhanskih proizvoda, a 7% žena i 42% muškaraca konzumira najmanje jedno piće tokom jednog ili više dana u posljednjih mjesec dana. Zabrinjavajući podatak je da skoro 32% djece mlađe od 5 godina ima problem sa viškom kilograma, odnosno nalazi se u kategoriji pretile djece. Oko 5% djece mlađe od 5 godina je pothranjeno. U toku 2012. godine nisu rađene studije o uticaju pojedinih polutanata na ljudsko zdravlje.⁴²

Na području općine Novi Grad Sarajevo primarnu i sekundarnu zdravstvenu zaštitu pruža DZ Novi Grad i to na dva lokaliteta: Otoka i Saraj-Polje i više područnih ambulanti. Ukupan prostorni kapacitet DZ Novi Grad iznosi 9.025 m². Centralni objekat DZ Novi Grad, površine 4.122 m², pruža zdravstvene usluge stanovnicima mjesnih zajednica Otoka, Čengiće-Vila, Staro Hrasno i Aneks. Prema procjeni iz 2013. godine, potrebna je rekonstrukcija cijelog objekta, a vrijednost planirane rekonstrukcije iznosi 2,8 miliona KM. Prostorni kapacitet ambulante Saraj-Polje iznosi 2.903 m², a zdravstvene usluge se pružaju stanovnicima mjesnih

⁴¹Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁴²Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

zajednica Saraj-Polje, Ali-pašino Polje C I, Ali-pašino Polje C II i Olimpijsko selo. Ostale područne ambulante, ukupne površine od 2.000 m², zdravstvene usluge pružaju stanovnicima mjesnih zajednica Dobrinja A, Dobrinja B, Dobrinja C, Dobrinja D, Ali-pašino Polje A I, Ali-pašino Polje A II, Ali-pašino Polje B I, Ali-pašino Polje B II, Ali-pašin Most I, Ali-pašin Most II, Dobroševići, Švrakino Selo I, Švrakino Selo II, Švrakino Selo III, Dolac-Malta, Buča Potok, Naselje heroja Sokolje, i Briješće.⁴³

Tabela 16. Prikaz prostornih kapaciteta DZ Novi Grad Sarajevo 2012.

Naziv organizacionog segmenta	Lokalitet	Kvadratura prostora u m ²	Ocjena stanja prostora
OJ Dom zdravlja Novi Grad – centralni objekat	Bulevar Meše Selimovića 2	4.122,06	Potrebna kompletna rekonstrukcija (2.770.000 KM)
Ambulanta Saraj-Polje	X transversala bb	2.902, 85	Zadovoljava
Ambulanta Dobrinja I	Omladinskih radnih brigada 2	189,00	Zadovoljava
Ambulanta Dobrinja II	Hamdije Kapidžića 15	141,0	Zadovoljava
Ambulanta Dobrinja	Dobrinjske bolnice do 16	40,72	Potrebna rekonstrukcija (10.000 KM)
Ambulanta Švrakino Selo	Safeta Hadžića bb	202,60	Zadovoljava
Ambulanta Buča Potok	Adema Buće do 18	144,0	Zadovoljava
Ambulanta Ali-pašin Most II	Kasima Hadžića do 6	103,86	Zadovoljava
Ambulanta Ali-pašin Most I	Safeta Zajke bb	132,40	Zadovoljava
Ambulanta Ali-pašino Polje A faza	Trg međunarodnog prijateljstva 7	88,73	Zadovoljava
Ambulanta Ali-pašino Polje B faza	Trg ZAVNOBiH-a 23	295,0	Zadovoljava
Ambulanta Rajlovac	Rajlovačka cesta 30	325,00	Zadovoljava
Ambulanta Sokolje	Numan-paše Čuprilića 17	217,00	Zadovoljava
Ambulanta OŠ „Džemaludin Čaušević“	Prvomajska 24	32,00	Zadovoljava
Ambulanta Aerodromsko Naselje	Rudolfa Rude Tomića 5	49,00	Zadovoljava
Ambulanta OŠ Sokolje – stomatolog	Numan-paše Čuprilića do 17	40,00	Zadovoljava

Izvor: Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo za 2012. godinu, JU Doma zdravlja Kantona Sarajevo, Sarajevo, str. 22

Djelatnost DZ Novi Grad Sarajevo uključuje 15 službi, i to: opća primarna zdravstvena zaštita (porodična medicina), dispanzer za predškolsku djecu, dispanzer za školsku djecu i omladinu, stomatološka služba, pneumoftizološki dispanzer, centar za fizikalnu rehabilitaciju, centar za mentalno zdravlje, služba za laboratorijsku dijagnostiku, služba za radiološku i ultrazvučnu dijagnostiku, specijalističko-konsultativna služba, oftalmološka služba, ORL služba, neuropsihijatrijska služba, internistička služba i savjetovalište za dijabetes⁴⁴.

Porodična medicina na području općine Novi Grad Sarajevo se provodi kroz djelovanje 28 ambulanti: 13 ambulanti porodične medicine, dvije pedijatrijske ambulante kao

⁴³Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo za 2012. godinu, JU Doma zdravlja Kantona Sarajevo, Sarajevo, str. 22.

⁴⁴Službena stranica OJ Novi Grad JU Dom zdravlja KS, <http://www.judzks.ba/Domovizdravlja/NoviGrad.aspx>

i dvije ambulante školske medicine, osam ambulanti stomatologije, dvije ambulante ginekologije i jedna ambulanta centra za mentalno zdravlje. U sklopu zdravstvene ustanove djeluje i patronažna služba sa dvanaest patronažnih sestara⁴⁵.

Ukupan broj zaposlenih u DZ Novi Grad Sarajevo, prema podacima iz 2013. godine, iznosio je 480, od čega je zdravstvenih radnika 416, a nezdravstvenih 64. Ukupan broj i struktura zdravstvenih radnika u DZ Novi Grad Sarajevo prikazani su u narednoj tabeli.

Tabela 17. Zaposleni zdravstveni radnici u DZ Novi Grad Sarajevo 2012.

Struktura zdravstvenog kadra	1980.	2012.		
	Broj zaposlenih	Broj zaposlenih	% u ukupnom broju zdravstvenih radnika	Broj zdravstvenih radnika na 1.000 stanovnika
Doktori medicine	96	20	4,8	0,159
Doktori medicine – specijalisti	54	64	15,4	0,510
Doktori stomatologije	17	26	6,3	0,207
Doktori stomatologije – specijalisti		12	2,9	0,096
Magistri farmacije	5	1	0,2	0,008
Magistri farmacije – specijalisti		1	0,2	0,008
Zdravstveni tehničari sa VŠS	110	25	6,0	0,199
Zdravstveni tehničari sa SSS		267	64,2	2,128
Ukupno zdravstveni radnici	206	416	100,0	3.316

Izvor: Statistički godišnjak Sarajevo 1983, Zavod za statistiku R BiH, Sarajevo, str. 229 Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo za 2012. godinu, JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo, Sarajevo, str. 25-26

Prema podacima iz 2013. godine, broj doktora svih specijalnosti (doktori medicine, doktori specijalisti, doktori stomatologije, doktori stomatologije – specijalisti) na 1.000 stanovnika općine Novi Grad Sarajevo iznosio je 0,97. Broj zdravstvenih tehničara sa višom stručnom spremom na isti broj stanovnika iznosio je 0,199, a broj zdravstvenih tehničara sa srednjom stručnom spremom 2,128. Imajući u vidu da je u Domu zdravlja Novi Grad zaposleno 10 pedijatarata i 2 specijalista školske medicine, te da je na području ove općine na osnovu podatka ove zdravstvene ustanove registrirano 20.216 djece školskog i predškolskog uzrasta⁴⁶, kao i djece sa posebnim potrebama, na 1.000 djece raspoređena su 0,594 pedijatra. Navedeni pokazatelj je ispod prosjeka na nivou KS, gdje je na 1.000 djece raspoređeno 1,120 pedijatarata.⁴⁷

U odnosu na 1980. godinu, broj zdravstvenih radnika se povećao za preko 100%, što je uticalo i na povećanje broja zdravstvenih radnika na hiljadu stanovnika⁴⁸.

Zavod za zdravstvenu zaštitu KS je preporučio, a Vlada KS i Skupština KS usvojile, između ostalog, sljedeće preporuke vezane za zdravlje stanovništva: intersektorski pristup provođenju Strategije smanjenja nepovoljnih demografskih tokova na području KS; sačiniti dugoročne programe prevencije hipertenzivnih oboljenja i diabetesa mellitus, kao i intenzivne

⁴⁵ Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH: Akcioni plan socijalnog uključivanja u sistem dječije zaštite u općini Novi Grad Sarajevo (2010 - 2011), Sarajevo, 2009, str. 14

⁴⁶ Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH: Akcioni plan socijalnog uključivanja u sistem dječije zaštite u općini Novi Grad Sarajevo (2010 - 2011), Sarajevo, 2009, str. 14

⁴⁷ Izračun autora prema podacima o broju specijalista – pedijatarata zaposlenih u OJ Novi Grad JU Dom zdravlja KS (<http://www.judzks.ba/Domovizdravlja/NoviGrad.aspx#predskol>)

⁴⁸ Statistički godišnjak Grada Sarajeva 1983. Zavod za statistiku R BiH, Sarajevo

preventivne intervencije na svim nivoima zdravstvene zaštite; zdravstveno-odgojni program za zaštitu oralnog zdravlja za predškolsku djecu, školsku djecu i omladinu; poboljšati registraciju i obradu podataka ovisnika, nasilja u porodici.⁴⁹

Općina na godišnjem nivou podržava liječenje težih oboljenja sa oko 300.000 KM. U periodu 2007 - 2013. godine za ove namjene izdvojeno je 1,7 miliona KM. Sa oko 10.000 KM podržava Zavod za zdravstvenu zaštitu. U 2013. godini planiran je transfer JU Dom zdravlja od 615.000 KM. Prethodne godine je transferirano 100.000 KM. Općina na godišnjem nivou izdvaja 90.000 KM za plaćanje zdravstvene zaštite osobama starijim od 65 godina⁵⁰. Za potrebe zdravstvene infrastrukture i funkciju zdravstvene zaštite Općina je u 2013. godini u budžetu planirala 0,7 miliona KM ili 2,7% budžetskih sredstava⁵¹.

2.5.3.2. Socijalna zaštita

Socijalna zaštita je jedan od bitnih segmenata socijalne sigurnosti, socijalno sigurnosnih mreža i ima posebnu ulogu u funkcioniranju javnog, privatnog i civilnog sektora. Razvijene i efikasne socijalno sigurnosne mreže omogućavaju da mehanizmi tržišta dođu do punog izražaja. Za socijalnu zaštitu iz budžeta Općine u periodu 2007 - 2013. godine izdvojeno je 5,7 miliona KM ili 3% ukupnih budžetskih sredstava u ovom periodu.

Na području Kantona Sarajevo socijalna zaštita i briga se provodi putem JU Kantonalni centar za socijalni rad. Cilj ove ustanove je da svim građanima koji se nađu u stanju potrebe za odgovarajućom mjerom, uslugom i oblikom socijalne i porodične zaštite osigura da pod jednakim uvjetima, a u skladu sa važećim zakonskim i podzakonskim aktima, ostvare svoja prava. Kantonalni centar za socijalni rad djeluje putem 8 službi socijalne zaštite i dva odjeljenja sa 3 stručne cjeline: opći socijalni rad i trijaža; brak, porodica i zaštita prava djeteta; zaštita djece i omladine sa poremećajima u ponašanju i članova porodice. Služba socijalne zaštite Općine Novi Grad Sarajevo pruža usluge socijalne i porodične zaštite na teritoriji ove općine u skladu sa Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom FBiH (Službene novine FBiH 36/99; 54/04; 39/06;14/09), te Zakonom o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite porodice sa djecom Kantona Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo 16/02; 8/03; 2/06;21/06 i 17/10), kao i u skladu s ostalim važećim zakonskim i podzakonskim aktima. Ovim zakonima jasno su definirani kriteriji za ostvarivanje socijalne pomoći, postupak donošenja odluke, kategorizacija osoba lošeg imovnog stanja i prepoznavanje kategorije ljudi koji su najviše ugroženi.⁵²

Iz budžeta Općina osiguravaju se sredstva posebne namjene za oblike socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji s djecom koje utvrđuje Općina svojim propisom. Iz budžeta Općine se finansira rad drugih ustanova socijalne zaštite koje osniva Općina⁵³. Politiku socijalne zaštite kreira i provodi Ministarstvo rada i socijalne politike KS, Služba za rad, zdravstvo, socijalna pitanja, raseljena lica i izbjeglice Općine, a operativno se obavlja putem kantonalnog i općinskih centara za socijalni rad.⁵⁴ Na temelju podataka JU Kantonalni

⁴⁹Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁵⁰Preuzeto iz budžeta Općine

⁵¹Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013. str. 11

⁵² Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, član 2. Službene novine Federacije BiH, Broj 36/99.

⁵³Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, član 2. Službene novine Federacije BiH, Broj 36/99.

⁵⁴ Član 8. Službene novine FBiH, broj 49/06.

centar za socijalni rad Sarajevo, u nastavku se daje pregled korisnika socijalne zaštite po oblicima, mjerama i uslugama u 2012. godini.

Tabela 18. Korisnici socijalne zaštite po kategorijama za Općinu i KS 1981 - 2012.

Indikator	1981.	2012.		
	Općina	Općina	KS	Učešće općine u KS
Djeca bez roditeljskog staranja		113	304	37,2
Osobe sa invaliditetom i osobe ometene u fizičkom i psihičkom razvoju	570	2.636	9.383	28,1
Djeca čiji je razvoj ometen porodičnim prilikama	385	286	1.020	28,0
Vaspitno zanemarena djeca		116	341	34,0
Vaspitno zapuštena djeca		128	376	34,0
Materijalno neosigurane i za rad nesposobne osobe		142	529	26,8
Stare osobe bez porodičnog staranja		501	3.088	16,2
Osobe sa društveno negativnim ponašanjem	551	4	71	5,6
Osobe i porodice u stanju socijalne potrebe kojima je usljed posebnih okolnosti potreban odgovarajući oblik zaštite		3.310	12.585	26,3
Osobe i porodice koje nemaju dovoljno prihoda za podmirenje osnovnih životnih potreba	188	482	2.138	22,5
Osobe izložene zlostavljanju i nasilju u porodici		608	1.554	39,1
Ostalo	558			
Ukupno	2252	8.326	31.389	26,5

Izvor: Izvještaj o poslovanju JU Kantonalni centar za socijalni rad za 2012. godinu (Izvještaj o radu sa izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. godinu) sa priložima, str. 8; Statistički godišnjak Sarajevo 1983, Zavod za statistiku RBiH, Sarajevo, str. 236.

Broj korisnika socijalne pomoći na području općine Novi Grad Sarajevo od njenog osnivanja do danas se povećao za 270%.

U toku 2012. godine na području općine Novi Grad Sarajevo bilo je ukupno 8.326 korisnika socijalne pomoći ili 26,5% korisnika socijalne pomoći sa područja KS. Najveći broj korisnika je iz kategorije osoba i porodica kojima je usljed posebnih okolnosti potreban određeni vid socijalne zaštite (39,75% ukupnog broja korisnika na području općine) i osobe sa invaliditetom ili smetnjama u fizičkom i psihičkom razvoju (31,66% ukupnog broja korisnika na području općine NGS). Osim ovih kategorija, evidentirane su 482 osobe i porodice koje nemaju dovoljno prihoda za podmirenje osnovnih životnih. Alarmantan je podatak o broju osoba izloženih zlostavljanju i nasilju u porodici. Na području općine Novi Grad Sarajevo evidentirano je 608 osoba koje su izložene zlostavljanju i nasilju u porodici, što predstavlja 39,1% od ukupnog broja korisnika ove kategorije socijalne zaštite na području KS⁵⁵. U Tabeli je dat prikaz brojčanih pokazatelja reguliranih oblika, mjera i usluga Centra za socijalni rad prema zakonskim odredbama.

⁵⁵Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

Tabela 19. Oblici, mjere i usluge socijalne zaštite pružene na području općine i KS 2012.

	Oblici mjera i usluga	Općina	Kanton Sarajevo	Učešće općine u KS
I	Smještaj u drugu porodicu	30	103	29,1
II	Smještaj u dom za stara lica	8	57	14,0
	Smještaj u druge ustanove socijalne zaštite	229	814	28,1
1.	Stalna novčana pomoć	138	537	25,7
2.	Novčana naknada za pomoć i njegu od druge osobe	628	3.559	17,6
3.	Novčana naknada za vrijeme čekanja na posao osoba sa psihičkim i fizičkim smetnjama	181	505	35,8
4.	Jednokratne novčane pomoći	907	4.434	20,5
5.	Izuzetne novčane pomoći	193	423	45,6
6.	Porodični smještaj	8	54	14,8
IV	Novčane pomoći (1+2+3+4+5+6)	2.055	9.512	21,6
V	Subvencioniranje troškova dženaze-sahrane-ukopa	27	98	27,6
VI	Reguliranje prava subvencioniranja troškova grijanja	482	2.138	22,5
VII	Reguliranje prava na zdravstvenu zaštitu	162	702	23,1
VIII	Mjere uključenja (škola, specijalna škola, rehabilitacija)	6	35	17,1
1.	Pomoć u saniranju poremećenih porodičnih i bračnih odnosa	1.130	4.449	25,4
2.	Osiguranje njege i pomoći u stanu	2	2	100,0
3.	Ostale usluge socijalnog i drugog stručnog rada	33.185	129.925	25,5
4.	Reguliranje toplog obroka u javnim kuhinjama	1.994	6.280	31,8
VIII	Usluge socijalnog rada (1+2+3+4+5)	36.311	140.071	25,9
	UKUPNO (I+II+III+IV+V+VI+VII+VIII)	39.310	153.530	25,6

Izvor: Izvještaj o poslovanju JU Kantonalni centar za socijalni rad za 2012. godinu (Izvještaj o radu sa Izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. godinu) sa priložima, JU Kantonalni centar za socijalni rad, Sarajevo, str. 10

U toku 2012. godine na području općine ukupno je pruženo 39.310 oblika, mjera i usluga socijalne zaštite, što predstavlja 25,6% ostvarenih u Kantonu Sarajevo. U strukturi oblika i mjera socijalne zaštite dominiraju usluge socijalnog i stručnog rada koje čine 92,4% ukupnih mjera i usluga socijalne zaštite pruženih na području općine⁵⁶. Broj korisnika koji ostvaruju svoja prava po osnovu Zakona o izmjenama i dopunama Zakona o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava i zaštiti porodice sa djecom, dati su u Tabeli ispod.

Tabela 20. Korisnici različitih oblika invalidnine na području općine Novi Grad i KS 2012.

Oblik invalidnine	Općina	Kanton Sarajevo	Učešće općine u KS
Lična invalidnina I grupe 100%	1.178	5.978	19,7
Lična invalidnina II grupe 90%	818	2.905	28,2
Dodatak za tuđu njegu i pomoć I grupe 100%	804	2.623	30,7
Dodatak za tuđu njegu i pomoć II grupe 90%	725	2.510	28,9
Ortopedski dodatak	1.033	3.495	29,6
Ukupno	4.588	17.511	26,0

Izvor: Izvještaj o poslovanju JU Kantonalni centar za socijalni rad za 2012. godinu (Izvještaj o radu sa Izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. godinu) sa priložima, str. 12

⁵⁶Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

Na području općine Novi Grad Sarajevo evidentirano je 4.588 korisnika različitih oblika invalidnine, što predstavlja 26,0% ukupnog broja korisnika invalidnine na području KS. Najveći je broj korisnika lične invalidnine I grupe 100% i on iznosi 1.178, odnosno 25,8% ukupnog broja korisnika invalidnine na području ove općine⁵⁷. Na području općine evidentirano je 2.636 (preko 30% KS) osoba sa invaliditetom i osoba ometenih u fizičkom i psihičkom razvoju. Od ovog broja 1.874 (preko 50%) osobe su invalidnost stekle tokom života⁵⁸. Od 15 zahtjeva za stalnu novčanu pomoć, 11 je odobreno, jedan je odbačen, a ostali su u postupku. 184 osobe su podnijele zahtjev za pomoć i njegu od druge osobe. Od toga broja 145 osoba je ostvarilo pravo, 13 nije, a ostali su u toku. Na području općine 13 osoba je tražilo novčanu naknadu za vrijeme čekanja na zaposlenje, a 12 je ostvarilo ovo pravo, 930 osoba je podnijelo zahtjev za jednokratnu novčanu pomoć. Ovo pravo je ostvarilo 907 osoba, a 12 nije. Pravo na izuzetnu novčanu pomoć je tražila 201 osoba (skoro 50% KS), a ostvarile je 193⁵⁹. Iz pregleda poslova Službe socijalne zaštite Općine Novi Grad izdvajaju se: punoljetne osobe pod starateljstvom 180, maloljetne osobe pod starateljstvom 75, posebna starateljstva 90⁶⁰.

Preko 500 osoba na području općine je koristilo pravo na subvencije troškova grijanja,⁶¹ što je oko 25% KS.

Djeca bez roditeljskog staranja su kategorija korisnika čija zaštita zahtijeva i primjenu porodičnog zakona, kojim su utvrđeni sljedeći oblici i mjere zaštite: starateljstvo nad maloljetnim osobama, usvajanje, smještaj u drugu porodicu i smještaj u ustanove za djecu bez roditeljskog staranja⁶². U Tabeli su dati podaci koji se odnose na djecu bez roditeljskog staranja sa stanjem 31. 12. 2012. godine. Smještaj u drugu porodicu zastupljen je sa 26,5% (30 djece), a institucionalno je zbrinuto 73,5% (83 djece). Starateljstvo nad maloljetnim osobama regulirano je u 78 slučajeva. Od 113 djece bez roditeljskog staranja 10 djece je bez oba roditelja, 26 djece je napušteno od roditelja, u 76 (preko 50% ukupnog broja u KS) slučajeva roditelji su spriječeni da obavljaju roditeljske dužnosti. Novoevidentirana djeca bez roditeljskog staranja (10) uglavnom su smještena u dom (9). Samo jedno dijete je usvojeno⁶³. U toku 2012. evidentirano je devetero djece i omladine sa smetnjama u psihofizičkom razvoju. Od toga osmero djece ima kombinirane smetnje (oko 30% KS).⁶⁴

⁵⁷Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁵⁸ 142 osobe slijepe i slabovide, 131 gluha i nagluha, 86 tjelesni invalidi, 240 osoba sa mentalnim problemima

⁵⁹Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁶⁰Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁶¹ Januar 2012. 517, februar 521, mart 524, novembar 422, decembar 427

⁶² Interpretacija podataka iz Tabele pod nazivom Korisnici različitih oblika invalidnine, a prema podacima dostupnim u Izvještaju o poslovanju JU Kantonalni centar za socijalni rad za 2012. godinu (Izvještaj o radu sa Izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. godinu) sa priložima, str. 12

⁶³Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁶⁴Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

Tabela 21. Djeca bez roditeljskog staranja prema reguliranim oblicima socijalne zaštite 2012.

	Djeca bez roditeljskog staranja	Smještena u drugu porodicu bez novčane naknade	Smještena u drugu porodicu sa novčanom naknadom	Smještena u dom	Starateljstvo
Općina	113	22	8	83	78
Kanton Sarajevo	304	51	52	198	225
Učešće Općine u KS	37,2	43,1	15,4	41,9	34,7

Izvor: Izvještaj o poslovanju JU Kantonalni centar za socijalni rad za 2012. godinu (Izvještaj o radu sa izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. godinu) sa priložima, str. 14.

Na području općine Novi Grad Sarajevo djeluje pet javnih kuhinja i to Crveni križ, Caritas, Kruh svetog Ante, Merhamet i Stari Grad. Broj korisnika prava na topli obrok na području općine Novi Grad Sarajevo, prema podacima iz 2012. Godine, iznosio je 1.994⁶⁵ što predstavlja trećinu ukupnog broja korisnika prava na topli obrok na nivou KS. Broj korisnika javnih kuhinja se povećava.

Službe socijalne zaštite Novi Grad su participirale u realizaciji protokola o saradnji u prevenciji prosjačenja, skitnje, nelegalne ulične prodaje 150 puta od ukupno 577 u KS.⁶⁶

Porastao je i broj osoba koje su trebale smještaj u sigurnoj kući.⁶⁷

Realiziraju se i protokoli o saradnji: Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice KS, Ministarstva unutrašnjih poslova KS, Fondacije lokalne demokratije Barcelona-Sarajevo (smještaj u sigurnu kuću), JU Centar za socijalni rad i Fondacija lokalne demokratije projekt Mobilni tim, Projekt podrška porodicama i projekt hraniteljstvo, Projekt jačanje porodice u Kantonu Sarajevu, projekt Centar za rani rast i razvoj djeteta i roditelja Općine Novi Grad Sarajevo, Projekt Dnevni centar u cilju razvijanja inovativnog modela integralnih usluga i nadopuna postojećih sistema obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite marginaliziranim pojedincima i porodicama na području općine Novi Grad, Protokol o saradnji Filozofskog fakulteta, JU Kantonalni centar za socijalni rad, Save the Children Norway, Protkol o saradnji radi suzbijanja trgovine djecom, minimiziranja nesigurne migracije djece, te sprečavanja nasilja nad djecom, eksploatacije i zlostavljanja djece.⁶⁸

Pored toga, realizirani su i projekti Novi Grad naklonjen mladima u saradnji mladih i lokalnih vlasti, Porodica na djelu, Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece općine Novi Grad SPIS u BiH – uvođenje referalnog modela socijalne zaštite i inkluzije na općinskom nivou, Omladinski zdravstveni projekt, Projekat CAF mreža PARES, Lokalizacija Evropske unije, Projekt YERP zapošljavanje i zadržavanje mladih, saradnja sa UN Women, Lokaliziranje gendera Bosne i Hercegovine, Youth Arinet IPA Adriatic, Postupno povećanje univerzalnog pristupa populacija najviše izloženih riziku u Bosni i Hercegovini, Projekt Općina naklonjena mladima u saradnji mladih i lokalnih vlasti, Priznavanje UmiD kao obuke za aktivno sudjelovanje mladih, Projekt Licem u lice, Centar za slijepu i slabovidnu djecu i

⁶⁵ Crveni križ 648, Caritas 122, Kruh svetog Ante 247, Merhamet 880, Stari Grad, str. 97

⁶⁶Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁶⁷Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁶⁸Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

omladinu, Gender akcioni plan za period od 2011. do 2015. godine za općinu Novi Grad, I mi smo OK – jačanje svijesti o problematici nasilne komunikacije, prepoznavanje i prevencija nasilja, socijalno uključivanja djece koja dolaze iz rizičnih porodica, itd.⁶⁹

Organizirani su i brojni okrugli stolovi. Izdvajaju se: Novi Grad, mjesto sigurnog življenja. Urađena je i Balkanska epidemiološka studija o zlostavljanju i zanemarivanju djece, data je podrška mrežama socijalne sigurnosti i zapošljavanja.⁷⁰

Služba socijalne zaštite Općine Novi Grad Sarajevo ima uposlene 33 osobe, od čega 20 (8 muškaraca i 12 žena) socijalnih radnika, dva (žene) psihologa, dva (žene) pedagoga, četiri (3 žene i 1 muškarac) pravnik, dva (žene) operatera, dva administrativna radnika (žene) i jednog (žena) kurira. Prema ovim podacima, na 6.272 stanovnika se odnosi 1 socijalni radnik, odnosno na 1.000 stanovnika dolazi 0,159 socijalnih radnika. Navedeno upućuje na zaključak da je broj stručnih zaposlenih Službe socijalne zaštite Općine Novi Grad Sarajevo relativno nizak u odnosu na broj korisnika oblika socijalne zaštite koji općenito zahtijevaju specijalizirana znanja i vještine.

Na području KS, tokom 2011. godine, mjesečno je izdvojeno 1.099.557 KM za različite oblike socijalne zaštite, od čega je gotovo jedna petina iskorištena za pružanje socijalne zaštite stanovnicima naseljenim na području općine Novi Grad Sarajevo. Pregled realiziranih novčanih sredstava socijalne zaštite na području općine Novi Grad Sarajevo, prema podacima iz 2011. godine, dat je u narednoj tabeli.

Tabela 22. Isplate iz oblata socijalne zaštite na području općine 2011.

Indikator	Prosječno mjesečno realizirana sredstva (u KM)	
	Iznos	%
Stalna novčana pomoć	24.749	9,95
Dodatak za njegu i pomoć od druge osobe i novčana naknada za pomoć i njegu od osobe za stare i nemoćne osobe	46.917	18,87
Jednokratna novčana pomoć	6.277	2,52
Izuzetna novčana pomoć	3.297	1,33
Novčana naknada za vrijeme čekanja na zaposlenje	20.400	8,20
Smještaj u drugu porodicu	4.355	1,75
Smještaj u ustanove socijalne zaštite	115.296	46,37
Zdravstvena zaštita	9.890	3,98
Vanredno školovanje	507	0,20
Subvencioniranje troškova grijanja	14.537	5,85
Subvencioniranje troškova dženaza/sahrana/pokopa	2.440	0,98
Ukupno	248.665	100,0

Izvor: Izvještaj o primjeni Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom u 2011., str. 25.

Na području općine Novi Grad Sarajevo, lokalitet Nedžarići, nalazi se KJU Gerontološki centar, osnovan od Skupštine KS. Gerontološki centar je javna ustanova koja se bavi problemima starenja i starosti, te pruža starim, hronično bolesnim, iznemoglim,

⁶⁹Više vidjeti u Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

⁷⁰Balta S. i drugi (2013) Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. godini. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo

invalidnim i drugim osobama socijalne, zdravstvene i servisne usluge primjenom institucionalnih oblika zaštite (odjel smještaja, prihvatilište za skitnice i prosjake, prihvatilište za odrasle i stare osobe) i vaninstitucionalnih oblika zaštite (služba kućne njege i pomoći u kući i centar za dnevni boravak). Provođenje poslova i zadataka se realizira kroz dvije organizacione jedinice: Dom za zaštitu starih osoba i Služba za edukaciju, plan i analizu⁷¹.

Sredstva za obavljanje djelatnosti KJU Gerontološki centar se najvećim dijelom osiguravaju naplatom usluga u institucionalnim i vaninstitucionalnim oblicima zaštite. Jedan dio sredstava osigurava se iz budžeta KS, sa pozicije Ministarstva za rad, socijalnu politiku, raseljena lica i izbjeglice. Sredstva za kapitalna ulaganja osiguravaju se iz vlastitih sredstava KJU Gerontološki centar⁷².

U okviru institucionalnog oblika zaštite, Dom za zaštitu starih osoba, u svojim smještajnim kapacitetima, osigurava potpuno zbrinjavanje i organiziranu brigu o starim osobama. Smještajni kapacitet čini kompleks objekata, koji obuhvata dva objekta sa ukupno devet spratova koji su povezani sa ostalim objektima, uključujući kuhinju sa restoranskom salom, namjenski izgrađeni objekat za dnevni boravak, objekat sa recepcijom, prostorijama za fizikalnu i radnu terapiju, frizerskim salonom – brijačnicom, bifeom i velikim podrumskim prostorom u kojem su smješteni vešeraj, kotlovnica za zagrijavanje objekta, atomsko sklonište, magacini i mrtvačnica. Dom za zaštitu starih osoba raspolaže sa 160 soba sa kupatilom koje se koriste kao jednokrevetne, dvokrevetne i višekrevetne. Broj zahtjeva za smještaj iz godine u godinu bilježi rast i nadilazi raspoložive smještajne kapacitete. Primjerice, u 2012. godine primljena su 224 zahtjeva za smještaj, a odobreno je njih 197. Usporedni pokazatelji fluktuacije i broja korisnika usluga Doma za zaštitu starih osoba prikazani su u Tabeli ispod.⁷³

Tabela 23. Fluktuacija korisnika KJU Gerontološki centar

Indikator	2010.	2011.	2012.	% promjene u odnosu na 2012.	
				2010.	2011.
Broj korisnika na dan 31.12.	337	339	341	+1,18	+0,60
Primljeno	160	147	197	+23,13	+34,0
Umrlo	121	119	153	+26,44	+28,57
Samovoljno napustili	32	25	29	+21,88	+56,0
Raskid ugovora	6	1	3	-50,00	+200,00
Prosječna mjesečna fluktuacija	349	351	356	+2,00	+1,42
Prosječan broj smještenih korisnika	336	338	339	+0,89	+0,30
Ukupna fluktuacija korisnika	497	484	536	+7,48	+10,74

Izvor: Izvještaj o poslovanju JKU Gerontološki centar za 2012. godinu, JKU Gerontološki centar, Sarajevo, 2013., str. 35

Na temelju analize fluktuacije broja korisnika domskog smještaja može se uočiti da je tokom 2012. godine zabilježen porast broja korisnika za 23% u odnosu na 2010., odnosno za 34% u odnosu na 2011. godinu.⁷⁴

Prema podacima iz 2012. godine, najveći broj korisnika usluga Doma za zaštitu starih osoba je sa područja općine Novi Grad Sarajevo. Na dan 31. 12. 2012. godine u Domu za zaštitu starih osoba je bilo zbrinuto 85 osoba sa područja općine Novi Grad Sarajevo što

⁷¹ Izvještaj o radu Kantonalne javne ustanove Gerontološki centar Sarajevo za 2012. godinu, str. 6.

⁷² Izvještaj o radu Kantonalne javne ustanove Gerontološki centar Sarajevo za 2012. godinu, str. 8.

⁷³ Izvještaj o radu Kantonalne javne ustanove Gerontološki centar Sarajevo za 2012. godinu, str. 35

⁷⁴ Interpretacija podataka iz Tabele, izvor je već naveden ispod Tabele, a glasi: Izvještaj o radu Kantonalne javne ustanove Gerontološki centar Sarajevo za 2012. godinu, str. 35

predstavlja četvrtinu ukupnog broja korisnika ove ustanove. Od ukupnog broja korisnika sa područja općine Novi Grad Sarajevo njih 8, odnosno 9,4% je smješteno putem institucija socijalne zaštite. Ostali korisnici, njih 77, smještaj u Dom za zaštitu starih osoba finansira iz ličnih izvora sredstava kao što su npr. penzija, srodnici u porodici, penzija uz participaciju srodnika ili plaćanja drugih osoba, a prema ugovorima o izdržavanju.⁷⁵

Tabela 24. Fluktucija korisnika KJU Gerontološki centar po općinama KS

Prethodno prebivalište korisnika	Fluktucija u 2012.		Ukupno 31. 12. 2012.	
	Broj	Procenat	Broj	Procenat
Stari Grad	51	9,51	35	10,27
Centar	85	15,86	57	16,72
Novo Sarajevo	99	18,47	54	15,80
Novi Grad Sarajevo	136	25,37	86	25,21
Ilidža	62	11,57	45	13,20
Vogošća	22	4,1	16	4,70
Hadžići	13	2,43	7	2,05
Ilijaš	11	2,06	5	1,47
Trnovo	3	0,56	2	0,6
Ostatak FBiH	40	7,46	24	7,04
RS	13	2,43	9	2,64
Distrikt Brčko	1	0,18	1	0,30
UKUPNO	536	100,00	341	100,0

Izvor: Izvještaj o poslovanju JKU Gerontološki centar za 2012. godinu, JKU Gerontološki centar, 2013., str. 40

U cilju organizacije što kvalitetnijeg života i ugodnijeg ambijenta za boravak i smještaj osoba u Domu za zaštitu starih osoba, ova ustanova kontinuirano saraduje sa širom okolinom uključujući Crveni križ KS, Općinu Novi Grad Sarajevo, Asocijaciju XY, Medžlis IZ Kantona Sarajevo i dr.

U toku 2012. godine ostvarena je saradnja na realizaciji projekata Podrška porodicama i Hraniteljstvo između JU Kantonalni centar za socijalni rad i Hope and Homes for Children BiH. Aktivnosti navedenih projekata su prvenstveno usmjerene na redovno održavanje sastanaka sa hraniteljima (jednom mjesečno) te praćenje kvalitete porodičnog smještaja djece. Ovim projektom obuhvaćene su porodice sa prebivalištem na području općine Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo, Ilijaš i Vogošća. Također je ostvarena saradnja sa SOS Kinderdorf Internationalom u cilju realizacije projekta Jačanje porodice u Kantonu Sarajevo na području općina Novi Grad Sarajevo, Novo Sarajevo i Ilijaš.⁷⁶

Dodatno, tokom 2012. godine ostvarena je saradnja između JU Kantonalni centar za socijalni rad, Udruženja za unapređenje dojenja i Općine Novi Grad Sarajevo u cilju unapređenja multisektoralnog pristupa dječijoj zaštiti i socijalnoj inkluziji djece. Cilj ove saradnje ogleda se u razvijanju inovativnog modela integralnih usluga i nadopuna postojećih sistema obrazovanja, zdravstvene i socijalne zaštite marginaliziranim pojedincima i porodicama na području općine Novi Grad. Markiranje pojedinih naselja u kojima su najbrojnije socijalno ugrožene porodice (najčešće romske), odlazak na teren, snimanje stanja u kakvom žive djeca, sa akcentom na djecu do šest godina i utvrđivanje potreba, te

⁷⁵ Izvještaj o radu Kantonalne javne ustanove Gerontološki centar Sarajevo za 2012. godinu, str. 42

⁷⁶ Izvještaj o poslovanju JU Kantonalni centar za socijalni rad za 2012. godinu (Izvještaj o radu sa Izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. godinu) sa prilogima, str. 41 – 43.

moгуćnosti zadovoljavanja tih potreba bez barijera, kao i podrška u zadovoljavanju istih, sadržaj je aktivnosti pomenutog projekta.⁷⁷

Općina na godišnjem nivou pojedincima transferira oko 1,7 miliona KM⁷⁸. Pored toga, Općina u cilju osiguravanja kvaliteta života za socijalno najugroženije transferira javnim komunalnim preduzećima na ime subvencija oko 750.000 KM (primjer za 2013. godinu). Za RVI u periodu 2007 - 2013. godina Općina je izdvojila preko milion KM. U istom periodu za korisnike boračko-invalidske zaštite skoro 400.000 KM. Za raseljene osobe na ime pomoći za rješavanje stambenih i drugih problema u mjestu prebivališta Općina je osigurala preko 900.000 KM. Za rad narodne kuhinje u periodu 2007 - 2013. godina izdvojeno je preko 200 hiljada KM. Za prevenciju narkomanije u istom periodu izdvojeno je 500.000 KM. U 2010. godini za projekt Jačanje socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH – SPIS samo Općina je izdvojila 50.000 KM. Ovaj projekt je podržan 2012. i 2013. godine sa dodatnih 100.000 KM. Do sada je Općina podržala rad Dnevnog centra sa oko 10.000 KM. Prema tome, Općina je u projekt SPIS uložila 150.000 KM. Za socijalnu zaštitu Općina je u budžetu planirala 0,7 miliona KM ili 2,7% budžetskih sredstava⁷⁹. Analizom budžeta koja je data u okviru tačke 2.1.9. može se dobiti potpuniji pregled svih rashoda za ove namjene u periodu 2007 - 2013. godina⁸⁰.

Osnovni zaključak je da se izdvajaju značajna sredstva, a da se problem iz godine u godinu povećava. Objašnjenje može biti u konstataciji Svjetske banke i drugih međunarodnih bilateralnih i multilateralnih razvojnih organizacija i institucija da sredstva nisu dobro „targetirana“ i da su nužne horizontalna i vertikalna koordinacija.

2.5.3.3. Sigurnost građana

Pored socijalne sigurnosti, posljednje vrijeme sve češće se građani i građanke Kantona, grada i općine suočavaju sa problemima sigurnosti života i imovine. Za javnu sigurnost Općina je u periodu 2007 - 2013. godine iz budžeta izdvojila četiri miliona KM ili 2,2% ukupnih budžetskih sredstava.

Jedna od osnovnih potreba koja se početkom 21. stoljeća postavlja na sam vrh liste prioriteta većine građana i njihovih lokalnih zajednica jeste zadovoljenje osjećaja individualne i kolektivne sigurnosti. Brojni su faktori globalnog, regionalnog i lokalnog nivoa koji utiču na izazivanje ili intenziviranje straha kod građana da će postati žrtva nekog od oblika kriminalnog ponašanja. Na skali dobara za koja su građani u najvećoj mjeri zabrinuti svakako se nalaze život i tjelesni integritet, zdravlje, u posljednje vrijeme naročito se ističe potreba očuvanja lične imovine⁸¹. Općina Novi Grad ističe se primarno kao općina sa najvećom gustoćom naseljenosti, velikim teritorijem i blizinom administrativnih granica entiteta BiH koji se, s obzirom na složenu organizaciju i nadležnosti agencija za provedbu zakona u BiH, neminovno javljaju kao kriminogeni faktor⁸². Učešće imovinskog kriminaliteta u ukupno registriranom kriminalitetu je izuzetno visoko, i zapravo predstavlja osnovu svakodnevnog istražiteljskog rada policije. Na području Kantona Sarajevo u periodu 2006 - 2010. godina imovinski kriminalitet je u prosjeku činio 73% ukupno registriranog kriminaliteta. U strukturi prijavljenih krivičnih djela dominiraju krivična djela teške krađe, krađe, razbojništva,

⁷⁷ Na nivou jedne deкаде riječ je o oko 17 miliona KM, u postratnom periodu oko 30 miliona KM

⁷⁸ Podaci preuzeti iz budžeta Općine Novi Grad Sarajevo.

⁷⁹ Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo za 2013. godinu po funkcionalnoj klasifikaciji, Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013. str. 11

⁸⁰ Podaci preuzeti iz budžeta Općine Novi Grad Sarajevo.

⁸¹ Udruženje Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu, 2011, str. 3

⁸² Udruženje Centar za istraživanje politike suprotstavljanja kriminalitetu, 2011, str. 4

oštećenja tuđe stvari, itd. Objekti napada pri vršenju krivičnih djela protiv imovine najčešće su bili automobili, zatim stambeni objekti, te prodavnice i poslovni objekti, pri čemu su otuđivana motorna vozila, novac, zlatni nakit, tehnička roba, cigarete, autodijelovi, itd. Nema egzaktnih pokazatelja za općinu Novi Grad za sva krivična djela iz oblasti imovinskog kriminaliteta, nego samo za razbojništva.

Učešće kriminaliteta počinjenog od maloljetnih osoba u ukupno registriranom kriminalitetu u Kantonu Sarajevo za period 2008 - 2010. godina iznosi 5,8%. Što se tiče općine Novi Grad, situacija sa učešćem delinkvencije mladih u ukupno registriranom kriminalitetu na području ove općine u periodu 2008 - 2010. godina iznosila je 4,8%. Ipak, alarmantan je podatak koji ukazuje na to da je najveći broj maloljetnika zbrinutih u Disciplinski centar za maloljetnike sa područja Novi Grad Sarajevo. Naime, procentualno učešće maloljetnika sa područje općine Novi Grad Sarajevo u 2012. godini iznosilo je 32%⁸³. Za javnu sigurnost Općina je u 2013. planirala 0,7 miliona KM ili 2,7% budžetskih sredstava.

2.5.3.3.1. Psi lutilice

Jedan od većih problema koji je izražen u Kantonu Sarajevo je prisustvo sve većeg broja pasa lutilica na ulicama, koji ugrožavaju život i zdravlje ljudi. Na području Kantona Sarajevo evidentirano je više od 11.000 pasa lutilica, dok je u protekle tri godine zabilježeno oko 1.700 napada pasa lutilica na ljude. U kontekstu rješavanja navedenog problema zaključeno je da Vlada Kantona Sarajevo donese po hitnom postupku uredbu kojom bi se reguliralo uklanjanje pasa lutilica sa sarajevskih ulica. Također je dogovoreno da se na temelju Odluke donesu i izvanredne mjere, u čiju realizaciju bi bili uključeni veterinari i veterinarski inspektori, kafilerija KJKP Rad i higijenski servis za hvatanje pasa.

Kanton Sarajevo, Grad i općine su krajem decembra prošle godine potpisali Sporazum o sufinansiranju unajmljivanja azila za životinje, čime su se obavezali da će iz svojih budžeta izdvojiti 940.000 KM za transport i njegu pasa, te za plaće 15 uposlenih koji će biti angažirani na održavanju.

Općina Novi Grad je jedina općina koja je od juna ove godine pokrenula i registrirala higijenski servis čiji su radnici opremljeni i obučeni da hvataju pse lutilice, te se može ocijeniti da je u velikoj mjeri ovaj problem riješen na Dobrinji i Ali-pašinom Polju, dok je situacija u padinskim dijelovima općine nešto specifičnija i zahtjevnija. S obzirom na to da azil u Prači nema dovoljne kapacitete za prihvata pasa lutilica, Općina Novi Grad je potpisala ugovor o prihvatu životinja i sa azilom u Gladnom Polju, ali ni kapaciteti ovog azila nisu dovoljni za rješavanje problema.

Općina Novi Grad i u narednom periodu ima namjeru raditi na rješavanju ovog problema kroz sklapanje ugovora sa još azila za prihvata pasa. Pored toga, Općina će pokušati dogovoriti da Veterinarska stanica Kantona Sarajevo bude jedina ustanova koja će odlučivati o vraćanju pasa na ulicu. Za sagledavanje rješavanja ovog problema za naredni period u obzir treba uzeti i eventualno usvajanje izmjena Zakona o zaštiti i dobrobiti životinja koji je u proceduri i koji pored postojećih odredbi uključuje i mjeru eutanazije pasa lutilica ukoliko životinja iz skloništa u roku od 15 dana ne bude vraćena vlasniku i koju nije moguće držati niti udomiti. Prijedlog projekta u okviru mjere Unapređenje socijalne i fizičke sigurnosti: Nastavak zbrinjavanja pasa lutilica u skladu sa zakonskim rješenjima.

⁸³ Izvještaj o poslovanju KJU Disciplinski centar za maloljetnike za 2012.

2.5.4. Rodna ravnopravnost

Od donošenja Zakona o ravnopravnosti spolova BiH 2003. godine u Općini Novi Grad Sarajevo preduzete su brojne aktivnosti usmjerene ka unapređenju rodne ravnopravnosti u ovoj lokalnoj zajednici.

Uz pomoć Gender centra FBiH i podršku UN Women, Ured u Sarajevu, 2011. godine Općina je započela sa procesom uvođenja aspekta rodne ravnopravnosti u politike, dokumente i budžetski proces u Općini.

Također, Općina je bila obuhvaćena inicijativom Lokaliziranje gendera u Federaciji Bosne i Hercegovine koju je od 2011 - 2013. godine proveo Gender centar FBiH zajedno sa međunarodnom organizacijom SNV, uz podršku UN Women, a čiji je primarni cilj bio političko i ekonomsko osnaživanje žena u pet ruralnih i urbanih općina u Federaciji BiH.

Dosadašnje inicijative integriranja rodne perspektive na nivou politika, programa i aktivnosti Općine uključuju sljedeće:

- Gender akcioni plan Općine Novi Grad Sarajevo (2010 - 2015.) – Općina je među prvim lokalnim zajednicama u BiH koje su započele izradu gender akcionog plana na lokalnom nivou.
- Rodno odgovorno budžetiranje – izvršena je rodna analiza budžeta u dvije oblasti (podsticaj ekonomskom razvoju i sport), a unutar njih dvije podoblasti:
- Podsticaj ekonomskom razvoju – žene poduzetnice
- Vodič za uvođenje rodne ravnopravnosti u strateške dokumente i budžetski proces na lokalnom nivou vlasti
- Obuka službenika/ica iz oblasti rodne ravnopravnosti
- Projekat Licem u lice – interaktivna kampanja za povećano učešće žena u odlučivanju u Općini

Tabela 25. Rodna analiza za općinu Novi Grad Sarajevo

Kategorije	Učešće žena u %	Ocjena
Ukupnom stanovništvu	51	UUUU
Prirodna kretanja stanovništva		
Živorodenim	47	UUUU
Umrlim	49	UUUU
Obrazovanje		
Učenici osnovnih škola	48	UUUU
Nastavnici osnovnih škola	77	ZZZZZ
Učenici srednjih škola	37	MMM
Od toga gimnazije	53	UUUU
Druge	7	MMM
Nastavnici u srednjim školama	69	ZZZZZ
Studenti	58	ZZZZZ
Nastavnici i saradnici na univerzitetima	44	UUUU
Nastavnici (profesori)	38	MMM
Asistenti	53	ZZZZZ
Stipendije	69	ZZZZZ
Zaposleni i nezaposleni		
Zaposleni	39	MMM
Sa VSS	56	ZZZZZ
Sa SSS	44	MMM
NKV	57	ZZZZZ
Zaposleni po godinama života		
19-25 godina starosti	33	MMM
25-29 godina starosti	42	MMM
30-60 godina starosti	40	MMM
60-64 godine starosti	36	MMM
Iznad 65 godina starosti	65	ZZZZZ
Nezaposleni	60	ZZZZZ
Socijalno ugroženi	60	ZZZZZ
Ugroženi porodičnom situacijom	49	UUUU
Lica sa društveno negativnim ponašanjem	30	MMM
Lica u stanju različitih socijalno zaštitnih potreba	45	MMM
Maloljetne osobe ugrožene porodičnim prilikama	49	UUUU
Korisnici socijalne zaštite bez dovoljno prihoda za izdržavanje	53	UUUU
Korisnici subvencija za troškove	47	UUUU
Zaposleni u socijalnoj zaštiti	72	ZZZZZ
Zakonodavna i izvršna vlast Općine		
Općinska administracija	68	ZZZZZ
Članovi Općinskog vijeća	23	MMM
Rukovodna lica u Općini	33	MMM
Drugi nivo rukovođenja u Općini	43	MMM
Predsjednik OV	100	ZZZZZ
Načelnik	0	MMM
Korisnici javnog gradskog saobraćaj	70-80	ZZZZZ

Izvor: Federalni zavod za statistiku BiH, pristup 16. 11. 2013.

Analiza rodne ravnopravnosti na području općine pokazuje da žene dominiraju među zaposlenim u predškolskom vaspitanju, osnovnom i srednjem obrazovanju, zaposlenim u općinskoj administraciji, socijalnoj zaštiti i brizi, rukovodnim licima u općinskoj administraciji i među nezaposlenim. Signifikantno je i učešće žena u zdravstvu. U Općinskom vijeću, koje je rezultat izbora, odnosno volje građana i građanki općine dominiraju muškarci. Od tri ključne pozicije u Općini Novi Grad Sarajevo (predsjednik OV, načelnik, sekretar Općine) na dvije su žene (66%). Prema tome, žene u Općini imaju punu kontrolu i odgovornost za kvalitet obrazovanja, kvalitet zdravlja, socijalne zaštite i brige, te kvalitet usluga općinske administracije na području općine Novi Grad Sarajevo.

2.5.5. Mjesne zajednice

Na području općine u vrijeme popisa 1991. godine djelovalo je 28 mjesnih zajednica. Danas, prema informacijama općinskih službi, djeluje 27, i to: Dobrinja A, B, C i D, zatim Saraj-Polje, Olimpijsko Selo, Ali-pašino Polje AI, AII, BI, BII, CI, CII, Švrakino Selo I, II, III, Aneks, Staro Hrasno, Čengi-ć-Vila, Otoka, Buča Potok, Dolac, Ali-pašin Most I, II, Briješće NH Sokolje, Dobroševići i Reljevo.

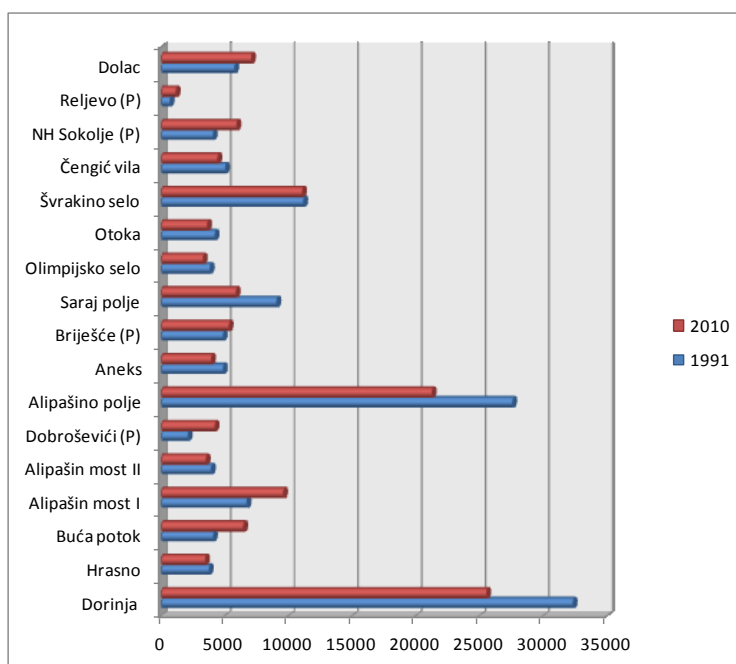
Tabela 26. Promjena broja stanovnika po mjesnim zajednicama ili grupama mjesnih zajednica 1991 - 2010.

MZ ili grupa MZ	Godina		2010/1991.
	1991.	2010.	
Dobrinja	32.361	25.570	79
Hrasno	3.791	3.495	92
Buča Potok	4.126	6.489	157
Ali-pašin Most I	6.760	9.630	142
Ali-pašin Most II	3.956	3.556	90
Dobroševići (P)	2.133	4.253	199
Ali-pašino Polje	27.612	21.296	77
Aneks	4.899	3.969	81
Briješće (P)	4.902	5.359	109
Saraj-Polje	9.094	5.913	65
Olimpijsko Selo	3.864	3.322	86
Otoka	4.247	3.655	86
Švrakino Selo	11.205	11.108	99
Čengi-ć-Vila	5.059	4.463	88
NH Sokolje (P)	4.105	5.964	143
Reljevo (P)	722	1.193	165
Dolac	5.790	7.111	123
Ukupno	134.626	126.346	94

Izvor: Rezultati popisa stanovništva 1991. Preuzeto od Federalnog zavoda za statistiku za 1991. i podaci preuzeti od Općine za 2010.

Prosječna veličina mjesne zajednice, prema popisu iz 1991. godine, bila je 4.879 stanovnika. Najmanja mjesna zajednica je imala 772 stanovnika (Reljevo), a najveća 13.970 stanovnika (Novinarsko naselje). Odnos između najmanje i najveće (mjereno brojem stanovnika) bio je 1:18. Danas, prosječna veličina mjesne zajednice je 4.675 ili 95% prosječne veličine iz 1991. godine. Odnos između najmnogoljudnije mjesne zajednice (Ali-pašin Most I sa 9.630 stanovnika) i najmalobrojnije (Reljevo sa 1.193 stanovnika) je 1:8. Najmalobrojnija općina danas ima 54% stanovnika više u odnosu na istu 1991. godine, dok najmnogobrojnija ima oko 30% manje od najmnogobrojnije 1991. Na temelju ovog podatka, može se govoriti o ravnomjernijoj distribuciji stanovništva po mjesnim zajednicama. Šesnaest mjesnih zajednica

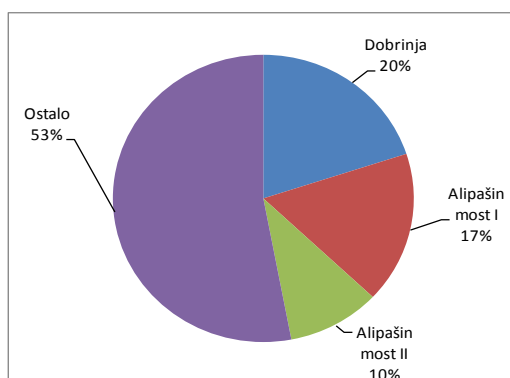
ima manje od 4.699 stanovnika, a jedanest više. Skoro petina stanovništva živi u tri mjesne zajednice (Dobrinja B, Dolac, Ali-pašin Most I). U četiri mjesne zajednice na Dobrinji živi petina ukupnog stanovništva općine (25,5 hiljada). Tu je najveća koncentracija stanovništva. U šest mjesnih zajednica Ali-pašino Polje živi 17% stanovništva općine (21,3 hiljade stanovnika), rang dva po koncentraciji stanovništva. I rang tri po koncentraciji stanovništva pripada Ali-pašinom Mostu gdje žive 13,2 hiljade stanovnika ili 10% ukupnog stanovništva. Prema tome, u ova tri naselja (Dobrinja, Ali-pašino Polje i Ali-pašin Most) živi oko polovine ukupnog stanovništva općine. Na narednoj slici promjene se mogu bolje uočiti.

Slika 19. Promjena broja stanovnika po naseljima općine 1991 - 2010.

Izvor: Na temelju podataka preuzetih iz Statističkog godišnjaka Federalnog zavoda za statistiku i Općine

Iz gornjeg pregleda se uočava porast broja stanovnika u naseljima, mjesnim zajednicama Dolac, Reljevo, Naselje heroja Sokolje, Briješće, Dobroševići, Ali-pašin Most I i Buča Potok, uglavnom u tzv. „periferinim“ naseljima, mjesnim zajednicama. Najbrži rast, rast iznad 50%, zabilježile su tzv. periferne mjesne zajednice, i to: MZ Dobroševići (99%), zatim MZ Reljevo (85%), MZ Buča Potok (57%).

Slika 20. Distribucija stanovništva 2010.

Izvor: Podaci preuzeti iz dokumenata Općine

Na području općine radi dvadeset sekretara mjesnih zajednica. Ako se analizira opterećenje sekretara brojem stanovnika, uočava se sljedeće. Prosječno opterećenje je 6.317. Jedanaest sekretara ima ispod prosječno opterećenje, a devet iznad prosječno. Minimalno opterećenje je 1.193 stanovnika na jednog sekretara u MZ Reljevo. U tri slučaja na jednog sekretara dolazi više od 10.000 stanovnika. To su Balić Zarifa (11.749 stanovnika, MZ Staro Hrasno i Čengić-Vila), Šehović Izeta (12.744 stanovnika, MZ Dobrinja A i B) i Pozder Fatima (13.600 stanovnika, MZ Buča Potok i Dolac). Članovima vijeća mjesnih zajednica u 2012. i 2013. godini iz budžeta je isplaćeno 275.000 KM. U 2013. isplaćeno je 125.000 KM za rad ovih vijeća.

Tabela 27. Stanje društvene infrastrukture u mjesnim zajednicama ili naseljima 2010.

MZ ili grupa MZ	Problemi koje bi trebalo hitno riješiti ili početi rješavati
Dobrinja	Potrebna dopuna sadržaja, održavanje i uređivanje, izgradnja sportsko-rekreativnog centra Dobrinja i obogaćivanje kulturnim i sportskim sadržajima
Staro Hrasno	Potrebna dopuna sadržaja, održavanje i uređivanje, podizanje kvaliteta
Buča Potok	Završiti radove na sportsko-rekreativnom centru SRCE (još 1 mil KM, investirano 3 mil KM), postoji privatno obdanište, ali potrebno je povećati kapacitete za smještaj predškolske djece, podizanje kvaliteta obrazovanja i prevencija bolesti
Ali-pašin Most I	Nedostaju sportske plohe za djecu, postoji mogućnost izgradnje u blizini Deponije, potrebno je obdanište, kako bi se povećao broj djece obuhvaćene predškolskim obrazovanjem, nema adekvatne sportske dvorane A. Most II, podizanje kvaliteta i diverzificiranje sadržaja kulture, sporta i rekreacije. Problem povezanosti MZ sa drugim dijelovima općine, problem pokrivenosti regulacionim planovima, problem kvaliteta društvene, komunalne i ukupne infrastrukture, kao i problem kontrole i čuvanja izgrađene infrastrukture, problem kulturne življenja
Ali-pašin Most II	
Dobroševići (P)	Problem škola (osnovno obrazovanje) i ambulanta (15 - 20 mil. KM)
Reljevo (P)	Potrebna vjerski objekt. Nova mjesna zajednica formirana prije godinu dana, potrebno je osnažiti njene kapacitete.
Ali-pašino Polje	AI i AII urgentan problem ambulanta, potrebno obdanište – moguće rješenje korištenje nekih objekata Jetimskog naselja, postoje sportska igrališta, ali su potpuno uništena (vandali, huligani), škole bi trebale preuzeti odgovornost za čuvanje svojih igrališta, postoji obdanište Ali-pašino faza A može se renovirati, renoviranje škole stolarija i utopljavanje „Fatima Gunić“
Aneks (P)	Nedostaje prostor za MZ, planirana izgradnja škole kao rješenje za problem osnovnog obrazovanja, nedostaju plohe za sport i rekreaciju, kao i drugi sadržaji bitni za kvalitetu života. Postoji problem komunikacije na relaciji građani - Mjesna zajednica
Briješće (P)	Postoji problem fiskulturne sale i obnove škole (1,5 mil. KM), sklonište za škole (0,5 - 0,7 mil. KM)
Saraj-Polje	Fokus je na podizanju kvaliteta obrazovanja, zaštite zdravlja, kulture i rekreacije
Olimpijsko Selo	Fokus je na podizanju kvaliteta obrazovanja, zaštite zdravlja, kulture i rekreacije
Otoka	Fokus je na podizanju kvaliteta obrazovanja, zaštite zdravlja, kulture i rekreacije
Švrakino Selo (P)	Nedostaju sportski sadržaji, nemaju niti jedno igralište, osim škola „Džemaludin Čaušević“, nedostaju društveni, ali i drugi bitni infrastrukturni sadržaji bitni za kvalitetu života i rada, postoji i problem funkcioniranja Mjesne zajednice
Čengić-Vila	Fokus je na podizanju kvaliteta obrazovanja, zaštite zdravlja, kulture i rekreacije
NH Sokolje (P)	Prisutna koncentracija Kineza, Fokus je na podizanju kvaliteta obrazovanja, zaštite zdravlja, kulture i rekreacije
Dolac	Gravitira SRCE, pa će nakon puštanja u funkciju ovog objekata biti osigurani prostori za sportske, kulturne i druge sadržaje,

Izvor: Intervju obavljen u Općini 17. 10. 2013.

Identificirani problemi su: nedostatak infrastrukture i sadržaja za predškolsko obrazovanje, cjeloživotno učenje, kulturu, sport, rekreaciju, zatim nedostatak kapaciteta za identificiranje potencijalnih sredstava i znanja, nedovoljne horizontalna i vertikalna kooperacija i koordinacija, pasiviziranje korisnika različitih vidova pomoći, orijentacija na socijalnu i drugu pomoć kao trajno egzistencijalno rješenje. Nedostaju sistematska i

kontinuirana saradnja mjesne zajednice, škole, ambulante, civilnog sektora i policije. Izražene su razlike u opremljenosti centralnih i perifernih mjesnih zajednica.

Prema tome, kapitalni projekti koji bi riješili ključne probleme mjesnih zajednica, građana i građanki su škola na Aneksu, stavljanje u funkciju Sportsko-rekreativnog centra SRCE, rekonstrukcija Doma zdravlja Kumrovec, izgradnja ambulanti, dogradnja i popravka škola, kao i sportskih terena, izgradnja kongresnog centra. Poseban fokus je na podizanju kvaliteta infrastrukture i sadržaja, orijentacija na participaciju, kooperaciju, koordinaciju, koheziju.

Stanje u mjesnim zajednicama bi se moralo bitnije mijenjati i to u pravcu aktivnog odnosa mjesnih zajednica u preveniranju problema, projektnom pristupu rješavanju problema, kao i traženju mogućnosti da se problemi rješavaju korištenjem fondova, programa i projekata. Mjesna zajednica, vijeća i državni službenici i namještenici u mjesnoj zajednici morali bi preuzeti veću odgovornost u rješavanju brojnih socijalnih problema (nasilje u porodici, briga o vaspitno zanemarenoj i zapuštenoj djeci, preveniranje, evidentiranje i odvikavanje svih ovisnosti, rad na edukaciji svih uzrasta u saradnji sa osnovnom školom, rad na preveniranju bolesti u saradnji sa timom obiteljske medicine.

2.5.6. Civilno društvo

Neprofitne organizacije na godišnjem nivou, primjer 2013. godina, iz budžeta Općine povlače oko 1,5 miliona KM. Skoro 6% od ovog iznosa na neprofitne organizacije vezane za kulturu otpada 60%, deset posto na organizacije koje se bave obrazovanjem i socijalnom zaštitom, 27% na organizacije iz ostalih područja. Na području općine djeluju i neprofitne organizacije koje imaju sjedište u drugim općinama. Dosadašnja orijentacija civilnog društva na budžetsko finansiranje trebala bi biti zamijenjena projektnim finansiranjem po osnovu korištenja međunarodnih fondova i projekata. Potrebno je ohrabriti sve građane i građanke općine da se aktivno uključe u apliciranje prema međunarodnim, prekograničnim i drugim fondovima, programima i projektima. Posebno bi trebalo mlade ohrabrivati da se uključe u projekte mobilnosti. Prema pregledu iz juna 2012. godine, na području općine Novi Grad Sarajevo 463 nevladine organizacije imaju sjedište.

Tabela 28. Pregled nevladinih organizacija sa sjedištem na području općine Novi Grad

Ukupno	Broj NVO
Sport	148
Kultura	43
Obrazovanje/nauka	39
Zdravlje	12
Borci	26
Invalidi	12
Penzioneri	2
Ostalo	106
Humanitarne	11
Sindikati/strukovna udruženja	26
Povratak	1
Vatrogasci	2
Djeca	14
Mladi	18
Žene	3
Životinje	2
Ukupno	463

Izvor: Podaci preuzeti od Općine

Prema tome, najveći broj organizacija ili 31,5% je povezan sa sportom, daljih 20-ak posto je povezan sa kulturom i obrazovanjem. Na kraju, u formi tabele daje se ocjena stanja i ono na što bi trebalo staviti fokus u narednom periodu.

Tabela 29. Razvojni problemi i potrebe u društvenom razvoju

Oblast	Ocjena	Fokus
Predškolsko obrazovanje	Veoma mali broj djece obuvaćen	Kvantitet i kvalitet
Osnovno obrazovanje	Nedovoljan broj i opremljenost škola, posebno na rubnim „perifernim“ područjima	Kvalitet
Srednje obrazovanje	Nedovoljan broj škola – ponuda zanimanja	Kvalitet
Visoko obrazovanje	Samo jedna VŠO Franjevački teološki fakultet	Stipendirati samo potrebne profile tržištu rada
Cjeloživotno učenje	Nema svijesti o potrebi i značaju LLL, nema ni ponude	Razvijanje svijesti, rad na strani ponude i potražnje
Zdravlje	Zadovoljavajući broj objekata, ljekara, oprema zahtijeva stalno obnavljanje	Prevenција, edukacija, rad na prevenciji ovisnosti, pretilosti, nasilja
Kultura	Nedovoljan broj objekata, programa, sadržaja i nedovoljna uključenost građana	Kvalitet, participacija, inkluzija, ravnomjernost
Sport i rekreacija	Nedovoljan broj sportskih objekata, sadržaja, a istovremeno građani uništavaju i postojeće, nedovoljna uključenost svih starosnih grupa u rekreaciju	Kvalitet, vlasništvo, participacija svih u čuvanju postojećih objekata i rekvizita
Socijalna sigurnost	Raste broj stanovnika u stanju socijalne potrebe; povećava se jaz na relaciji bogati vs siromašni; pojedini dijelovi prostora se profiliraju kao prostori za bogate i prostori za siromašne; povećava se dubina siromaštva; raste socijalno neprihvatljivo ponašanje (nasilje u porodici, nasilje nad ženama, djecom, seksualno nasilje; ovisnosti, kriminal, isl); nedovoljna vertikalna i horizontalna koordinacija svih sektora (javnog, privatnog i civilnog); loše targetiranje i zbog toga neracionalno trošenje sredstava	Koordinacija; bolje preciznije targetiranje; socijalna i svaka druga pomoć, korištenjem budžetskih sredstava mora biti uslovljena preuzimanjem odgovornosti za brigu o socijalno ugroženim mladim, mladim delinkventima i briga o dijelu teritorije općine (čistoća, uređenost određenog prostora)

Prema tome, fokus bi trebao biti na kvalitetu, participaciji, kooperaciji, jačanju kapaciteta apsorpcije fondova, programa i projekata, novom odnosu prema izgrađenoj infrastrukturi.

2.6. Pregled stanja i kretanja u lokalnoj ekonomiji

2.6.1. Bruto domaći proizvod

U cilju procjene ekonomske razvijenosti općine Novi Grad Sarajevo i odnosa općina unutar KS, izvršena je procjena BDP na nivou općina. Procjena BDP po općinama KS predstavlja realnu osnovu za definiranje strategije razvoja po pojedinim općinama.

Tabela 30. Bruto domaći proizvod općina Kantona Sarajevo, 2012.

Općina	BDP u milionima KM		BDP/pc u KM	Nivo BDP u odnosu na KS
	Iznos	%	Iznos	
Centar	2.183,2	36,9	31.569	2,35
Novi Grad Sarajevo	866,5	14,6	6.907	0,51
Novo Sarajevo	1.422,0	24,0	19.282	1,44
Stari Grad	687,5	11,6	16.284	1,21
Grad Sarajevo	5.159,2	87,1	16.612	1,24
Ilidža	425,6	7,2	7.044	0,52
Vogošća	130,9	2,2	5.146	0,38
Hadžići	147,3	2,5	6.481	0,48
Ilijaš	49,1	0,8	2.571	0,19
Trnovo	9,9	0,2	3.972	0,30
Kanton Sarajevo	5.922,0	100	13.437	1,00

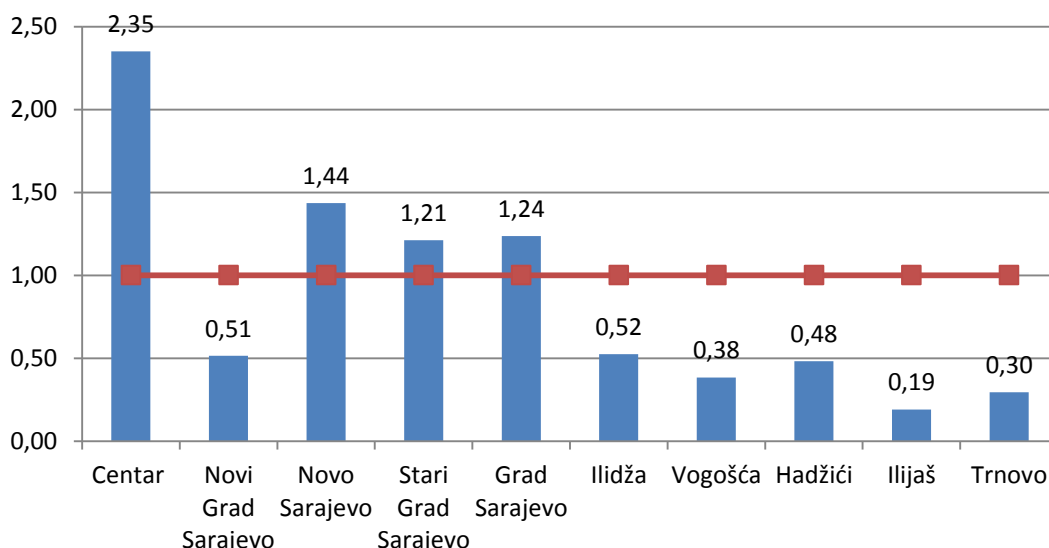
Izvor: Izračun autora na osnovu podataka Federalnog zavoda za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH u 2012. godini.

U pogledu učešća općina u ukupnom BDP Kantona, prisutna je značajna disproporcija između grupacija razvijenih (gradskih) općina i nerazvijenih općina. U gradskim općinama KS ostvareno je gotovo 90% ukupnog BDP Kantona, od čega je 60,9% ukupnog BDP generirano na području dvije gradske općine: Centar i Novo Sarajevo.

Općina Novi Grad Sarajevo je, prema procjeni iz 2012. godine, ostvarila ukupni BDP od 866,52 miliona KM, što predstavlja 15% ukupnog BDP Kantona. Prema visini BDP, općina Novi Grad Sarajevo se nalazi na trećem mjestu. S obzirom na udio općine Novi Grad Sarajevo u ukupnom stanovništvu KS, koji iznosi 28,5%, ova općina bilježi ispod prosječni nivo BDP-a po stanovniku. Ostvareni BDP/pc u 2012. godini iznosio je 6.907 KM. i za 9,35% je veći od BDP/pc zabilježenog 1990. godine (6.316,46 KM). U usporedbi sa ostalim općinama KS, općina Novi Grad Sarajevo se, prema nivou BDP/pc, nalazi na petom mjestu⁸⁴. U odnosu na ostale gradske općine, općina Novi Grad Sarajevo ostvaruje najniži BDP/pc koji je gotovo 5 puta niži od onog ostvarenog na području općine Centar te 2 puta niži od prosječnog BDP/pc na nivou KS.

Nivo ekonomske razvijenosti općina KS, mjereno prema BDP/pc prikazan je na narednoj slici.

⁸⁴ Izračun GDP/pc se temelji na podacima Federalnog zavoda za statistiku koji daju informaciju o broju radnih mjesta na području općine. Prema podacima Federalnog zavoda za penziono i mirovinsko osiguranje, broj zaposlenih osoba sa područja općine Novi Grad Sarajevo je za cca 3.000 veći u odnosu na broj zaposlenih prema podacima Federalnog zavoda za statistiku. Navedeno upućuje na zaključak da je iznos bruto dohotka koji generira stanovništvo sa područja općine Novi Grad Sarajevo viši za 10-15% u odnosu na bruto domaći proizvod općine.

Slika 21. Nivo razvijenosti općina u odnosu na KS prema BDP/pc, 2012.; KS = 1,00

Učešće pojedinih općina u formiranju ukupnog BDP Kantona u periodu od 2007. do 2012. godine prikazano je u Tabeli 27. Na temelju prikazanih podataka može se uočiti da se doprinos pojedinih općina generiranju BDP Kantona nije značajno mijenjao u posmatranom periodu.

Tabela 31. Učešće BDP općine u ukupnom BDP KS (2007 - 2012.)

Općina	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Centar	37,0	37,0	38,1	36,8	36,9	36,9
Novi Grad Sarajevo	14,6	14,6	14,8	14,6	14,6	14,6
Novo Sarajevo	24,0	24,0	23,6	24,0	24,0	24,0
Stari Grad	11,5	11,5	11,6	11,6	11,6	11,6
Grad Sarajevo	87,1	87,1	88,0	86,7	87,1	87,1
Ilidža	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2	7,2
Vogošća	2,2	2,2	1,7	2,2	2,2	2,2
Hadžići	2,6	2,6	2,2	2,5	2,5	2,5
Ilijaš	0,8	0,8	0,7	0,8	0,8	0,8
Trnovo	0,1	0,1	0,1	0,1	0,2	0,2
Kanton Sarajevo	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0	100,0

Izvor: Izračun autora na osnovu podataka Federalnog zavoda za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, 2007 - 2012.

Ukoliko se posmatra kretanje BDP/pc općine Novi Grad Sarajevo u periodu od 2007. do 2012. godine, zapažamo da je BDP bilježio rast po prosječnoj godišnjoj stopi od 3,36%. U 2012. godini BDP/pc općine Novi Grad Sarajevo bio je za 16,8% veći od onog zabilježenog u 2007. godini.

Tabela 32. Kretanje GDP per capita, po općinama KS

Općina	BDP per capita (u KM)						Promjena 2007 - 2012.	
	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Bazni indeks (2007. =100)	Prosječna god. stopa promjene
Centar	26.224	28.767	28.469	29.360	30.528	31.569	120,4	4,08
Novi Grad Sarajevo	5.914	6.468	6.235	6.529	6.732	6.907	116,8	3,36
Novo Sarajevo	16.285	17.852	16.845	18.210	18.827	19.282	118,4	3,68
Stari Grad	15.079	16.592	16.074	15.176	15.757	16.284	108,0	1,60
Ilidža	6.835	7.430	7.073	6.749	6.904	7.044	103,1	0,61
Vogošća	5.285	5.689	4.213	5.343	5.436	5.146	97,4	-0,53
Hadžići	5.838	6.341	5.024	6.093	6.322	6.481	111,0	2,20
Ilijaš	2.263	2.462	2.101	2.504	2.528	2.571	113,6	2,72
Trnovo	2.279	2.137	3.004	2.929	3.933	3.972	174,3	14,86
Kanton Sarajevo	11.864	12.956	12.371	12.757	13.151	13.437	113,3	2,65

Izvor: Izračun autora na osnovu podataka Federalnog zavoda za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, 2007 - 2012.

U odnosu na ostale općine KS, prema rastu BDP/pc, općina Novi Grad Sarajevo je rangirana na 4. mjestu.

2.6.2. Vanjskotrgovinska razmjena

Obim vanjskotrgovinske razmjene općine Novi Grad Sarajevo u 2012. godini iznosio je 866.464.000 KM, od čega je vrijednost uvoza iznosila 819.868.000 KM, a vrijednost izvoza 46.569.000 KM. Pokrivenost uvoza izvozom iznosila je 5,68%, dok je deficit vanjskotrgovinske razmjene iznosio 773. 271 KM.

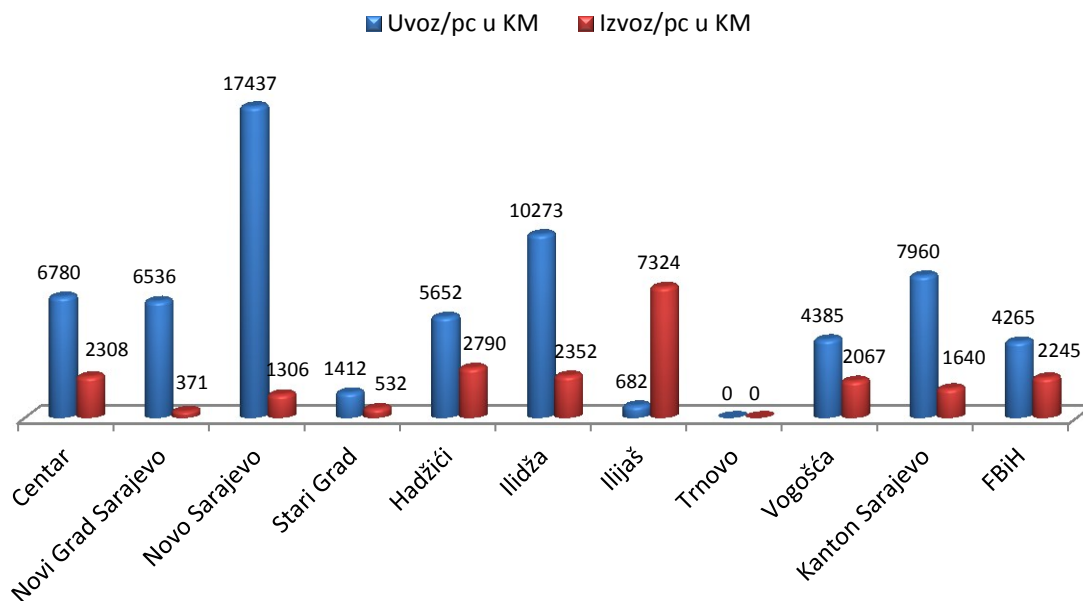
Tabela 33. Vanjskotrgovinska razmjena općine Novi Grad Sarajevo (2008 - 2012.)

Indikator	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Bazni indeks 2007 = 100	Prosje. god. stopa promjene
Izvoz (u 000 KM)	53.797	43.360	47.759	56.820	46.596	86,6	-3,35
Uvoz (u 000 KM)	684.989	581.443	628.394	1.122.876	819.868	119,7	4,92
Obim vanjskotrgovinske razmjene (u 000 KM)	-	-	-	-	-773.272	122,5	5,63
Stepen pokrivenosti uvoza izvozom (u %)	7,85	7,46	7,59	5,06	5,68	72,4	-6,91
Uvoz/pc u KM	5.560	4.688	5.053	8.962	6.536	117,5	4,39
Izvoz/pc u KM	437	350	384	453	371	85,1	-3,73

Izvor: Izračun autora na osnovu podataka Federalnog zavoda za programiranje razvoja: Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH, 2008 - 2012.

Od 2008. do 2012. godine izvoz je opadao po prosječnoj godišnjoj stopi od 3,35%, dok je uvoz bilježio rast po stopi od 4,92%. U posmatranom periodu izvoz po glavi stanovnika je opadao po prosječnoj godišnjoj stopi od 3,73%, odnosno izvoz po glavi

stanovnika u 2012. godini iznosi 371 KM i manji je za 15% od izvoza po glavi stanovnika ostvarenog u 2008. godini.

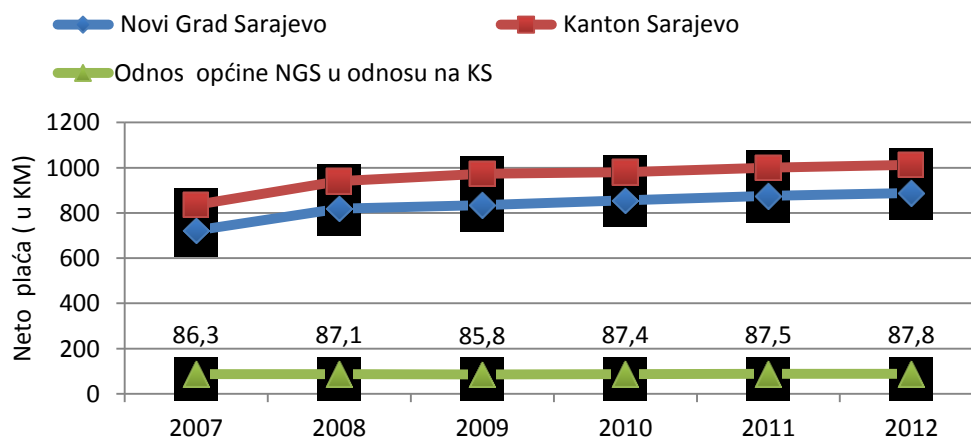

Slika 22. Usporedba uvoza i izvoza po glavi stanovnika (2012)

S druge strane, uvoz po glavi stanovnika bilježio je rast po prosječnoj godišnjoj stopi od 4,39% i u 2012. godini iznosi 6.536, što predstavlja povećanje od 17,5% u odnosu na 2008. godinu.

2.6.3. Neto plaće

U posljednjih šest godina, prosječna neto plaća na području općine Novi Grad Sarajevo je povećana sa 721,91 KM u 2007. godini na 889,00 KM u 2012. godini. Iako pokazuje trend rasta (Indeks rasta 2012/2007 = 123,1 ili rast od 4,63% u godišnjem prosjeku prethodnog šestogodišnjeg perioda), prosječna neto plaća na području općine Novi Grad Sarajevo je niža od prosječne neto plaće na području Kantona Sarajevo.

Slika 23. Prosječna neto plaća i odnos prosječne neto plaće općine Novi Grad Sarajevo i Kantona Sarajevo

Tako je prosječna neto plaća na području općine Novi Grad Sarajevo u 2012. godini bila na nivou od 87,8% prosječne neto plaće KS.

2.6.4. Sektorska analiza privrede

U prijeratnom periodu, struktura proizvodnih preduzeća na području općine Novi Grad Sarajevo je uglavnom bila podređena socijalističkoj industrijalizaciji kao razvojnom konceptu koji je bio karakterističan za drugu polovinu 20. stoljeća. Ratna razaranja dovela su do značajne devastacije preduzeća proizvodnog sektora i poslovne erozije u svim segmentima (proizvodnja i tehnologija, organizacija, kadrovi i upravljanje, tržište nabavke i prodaje, finansije i sl.). Dodatni negativni efekti uzrokovani su pogrešnom politikom privatizacije državnih firmi.

Do 1992. godine industrija je predstavljala najrazvijeniju privrednu oblast općine Novi Grad Sarajevo. Fabrike koje su ostvarivale najveći prihod i izvoz bile su Zrak Holding u namjenskoj i civilnoj proizvodnji, tvornica Žica u proizvodnji vučenih ugljeničnih žica te tvornice Energoinvesta (Armatura, Livnica i Dalekovodi).

U poslijeratnom periodu, tvornice E-Armatura i E-Livnica rade sa minimalnim kapacitetima, a značajniji insustrijski kapaciteti su tvornica Sprind, površine od oko 7 ha, tekstilna industrija Šik te tvornica Šipad enterijeri. U poslijeratnom periodu, trgovina na veliko i skladišta predstavljaju najzastupljeniju privrednu oblast na području općine Novi Grad Sarajevo.

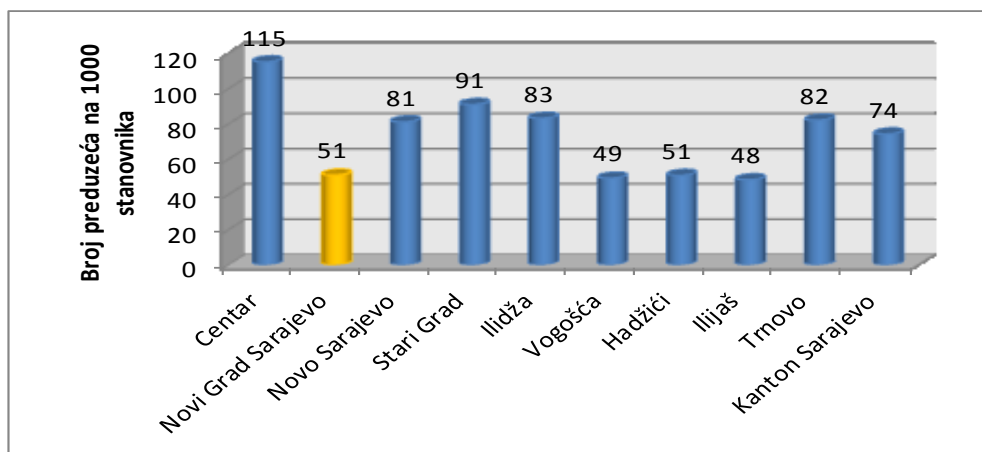
Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja – Makroekonomski pokazatelji po kantonima za 2012. godinu - na području općine Novi Grad Sarajevo djelatnost obavljaju 6.282 poslovna subjekta, od čega 2.333 pravne osobe i 1.335 poslovnih jedinica u sastavu privrednih društava sa sjedištem na teritoriju drugih općina KS.

Tabela 34. Broj preduzeća na području općine Novi Grad Sarajevo

Općina	Stanovništvo	Broj preduzeća				Broj preduzeća na 1.000 stanovnika
		Ukupno	Pravne osobe	U sastavu pravnih osoba	Fizičke osobe obrtnici	
Centar	69.156	7.970	4.187	1.412	2.371	115
Novi Grad Sarajevo	125.447	6.382	2.333	1.335	2.714	51
Novo Sarajevo	74.748	5.978	2.883	1.165	1.930	81
Stari Grad	42.220	3.845	1.388	606	1.851	91
Ilidža	60.417	5.027	2.045	1.094	1.888	83
Vogošća	25.450	1.251	1.251	308	484	49
Hadžići	22.731	1.155	348	259	548	51
Ilijaš	19.102	922	271	167	484	48
Trnovo	2.473	203	38	30	135	82
Kanton Sarajevo	440.744	32.733	13.952	6.376	12.405	74

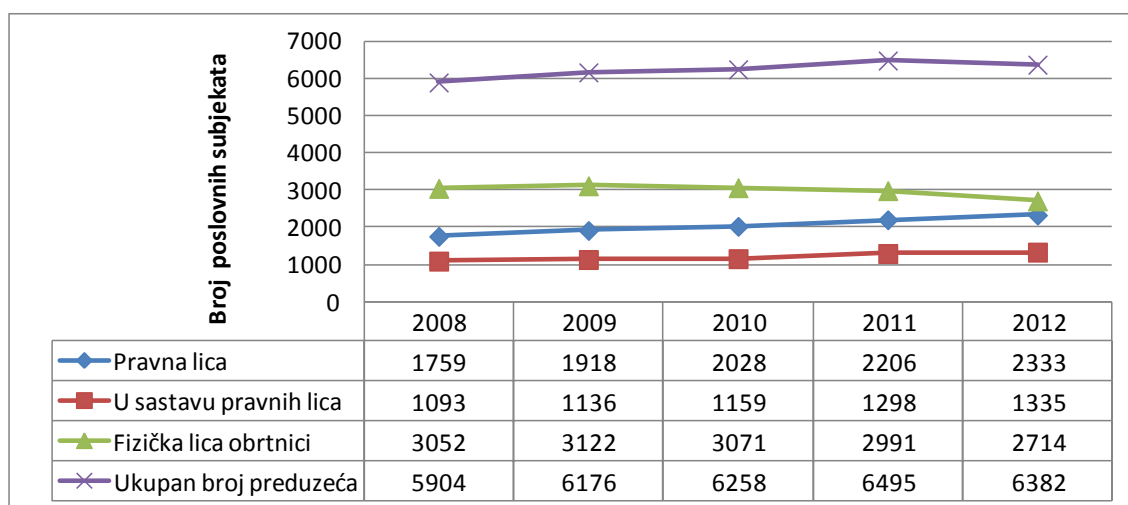
Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po kantonima za 2012, juni 2013., str. 87.

Na teritoriji općine Novi Grad Sarajevo djeluje gotovo jedna petina od ukupnog broja registriranih privrednih subjekata u KS te po broju pravnih osoba je rangirana na trećem mjestu. Ovaj podatak može biti od značaja za predstavljanje veličine ekonomije ove općine. Međutim, podatak o broju preduzeća na 1.000 stanovnika daje nešto drugačiju sliku. Zavisno od broja stanovnika, pojedine općine sa manjim brojem preduzeća, mogu imati mnogo veću ekonomsku aktivnost stanovništva od onih sa više preduzeća. Općina Novi Grad Sarajevo u 2012. godini na 1.000 stanovnika ima 51 preduzeće te je prema ovom kriteriju rangirana tek na šesto mjesto. Usporedbe radi, broj preduzeća na 1.000 stanovnika na teritoriji općine Centar je 2012. godine bio dvostruko veći.

Slika 24. Uporedni prikaz broja preduzeća na 1.000 stanovnika po općinama KS, 2012.

Rast broja preduzeća, odnosno broj novih preduzeća bitan je indikator privredne dinamike. U periodu od 2008. do 2012. godine zabilježen je porast broja registriranih pravnih osoba na području općine Novi Grad Sarajevo. Prema podacima Federalnog zavoda za programiranje razvoja, broj registriranih pravnih osoba u 2012. godini iznosio je 2.333, što predstavlja porast od 32,6% u odnosu na 2008. godinu. U istom periodu broj registriranih fizičkih osoba – obrtnika bilježio je kontinuirani pad te je u 2012. godini bio 11% niži u odnosu na 2008. godinu.

Slika 25. Kretanje broja preduzeća na području općine Novi Grad Sarajevo, 2008 - 2012.

Izvor: Federalni zavod za programiranje razvoja, Makroekonomski pokazatelji po kantonima, 2008 - 2012.

Važnost sektorskih faktora za ekonomski razvoj je naglašena u nizu naučnih radova kao i redovnim izvještajima Evropske komisije. Tako npr. šesti redovni izvještaj Evropske komisije (European Commission, 1999) ističe kako je nepovoljna sektorska struktura zajedno sa manjkom inovacijskih kapaciteta među najvažnijim faktorima slabije konkurentnosti pojedinih zemalja i regija. U istom izveštaju se navodi da regije koje imaju visoke udjele uslužnih sektora u ukupnoj ekonomskoj aktivnosti u pravilu bilježe i veći nivo produktivnosti kao i veći nivo inovacijskih aktivnosti. Slične zaključke donosi i drugi izvještaj Evropske komisije o ekonomskoj i društvenoj koheziji (European Commission, 2001) koji se posebno osvrće na nizak nivo produktivnosti u poljoprivrednom sektoru. Pored specijalizacije u široko definiranim sektorima, vrlo je važno ocijeniti i specijalizaciju unutar pojedinih velikih sektora kao što je prerađivačka industrija. Pojedina područja se mogu specijalizirati u visokotehnološkim kao i niskotehnološkim industrijskim sektorima, što može biti dodatni uzrok razlikama u stopama rasta, odnosno nivou razvijenosti. Ocjenjivanje važnosti sektorskih faktora je zanimljivo i sa teoretskog stajališta, budući da pojedine teorije poput nove ekonomske geografije, pretpostavljaju porast specijalizacije kao jedan od ishoda, ali istovremeno i faktora ekonomskog rasta.

Sektorska analiza privrede općine Novi Grad Sarajevo će se temeljiti na prvom nivou klasifikacije djelatnosti Standardne klasifikacije djelatnosti BiH (SKD, 2006).

Ukoliko analiziramo strukturu privrede po koncentraciji zaposlenosti u tri glavna sektora (Tabela 31.), možemo zaključiti da većina općina KS bilježi najveću koncentraciju zaposlenosti u tercijarnom sektoru. Najveću koncentraciju zaposlenosti u tercijarnom sektoru bilježi općina Centar u kojoj je gotovo 80% zaposlenih koncentrirano u ovom sektoru. Općina Novi Grad Sarajevo prema koncentraciji zaposlenosti u tercijarnom sektoru rangirana je na petom mjestu. Najveća koncentracija zaposlenosti u primarnom sektoru zabilježena je u općini Trnovo, što ne iznenađuje ukoliko se uzme u obzir visok procenat ruralnog stanovništva u ovoj općini. Najveća koncentracija zaposlenosti u sekundarnom sektoru zabilježena je u općinama Hadžići i Ilidža u kojima više od dvije trećine zaposlenih pripada ovom sektoru. Općina Novi Grad Sarajevo, prema stepenu koncentracije zaposlenosti u sekundarnom sektoru, rangirana je na petom mjestu. Također, može se primijetiti da je koncentracija zaposlenosti u sekundarnom sektoru na području općine Novi Grad Sarajevo viša u odnosu na prosjek KS.

Tabela 35. Usporedba koncentracije zaposlenosti po glavnim sektorima (u %)

Sektor	Centar	Novi Grad Sarajevo	Novo Sarajevo	Stari Grad	Ilidža	Vogošća	Hadžić i	Ilijaš	Trnovo	KS
Primarni sektor ⁸⁵	1,2	0,2	0,1	0,3	0,9	0,7	9,0	8,2	23,6	1,1
Sekundarni sektor ⁸⁶	19,1	42,1	41,6	34,5	62,1	58,1	65,9	51,5	8,8	38,1
Tercijarni sektor ⁸⁷	78,8	56,3	56,9	60,2	37,0	41,2	25,1	40,3	67,5	59,5
Neraspoređeno	0,9	1,4	1,5	5,0	-	-	-	-	-	1,2
Ukupno	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100

⁸⁵ Primarni sektor privrede uključuje poljoprivredu, lov i šumarstvo (A) i ribolov (B)

⁸⁶ Sekundarni sektor privrede uključuje sljedeće djelatnosti: vađenje ruda i kamena (C), prerađivačka industrija (D), proizvodnja i snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom (E) i građevinarstvo (F)

⁸⁷ Tercijarni sektor privrede čine sljedeće djelatnosti: trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala, te predmeta za osobnu upotrebu i domaćinstvo (G), ugostiteljstvo (H), saobraćaj, skladištenje i komunikacije, finansijsko posredovanje (J), poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne djelatnosti (K), državna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje (L), obrazovanje (M), zdravstveni i socijalni rad (N), ostale javne komunalne, društvene i lične uslužne djelatnosti (O), djelatnosti domaćinstva (P) i eksteritorijalne organizacije i tijela (R)

U cilju proširenja sektorske analize te ispitivanja nivoa specijalizacije privrede općine Novi Grad Sarajevo izračunat je lokacijski koeficijent. Lokacijski koeficijent je mjerilo pomoću kojeg se određuje prostorni razmještaj industrije, odnosno stepen koncentracije industrije u odnosu na KS. Drugim riječima kazano, lokacijski koeficijent pokazuje koliko je pojedini sektor nadzastupljen u privredi pojedine administrativne jedinice (u ovom slučaju općine) u odnosu na cjelokupnu privredu KS. Računanje lokacijskog koeficijenta predstavlja uobičajeni način na ocjenu sektora u kojima pojedina administrativna jedinica, odnosno općina ima komparativne prednosti. Lokacijski koeficijent (LQ) se računa po sljedećem obrascu:

$$LQ_j^i = \frac{s_{ij}}{s_i}$$

gdje s_{ij} predstavlja udio sektora i u općini j u ukupnoj ekonomskoj aktivnosti općine j , a s_i udio sektora i u ukupnoj ekonomskoj aktivnosti Kantona Sarajevo odnosno:

$$s_{ij} = \frac{X_{ij}}{X_j} = \frac{X_{ij}}{\sum_{i=1}^m X_{ij}}$$

$$s_i = \frac{X_i}{X} = \frac{\sum_{j=1}^n X_{ij}}{\sum_{i=1}^m \sum_{j=1}^n X_{ij}}$$

gdje varijabla X predstavlja zaposlenost.

Tabela 36. Lokacijski koeficijenti za općine KS po sektorima u 2012.

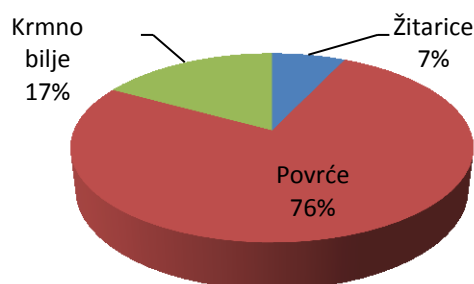
Općina	A	C	D	E	F	G	H	I	J	K	L	M	N	O	Q
Centar	1,09	1,58	0,40	0,25	1,02	0,44	0,81	0,61	1,26	1,11	2,31	1,03	1,83	1,01	0,00
Novi Grad Sarajevo	0,15	1,13	0,77	0,69	0,89	1,41	0,66	2,14	0,58	0,89	0,52	0,71	0,55	1,28	2,54
Novo Sarajevo	0,07	*	0,88	2,69	0,91	1,05	0,59	1,19	1,69	1,52	0,29	1,02	0,57	1,09	2,74
Stari Grad	0,32	*	1,02	2,22	0,69	0,73	2,05	0,41	1,31	0,74	0,68	1,44	0,78	1,65	0,00
Iliđža	0,79	1,67	1,95	0,21	1,51	1,66	1,79	0,87	0,27	0,70	0,25	0,87	0,43	0,27	0,00
Vogošća	0,64	1,83	2,42	0,51	0,64	1,39	1,44	0,36	0,17	0,29	0,22	1,12	1,05	1,46	0,00
Hadžići	8,28	0,00	2,87	0,74	0,52	1,55	0,48	0,26	0,08	0,21	0,23	1,09	0,86	0,17	0,00
Ilijaš	7,61	0,00	2,25	0,72	1,61	0,85	0,88	0,80	0,18	0,21	0,26	1,97	0,64	0,60	0,00
Trnovo	21,82	0,00	0,81	*	0,00	*	4,29	*	*	1,16	0,79	0,70	3,26	0,00	0,00
Kanton Sarajevo	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00	1,00

U Tabeli 36. se pomoću lokacijskih koeficijenata identificiraju sektori u kojima općine ostvaruju najveći nivo specijalizacije. Najveći stepen specijalizacije se bilježi u poljoprivredi i to kod općina Trnovo, Hadžići i Ilijaš (LQ iznad 3). Ukoliko analiziramo koncentraciju zaposlenosti po djelatnostima i usporedimo koncentraciju zaposlenosti po djelatnostima općine Novi Grad Sarajevo i KS, zapažamo da je većina djelatnosti ispod prosjeka KS. Izuzetak su djelatnosti vađenja ruda i kamena (C), trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala, te predmeta za osobnu upotrebu i domaćinstvo (G) i ostale javne komunalne, društvene i lične uslužne djelatnosti (O) u kojima je zabilježena iznad prosječna koncentracija zaposlenosti u odnosu na KS.

Analiza lokacijskog koeficijenta ukazuje na nizak stepen razvoja djelatnosti poljoprivrede na području općine Novi Grad Sarajevo. Koncentracija zaposlenosti u djelatnosti poljoprivrede, lova i šumarstva (A) je na 15% posječne koncentracije zaposlenosti u ovoj djelatnosti na području KS. Djelatnosti poljoprivrede, lova i šumarstva nisu na nivou razvijenosti koji bi omogućio zadovoljavanje potreba stanovništva koje živi na području ove općine.

Općina Novi Grad Sarajevo raspolaže obradivim površinama u iznosu od 669 ha ili 22,8% ukupnog teritorija. Na osnovu podataka *Zavoda za programiranje razvoja*, na području općine Novi Grad Sarajevo raspoloživo je 0,005 ha oranica, bašta i vrtova po stanovniku. U literaturi se često navode dva standarda vezana za raspoloživost zemljišta po stanovniku koje je dovoljno za proizvodnju koja omogućava prehranu stanovništva. Ti standardi se kreću od 0,24 ha do 0,4 ha/stanovniku obradivih površina, koje omogućavaju proizvodnju koja je u stanju prehraniti jednu osobu. Vidimo da su raspoložive obradive površine na području općine Novi Grad Sarajevo značajno ispod gore navedenih minimalnih standarda i da poljoprivredna proizvodnja na području općine Novi Grad Sarajevo nije dostatna za zadovoljenje potreba lokalnog stanovništva.

Pored obradivih površina, općina raspolaže sa livadama (44,9 ukupne teritorije), voćnjacima (14,0% ukupne teritorije) i pašnjacima (18,3% ukupne teritorije). Obradive površine su gotovo u potpunosti iskorištene. Naime, na 98,3% obradivih površina zastupljeni su usjevi povrtnog bilja i žitarica.

Slika 25. Udjeli povrtnih kultura

Najveći dio obradivih površina koristi se za proizvodnju povrća (76,0%), što je dokaz ispravne tržišne orijentacije proizvođača. Prinos po hektaru povrtlarskih kultura (krompir) je 695 tona, skoro 7 puta veći od prinosa po hektaru žitarica (101 tona). Sjetvene/požnjevene površine žitarica zauzimaju tek 7,1% orančnih površina. Od žitarica, najveće površine su pod kukuruzom i pšenicom. Uz žitarice i povrtlarske kulture, i proizvodnja krmnog bilja ima povoljne uslove i daje relativno visoke prinose po hektaru.

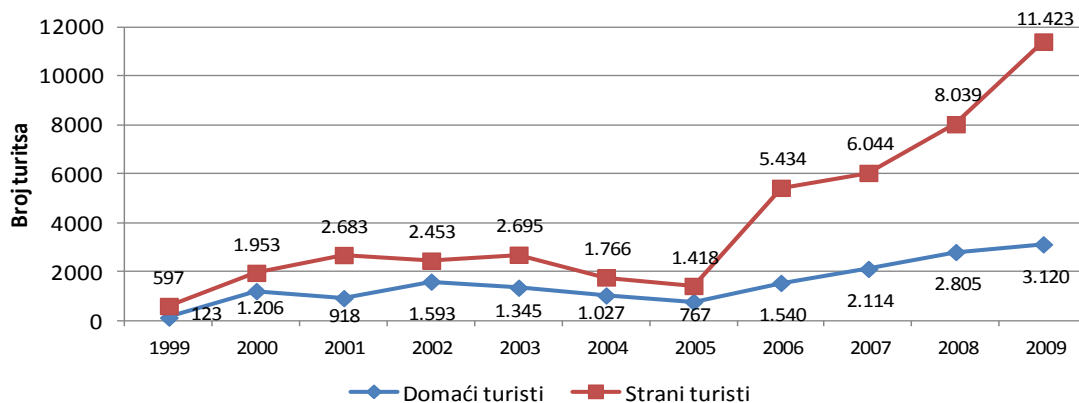
Svi prirodni resursi općine, posebno struktura poljoprivrednih površina, u kojoj dominiraju pašnjaci i livade (58,9%), ukazuju na mogućnosti razvoja stočarstva. Značajna su bogatstva općine Novi Grad Sarajevo u šumama, koje se prostiru na oko 1,920 ha, a efekti njihovog gazdovanja nedovoljno se materijaliziraju u ekonomiji općine. Na osnovu podataka iz Biltena Federalnog zavoda za programiranje razvoja (maj 2013.), drvene zalihe/drvena masa iznosi 478.000 m³, odnosno 249m³/ha.

Šume i šumska zemljišta omogućavaju rast i razvoj različitih biljnih zajednica koje daju različit asortiman drvnih proizvoda i sekundarnih šumskih (sporednih) proizvoda, koji daju mogućnost proizvodnje, berbe i sakupljanja (šumski plodovi, gljive i ljekovito bilje), koji

se u znatnoj količini nalaze u šumama i ekonomski su isplativi. Međutim, shvatanje šume kao prirodnog bogatstva koje se koristi prvenstveno za dobijanje drvnih sortimenata koji služe za podmirenje prerađivačkih kapaciteta, dovelo je do smanjenja zaliha drvne mase po jedinici površine što ima za posljedicu smanjenje prirasta i stabilnosti šumskih zajednica

U prerađivačkoj djelatnosti je zaposleno 8,38% ukupnog broja zaposlenih na području općine Novi Grad Sarajevo, što je ispod prosjeka na nivou KS (11,0%). U 2012. godini, ukupan broj registriranih pravnih osoba u prerađivačkoj industriji iznosio je 193, što predstavlja 17,2% od ukupnog broja registriranih pravnih osoba u ovoj djelatnosti na području KS. Lokacijski koeficijent od 0,77 pruža indicije kako se radi o nedovoljno razvijenoj djelatnosti. U industriji građevinarstva zaposleno je oko 5% ukupnog broja zaposlenih na području općine Novi Grad Sarajevo, dok broj registriranih pravnih osoba u ovoj djelatnosti iznosi 130. S obzirom na to da je lokacijski koeficijent za industriju građevinarstva ispod prosjeka KS, možemo zaključiti da je i ova djelatnost nedovoljno razvijena na području općine Novi Grad Sarajevo.

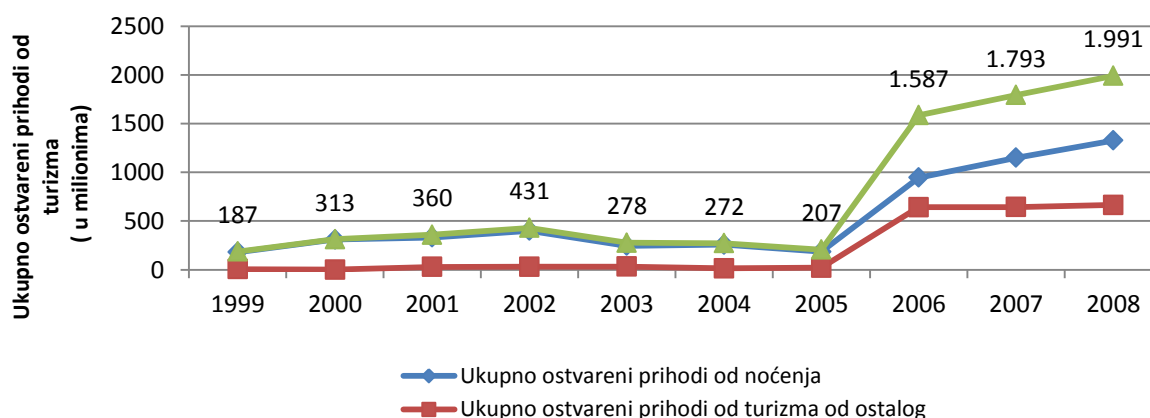
Okosnicu tercijarnog sektora privrede općine Novi Grad Sarajevo čini trgovina na veliko i malo, popravak motornih vozila i motocikala, te predmeta za osobnu upotrebu i domaćinstvo (G). U ovoj djelatnosti zaposleno je 27,2% ukupnog broja zaposlenih u općini Novi Grad Sarajevo te ova djelatnost značajno doprinosi većoj prosječnoj zaposlenosti u općini od zaposlenosti u KS (19,3% od ukupnog broja zaposlenih u KS). Koncentracija zaposlenosti u trgovini na veliko i malo na području općine Novi Grad Sarajevo je iznad prosjeka KS, a lokacijski koeficijent od 1,41 ukazuje kako se radi o vrlo razvijenoj djelatnosti koja predstavlja okosnicu ekonomskog rasta ove općine. U prilog navedenom govori i podatak o broju registriranih pravnih osoba u djelatnosti trgovine na veliko i malo. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku BiH, na području ove općine registrirane su ukupno 823 pravne osobe u djelatnosti trgovine na veliko i malo, što čini gotovo jednu petinu ukupnog broja registriranih pravnih osoba u ovoj djelatnosti na nivou KS. Značajan nivo specijalizacije među djelatnostima tercijarnog sektora zabilježen je u djelatnosti saobraćaj, skladištenje i komunikacije (I). Vrijednost lokacijskog koeficijenta od 2,14 ukazuje da je na području općine Novi Grad Sarajevo vrlo razvijena djelatnost saobraćaja, skladištenja i komunikacija. U djelatnosti turizma zaposleno je samo 3% ukupnog broja zaposlenih, što je nešto niže od prosjeka na nivou KS (4,5%). Na području općine Novo Grad Sarajevo registrirane su 32 pravne osobe u djelatnosti turizma, što čini 10% ukupnog broja registriranih pravnih osoba u ovoj djelatnosti na nivou KS. Relativno nizak lokacijski koeficijent (0,66) ukazuje da je ova djelatnost nedovoljno razvijena. S obzirom na prirodne karakteristike ovog područja kao i blizine olimpijskih centara, općina ima potencijale za razvoj urbanog, sportsko-rekreativnog, kongresnog i sajamskog turizma. Pri tome, ključnu ulogu u razvoju navedenih oblika turizma ima razvoj turističke infrastrukture, koja je trenutno nezadovoljavajuća. U prilog činjenici da djelatnost turizma predstavlja jedan od pokretača ekonomskog rasta ove općine govore podaci o broju turista (domaćih i stranih) u periodu od 1999. do 2009. (Slika 26). U periodu od 1999. do 2009. godine broj domaćih turista je rastao po prosječnoj godišnjoj stopi od 38,2% , a broj stranih turista po stopi od 34,3%. Stopa rasta domaćih i stranih turista je gotovo četiri puta bila veća od stope rasta zabilježene na nivou KS.

Slika 26. Broj turista u općini Novi Grad Sarajevo, 1999 - 2009.

Izvor: Zavod za planiranje razvoja KS, Turizam u Kantonu Sarajevo, 1999 - 2009, april 2010.

Ukupni prihod od turizma na području općine Novi Grad Sarajevo, prema podacima iz 2008. godine, iznosio je 1,9 miliona KM. Ova općina generirala je 6,18% ukupnog prihoda u turizmu KS te je, prema ovom kriteriju, rangirana na četvrtom mjestu.

Slika 27. Ukupni prihodi od turizma općine Novi Grad Sarajevo, 1999 - 2008.

Izvor: Zavod za planiranje razvoja KS, Turizam u Kantonu Sarajevo, 1999 - 2009, april 2010.

Stopa rasta ukupnog prihoda u turizmu općine Novi Grad Sarajevo u posmatranom periodu iznosila je 30,1% i značajno je bila viša u odnosu na onu na nivou KS (4,4%).

2.6.5. Industrijske zone

Prema Prostornom planu KS za period od 2003. do 2023. godine, ukupno planirana površina proizvodnih i privrednih zona iznosi 1.558 ha.

Tabela 37. Industrijske zone u KS

Općina	Proizvodne zone		Privredne zone	
	Površina	Učešće u KS	Površina	Učešće u KS
Centar	9,3	0,70	0	0
Novi Grad Sarajevo	443,8	35,0	119,0	41,2
Novo Sarajevo	12,4	1,0	5,6	1,9
Stari Grad	2,6	0,2	0,0	0,0
Grad Sarajevo	468,1	36,9	124,6	43,1
Ilidža	471,4	37,1	72,0	24,9
Vogošća	43,4	3,4	92,4	32,0
Hadžići	116,7	9,2	0,0	0,0
Trnovo	0,0	0,0	0,0	0,0
Ilijaš	169,4	13,3	0,0	0,0
Kanton Sarajevo	1.269,0	100,0	289,0	100,0

Iz Tabele je vidljivo da općina Novi Grad Sarajevo obuhvata 35% proizvodnih zona te 41,2% privrednih zona KS. S obzirom na to da je na području općine Novi Grad Sarajevo locirano više od dvije trećine privredno-proizvodnih kapaciteta KS, područje ove općine posjeduje značajan potencijal za razvoj privrede.

Privredne zone na području općine Novi Grad Sarajevo planirane su sljedećim regulacionim planovima: Regulacioni plan Bačići, Regulacioni plan Donje Telalovo polje, Regulacioni plan Rajlovac III, Regulacioni plan Privredna zona Rajlovac, Regulacioni plan Ali-pašin Most I te Regulacioni plan Ali-pašin Most II i III.

Regulacionim planom za područje Bačići predviđena je poslovna zona površine 16,40 ha, planirana za smještaj 40 manjih ili većih industrijskih objekata. Karakterizira je nedovoljna opremljenost komunalnom infrastrukturom. Planirani su proširenje, rekonstrukcija i izgradnja elektroenergetskih kapaciteta, vodosnabdjevenost, oborinske i fekalne kanalizacije, kablovski elektroprovodi, gasovod. Područje koje razmatra Regulacioni plan privredne zone Donje Telalovo polje površine 33,6 ha nalazi se na sjeveru općine Novi Grad Sarajevo između trase gradskog autoputa i željezničkog kolosijeka u neposrednoj blizini Rajlovačke kasarne. Od ukupnog raspoloživog zemljišta, 55% površine je definirano kao zona privrede malih preduzeća, odnosno 39,4% površine se odnosi na zonu proizvodnih kapaciteta i 10,14% površine na slobodnu carinsku zonu. Opremljenost komunalnom infrastrukturom je nedovoljna, te je ovim planom predviđena realizacija iste kako bi se zadovoljile potrebe planiranih kapaciteta.

Regulacioni plan Rajlovac III odnosi se na lokalitet površine 29,0 ha koji je smješten između magistralnog puta (Ulica Safeta Zajke) i željezničke pruge (Sarajevo - Zenica). Pored proizvodnih pogona i skladišnih objekata koji zauzimaju 9,4 ha, na preostalom dijelu je moguće lociranje stambeno-poslovnih objekata. Pristup na parcele se privremeno ostvaruje sa magistralne saobraćajnice, do realizacije pristupnog puta. Opremljenost komunalnom infrastrukturom je nedovoljna, te je planirana realizacija iste kako bi se zadovoljile potrebe cjelokupnog prostora.

Regulacioni plan Privredna zona Rajlovac obuhvata područje površine 135,20 ha. Na ovom lokalitetu planirana je izgradnja poslovnih objekata, skladišta i proizvodnih pogona.

Regulacioni plan Ali-pašin Most I obuhvata područje koje se prostire između X i XI transverzale, sjeverne longitudinalne i Bulevara Meše Selimovića, a pripada općinama Ilidža i Novi Grad Sarajevo. Ovo područje je sa geomorfološkog aspekta vrlo povoljno za izgradnju objekata visoke i niske spratnosti, fabričkih hala, saobraćajnica i drugih objekata. Ukupna površina obuhvata iznosi 13,8 ha. Opremljenost saobraćajnom i komunalnom infrastrukturom još uvijek je nedovoljna. Ukupna bruto građevinska površina je 18.952 m. Koeficijent izgrađenosti je 0,13, a procenat izgrađenosti je 10%.

Regulacioni plan Ali-pašin Most II i III odnosi se na dio Sarajevskog polja uz rijeku Miljacku koji je ograničen postojećim saobraćajnicama, IX i X transverzale u pravcu istok-zapad, Bulevarom Meše Selimovića i planiranom novom trasom longitudinalne Džemala Bijedića u pravcu sjever-jug. Ovaj prostor zauzima površinu od 13,16 ha i lako je dostupan sa glavnih saobraćajnih pravaca.

2.6.6. Analiza poslovanja preduzeća

U cilju utvrđivanja smjera i intenziteta razvoja pojedinih sektora privrede te značaja i opredjeljenja Općine o prioritetnim sektorima razvoja u periodu od 2014 - 2020. godina urađena je analiza poslovanja preduzeća sa sjedištem na području općine Novi Grad Sarajevo.

Na osnovu predatih godišnjih finansijskih izvještaja za period 01. 01. 2012 – 31. 12. 2012. godine za privredna društva sa sjedištem u općini Novi Grad Sarajevo, na području ove općine djelatnost obavlja 1.360 privrednih subjekata⁸⁸. U ovaj broj nisu uključena privredna društva koja posluju na području općine Novi Grad Sarajevo putem poslovnih jedinica, a čije je sjedište na teritoriju druge općine, obrtnici te pravne osobe koje su registrirane u djelatnostima državnog sektora.

Prema podacima AFIP-a, gotovo polovina privrednih društava sa sjedištem na području općine Novi Grad Sarajevo registrirana je za obavljanje djelatnosti trgovine na veliko i trgovina na malo; popravke motornih vozila, motocikla i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo. Broj registriranih privrednih subjekata u prerađivačkoj industriji, građevinarstvu te saobraćaju, skladištenju i komunikaciji iznosi oko 10%.

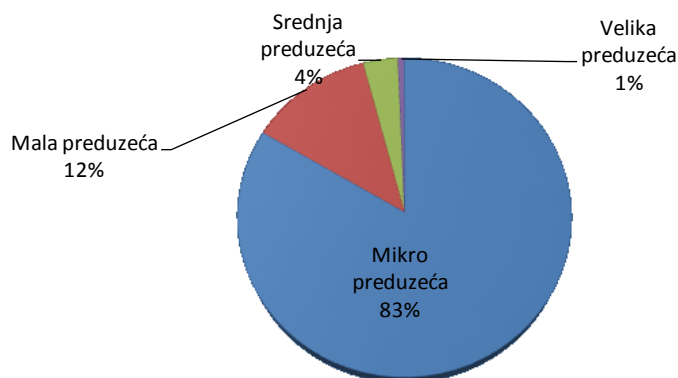
Tabela 38. Broj privrednih društava sa sjedištem na teritoriju općine Novi Grad Sarajevo po djelatnostima, 2012.

Djelatnost	Broj preduzeća	% u ukupnom broju preduzeća
Poljoprivreda, lov i šumarstvo	9	0,66
Vađenje ruda i kamena	1	0,07
Prerađivačka industrija	160	11,76
Snabdijevanje električnom energijom, gasom i vodom	4	0,29
Građevinarstvo	116	8,53
Trgovina na veliko i malo, popravka motornih vozila, motocikla i predmeta za ličnu upotrebu i domaćinstvo.	650	47,79
Ugostiteljstvo	9	0,66
Saobraćaj, skladištenje i komunikacije	121	8,90
Finansijsko posredovanje	7	0,51
Poslovanje nekretninama, iznajmljivanje i poslovne djelatnosti	231	16,99

⁸⁸ Podaci AFIP-a (Agencija za finansijske, informatičke i posredničke usluge)

Obrazovanje	11	0,81
Zdravstveni i socijalni rad	10	0,74
Ostale javne komunalne, društvene i lične uslužne djelatnosti	31	2,28
UKUPNO	1.360	100%

S obzirom na veličinu poslovnih subjekata, sektor malih i srednjih preduzeća ima izuzetno visok udio u privredi općine Novi Grad Sarajevo. Posmatrano prema broju zaposlenih, najveći broj poslovnih subjekata je u kategoriji mikropreduzeća (do 9 zaposlenih). Ova kategorija čini 83% ukupno registriranih poslovnih subjekata na teritoriji općine (1.360 subjekata).⁸⁹ Mala i srednja preduzeća čine 16% ukupnog broja registriranih poslovnih subjekata, a velika preduzeća svega 1% (Slika 28).

Slika 28. Struktura privrednih subjekata na teritoriji općine NGS prema veličini (broju zaposlenih), 2012.

Izvor: Izračun autora prema podacima AFIP-a

Značaj sektora malih i srednjih preduzeća u privredi općine Novi Grad Sarajevo može se valorizirati kroz dva temeljna kriterija: udio u bruto domaćem proizvodu i udio u zaposlenosti. U 2012. godini udio malih i srednjih preduzeća u ukupnom bruto domaćem proizvodu iznosio je 51,8 %, a velikih preduzeća 38,2%. Prihod generiran u sektoru malih i srednjih preduzeća u 2012. godini je za 6% niži u odnosu na 2008. U periodu od 2008. do 2012. godine zabilježeno je značajno smanjenje prihoda generiranog od mikropreduzeća. Naime, u 2012. godini prihodi ostvareni u mikropreduzećima zabilježili su pad od gotovo 35% u odnosu na 2008. godinu.

Tabela 39. Doprinos preduzeća BDP-u općine

Indikator	Mikropreduzeća		Mala i srednja preduzeća		Velika preduzeća	
	2008.	2012.	2008.	2012.	2008.	2012.
BDP	514.318.829	330.534.666	1.824.745.513	1.716.959.803	1.016.459.623	1.265.454.264
% u BDP	15,3	9,98	54,4	51,8	30,3	38,2
Indeks rasta	64,3		94,1		124,5	

Izvor: Izračun autora prema podacima AFIP-a

Iako čine 1% ukupnog broja registriranih poslovnih subjekata na teritoriju općine, velika preduzeća zapošljavaju gotovo polovinu radnika (45,1%). Međutim, riječ je o velikim javnim preduzećima (npr. Toplane, GRAS, RTVBiH) koje se nalaze pred procesom

⁸⁹ Broj registriranih subjekata prema rezultatima AFIP-a.

restrukturiranja, koji po svom završetku može rezultirati smanjenjem radnih mjesta i time nepovoljno uticati na nivo zaposlenosti lokalnog stanovništva. Mala i srednja preduzeća zapošljavaju 43,4% ukupnog broja radnika, a mikropreduzeća 11,5%.

Tabela 40. Struktura zaposlenosti s obzirom na veličinu preduzeća

Tip preduz.	2008.		2009.		2010.		2011.		2012.	
	Broj zaposl.	%	Br. zaposl.	%	Br. zaposl.	%	Br. zaposl.	%	Br. zaposl.	%
Mikro	2.141	11,3	2.107	10,7	2.134	10,9	1.902	10,0	2.244	11,5
Mala	3.634	19,2	3.760	19,0	3.611	18,4	3.421	18,0	3.537	18,2
Srednja	4.362	23,0	5.091	25,8	5.135	26,2	5.450	28,6	4.908	25,2
Velika	8.819	46,5	8.798	44,5	8.712	44,5	8.266	43,4	8.789	45,1
UKUPNO	18.956	100,0	19.756	100,0	19.592	100,0	19.039	100,0	19.478	100,0

Izvor: Izračun autora prema podacima AFIP-a

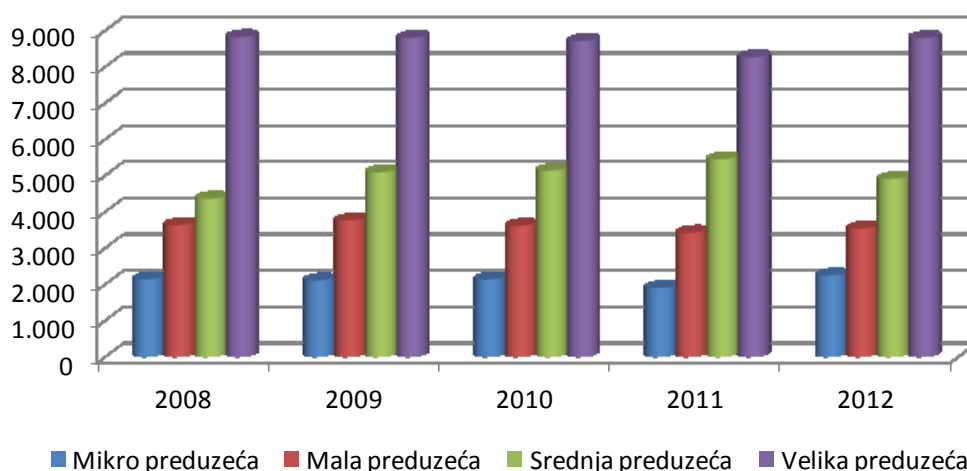
Promjene u zaposlenosti, zavisno od veličine preduzeća, vidljive su sa usporedbom u odnosu na 2008. godinu.

Tabela 41. Dinamika zaposlenosti s obzirom na veličinu preduzeća

Tip preduzeća	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.	Indeks rasta (2008. =100)
	Broj zaposl.	Broj zaposl.	Broj zaposl.	Broj zaposl.	Broj zaposl.	
Mikro	2.141	2.107	2.134	1.902	2.244	104,8
Mala i srednja	7.996	8.851	8.746	8.871	8.445	105,6
Velika	8.819	8.798	8.712	8.266	8.789	99,6
UKUPNO	18.956	19.756	19.592	19.039	19.478	102,7

Izvor: Izračun autora prema podacima AFIP-a

Za razliku od velikih preduzeća kod kojih zaposlenost lagano opada, zaposlenost malim i srednjim preduzećima je u periodu od 2008. do 2012. godine porasla za 5,6%. Također, zabilježen je porast broja zaposlenih u mikropreduzećima.

Slika 29. Dinamika zaposlenosti s obzirom na veličinu preduzeća

Izvor: AFIP

Važnu ulogu u rješavanju problema zaposlenosti, osim novih poslovnih poduhvata, imaju i brzorastuća preduzeća tzv. poslovne gazele. Terminom „poslovne gazele označavaju se sva preduzeća do 10 godina starosti sa prosječnim godišnjim rastom višim od 20% tokom trogodišnjeg perioda, te sa 10 ili više zaposlenika na početku analiziranog perioda” (OECD i EUROSTAT, 2007, str. 63). Eisenhardt i Schoonhoven (1990) definiraju „poslovne gazele“ kao preduzeća koja bilježe porast zaposlenih od 15% u toku 5 godina. Ukupan broj preduzeća koji zadovoljava navedeni kriterij (porast zaposlenih od 15% u toku 5 godina) te sa 10 ili više zaposlenih na početku analiziranog perioda je 21, odnosno 1,5% ukupnog broja kompanija koji obavljaju djelatnost na području općine.

Ukoliko analiziramo strukturu brzorastućih preduzeća prema djelatnosti, uočavamo da dominiraju preduzeća iz sektora trgovine, saobraćaja, skladištenja i komunikacija.

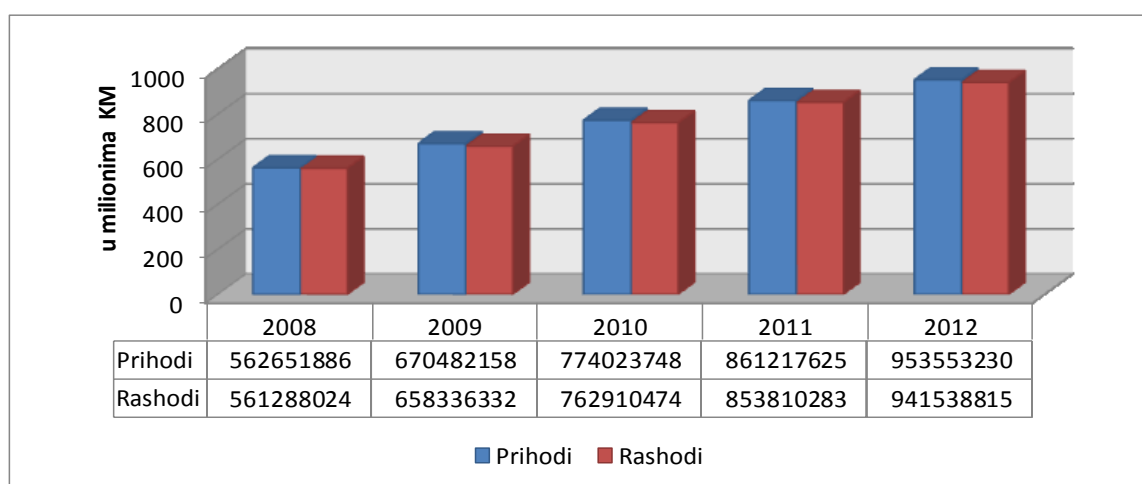
Tabela 42. Brzorastuća preduzeća na području općine prema kriterijumu rasta broja zaposlenih

R/b	Naziv firme	Šifra djelat.	Naziv djelatnosti	Zaposl. 2008.	Zaposl. 2012.	Indeks 2012/2008.
1.	SECURITAS BH d.o.o. Sarajevo	74.140	Poslovni i menadžment-konsalting	14	83	638
2.	AB-LINE Društvo za trgovinu i usluge, export-import d.o.o. Sarajevo	51.410	Trgovina na veliko tekstilom	38	123	324
3.	DRVOSJEČA d.o.o. Sarajevo	51.531	Trgovina na veliko drvetom	32	88	275
4.	OSMO d.o.o. Sarajevo	52.270	Ostala trgovina na malo hranom, pićima i duhanskim proizvodima u specijaliziranim prodavnicama	18	45	250
5.	STUDIO-MODERNA d.o.o. Sarajevo	51.900	Ostala trgovina na veliko isključivo za vlastiti račun	47	107	228
6.	A2B Express Delivery d.o.o. Sarajevo	63.210	Ostale prateće djelatnosti u kopnenom saobraćaju	44	100	227
7.	UNI-EXPERT d.o.o. Sarajevo	51.840	Trgovina na veliko računarima, perifernom opremom i softwareom	12	26	217
8.	MHS d.o.o. Sarajevo	64.120	Kurirske djelatnosti, osim djelatnosti javnih pošta	19	41	216
9.	WELT GRADNJA d.o.o. Sarajevo	45.450	Iznajmljivanje opreme za izgradnju ili rušenje, s rukovaocem	10	21	210
10.	KOLBA d.o.o. Sarajevo	51.390	Nespecijalizirana trgovina na veliko hranom, pićem i duhanskim proizvodima	27	56	207
11.	BLOK d.o.o. Sarajevo	50.102	Trgovina motornih vozila na malo	10	20	200
12.	BROJLER d.o.o. Sarajevo	15.120	Proizvodnja i konzerviranje mesa peradi i zečijeg mesa	77	151	196
13.	EURO-ASFALT d.o.o. Sarajevo	45.212	Izgradnja objekata niskogradnje	163	320	196
14.	DRVODOM d.o.o. Sarajevo	36.630	Proizvodnja ostalih raznovrsnih proizvoda	16	31	194
15.	VINDIJA d.o.o. Sarajevo	51.330	Trgovina na veliko mlijekom, jajima i masnoćama	74	140	189
16.	FEROELEKTRO DISTRIBUCIJA d.o.o. Sarajevo	51.190	Posredovanje u trgovini raznovrsnim proizvodima	55	103	187
17.	ROBOT GENERAL TRADING Co d.o.o. Sarajevo	51.900	Ostala trgovina na malo u nespecijaliziranim prodavnicama	715	1.247	174

18.	Messer BH Gas d.o.o. Sarajevo	24.110	Proizvodnja industrijskih gasova	15	26	173
19.	KONZUM d.o.o. Sarajevo	51.390	Nespecijalizirana trgovina na veliko hranom, pićem i duhanskim proizvodima	1.576	2.564	163
20.	JP OLIMPIJSKI BAZEN OTOKA d.o.o. Sarajevo	92.610	Djelatnost sportskih objekata i stadiona	27	44	163
21.	PHARMA-MAAC d.o.o. Sarajevo	51.460	Trgovina na veliko farmaceutskim proizvodima	13	21	162

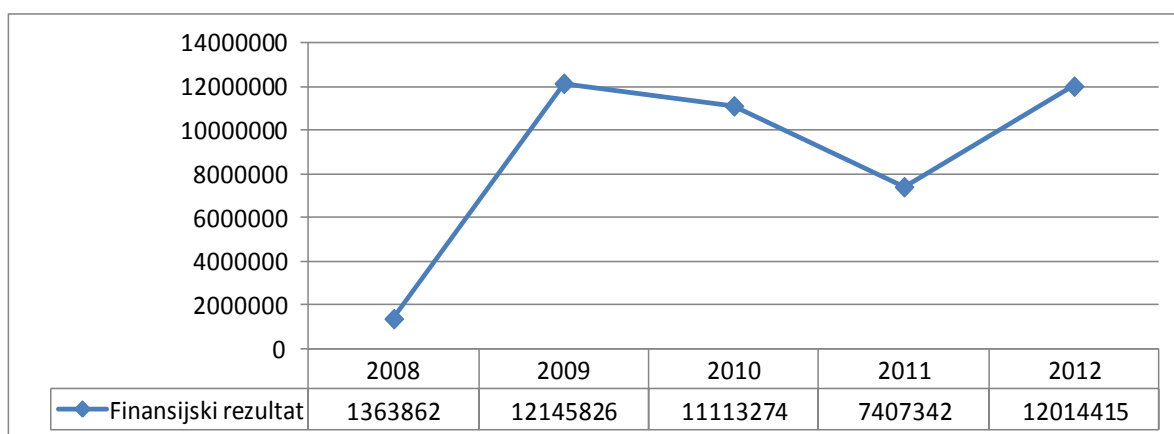
Izvor: Izračun autora prema podacima AFIP-a

Kretanje prihoda i rashoda brzorastućih preduzeća za period od 2008. do 2012. godine prikazan je na Slici 30.

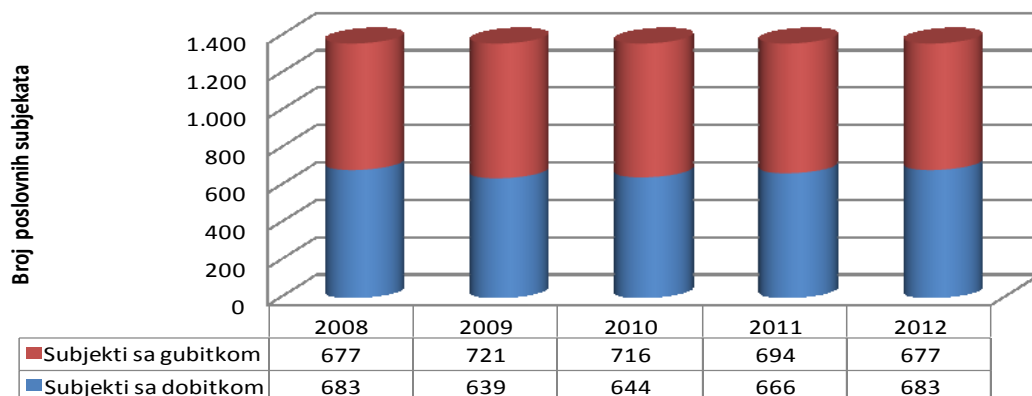
Slika 30. Prihodi i rashodi brzorastućih preduzeća, 2008 - 2012

Na temelju kretanja finansijskog rezultata (Slika 31.) možemo uočiti da su navedena preduzeća kontinuirano bilježila pozitivan finansijski rezultat.

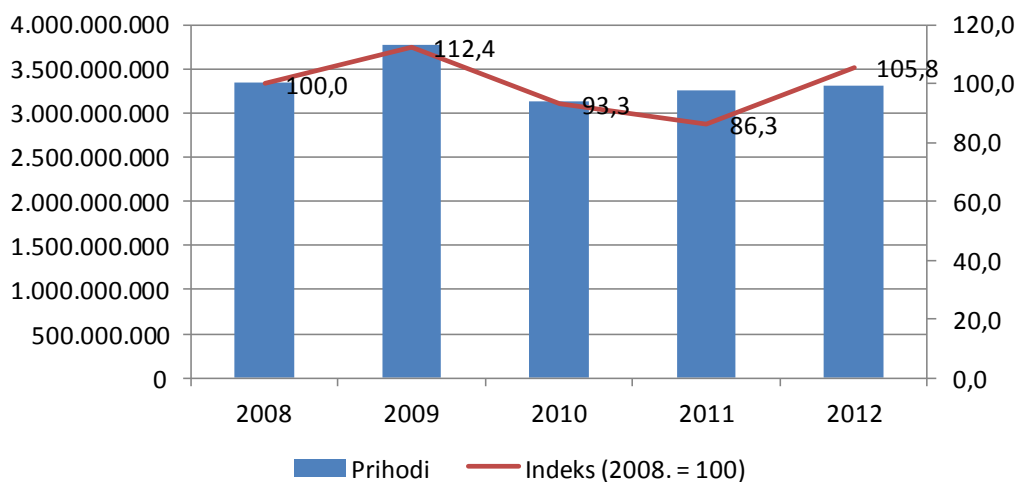
Slika 31. Finansijski rezultat brzorastućih preduzeća, 2008 - 2012.

Jedna od značajnih karakteristika poslovnog sektora općine Novi Grad Sarajevo je da značajan broj poslovnih subjekata posluje sa gubitkom. Prikaz broja poslovnih subjekata koji posluju sa dobitkom/gubitkom dat je na slici ispod.

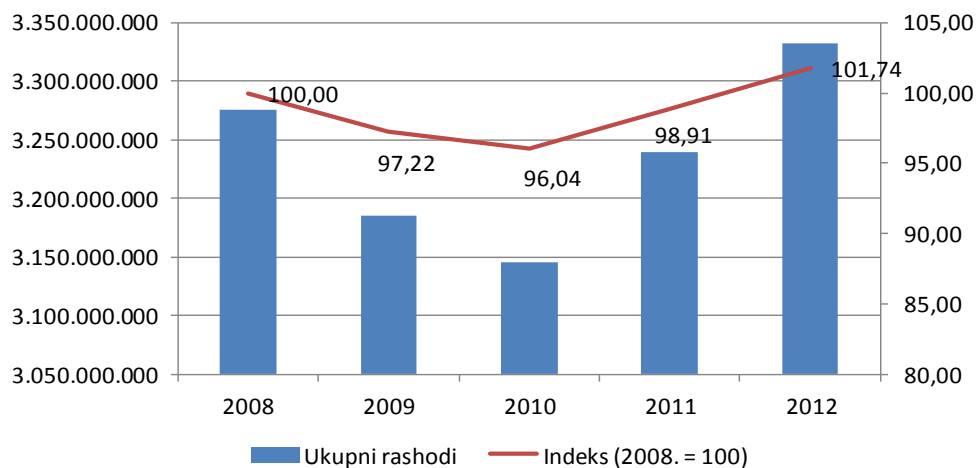
Slika 32. Broj subjekata sa dobitkom/gubitkom u periodu od 2008. do 2012.

Ukoliko se posmatra dinamika kretanja ukupnih prihoda, primjetno je smanjenje ukupnih prihoda poslovnih subjekata u općini tokom 2010. i 2011. godine. Ukupni prihodi u 2011. godini zabilježili su pad za čak 13,7% u odnosu na 2008. godinu (Slika 33).

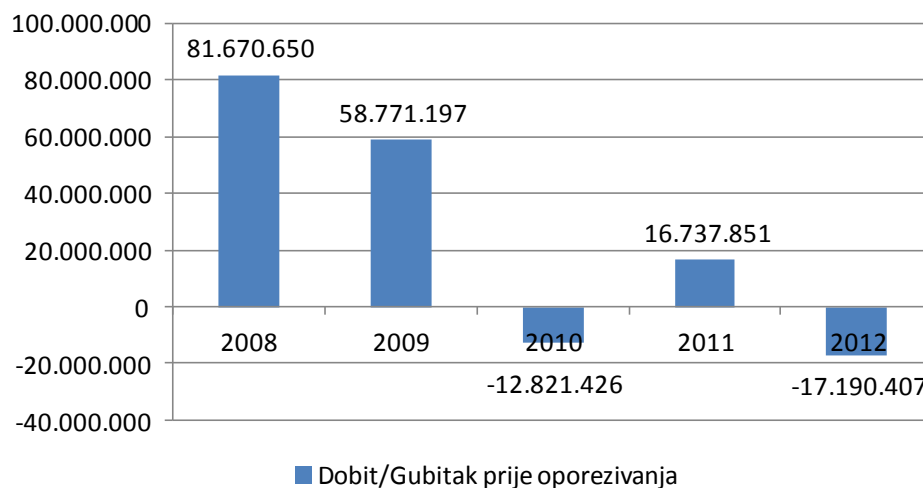
Slika 33. Ukupni prihodi poslovnih subjekata općine (2008 - 2012).

S druge strane, ukupni rashodi poslovnih subjekata općine zabilježili su neznatan pad tokom 2009., 2010. i 2011. godine.

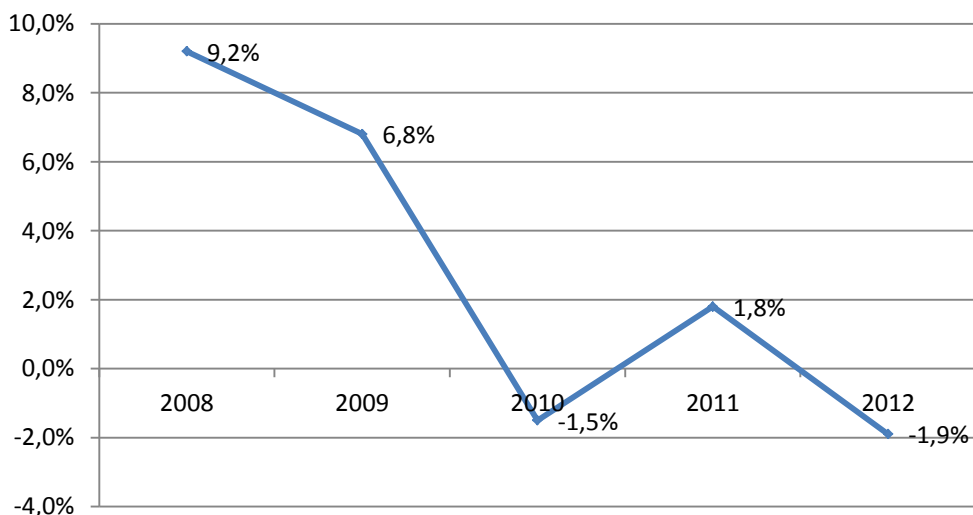
Slika 34. Ukupni rashodi poslovnih subjekata općine

Finansijski rezultati poslovnih subjekata općine, u periodu od 2008. do 2012. godine su relativno nestabilni. Nakon perioda pozitivnog poslovanja (2008. i 2009), poslovni subjekti općine su u 2010. godini zabilježili negativne rezultate finansijskog poslovanja. Iako je u 2011. godini ostvaren pozitivan finansijski rezultat, u 2012. godini je zabilježeno izrazito pogoršanje rezultata finansijskog poslovanja.

Slika 35. Finansijski rezultat poslovnih subjekata općine

Povrat na kapital (ROE), definiran kao odnos neto dobiti i dioničkog kapitala, govori koliko efikasno se dionički kapital koristi u svrhu donošenja zarade vlasnicima (dioničarima). Ukupni ROE (povrat na kapital) na nivou poslovnih subjekata u 2008. godini iznosio je 9,2% te dostigao maksimalnu vrijednost u posmatranom petogodišnjem periodu.

Slika 36. Povrat na kapital poslovnih subjekata općine

U 2010. i 2012. godini zabilježen je negativan povrat na kapital koji je iznosio -1,5% i -1,9%, respektivno.

2.7. Infrastruktura, komunalne i administrativne usluge

Kvalitet života stanovništva općine determiniran je i dostupnošću i kvalitetom saobraćajne i komunalne infrastrukture, kao i dostupnošću i kvalitetom lokalne administracije. Rekonstrukcija i investiciono održavanje infrastrukture angažiraju skoro trećinu budžeta Općine, a administrativne usluge, odnosno opća javna služba skoro 50%.

2.7.1. Stanje prostornoplanske dokumentacije

U ovom dijelu analize koja se odnosi na aspekt infrastrukture, komunalnih i administrativnih usluga neophodno je sagledati stanje prostornoplanske dokumentacije u pogledu pokrivenosti područja i u pogledu ažurnosti planova.

Tabela 43. Usvojena provedbeno-planska dokumentacija, za područje općine Novi Grad (usvojena prije 1992.)

R/b	Nadležnost za donošenje planskog akta	Naziv planskog akta (Regulacioni plan ili Urbanistički projekat)	Odluke o usvajanju i provođenju Planova "Službene novine Grada Sarajeva"
1.	Skupština Grada Sarajeva	Regulacioni plan Buča Potok II**	br. 13/81, 21/89, 20/90*
2.	Skupština Grada Sarajeva	Regulacioni plan Ali-pašino Polje	br. 9/74, 9/77, 8/78, 18/78, 16/89
3.	Skupština Grada Sarajeva	Regulacioni plan Boljakov Potok*	br. 13/81*
4.	Skupština Grada Sarajeva	Regulacioni plan Švrakino Selo - Aneks usvojen kao Regulacioni plan "Pavle Goranin - Aneks"	br. 18/89
5.	Skupština Grada Sarajeva	Regulacioni plan Robno-transportni centar u Halilovićima	br. 20/90
6.	Izvršni odbor SO Novi Grad	Urbanistički projekat posebnog područja Mojnilo	br. 13/82, 22/82
7.	Skupština Grada Sarajeva	Regulacioni plan dijela poslovne zone Bačići lokalitet RO GIK Hidrogradnja Sarajevo	br. 20/86
8.	Izvršni odbor SO Novi Grad	Urbanistički projekat dijela naselja Boljakov Potok*	br. 6/87*
9.	Izvršni odbor SO Novi Grad	Urbanistički projekat stambenog ansambla Bosna - Buča Potok II*	br. 20/90*
10.	Izvršni odbor SO Novi Grad	Urbanistički projekat Saraj-Polje usvojen kao Urbanistički projekat Vojničko polje – Konjicije	1986

*u toku izrada nove provedbenoplanske dokumentacije

Dat pregled provedbenoplanske dokumentacije za područje općine Novi Grad, koja je usvojena prije 1992., nakon 1992. (Tabele 43. i 44.).

Tabela 44. Usvojena provedbeno-planska dokumentacija, za područje općine Novi Grad (usvojena nakon 1992.)

R/b	Nadležnost za donošenje planskog akta	Naziv planskog akta (Regulacioni plan ili Urbanistički projekat)	Odluke o usvajanju i provođenju planova "Službene novine Kantona Sarajevo"
1.	Općina Novi Grad	Regulacioni plan Sokolje	br. 16/97*
2.	Općina Novi Grad	Regulacioni plan GRAS	br. 03/98
3.	Kanton Sarajevo	Regulacioni plan Otoka – Meandar	br. 24/00
4.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Ali-pašin Most I	br. 11/01
5.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan RTV	br. 17/01
6.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Ali-pašin Most II i III	br. 17/01
7.	Kanton Sarajevo	Regulacioni plan Rajlovac III	br. 32/01
8.	Kanton Sarajevo	Urbanistički projekat TMP – Trg međunarodnog prijateljstva	br. 13/02
9.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan HEPOK – Čengić-Vila III	br. 13/02
10.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Bačići	br. 13/02
11.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Stup – Nedžarići	br. 13/02
12.	Grad Sarajevo	Izmjene i dopune Regulacioni plan Švrakino Selo – Mlakve	br. 13/02
13.	Općina Novi Grad	Izmjene i dopune Urbanističkog projekta posebnog područja Mojmiilo*	br. 06/03*
14.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Zabrđe	br. 03/04
15.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Bojnik – Dobroševići	br. 06/04
16.	Općina Novi Grad	Urbanistički projekat stambeno-poslovne zone SP – HEPOK	br. 23/04
17.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Hrasno II	br. 19/04
18.	Kanton Sarajevo	Regulacioni plan Donje Telalovo polje	br. 18/05
19.	Općina Novi Grad	Urbanistički projekat Zelena pijaca u naselju Ali-pašino Polje B faza	br. 29/05
20.	Grad Sarajevo	Izmjene i dopune Regulacionog plana Dobrinja	br. 35/06
21.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan TMZ Feroelektro	br. 28/07
22.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Nedžarići I	br. 18/08
23.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Privredna zona Rajlovac	br. 26/08
24.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Individualno stanovanje Rajlovac	br. 23/08
25.	Grad Sarajevo	Izmjene i dopune Regulacionog plana Otoka – Meandar	br. 23/08
26.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Park-šuma Hum	br. 23/09
27.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Buča Potok I	br. 33/10
28.	Grad Sarajevo	Izmjene i dopune Regulacionog plana Ali-pašin Most VII	br. 14/11
29.	Općina Novi Grad	Izmjene i dopune Urbanističkog projekta Trg međunarodnog prijateljstva	br. 19/13
30.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Briješće	br. 32/13
31.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Buča Potok II	br. 48/13

*stavljen van snage – gimnazija Mojmiilo

*RP Sokolje - stavljen van snage donošenjem Odluke o pristupanju izradi

U narednoj tabeli se daje pregled provedbenoplanske dokumentacije, čiji su izrada i donošenje u toku.

Tabela 45. Provedbeno-planska dokumentacija za područje općine Novi Grad (izrada i donošenje u toku)

R/b	Nadležnost za donošenje planskog akta	Naziv planskog akta (Regulacioni plan ili Urbanistički projekat)	Odluke o pristupanju izradi "Službene novine Kantona Sarajevo"
1.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Boljakov Potok	br. 19/09
2.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Vitkovac	br. 33/09
3.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Park-šuma Mojnilo	br. 10/10
4.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Ahatovići	br. 10/10
5.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Ali-pašin Most V	br. 46/12
6.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Ali-pašin Most VI	br. 46/12
7.	Grad Sarajevo	Regulacioni plan Sokolje	br. 48/13
8.	Općina Novi Grad	Urbanistički projekat Trg solidarnosti A faza – Ali-pašino Polje	br. 24/10
9.	Općina Novi Grad	Urbanistički projekat Kongresni centar Sarajeva	br. 19/13
10.	Općina Novi Grad	Urbanistički projekat Sportsko-rekreativni centar Sarajeva	br. 19/13
11.	Općina Novi Grad	Urbanistički projekat Industrijska zona Zrak	br. 28/13
12.	Općina Novi Grad	Urbanistički projekat Spomenički kompleks Tunel D-B	br. 48/13
13.	Općina Novi Grad	Izmjene i dopune Urbanističkog projekata Trg međunarodnog prijateljstva – Lokacija 3 – skraćeni postupak	br. 48/13

Programom rada Gradskog vijeća grada Sarajeva za 2013. godinu je predviđeno donošenje odluka o pristupanju izradi sljedećih planskih dokumenata: Regulacioni plan Sokolje, Regulacioni plan Ali-pašin Most I, Regulacioni plan RTV, Regulacioni plan Rajlovac III, Izmjene i dopune Regulacionog plana Zabrđe, Regulacioni plan RTC Halilovići.

2.7.2. Stanje saobraćajne infrastrukture

S obzirom na to da je općina Novi Grad Sarajevo dio grada Sarajevo i Kantona Sarajevo, za izgradnju i održavanje saobraćajne i komunalne infrastrukture nadležna su javna komunalna kantonalna preduzeća, resorna ministarstva, Vlada i Skupština Kantona Sarajevo.

Rekonstrukcija, investiciono održavanje i izgradnja saobraćajnica angažira 16% budžeta. Za rekonstrukciju, održavanje, popravku ulica i lokalnih puteva, trgova i mostova na godišnjem nivou investira se oko 2 miliona KM, za izgradnju garaža 0,25 miliona KM. Općina finansira i semaforizaciju saobraćajnica i raskrsnica. Na godišnjem nivou za šahtove, slivnike i drugo se izdvoji oko 40.000 KM. I na prostoru ove općine je izražen problem otuđivanja i po tom osnovu izazivanja opasnosti po život i zdravlje prolaznika i vozača.

Kapitalni saobraćajni projekti za općinu u narednom periodu su priprema dokumentacije, rješavanje imovinskopravnih i drugih odnosa i izgradnja IX transverzale i izgradnja A transverzale. U izgradnju IX transverzale samo u dvije godine (2012. i 2013.) investirano je preko 4 miliona KM. Izgradnja ove dvije saobraćajnice značajno bi doprinijela popravljajući kvaliteta saobraćajne dostupnosti i preko toga stvarajući preduslova za investiranje, kreiranje atraktivnog poslovnog ambijenta i podizanje kvaliteta življenja.

U dijelu lokalne saobraćajne infrastrukture kritična situacija je na području mjesne zajednice Naselje heroja Sokolje gdje je potrebno asfaltirati 25 ulica i mjesne zajednice

Briješće, gdje je 20-ak neasfaltiranih ulica. Pored toga, potrebna je izgradnja betonskog mosta u mjesnoj zajednici Reljevo i nadvožnjaka. Problem saobraćaja u mirovanju je posebno izražen u sljedećim mjesnim zajednicama: Dobrinja, Ali-pašino Polje, Saraj-Polje, Olimpijsko Selo.

Funkciju javnog gradskog saobraćaja osigurava Javno kantonalno saobraćajno preduzeće GRAS. Svi poznati problemi sa funkcioniranjem JKSP GRAS (česti štrajkovi, prekidi rada, preskakanje vožnji, kvarovi, nedostatak dijelova, loša higijena tramvaja, trolejbusa, autobusa i kombi-vozila) ugrožavaju kvalitet života i na području općine Novi Grad Sarajevo. Problemi sa pristupom i kvalitetom javnog gradskog saobraćaja posebno su izraženi u sljedećim mjesnim zajednicama: Briješće, Švrakino Selo, Naselje heroja Sokolje i Dolac.

Uočen je i problem saobraćajne signalizacije i to u kontekstu omogućavanja svim građanima i građankama, posebno invalidima korištenje saobraćajnica i saobraćajnih sredstava.

Općina je vlastitim sredstvima stvorila pretpostavke da se cijeli prostor pokrije javnim gradskim saobraćajem.

Samo u 2013. godini iz budžeta Općine za saobraćaj su izdvojena 4,2 miliona KM ili 16% godišnjeg budžeta.

2.7.3. Stanje komunalne infrastrukture

Izgradnja i održavanje komunalne infrastrukture, kao i osiguravanje osnovnih komunalnih funkcija, povjereno je javnim komunalnim kantonalnim preduzećima. Temeljne komunalne usluge u funkciji osiguravanja kvaliteta življenja i poslovanja su: vodosnabdijevanje i odvođenje otpadnih voda i oborinskih voda (povejereno JKKP Vodovod i kanalizacija), skupljanje, odvoženje i deponovanje otpada (povjereno JKKP Rad), snabdijevanje toplotnom energijom (povjereno JKKP Toplane), snabdijevanje energentima, i to gasom (povejereno JKKP Sarajevogas) i električnom energijom (povjereno Elektroprivredi, u nadležnosti entiteta), sahranjivanje (povjereno JKKP Pokop, ovu funkciju osiguravaju i druga pokopna društva), izgradnja i održavanje zelenih površina (JKKP Park).

Vodosnabdijevanje i odvoz otpadnih voda (Milenijumski razvojni cilj 7.2. u okviru MDG 7. Osiguravanje održivosti okoliša) povjereni su JKKP Vodovod i kanalizacija. Pristup čistoj pitkoj vodi je jedan od temeljnih razvojnih ciljeva. To je temeljno ljudsko pravo, pravo na vodu. Identificiran je problem sa vodosnabdijevanjem u sljedećim mjesnim zajednicama Buča Potok, Dobroševići, Reljevo, Briješće, a problem za kanalizacijom (odvođenjem otpadnih voda i kišnice) u MZ: Staro Hrasno, Buča Potok, Ali-pašin Most, Dobroševići, Reljevo, Aneks, Saraj-Polje, Švrakino Selo, Naselje heroja Sokolje. Pristup pitkoj vodi i uređeno odvođenje otpadnih voda (kanalizacija) su ključna pretpostavka za preveniranje bolesti (zaraza), ali i očuvanje izgrađene stambene, saobraćajne i druge komunalne infrastrukture.

Građani i građanke, kao i poslovni subjekti općine imaju problem sa stalnim redukcijama vode, kvalitetom vode, kao i povećanom potrošnjom zbog redukcija. Poseban problem su cijene i različit tretman stanovnika u individualnim i kolektivnim stambenim objektima vezano za određene elemente cijene.

Na području općine se nalazi centralna gradska deponija (elaborirano detaljnije u dijelu zaštita i očuvanje okoliša). Uočen je problem koncentracije smeća na tzv. divljim deponijama i u neposrednoj blizini nekih objekata, posebno trgovačkih na području sljedećih mjesnih zajednica: Reljevo, Saraj-Polje, Olimpijsko Selo, kod Amko komerca, Čengiće-Vila, oko garaža, Naselje heroja Sokolje. Koncentracija smeća u kombinaciji sa povećanim brojem pasa lualica predstavlja ozbiljan problem za zdravlje stanovništva.

Evidentiran je i problem kolektora koji je elaboriran u okviru održivog razvoja.

U rekonstrukciju i investiciono održavanje infrastrukture za vodosnabdijevanje i kanalizacionu mrežu investirano je 4,0 miliona KM iz budžeta (2012. i 2013). Općina je finansirala i lokalne vodove na godišnjem nivou od 40.000 KM.

Općina je finansirala rad JKKP Park sa oko 100.000 KM prosječno godišnje, javnu rasvjetu sa prosječno 100.000 KM godišnje, JKKP Rad za postavljanje niša i separaciju otpada sa oko 100.000 KM godišnje.

Dostupnost i kvalitet saobraćajne i komunalne infrastrukture i funkcija na cijelom prostoru općine pretpostavaka je za ostvarivanje Milenijumskog razvojnog cilja 7.3., postizanje značajnog poboljšanja životnog standarda stanovnika periferije u okviru sedmog MDG, osigurati održivost okoliša. Općina na godišnjem nivou transferira javnim komunalnim kantonalnim preduzećima na ime subvencija oko 745.000 KM, a participira i u rekonstrukciji i investicionom održavanju infrastrukturnih objekata.

Uočen je problem na relaciji građani i građanke, kao krajnji korisnici usluga, na jednoj strani, i komunalna preduzeća, na drugoj. Situacija karakteristična za postojanje monopola, problem zajedničkog djelovanja velikog broja onih koji imaju male dobiti ili gubitke zbog toga što monopolista pruža ili ne pruža uslugu određenog kvantiteta i kvaliteta. Identificirana je potreba uključivanja Općine u educiranje, osnaživanje i zagovaranje građana i građanki u osiguravanju da dobiju kvantitet i kvalitet (vrijednost) za cijenu koju su platili.

Općina izdvaja značajna sredstva za popravke i opravke kolektivnog stambenog fonda u etažnom vlasništvu. Na godišnjem nivou Općina izdvaja oko 0,4 miliona KM. U periodu od deset godina riječ je o skoro 5 miliona KM. Ova sredstva su prebačena na račune upravitelja. Građani i građanke vlasnici i/ili korisnici individualnih stambenih objekata, posebno na perifernim mjesnim zajednicama općine, ovo doživljavaju kao „diskriminaciju“. Planirana analiza kvaliteta stambenog fonda sa fokusom na identificiranje kritičnih tačaka i simuliranje scenarija daljeg razvoja događaja vezano za implikacije stanja stambenog fonda na lokalni razvoj nije urađena zbog odsustva kooperacije upravitelja. Evidentirani su brojni problemi na relaciji etažni vlasnici i upravitelj, neracionalnosti, neefikasnost, odsustvo upravljanja, netransparentnosti itd. Uočen je niz problema koje generira pojava oligopola i problema u zajedničkom djelovanju etažnih vlasnika. Dosadašnje analize upućuju na potrebu proaktivnog odnosa Općine prema sadašnjim i potencijalnim problemima vezanim za stambeni fond.

Prema tome, kapitalni projekti koji bi riješili ključne probleme mjesnih zajednica, građana i građanki su IX transverzala, A transverzala, izgradnja i uređivanje kanalizacione i vodovne mreže.

Stanje u mjesnim zajednicama bi se moralo bitnije mijenjati i to u pravcu aktivnog odnosa mjesnih zajednica u preveniranju problema, projektnom pristupu rješavanju problema, kao i traženju mogućnosti da se problemi rješavaju korištenjem fondova, programa i

projekata. Mjesna zajednica, vijeća i državni službenici i namještenici u mjesnoj zajednici morali bi preuzeti veću odgovornost u rješavanju brojnih socijalnih problema (nasilje u porodici, briga o vaspitno zanemarenoj i zapuštenoj djeci, preveniranje, evidentiranje i odvikavanje svih ovisnosti, rad na edukaciji svih uzrasta u saradnji sa osnovnom školom, rad na preveniranju bolesti u saradnji sa timom obiteljske medicine).

2.7.4. Općinska administracija

U budžetu Općine opća javna služba angažira 12,2 miliona KM ili 46% sredstava. Opredijeljenost za dobru upravu je Milenijumski razvojni cilj 8.1. u okviru MDG razviti globalno, u ovom slučaju lokalno partnerstvo u razvoju.

Ukupan broj službenika i namještenika u općinskoj administraciji, uključujući sekretare mjesnih zajednica je 228. Od toga 155 su žene i 73 muškarci. Od ukupnog broja zaposlenih devet je rukovodećih državnih službenika (od toga su 4 muškarci, a 2 žene, dok su tri mjesta još uvijek nepopunjena). Od ukupnog broja općinskih vijećnika (31), izabranih na lokalnim izborima, sedam su žene i 24 muškarci. (podaci Općine, novembar 2013.).

Tabela 46. Broj i rodna struktura Općinskog vijeća, rukovodnih službenika i administracije

	Ukupno	Žene	Muškarci	Učešće žena (%)
Općinsko vijeće	31	7	24	23
Rukovodeći službenici	6	2	4	33
Administracija	228	155	73	68

Izvor: Podaci Općine, novembar 2013.

Prema tome, u administraciji Općine dominiraju žene sa 68%. Među rukovodnim službenicima žene imaju prednost sa učešćem od 55%. U Općinskom vijeću, izabranom na posljednjim lokalnim izborima, žene učestvuju sa 23%, ali je predsjednik Općinskog vijeća žena.

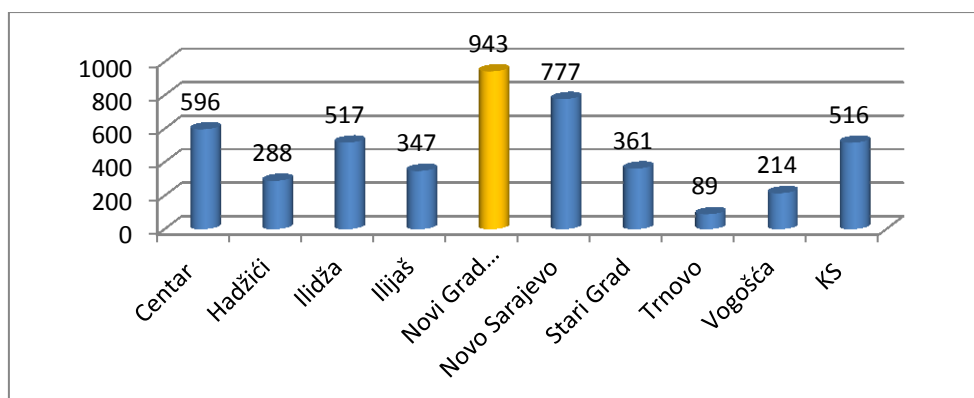
Tabela 47. Matrica organizacije općinske vlasti

OPĆINSKO VIJEĆE		STRUČNA SLUŽBA ZA POSLOVE KABINETA OPĆINSKOG NAČELNIKA I ZAJEDNIČKE POSLOVE	
OS za urbanizam, imovinskopravne, geodetske poslove i poslove katastra	OS za opću upravu		OS za privredu, finansije i inspeksijske poslove
OS za boračka pitanja, rad, socijalna pitanja i zdravstvo	OS za investicije, komunalnu infrastrukturu i stambenu politiku		OS za lokalnu samoupravu
			OS za obrazovanje, kulturu, sport i lokalni integrirani razvoj
OS civilne zaštite	Općinsko pravobranilaštvo		

Izvor: web stranica Općine, www.novigradsarajevo.ba pristup 10. 11. 2013. Napomena OS općinska služba

Ukoliko se broj stanovnika na jednog zaposlenika u općinskoj administraciji posmatra kao indikator efikasnosti općinske administracije, možemo uočiti da na jednog zaposlenika Općine Novi Grad Sarajevo dolaze 943 građana. Ukoliko uporedimo vrijednost ovog

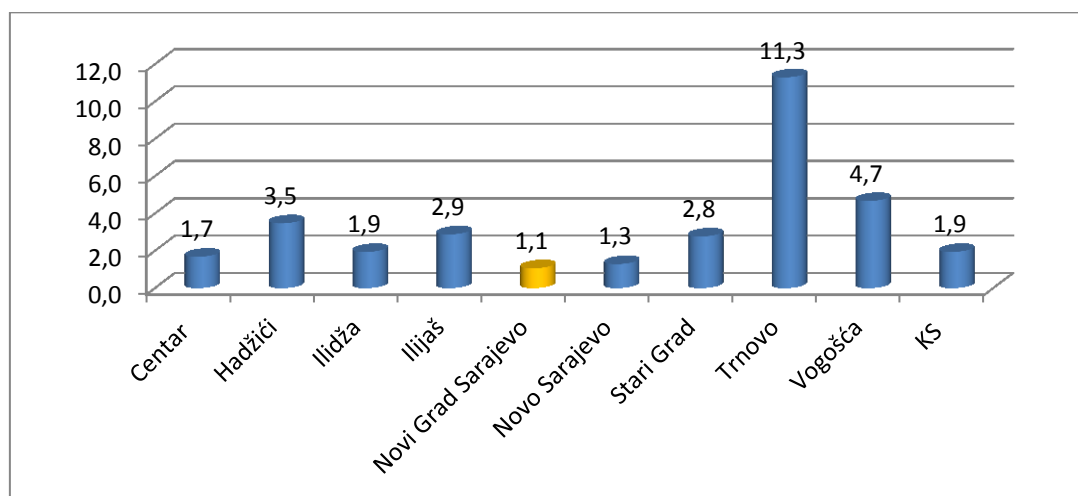
indikatora sa istim u ostalim općinama KS, možemo zaključiti da je Općina Novi Grad Sarajevo značajno ispod standarda u lokalnoj samoupravi. Usporedbe radi, na nivou KS broj građana na jednog zaposlenika u općinskoj administraciji iznosio je 516.

Slika 37. Usporedba broja građana po jednom zaposleniku u općinskoj administraciji, KS, 2010.

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka Zavoda za planiranje razvoja KS

Ukoliko se uporedi indikator broja zaposlenika u općinskoj administraciji na 1.000 stanovnika, također se može zaključiti da je Općina Novi Grad Sarajevo, prema ovom indikatoru, rangirana na posljednjem mjestu.

Slika 38. Usporedba broja zaposlenih u općinskoj administraciji na 1.000 stanovnika, KS, 2010.

Izvor: Kalkulacija autora na osnovu podataka Zavoda za planiranje razvoja KS

Navedeni indikatori ukazuju na potrebu za povećanjem efikasnosti rada općinske administracije. Unapređenje efikasnosti je moguće ostvariti povećanjem broja zaposlenika i/ili uvođenjem novih informaciono-komunikacijskih tehnologija koji će osigurati blagovremeno pružanje usluga lokalnom stanovništvu.

Nakon posljednjih lokalnih izbora identificirana je potreba šireg koncepta reinženjeringa poslovnih procesa i reforme upravljanja na lokalnom nivou, koji uključuje punu participaciju ili osmi Milenijumski razvojni cilj, a ne samo poboljšanja administrativnih funkcija. Drugim riječima, identificirana je potreba reorganizacije javnog lokalnog menadžmenta u cilju povećanja efikasnosti, transparentnosti, participacije, pristupa informacijama, a sve uz strateško korištenja informaciono-komunikacionih tehnologija. E-

uprava bi osigurala bolju interakciju lokalne vlasti i građana (G2C government to citizen), horizontalnu i vertikalnu međuvladinu komunikaciju (G2G government to government) i bolju komunikaciju lokalne vlasti sa poslovnim sektorom (G2B government to business).

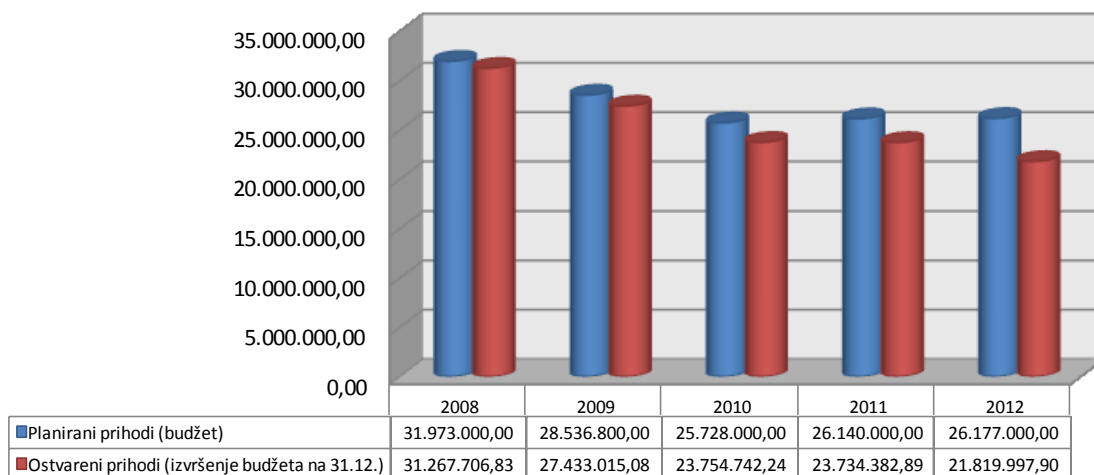
Za investiciono održavanje objekata Općina je u 2012. i 2013. uložila preko 0,5 miliona KM. Na temelju analize rezultata i problema vezanih za upravljanje imovinom, Općina je formirala javno preduzeće LOKOM sa ciljem da upravlja, štiti i održava objekte za sport, kulturu i rekreaciju, kao i druge objekte u vlasništvu Općine. Uočena je mogućnost da se troškovi upravljanja i održavanja objekata smanje uključivanjem privatnog sektora i većim angažiranjem LOKOM-a.

2.8. Budžet Općine

U finansijskom smislu proračun je plan prihoda i rashoda jedne političko-teritorijalne jedinice, odnosno društveno-političke zajednice. Donosi se za period od jedne godine. Zavisno od nivoa teritorijalno-političke zajednice budžete odobravaju zakonodavna tijela Federacije, kantona, gradska i općinska vijeća. Javni je akt koji predstavlja obavezni okvir ponašanja javnog sektora.

2.8.1. Analiza budžetskih sredstava

Planirani budžet za period od 2008. do 2012. godine predstavljen je na realnim osnovama, te je i ostvarenje budžeta, kao konačna faza budžetskog procesa, pratilo provođenje plana.

Slika 39. Ukupno planirani i ostvareni prihodi Općine 2008 - 2012.

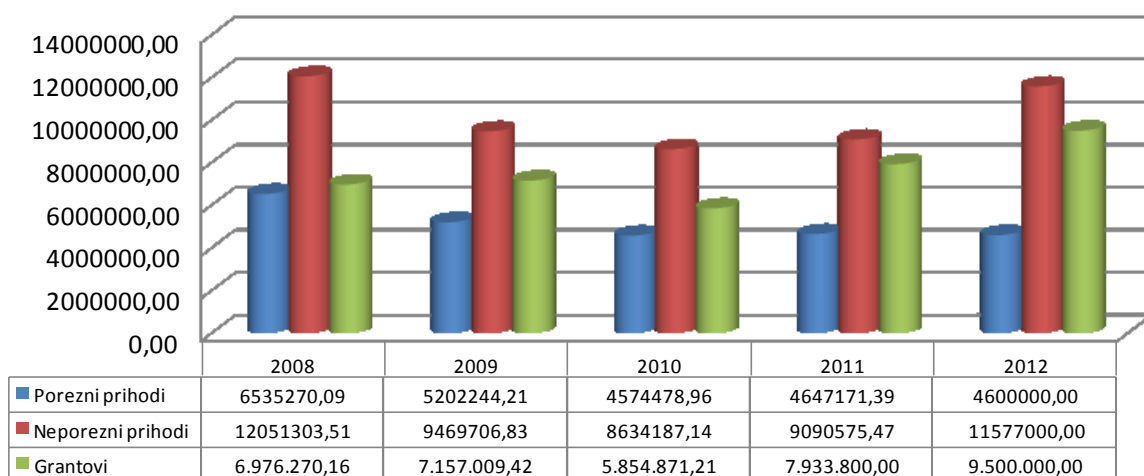
Lančani indeksi omogućuju sagledavanje procentualnog kretanja ukupno ostvarenih prihoda u odnosu na prethodnu godinu. Najveće godišnje procentualno smanjenje ukupnih prihoda ostvareno je u 2009. u odnosu na 2008., a ostvareni ukupni prihodi u 2012. godini su bili za oko 30% manji u odnosu na 2008.

Tabela 48. Ukupno ostvareni prihodi, 2008 - 2012.

Godina	Ukupno ostvareni prihodi (izvršenje budžeta na 31.12.)	Bazni indeks (2008 = 100)	Lančani indeks
2008.	31.267.706,83	100	100
2009.	27.433.015,08	87,7	87,7
2010.	23.754.742,24	76,0	86,6
2011.	23.734.382,89	75,9	99,9
2012.	21.819.997,90	69,8	99,1

Strukturu budžetskih sredstava čine: porezni i neporezni prihodi kao osnovni izvori budžetskih sredstava, zatim grantovi, donacije i finansiranja (kreditni).

Porezne prihode sačinjavaju: porez na imovinu, porez na promet nepokretnosti, porez na dohodak i poseban porez na plaću za zaštitu od prirodnih i drugih nesreća. Značajan dio poreznih prihoda realizira se putem viših nivoa vlasti i zbog toga Općina nema značajnijeg uticaja na njihovo prikupljanje. U strukturi budžetskih sredstava uočava se trend pada poreznih prihoda sa 26% u strukturi ukupnih prihoda u 2008. godini na 18% u 2012. godini.

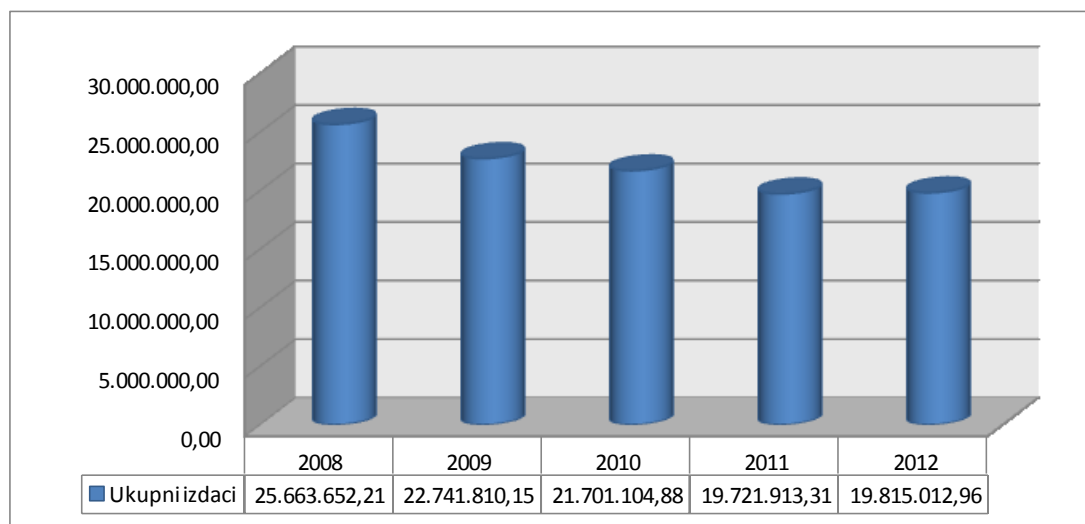
Slika 40. Struktura budžetskih sredstava Općine, 2008 - 2012.

U grupi neporeznih prihoda nalaze se sljedeći prihodi: prihod od iznajmljivanja poslovnih prostora i garaža, općinske komunalne takse, te su naknade za upotrebu cesta i naknade za puteve iz cijene naftnih derivata. Neporezni prihodi u periodu od 2008. do 2012. godine u ukupnim budžetskim sredstvima učestvuju u prosjeku sa 45%. Na temelju lančanih indeksa može se zaključiti da je najveći porast neporeznih prihoda zabilježen 2012. godine u odnosu na 2011. godinu. Iznos neporeznih prihoda u 2012. godini iznosio je 11.577.000 KM te je za 22% bio veći od iznosa neporeznih prihoda zabilježenih u 2011. godini. S obzirom na to da su neporezni prihodi vrsta prihoda koje Općina direktno ubire i njima upravlja, njihova visina zavisi od efikasnosti upravljanja te preduzetničke aktivnosti strukture općinske vlasti.

Grantovi su posebna vrsta priliva sredstava koje osiguravaju viši nivoi vlasti, a koji se ne moraju vraćati, te u strukturi ukupnih prihoda učestvuju sa oko 30% prihoda. Općina prikuplja finansijska sredstva uz pomoć domaćih ili stranih donatora, koji se iz godine u godinu povećavaju.

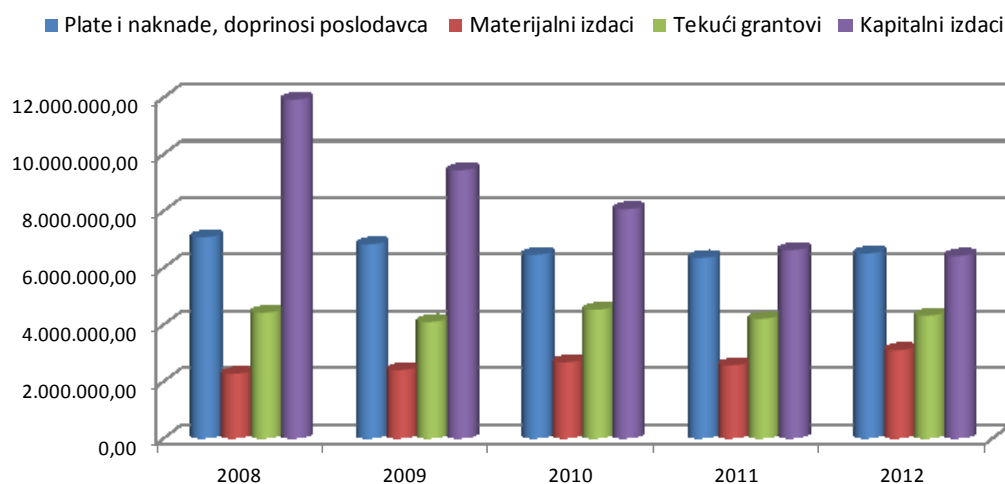
2.8.2. Analiza rashoda budžetske potrošnje

Ukupna budžetska potrošnja bilježi trend pada iz godine u godinu. U 2012. godini u odnosu na 2008. godinu zabilježen je pad budžetske potrošnje za 23%. Navedeni pad prvenstveno je rezultat donošenja zakona o uštedama koji ograničavaju potrošnju u javnom sektoru.

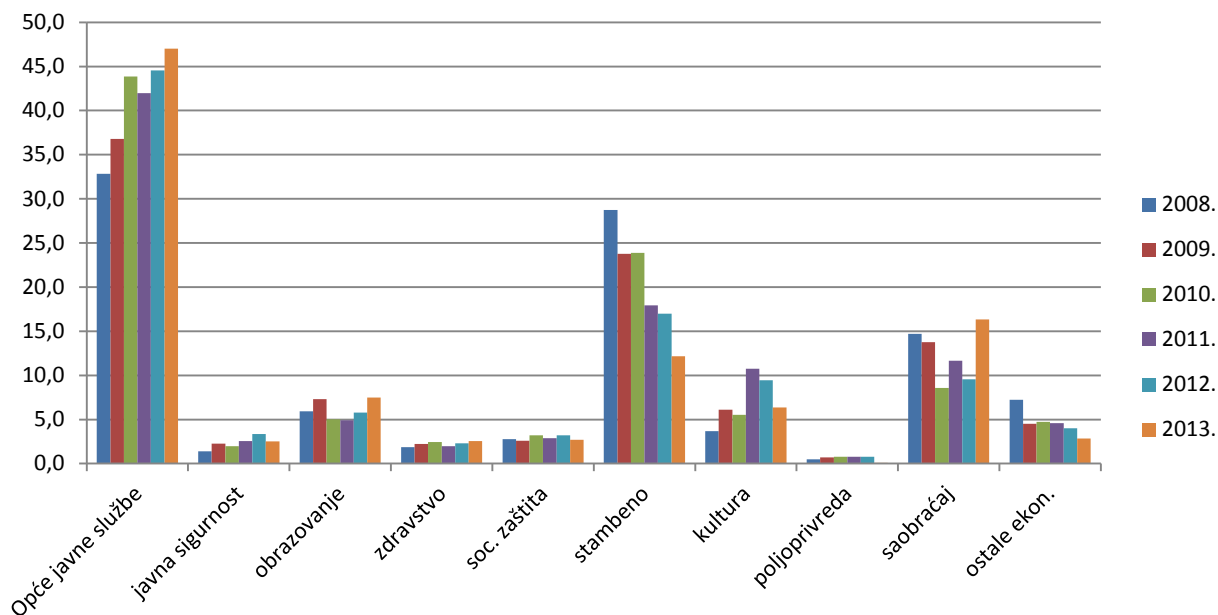
Slika 41. Ukupni izdaci Općine, 2008 - 2012.

Sredstva utrošena za plaće, naknade troškova zaposlenih i vijećnika čine oko 25% ukupnih rashoda u ukupnoj budžetskoj potrošnji. Materijalni izdaci učestvuju sa 12% u ukupnoj budžetskoj potrošnji. Kapitalni izdaci sa učešćem u ukupnoj budžetskoj potrošnji od 46 % u 2008. godini smanjili su se u 2012. godini na 38% .

Slika 42. Struktura izdataka Općine, 2008 - 2012.

Pregled rashoda budžeta Općine predstavljen je i prema funkcionalnoj strukturi. Funkcionalna budžetska klasifikacija omogućava evidentiranje finansijskih transakcija pomoću funkcija propisanih zakonom. Pregled rashoda budžeta Općine po funkcionalnoj klasifikaciji za period 2008 - 2013. godina predstavljen je na narednoj slici.

Slika 43. Pregled rashoda budžeta Općine Novi Grad Sarajevo po funkcionalnoj klasifikaciji, 2008 - 2013.⁹⁰

Primjenom zakona i propisa u ovoj oblasti ima prostora za planiranje realnije fiskalne strategije zasnovane na čvršćim ograničenjima javne potrošnje, a u isto vrijeme napraviti značajne iskorake u mjerama i aktivnostima koji će dovesti do povećanja i jačanja fiskalnih kapaciteta.

Tokom 2011. godine Općina Novi Grad Sarajevo implementirala je principe rodno osjetljivog budžetiranja kako bi se osigurala rodna ravnopravnost prilikom korištenja javnih resursa i raspodjele sredstava budžeta Općine. U tu svrhu izrađena je rodna analiza budžeta u dvije oblasti: (1) podsticaj ekonomskom razvoju (podsticaj za poljoprivredu kroz plasteničku proizvodnju i podsticaj Centra za razvoj biznisa) (2) sport. Na temelju provedene analize utvrđen je rodni debalans u području poticanja poljoprivrednog razvoja (izgradnje plastenika) između poljoprivrednika muškog i ženskog spola. Naime, od ukupnog broja korisnika ovog oblika poticaja (551), njih 79% bile su osobe muškog spola, a svega 21% osoba ženskog. Analiza implementacije principa rodno osjetljivog budžetiranja u području sporta ukazala je također na postojanje rodnog debalansa. Naime, u 2011. godini iz budžeta Općine izdvojeno je ukupno 164.800,00 KM za finansiranje rada 24 sportska udruženja (19 muških sportskih udruženja, 4 miješana sportska udruženja, te 1 žensko sportsko udruženje). Procentualno iskazano, od ukupno izdvojenih sredstava iz budžeta Općine, 81,8% je iskorišteno za finansiranje rada muških sportskih udruženja, 15,2% na mješovita sportska udruženja te samo 3% na ženska sportska udruženja.

⁹⁰ Pregled rashoda budžeta Općine po funkcionalnoj klasifikaciji za period 2008 - 2013. godina predstavljen je na osnovu podataka iz dostavljenih nacrtu budžeta Općine. Izvršenje budžeta ne sadrži pregled rashoda po funkcionalnoj strukturi.

2.9. Stanje okoliša

Treći dio socio-ekonomske analize, koja obuhvata sve važne aspekte života i razvoja lokalne zajednice, odnosi se na stanje okoliša. Zaštita okoliša smatra se ozbiljnim socijalnim i ekonomskim problemom kojem se mora pristupiti holistički u cilju očuvanja kvalitete života za sadašnje i buduće generacije. U tom kontekstu rješavanje problema u oblasti okoline zahtijeva sistematičan pristup i intenzivnu saradnju i razmjenu informacija interesnih grupa u lokalnoj zajednici uključujući institucije, organizacije, građane i medije. U svom dosadašnjem radu može se ocijeniti da je Općina Novi Grad do sada dala vrijedne doprinose održivom razvoju na brojnim područjima uključujući realizaciju projekata koji pridonose zaštiti određenih područja i/ili poboljšanju kvalitete življenja u svojim zajednicama te zalaganju i ukazavanju na potrebu provedbe aktivnosti i pokretanju konkretnih akcija.

Posebno treba istaći da je za općinu Novi Grad u Strategiji razvoja do 2015. godine već postavljen strateški cilj koji se odnosi na razvoj moderne infrastrukture u skladu sa principima održivog razvoja te da je u 2011. godini izvršen i proces revidiranja i ažuriranja mjera i projekata navedenog strateškog dokumenta, s obzirom na to da je preko 75% definiranih projekata predviđenih Strategijom realizirano. Pored toga, za općinu Novi Grad izrađen je i Lokalni akcijski program zaštite okoliša (LEAP) za period 2005 - 2015. godina u kojem su određeni prioriteti zaštite okoliša te odabrane najprikladnije aktivnosti za rješavanje prioritetnih problema u zajednici. I ovaj dokument je ažuriran u 2009. godini čime je utvrđena nova lista prioritetnih mjera i projekata za naredni period. Navedeni dokumenti su u izradi ove strategije poslužili kao temeljna osnova s obzirom na to da su ojačali sposobnost lokalne uprave i zajednice u cjelini za implemetaciju održivog razvoja uzimajući u obzir da se radi o malim izvornim nadležnostima Općine, skromnim javnim prihodima spram potreba i složenih socio-ekonomskih prilika koje su zastupljene u Općini Novi Grad.

U toku izrade ovog dijela Strategije istaknuto je da je jedan od većih općih problema vezanih za sagledavanje i rješavanje problema u oblasti okoliša vezan za institucionalni i regulatorni okvir koji ima izuzetno fragmentiranu i složenu institucionalnu strukturu (tri administrativna nivoa – Federacija, kantoni i općine). U kontekstu institucionalnog okvira ističe se nepostojanje snažne vertikalne i horizontalne koordinacije koja dovodi do toga da je upravljanje okolišem u značajnoj mjeri neefikasno i neekonomično, iako su nadležnosti i funkcije pojedinih institucija u FBiH, kao cjelini, adekvatno definirane. Međutim, glavni razlog postojanja praznina, preklapanja i dupliciranja nadležnosti i funkcija među ovim nivoima okolinske administracije leži u nepostojanju institucionaliziranih kanala vertikalne konsultacije i mehanizama koordinacije koji u konačnici utiču na stvaranje administrativnih i regulativnih barijera koje često postaju prepreke u realizaciji projekata.

U kontekstu zakonodavstva iz oblasti okoliša identificiran je nedostatak velikog broja akata. Ovdje treba istaći i nedostatak zakona o lokalnoj samoupravi Kantona Sarajevo kojim se utvrđuju nadležnosti jedinica lokalne samouprave u skladu sa federalnim Zakonom o principima lokalne samouprave. Prema trenutnom prijedlogu zakona o lokalnoj samoupravi Kantona Sarajevo u nadležnosti općina, po ovom zakonskom rješenju, predviđeni su izgradnja, upravljanje, finansiranje i unapređivanje lokalne/općinske infrastrukture, a iz nadležnosti lokalne samouprave izuzete su nadležnosti koje se odnose na komunalnu djelatnost koji imaju zajedničku nedjeljivu infrastrukturu (vodosnabdijevanje, kanalizacija, grijanje, distribucija gasa, javni saobraćaj, javna rasvjeta, groblja koja nisu lokalna). Pored

toga, u toku je usvajanje i zakona o održavanju čistoće i upravljaju komunalnim otpadom Kantona Sarajevo.

Osim što veliki broj akata još nije donesen, problem je također i u tome što postoji i neusklađenost između zakona koji su doneseni na različitim nivoima vlasti kao i neusklađenost sa standardima i propisima Evropske unije. Iako se u BiH primjenjuje princip da zakoni doneseni na nižim nivoima vlasti moraju biti u skladu sa zakonom donesenim na višem nivou, ipak je došlo do određenih različitosti u zakonima na kantonalnom nivou, jer su neki od njih doneseni prije nego što je Zakon o zaštiti okoliša FBiH stupio na snagu, što uzrokuje nastajanje određenih konflikata prilikom implementacije ovih zakona.

S ciljem da se informacije što jednostavnije prezentiraju i koriste u cjelokupnom procesu strateškog planiranja stanje okoliša bit će prezentirano uglavnom korištenjem indikatorskog pristupa. U tom kontekstu kvalitet situacione analize je u direktnoj vezi s kvalitetom dostupnih podataka i informacija. U tom kontekstu treba napomenuti da se s jedne strane u određenim područjima mjerenja sistematski provode te su podaci dostupni za duži vremenski period, dok s druge, dio potrebnih podataka vezanih za, u prvom redu sektorske analize, nije bio prepoznat kao bitan za problematiku zaštite okoliša te se ti podaci uopće nisu prikupljali i obrađivali. Glavni problemi u prikupljanju i vrednovanju podataka korištenih u ovom dijelu su nekonzistentnost u serijama podataka po različitim izvorima, izostanak sistematskih mjerenja i nepostojanje svih potrebnih podataka te su i indikatori odabrani na osnovu dostupnosti i njihove važnosti za ocjenu stanja u kojem se nalazi relevantno područje.

U nastavku ovog dijela Strategije bit će dat pregled glavnih elemenata okolinskog aspekta s ciljem sagledavanja situacije i uočavanja glavnih problema i izazova sa kojima se Općina suočava u aspektima kvaliteta i upravljanja zrakom, vodnim resursima, zemljištem, šumskim ekosistemima, otpadom, upravljanja prostorom i okolišom, te zaštitom prirodnog i kulturno-historijskog naslijeđa.

2.9.1. Stanje zraka

U skladu sa čl. 26. Zakona o zaštiti zraka (Službene novine FBiH br. 33/03 i 04/10) Federalno ministarstvo prostornog uređenja i okoliša objavljuje, u januaru svake godine, izvještaj o emisijama zagađujućih materija u zrak za prethodnu godinu za Federaciju BiH dok kantoni, u aprilu svake godine, objavljuju izvještaje o emisijama zagađujućih materija u zrak (uključujući emisije iz prirodnih izvora) za prethodnu godinu za teritorij svog kantona. U cilju sagledavanja stanja zraka na prostoru općine Novi Grad za potrebe izrade Strategije korišteni su indikatori koji su objavljeni u Registru emisija u zrak za područje Kantona Sarajevo za 2010. godinu (skraćena verzija)⁹¹ u kojem su dostupni podaci za bilanse emisija u zrak po vrstama izvora emisije, po sektorima i po općinama u Kantonu Sarajevo i Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu⁹² u kojem su dostupni podaci za prosječne mjerne vrijednosti pokazatelja kvaliteta zraka sa automatske stanice Otoka za 2012. godinu. Prema podacima iz Registra emisija u zrak za područje Kantona Sarajevo u Tabeli 45.

⁹¹ Vidjeti Registar emisija u zrak za područje Kantona Sarajevo za 2010. godinu (skraćena verzija), Centar za ekonomski, tehnološki i okolinski razvoj – CETEOR d.o.o. Sarajevo, oktobar 2011 – april 2012. godine, <http://mpz.ks.gov.ba/sites/mpz.ks.gov.ba/files/Skraceni%20REGISTAR%20KS.pdf> (pristupljeno 15. 10. 2013.)

⁹² Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. Godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, 2012. <http://80.65.164.218/izvjestaji/Izvjestaj%20o%20pracenju%20kvaliteta%20zraka%20na%20podrucju%20Kantona%20Sarajevo%20za%202012.god.pdf>

prezentirani su bilansi emisija u zrak po vrstama (linijski i površinski⁹³) izvora u općini Novi Grad.

Tabela 49. Bilansi emisija u zrak po vrstama izvora u općini Novi Grad (u tonama godišnje)

Vrsta emisija u zrak po vrstama izvora	SO ₂	NO _x	CO ₂	CO	NH ₃	N ₂ O	CH ₄	NM VOC	C ₆ H ₆	PM ₁₀
Emisija iz linijskih izvora	1,4	332	79.309	4.659	2,5	2,4	19	198	6,3	23
Emisija iz površinskih izvora	223	476	171.837 (258.167)	8.671	8,0	6,4	352	776	7,6	208

Izvor: Registar emisija u zrak za područje Kantona Sarajevo za 2010. godinu (skraćena verzija), Centar za ekonomski, tehnološki i okolinski razvoj – CETEOR d.o.o. Sarajevo, oktobar 2011 – april 2012.

Prema navedenim podacima iz Tabele 39, u općini Novi Grad su najznačajnije emisije iz površinskih izvora za sve polutante. Izuzetak su emisija benzena gdje je emisija iz linijskih i površinskih izvora približno jednakog omjera. Pored toga, bitno je istaći da iz linijskih izvora općina Novi Grad u odnosu na ostale općine u Kantonu Sarajevo bilježi najveće vrijednosti za sljedeće polutante kako slijedi⁹⁴:

- nitrooksid - koja iznosi 332 t, što je oko 23% od ukupne emisije linijskih izvora u Kantonu Sarajevo
- ugljendioksid - koja iznosi 79.309 t ili 22% od ukupne emisije linijskih izvora u Kantonu Sarajevo
- ugljenmonoksid - koja iznosi 4.659 t ili 28% od ukupne emisije ugljenmonoksida linijskih izvora u Kantonu Sarajevo.
- nitrosuboksid - koja iznosi 2,4 t, ili 22 % ukupne emisije nitrosuboksida linijskih izvora u Kantonu Sarajevo.
- metan - koja iznosi 19 t ili 23% ukupne emisije metana linijskih izvora u Kantonu Sarajevo.
- nemetanski ugljikovodik - koja iznosi 198 t ili 21% ukupne emisije nemetanskih ugljikovodika linijskih izvora u Kantonu Sarajevo.
- benzen - koja iznosi 6,3 t ili 20% ukupne emisije benzena linijskih izvora u Kantonu Sarajevo.

Dok emisija iz površinskih izvora u općini Novi Grad u odnosu na ostale općine u Kantonu Sarajevo ima najviše vrijednosti samo za nitrooksid, u općini Novi Grad iznosi 4.716 t, što je oko 21% od ukupne emisije nitrooksida površinskih izvora u Kantonu Sarajevo⁹⁵. U Tabeli 40 prikazani su i podaci za vrijednosti emisija u zrak iz stambenog, javnog sektora i industrije i iz saobraćaja u općini Novi Grad.

⁹³ Linijski izvori su motorna vozila na frekventnim saobraćajnicama. Površinski izvori emisije predstavljaju zbir malih izvora emisije (stacionarnih i mobilnih) na određenom području, a nisu uvršteni u tačkaste ili linijske izvore.

⁹⁴ Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, 2012.

<http://80.65.164.218/izvjestaji/Izvjestaj%20o%20pracenju%20kvaliteta%20zraka%20na%20podrucju%20Kantona%20Sarajevo%20za%202012.god..pdf>

⁹⁵ Ibid

Tabela 50. Bilansi emisija u zrak iz stambenog, javnog sektora i industrije i iz saobraćaja (u tonama godišnje)

Vrsta emisija u zrak po vrstama izvora	SO ₂	NO _x	CO ₂	CO	NH ₃	N ₂ O	CH ₄	NM VOC	C ₆ H ₆	PM10
Emisija iz stambenog sektora	221	67	47.681 (127.575)	4.225	5,3	3,9	329	571	0	186
Emisija iz javnog sektora i industrije	5,5	163	94.498 (100.934)	177	0,2	0,1	5,01	54	0	138
Emisija iz saobraćaja	2,7	650	152.995	8.933	5,1	4,9	39	399	14	46

Izvor: Registar emisija u zrak za područje Kantona Sarajevo za 2010. godinu (skraćena verzija), Centar za ekonomski, tehnološki i okolinski razvoj – CETEOR d.o.o. Sarajevo, oktobar 2011 – april 2012.

Prema podacima navedenim u Tabeli 40, može se zaključiti da najveći doprinos ukupnim emisijama imaju saobraćajni i stambeni sektor, dok je doprinos javnog sektora i industrije nešto izraženiji kod emisije čvrstih čestica do 10 µm i emisije ugljendioksida, s obzirom na to da industrijski objekti rade sa sniženim kapacitetom, te je rezultat tog stanja i smanjenje emisija u zrak.

Pored prethodno navedenih podataka za bilanse emisija u zrak po vrstama izvora emisije i po sektorima za sagledavanje stanja zraka u općini Novi Grad, u Tabeli 41 su navedeni i podaci iz Izvještaja o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu u kojem su dostupni podaci za prosječne mjerne vrijednosti pokazatelja kvaliteta zraka (azotni oksidi (NO, NO₂, NO_x), sumpordioksid (SO₂), lebdeće čestice prečnika ispod 10 µm (PM10), BTX (benzen, toluen, etil benzen, ksilen) i karbomonoksid (CO), mjereni na automatskoj stanice Otoka za 2012. godinu.

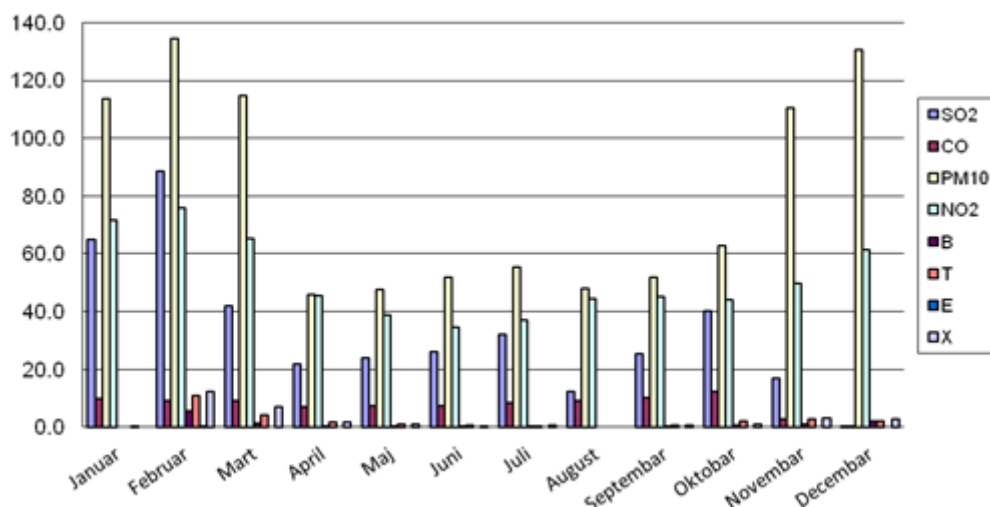
Tabela 51. Prosječne mjerene vrijednosti pokazatelja kvalitete zraka sa automatske stanice Otoka za 2012.

2012. godina	SO ₂	CO	PM10	NO	NO ₂	NO _x	B	T	E	X
Januar	65,0	10,0	113,6	83,9	71,7	172,6	*	*	*	*
Februar	88,5	9,2	134,6	61,9	75,9	147,3	5,4	10,7	0,2	12,1
Mart	42,1	9,0	114,7	53,9	65,2	127,5	1,4	4,2	0,0	7,1
April	21,9	7,0	45,7	39,3	45,4	91,0	0,3	1,5	0,0	1,8
Maj	23,9	7,2	47,5	30,3	38,6	73,4	0,4	0,9	0,0	1,0
Juni	25,9	7,4	51,7	21,3	34,7	58,1	0,4	0,5	0,0	0,3
Juli	32,0	8,2	55,3	21,5	37,0	60,3	0,3	0,3	0,0	0,5
August	12,4	9,0	48,0	21,6	44,4	66,8	*	*	*	*
Septembar	25,3	10,0	51,8	39,8	45,3	91,6	0,3	0,6	0,0	0,6
Oktobar	40,3	12,2	62,9	57,6	44,2	114,2	0,5	1,9	0,0	1,1
Novembar	16,8	2,8	110,4	89,0	49,7	150,5	0,9	2,8	0,0	3,0
Decembar	*	*	130,6	76,6	61,2	154,0	1,9	2,1	0,0	2,7
PROSJEK	32,8	7,7	80,6	49,7	51,1	109,8	1,2	2,6	0,0	3,0

Izvor: Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

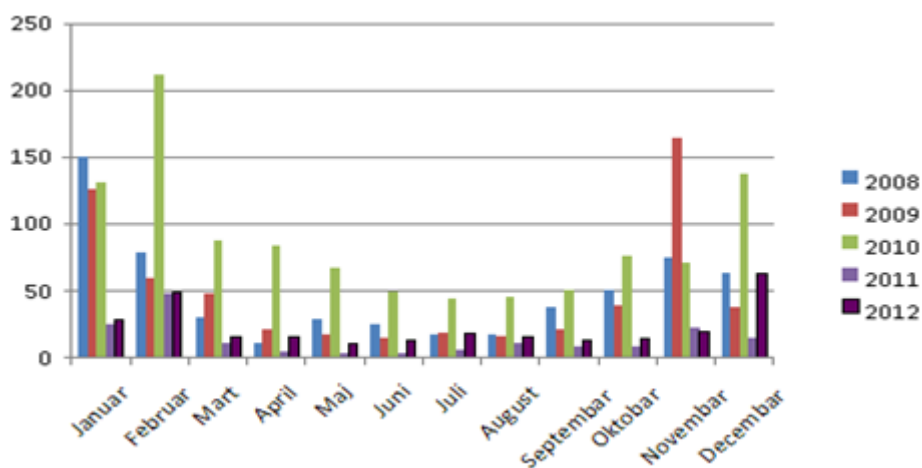
Grafički prikaz prosječne mjerene vrijednosti pokazatelja kvalitete zraka sa automatske stanice Otoka za 2012. godinu predstavljen je na narednoj slici.

Slika 44. Prosječne mjerene vrijednosti pokazatelja kvalitete zraka sa automatske stanice Otoka za 2012.

Izvor: Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

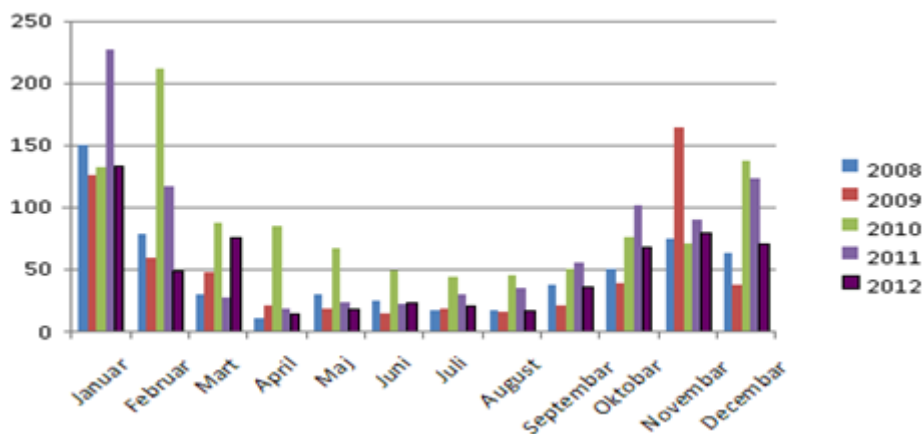
Od polovine 2008. godine Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo određuje koncentracije sumpornog dioksida na tri mjerna mjesta u Kantonu Sarajevo u toku 24 h za svih 365 dana. Prema rezultatima mjerenja kvalitete zraka za navedene polutante sa stanice Otoka za period 2008 - 2012. godina, mjerene vrijednosti su kako slijedi:

Slika 44. Koncentracija sumpornog dioksida - Otoka (mobilna stanica)

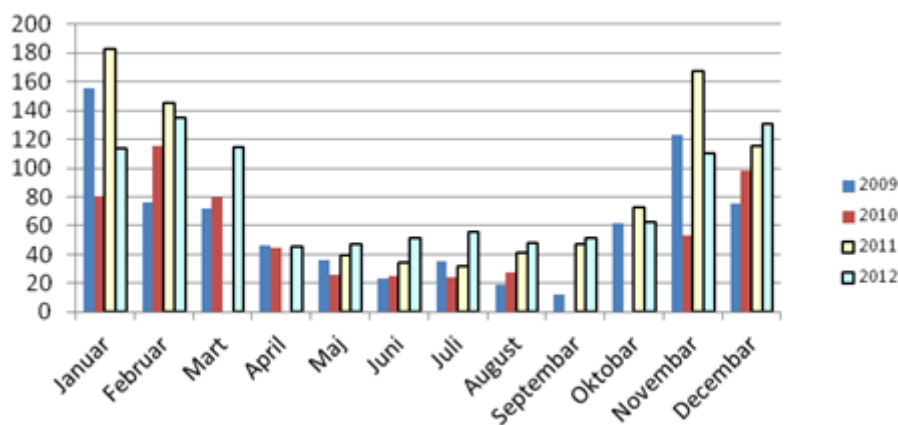
Izvor: Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

Također, od polovine 2008. godine Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo određuje koncentracije čađi na tri mjerna mjesta u Kantonu Sarajevo u toku 24 h za svih 365 dana.

Slika 45. Koncentracija čađi – Otoka (mobilna stanica)

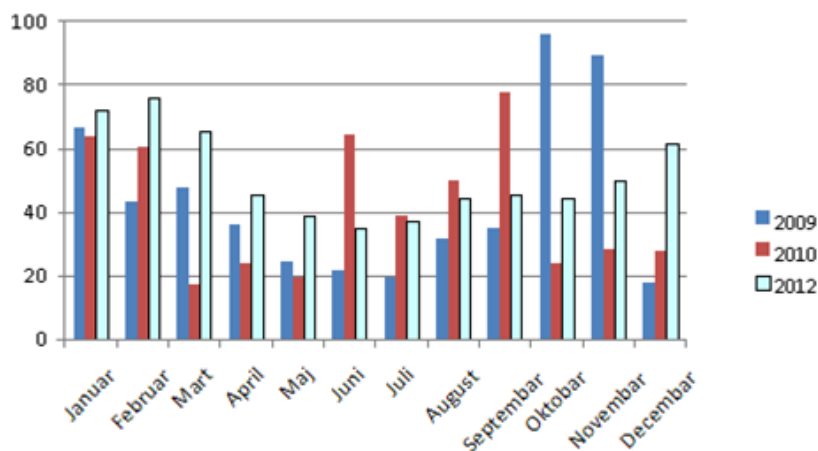
Koncentracija PM10 je prikazana na narednoj slici.

Slika 46. Koncentracija PM10 - Otoka (automatska stanica)

Izvor: Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

Koncentracija azotdioksida je prikazana na narednoj slici.

Slika 45. Koncentracija azotdioksida - Otoka (automatska stanica)

Izvor: Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu, Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo

Posmatrajući predstavljene vrijednosti koncentracije pojedinih polutanata, možemo zaključiti da u toku grijne sezone dolazi do značajnog povećanja njihove koncentracije. Evidentno je da je stanje zraka na području općine Novi Grad alarmantno tokom zime, što je posljedica specifičnih meteoroloških prilika, odnosno, temperaturnih inverzija koje ograničavaju kretanje zračnih masa. U tom kontekstu bitno je istaći da prosječna godišnja koncentracija sumpordioksida izmjerena na stanici Otoka, prema Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012. godinu, iznosi 38 mikrograma/m³ i da analiza gornje i donje granice ocjenjivanja u cilju zaštite zdravlja ljudi ukazuje da je prekoračeni broj dnevnih prosjeka 31 za gornju granicu, odnosno 64 za donju granicu ocjenjivanja što predstavlja prekoračenje dozvoljenog od tri puta tokom kalendarske godine. Najveća emisija SO₂ potiče od sagorijevanja fosilnih goriva koja imaju visoku koncentraciju sumpora. Zbog položaja grada u dolini, smog i zagađenost zraka su postali uobičajen problem za okoliš u zimskom periodu kada emisije iz kotlovnica, saobraćaja i industrije bivaju „zarobljene“ u dolinama. Pored toga, u općini Novi Grad koncentrirani su i svi veći cestovni ulazi u grad koji su neprilagođeni broju vozila, usljed čega se stvaraju redovita zagušenja saobraćaja.

Drugi dio problema, vezano za zagađenje zraka uslovljeno saobraćajem, predstavlja upotreba tehnički neispravnih vozila koja su odgovorna za većinu emitovanih ugljikovodonika. Saobraćaj je naročito značajan izvor zagađenja zraka, naročito u užoj gradskoj jezgri, gdje njegovo odvijanje (nedovoljno regulirano, male brzine, česta zaustavljanja) predstavlja opasnost po zdravlje ljudi zbog visoke emisije produkata nepotpunog sagorijevanja.

S druge strane, naseljenost stanovništva u Sarajevu je najveća na prostorima upravo ove općine što je u direktnoj vezi sa većom potrošnjom energije i emisijom ostataka energenata. Osim toga, udio individualne gradnje u ukupnom broju domaćinstava, s obzirom na nepostojeću infrastrukturu, nesrazmjerno je visok. Domaćinstva individualnog stanovanja svoj problem zagrijavanja uglavnom rješavaju korištenjem drvnog ogrjeva i uglja, u neprimjereno izvedenim ložištima te se time ozbiljno ugrožava kvalitet traka u zimskim mjesecima, kada su meteorološke prilike, sa aspekta kretanja zračnih masa, najnepovoljnije.

2.9.2. Stanje u pogledu vodnih resursa

Korištenje voda, zaštita voda, uređenje vodotoka i drugih voda i zaštita od štetnog djelovanja voda, kao tradicionalni segmenti aktivnosti upravljanja vodama, uređeni su detaljno u posebnim poglavljima Zakona o vodama Federacije BiH, uz nastojanje da se postojeći resursi očuvaju. Kad je riječ o kantonalnom pravu koji se odnosi na vode, neophodno je istaći strateški značaj opredjeljenja da su nadležnosti u pogledu osiguranja vode za stanovništvo podijeljene između Federacije BiH i kantona na takav način da Federacija BiH donosi propise o kvalitetu vode za ljudsku upotrebu i propise u vezi sa efluentima, dok su razvoj i pravno uređivanje pitanja u vezi sa korištenjem i održavanjem infrastrukture za snabdijevanje stanovništva vodom za piće i za eliminaciju otpadnih voda u isključivoj nadležnosti kantona.⁹⁶

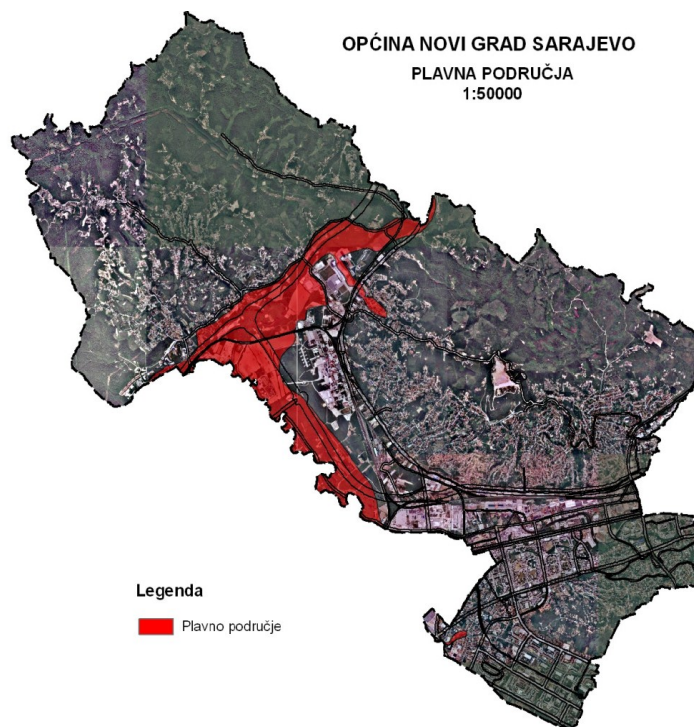
Hidrološka mreža općine Novi Grad obuhvata dvije glavne rijeke Bosnu (u dužini od 4 km) i Miljacku (u dužini od 8 km), a od veće važnosti su i vodotoci Dobrinja i Rječica, te potoci

⁹⁶ Zakon o vodama Federacije BiH (član 21.) navodi da je upravljanje vodama u nadležnosti Bosne i Hercegovine, Federacije, kantona, grada i općine. Detaljnije vidjeti u STRATEGIJA UPRAVLJANJA VODAMA FEDERACIJE BOSNE I HERCEGOVINE 2010 – 2022.

koji se spuštaju prema jugu i zapadu eksponiranim padinama, kao što su Buča potok i Lepenica.

Najvećim dijelom općine protiče rijeka Miljacka, koja se na području Butila ulijeva u rijeku Bosnu. Rijeka Bosna protiče kroz općinu Novi Grad na potezu Butila - Reljevo Dvor. Nizvodno od svojih vrela pokazuje odstupanje u režimu vodostaja i proticaja, što se pripisuje dejstvu njenih pritoka (Željeznica, Zujevina i Miljacka, te mnoštvo manjih i većih potoka koji u vrijeme obilnih padavina poprimaju karakter bujičnih potoka). Za općinu je važan i vodotok rijeke Dobrinjke koja najvećim dijelom svog toka protiče kroz općinu Novi Grad Sarajevo od entitetske granice do Stupskog Brda, gdje prelazi na teritorij susjedne općine Ilidža.

U kontekstu uređenja vodotoka i zaštite od štetnog djelovanja voda najveću prijetnju u općini Novi Grad sa stanovišta potencijalne ugroženosti lokacija prirodnim nepogodama predstavljaju poplave. Kada su u pitanju plavna područja, kompletno ravničarsko područje u dolinama rijeka Miljacke i Bosne se može okarakterizirati kao takvo (slika 48). Korita ovih rijeka, a naročito Miljacke u području Telalovog polja, nisu uređena, tako da su u periodu povišenog vodostaja poplave čest uzrok pojave materijalne štete, kako na usjevima, tako i na stambenim i drugim objektima. Plavna područja se još nalaze na području Zabrdā i Dvorskog Polja dolinom rijeke Lepenice, te u blizini Nedžarića u dolini rijeke Dobrinje. Korita svih navedenih vodotoka su djelimično riješena uključujući dio korita Miljacke, Dobrinje, Buča potoka i Lepenice, dok veći dio korita rijeke Bosne i Miljacke nisu u potpunosti regulirana i predstavljaju opasnost od poplava iako na ovim koritima postoje zemljani nasipi od tri do pet metara visine.

Slika 48. Plavna područja

Izvor: Studija planiranja i održivog upravljanja zemljišnim resursima, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo, maj 2010.

Rijeka Bosna na cijelom području toka kroz općinu Novi Grad u periodu većih padavina ima maksimalni protok vode od 525 m³/s. U slučajevima izlivanja vode iz korita rijeke Bosna plave se znatne površine obradivog zemljišta (50 do 88 hektara) te individualni

stambeni i pomoćni objekti (oko 40 objekata), zgrade preduzeća, mostovi i saobraćajnice Reljevo - Rajlovac, Dobroševići - Bojnik i Bojnik - Stup⁹⁷.

Rijeka Miljacka na nereguliranom dijelu svog toka, nizvodno od RTV doma na lijevoj i desnoj obali usljed povećanog vodostaja obrušava obalne nasipe. Pored toga, zbog maksimalnog protoka vode od 262 m³/s u naselju Briješće voda, rijeka Miljacka se izliva iz korita i plavi poljoprivredno zemljište te 20 do 30 stambenih objekata što predstavlja ozbiljan problem u zaštiti od plavljenja na tom lokalitetu⁹⁸.

U svrhu sprečavanja plavljenja područja, te stvaranja preduslova za korištenje dodatnih značajnih površina u urbanom području koje su sada izložene plavljenju, neophodno je izvoditi regulacije i uređenje vodotoka. Pored toga, u cilju smanjenja opasnosti od popalava preporuka je čišćenje navedenih vodotoka na udarnim plavnim dijelovima čime bi se povećala vodopropusna moć, smanjila mogućnost plavljenja, prema procjenama, na 30%.

Prema podacima Javnog komunalnog preduzeća Vodovod i kanalizacija, općina Novi Grad se snabdijeva vodom sa glavnog izvorišta Sarajevsko polje, koje se odlikuje visoko kvalitetnom vodom u pogledu njenih fizičkih, fizičko-hemijskih, hemijskih i bakterioloških karakteristika. Općina Novi Grad snabdijeva se vodom uglavnom iz centralnog vodovodnog sistema u Sarajevu koji je, prema Zakonu o vodama Kantona Sarajevo (Službene novine Kantona Sarajevo br. 16/00), u nadležnosti Kantona. Transportni sistem je najvećim dijelom pumpni zbog neujednačene topografije i velike razlike u visinskim kotama. U općini je smješten jedan broj transportnih cjevovoda velikog profila i 4 rezervoara pojedinačne zapremine veće od 5.000 m³. Pored snabdijevanja iz centralnog vodovodnog sistema, jedan manji broj naselja i privrednih subjekata se snabdijeva vodom iz lokalnih vrela. U okviru centralnog vodovodnog sistema na području općine Novi Grad postoji šest rezervoara, od kojih je najveći Mojnilo. Veliki problem u vodovodnom sistemu, prema podacima KJKP ViK, predstavljaju gubici vode koji iznose čak 63,5%. Uzroci gubitaka vode se javljaju po osnovu dotrajale mreže te zbog velike količine neregistrirane vode koja se troši putem bespravnih cjevovoda i priključaka.

U kontekstu problematike vodovodnog sistema u općini Novi Grad treba posebno izdvojiti područje MZ Dobroševići u kojoj se u funkciji nalaze tri lokalna vodovoda (Djevojačka voda, Igrište i Rječica). Problematika vodosnabdijevanja za područje MZ Dobroševići naročito je izražena u postratnom periodu zbog intenzivne izgradnje novih individualnih stambenih objekata na tom području.

U okviru svoje osnovne funkcije proizvodnje i distribucije vode za piće, KJKP ViK preko Službe za sanitarni nadzor i kontrolu vode vrši svakodnevni sanitarno-higijenski i sanitarno-tehnički nadzor svih vodnih objekata, kućnih priključaka, radova koji se izvode na distributivnom sistemu, mjerenje koncentracije rezidualnog hlora i uzorkovanje vode za laboratorijsku provjeru. Bakteriološke analize se rade redovno, primjenom standardnih metoda.

Na područjima koja su pokrivena primarnom mrežom vodovoda izgrađen je veliki broj bespravnih objekata koji su priključeni na vodovodnu mrežu. Reguliranje njihovog statusa vezano za bespravne priključke zakonski nije moguće tretirati odvojeno od statusa samih objekata, što dodatno usložnjava situaciju, a posebno što nemaju legalno riješen ni tretman otpadnih voda koje zagađuju kompletna naselja pa i postojeći vodovodni sistem. Evidentno je da se radi o kompleksnim problemima koje u gradu Sarajevu ni do danas nisu sistemski riješeni te se pitanju dugoročne strategije rješavanja u oblasti vodosnabdijevanja i odvodnje

⁹⁷ Općinska služba civilne zaštite Općine Novi Grad

⁹⁸ Općinska služba civilne zaštite Općine Novi Grad

otpadnih voda sa aspekta sanacije bespravne individualne stambene u narednom periodu treba posvetiti dodatna pažnja.

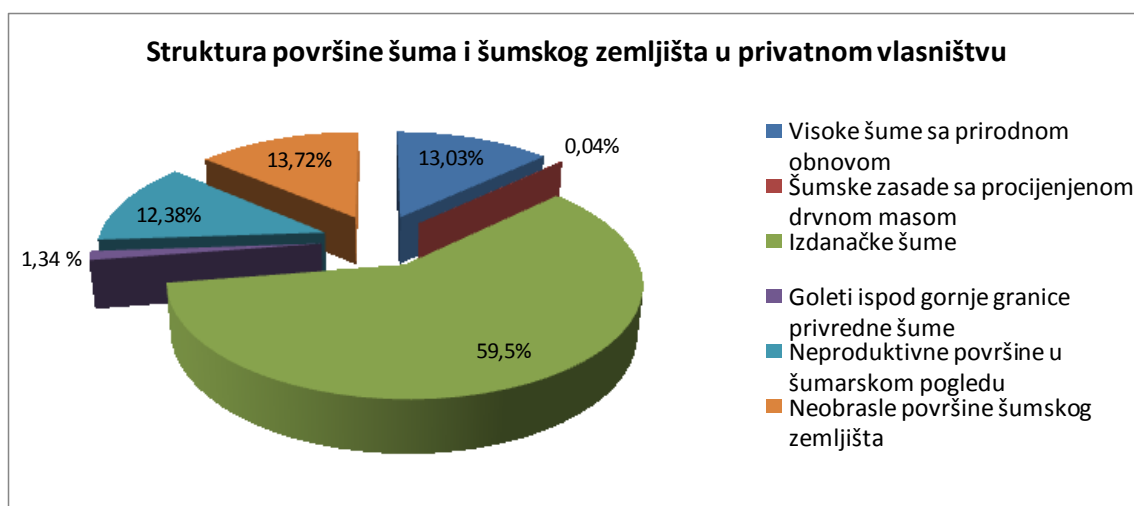
Osnovni uzrok nestabilnosti vodnog ekosistema u općini Novi Grad predstavlja upuštanje otpadnih voda bez ikakvog prečišćavanja, koje uzrokuje pojačanu eutrofikaciju. U tom kontekstu jedan od najvećih problema sa kojima općina suočava je problem nedostaka kanalizacione mreže u padinskim mjesnim zajednicama i procjenjuje se da 30 - 35% padinskih naselja nije pokriveno kanalizacionom mrežom, dok je nepokrivenost kanalizacionom mrežom naselja ruralnog karaktera koja se nalaze na lijevoj obali rijeke Bosne znatno veća.

Od mjesnih zajednica koje nisu pokriveno kanalizacionom mrežom mogu se posebno izdvojiti mjesne zajednice Reljevo i Dobroševići u kojima nije izgrađena javna kanalizaciona mreža, s obzirom na to da su u proteklom periodu aktivnosti bile usmjerene na izgradnji i proširivanju vodovodne mreže u saradnji sa Kantonalnim ministarstvom prostornog uređenja i okoliša. Pored toga, problem kanalizacione mreže je naročito izražen i u mjesnim zajednicama Sokolje, Briješće, Ali-pašin Most 1 i 2, Dolac, Buča Potok, Švrakino i Saraj-Polje. U kontekstu sagledavanja problema nastanka otpadnih voda iz domaćinstava i zagađenje vodotoka na području općine potrebno je istaći da je ovaj problem povezan sa problemom upravljanja prostorom i donošenjem regulacionih planova što stvara velike probleme u rješavanju svih postupaka legalizacije objekata. Za rješavanje ovog dugogodišnjeg problema neophodna je potpuna izgradnja kanalizacione mreže koja bi obuhvatila sva domaćinstva u općini Novi Grad i odvođenje otpadne vode u uređaj ili uređaje za njihovo adekvatno i potpuno prečišćavanje.

2.9.3. Stanje šumskih ekosistema

Prema podacima iz Studije planiranja i održivog upravljanja zemljišnim resursima, gotovo četvrtina teritorija općine Novi Grad Sarajevo (1.247,06 ha) nalazi se pod šumama, koje su po vegetacijskim karakteristikama raznolike. Vlasnička struktura šuma na području općine Novi Grad Sarajevo je mješovita, privatne šume učestvuju sa oko 90% površine, a državne sa oko 10%. Usporedbi radi, 82% šumskog fonda FBiH je u državnom vlasništvu, a 18% u privatnom vlasništvu. Veliki udio privatnih usitnjenih šumskih parcela u ukupnim šumama općine Novi Grad Sarajev otežava implementaciju uzgojno-šumskih radova te posljedično ugrožava ekološke i društvene funkcije ovog prirodnog resursa. Dodatni problem predstavlja svjesno ili nesvjesno nanošenje štete šumskim ekosistemima nezakonitim sječama te ubrzanim procesom urbanizacije.

Struktura površina privatnih šuma i šumskih zemljišta je relativno nepovoljna. Visoke šume sa prirodnom obnovom čine 13% privatnog šumskog fonda, što je u odnosu na značaj ovih šuma nizak udio. S druge strane, visoko učešće izdanačkih šuma (59,5%) nameće obavezu provođenja uzgojno-šumskih mjera u cilju prevođenja ovih šuma u visoke šume. Goleti ispod gornje granice privredne šume (goleti pogodne za pošumljavanje odgovarajućim vrstama drveća) čine oko 1% šumskog fonda te ukazuju na ograničenu mogućnost povećanja proizvodnje drveta na području općine Novi Grad Sarajevo (Slika 45).

Slika 45. Struktura površine šuma i šumskog zemljišta u privatnom vlasništvu

Izvor: Studija planiranja i održivog upravljanja zemljišnim resursima, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo, Sarajevo, maj 2010.

Pored veličine (površine) šuma i šumskog zemljišta, bitan element u prikazu stanja šumskih ekosistema predstavlja podatak o drvnim zaliham. Ukupna drvena zaliha svih privatnih šuma iznosi 99.840 m³, od čega na četinare otpada 1.362 m³, odnosno 1,4%, a na lišćare 98.478 m³ tj. 98,6%. Prosječna drvena zaliha visokih šuma iznosi 1,46 m³/ha, a izdanačkih 105,45 m³/ha. Prosječna drvena zaliha za sve privatne šume iznosi 106,91 m³/ha⁹⁹.

Prema zastupljenosti kategorija šuma, tri četvrtine šumskog fonda čine visoke i izdanačke šume bukve (46,3%) te visoke i izdanačke šume hrastova - kitnjak, lužnjak, sladun i cer (29,5%). Jednu četvrtinu šumskog fonda čine ostale visoke i izdanačke šume te zasladi bijelog i crnog bora.

Ukupni godišnji sječivi etat za privatne šume iznosi 27.510 m³, od čega na lišćare otpada 98% ukupnog godišnjeg etata (26.940 m³), a na četinare 2% (570m³). Ukupni sječivi etat je znatno veći kod lišćara nego kod četinara prvenstveno iz razloga što su ukupne zalihe i prirasti veći kod lišćara nego kod četinara. Šume u državnom vlasništvu obuhvataju mali dio površine općine Novi Grad Sarajevo i uključuju isključivo šumske zasade - kulture i izdanačke šume. Šumske kulture pokrivaju 41,3 ha površine općine, a njihova ukupna zaliha iznosi 501,4 m³, (14,79 m³/ha). U zasadima dominira bijeli bor (43,57%), potom bukva (20,68%), crni bor (12,23%), te ostale vrste sa manje značajnim učešćem. Izdanačke šume zauzimaju površinu od 95,4 ha, sa ukupnom drvnom zalihom od 7.689,5 m³ (80,60 m³/ha). U izdanačkim šumama dominira bukva sa 50,70% u prosječnom omjeru smjese, zatim slijedi kitnjak 26,10%, plemeniti lišćari 6,93%, te ostale vrste. Od ostalih kategorija zastupljene su goleti ispod gornje granice privredne šume (površina 8,4 ha) i neproductivne površine u šumarskom pogledu (površina 7,1ha).¹⁰⁰

2.9.4. Upravljanje prostorom

Prostor Kantona Sarajevo je brdsko-planinskog karaktera, što stvara prirodne uslove za pojave i razvoj savremenih egzogenih pojava kao što su nestabilnost terena i pojava klizišta.

⁹⁹ Studija planiranja i održivog upravljanja zemljišnim resursima, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo, Sarajevo, maj 2010., str. 72.

¹⁰⁰ Ibid, str. 77

Formiranje klizišta i nestabilnih terena uzrokuje, pored konfiguracije terena, najvećim dijelom neplanska gradnja objekata na uslovno stabilnom i nestabilnom terenu i podzemne vode. Proces bespravne gradnje na području općine Novi Grad Sarajevo ostavio je značajan trag na stanje šumskih ekosistema i zelenih površina. Jedna od posljedica bespravne gradnje i degradacije šumskih sistema jeste i pojava brojnih klizišta, koja sa sobom ne nose samo rizik nastanka materijalnih šteta već i predstavljaju opasnost za zdravlje i život stanovništva naseljenih na ovim područjima. Osim bespravne gradnje, nastanak klizišta uzrokovan je i nekontroliranim izlivanjem površinskih i podzemnih voda, neadekvatnim zasijecanjem padina prilikom formiranja građevinskih površina, oštećenom i dotrajalom kanalizacionom mrežom te nedovoljno stručnom izgradnjom propusnih septičkih jama.

Općina Novi Grad opterećena je većim brojem klizišta koja se nalaze uglavnom u padinskim dijelovima. Prema procjeni Općinske službe civilne zaštite na teritoriji općine se nalazi oko 176 klizišta. Prema podacima Općinske službe civilne zaštite Općine Novi Grad, najaktuelnija aktivna klizišta u općini Novi Grad se nalaze na sljedećim lokalitetima:

- Ulica Izeta Karšića-čikma do broja 16, naselje Briješće. Dimenzija klizišta je 60 x 60 metara sa tendencijom daljeg širenja. Pojavom ovog klizišta ugrožena je putna komunikacija i niz individualnih stambenih objekata u ulicama Safeta Ahmetspahića br. 46-52 i Izeta Karšića-čikma na brojevima 1, 18 i 20. Na ovom klizištu je usljed nekvalitetnog zasijecanja padine i veoma loše izvedbe potpornog zida došlo do povlačenja potpornog zida i pucanja kolovozne konstrukcije. Treba napomenuti i da u samo klizište direktno ulazi dotok površinskih voda sa putne komunikacije što dodatno pogoršava stanje na ovom klizištu.
- Ulica Senada Čolića do broja 22. Dimenzija ovog klizišta je 80 x 80 metara. Na ovom klizištu je usljed devastacije šumskog fonda došlo i do erozije tla koja u trupu klizišta zatvara rigol putne komunikacije kroz naselje Lemezi u mjesnoj zajednici Naselje heroja Sokolje. Zbog postojanja ovog klizišta, osim ugroženosti dva individualna objekta na brojevima 20 i 22, dodatno je ugrožen i betonski stub niskonaponske elektromreže.
- Ulica Enesa Bičića i Avde Palića do broja 164. Dimenzija klizišta iznosi 10 x 8 metara. Na ovom klizištu došlo je do odrona potkopane zemlje koja u kišnim periodima stvara dodatnu opterećenost i prouzrokuje daljnje proklizavanje.
- Iznad Ulice gradačačka. Ovo klizište predstavlja višegodišnji problem zbog kojeg je ugroženo više individualnih stambenih objekata u Ulici Safeta Hadžića te garaže koje se nalaze ispod klizišta.

Pored navedenih aktivnih klizišta koja predstavljaju prioritet za sanaciju na području općine Novi Grad se nalaze i druga umirena klizišta u naseljima Briješće (mjesna zajednica Briješće), Zabrđe (mjesna zajednica Naselje heroja Sokolje), Rječica (mjesna zajednica Reljevo), Ahatovići (mjesna zajednica Dobroševići) te u mjesnim zajednicama Ali-pašin Most I, Adem Buć, Dolac i Aneks.

U cilju stabilizacije registriranih klizišta na području općine Novi Grad Sarajevo primijenjene su različite metode njihove sanacije uključujući izgradnju potpornih zidova te provođenje drenažnih mjera radi smanjenja i kontroliranja kretanja vode po površini kosina. U posljednjem desetljeću, intenzivan proces izgradnje stambenih, trgovačkih i poslovnih građevina rezultirao je izgradnjom novih stambenih objekata sa minimalno dimenzioniranim parkovnim površinama, prenamjenu zelenih površina u građevinsko zemljište, gradnju novih ulica bez drvoreda i sl. Ovakav trend ubrzane urbanizacije nepovoljno je uticao na stanje parkovnih, pejzažnih i ostalih zelenih površina na području općine Novi Grad Sarajevo.

2.9.5. Zelene površine

Zelene površine općine Novi Grad Sarajevo čine sistem gradskog i vangradskog zelenila te predstavljaju dobro od općeg interesa. Osnovne zelene površine čine ulično zelenilo, blokovsko zelenilo (zelene površine uz stambene objekte), parkovi i skverovi, zelene površine specijalne namjene (škole, dječiji vrtići, industrijska preduzeća, groblja i sl.), park-šume te zaštitno zelenilo, a što je definirano i Zakonom o prostornom uređenju Kantona Sarajevo iz 2005. godine.

Ukupna zastupljenost gradskih zelenih površina na području općine Novi Grad Sarajevo iznosi 9,88m² po glavi stanovnika, što je iznad preporuke Svjetske zdravstvene organizacije od minimalno 9m² po glavi stanovnika. U poređenju sa ostalim općinama KS, općina Novi Grad Sarajevo ima najbolji odnos ukupnih zelenih površina i ukupnog broja stanovnika.

Prema podacima KJKP Park, na teritoriji općine Novi Grad Sarajevo ukupno je 1.111.957 m² javnih zelenih površina koje redovno održava komunalno preduzeće. Na teritoriji općine nalazi se 45 zelenih površina koje se odnose na zelene površine oko spomenobilježja i 55 dječijih i sportskih igrališta koja se redovno održavaju. Također, svih 14 osnovnih škola na teritoriji općine ima uređeno školsko dvorište, kao i većina vrtića. Zelene površine u padinskom dijelu općine uglavnom se nalaze u privatnom vlasništvu, a održavaju se po potrebi.

Općina svake godine izdvaja sredstva za saradnju sa KJKP Park na programu održavanja i podizanja zelenih površina i izgradnji i održavanju sportskih i dječijih igrališta. Program se definira po prioritetima i u saradnji sa mjesnim zajednicama.

Na području općine Novi Grad Sarajevo, najveća zelena površina je Park-šuma Mojnilo, površine oko 40 ha. Park-šuma Mojnilo smještena je na brdovitom terenu, na nadmorskoj visine cca 600 m, i dobro je povezana cestovnim putevima i stazama sa gradskim dijelom općine. Kapitalni projekat Revitalizacija Park-šume Mojnilo uključen je kao prioritetni projekat u Strategiju razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, a sa ciljem uspostavljanja sadržaja za odmor, sport i rekreaciju na ovom lokalitetu te oblikovanjem prostora sadnim materijalom.

Sredinom 2006. godine Općina Novi Grad Sarajevo počela je sa pripremnim radovima na realizaciji Projekta Revitalizacija Park-šume Mojnilo. Bitno je napomenuti da je to za Općinu kapitalni projekat na implementaciji Lokalnog akcionog plana za zaštitu okoliša općine Novi Grad Sarajevo, te je isti, kao prioritetni, uvršten i u Strategiju razvoja općine do 2015. godine. Namjera je Općine da u navedenom projektu realizira niz manjih projekata u saradnji sa vladinim i nevladinim sektorom, lokalnim stanovništvom, školskim i predškolskim institucijama i sl., kako bi zaokružila zeleni pojas Park-šume Mojnilo (cca 40 ha) sa pratećim sadržajima (Arboretum, Eko-kuća, botanička bašta, sportski tereni, trim i pješačke staze, te ostali prateći mobilijar sa neophodnim servisima za kvalitetno upravljanje prostorom) koji će biti lako dostupni građanima općine, grada i Kantona Sarajevo. U okviru naprijed navedenog projekta do sada je realizirano sljedeće: otkup zemljišta, projektiranje i izgradnja Arboretuma, projektiranje i izgradnja objekta Eko-kuće, projektiranje i izgradnja minibuske okretnice u naselju Turkušići, ambijentalno uređenje Park-šume Mojnilo u okviru kojeg je zasađeno cca 1.400 stabala i izgrađena pješačka staza prema Dobrinji u ambijentalnom stilu, realizacija Projekta Vegetacijsko uređenje Park-šume Mojnilo i izgradnja trim-staze. Većina naprijed navedenog je realizirana uglavnom iz budžetskih sredstava Općine i dijelom donatorskih

sredstava (Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okoliša KS, Federalno ministarstvo okoliša i turizma, Grad Sarajevo, NVO UCODEP, SERDA, SIDA, REC BiH).

Prostornim planom KS za period od 2003. do 2023. godine planirana je izgradnja park-šume Žuč, površine 1.039 ha te historijsko-memorijalnog kompleksa Žuč na površini od 254 ha. Projekat pod nazivom Historijski –memorijalni kompleks Žuč - memorijalni park Žuč uključen je u okviru revidiranih i ažuriranih prioriteta Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine. S obzirom na to da je područje brda Žuč locirano izvan javne gradske saobraćajne mreže, neophodno je osigurati kvalitetnu saobraćajnu povezanost ovog lokaliteta sa gradskim dijelom općine. Nadalje, potrebno je osigurati dovoljan broj parkirnih mjesta, te izvesti radove na izgradnji i uređenju pješačkih i biciklističkih staza. U okviru realizacije projekta izgradnje i uređenja park-šume Žuč neophodno je planski postaviti smeđu (turističku) signalizaciju.

Ostale zelene površine općine Novi Grad Sarajevo (većinom blokovsko zelenilo) koje se nalaze duž glavnih saobraćajnica se redovno održavaju. Zelene površine uz višespratne zgrade nalaze se u naseljima Ali-pašino Polje, Nedžarići, Otoka, Saraj-Polje i Dobrinja. Pravilnim uređenjem i održavanjem navedenih zelenih površina moguće je poboljšati pozitivne efekte koje drveće stvara u urbanim sredinama kao što je, primjerice, filtracija zraka, smanjenje buke, regulacija mikroklimе i dr.

2.9.6. Miniranost terena

Postojanje minama ugroženih područja predstavlja opasnost po život i zdravlje domaćeg stanovništva i turista te otežava povratak stanovništva u domove koji se nalaze na ovim područjima. Prema podacima BiH MAC-a od ukupne površine općine Novi Grad (47,2 km²), pod rizičnom površinom kontaminiranom minsko-eksplozivnim i neeksplozivnim ubojnim sredstvima ostalo je ukupno 1,25 m² površine sa srednjim nivoom ugroženosti od 745.815,90 m² u koju su uračunati i prostori bivših kasarni Rajlovac i Butila površine 423.760,67 m². Prema listi pripremljenih projekata deminiranja na području općine Novi Grad, prioriteta u deminiranju su sljedeće lokacije:

Tabela 52. Prioritetna područja za deminiranje na području općine

R/b	Prioritetna područja za deminiranje
1.	Prostori kasarni Butila i Rajlovac
2.	Mijatović-Kosa-Zabrđe, ID 5841, površine 50.623,04 m ²
3.	Golo brdo-Zabrđe, ID 6550, površine 4.289,40 m ²
4.	Golo Brdo 2-Zabrđe, ID 6549, površine 72.907,19 m ²
5.	Vis-Zabrđe, ID 6548, površine 80.454,14 m ²
6.	Vis 1-zabrđe, ID 6552, površine 10.009,09 m ²
7.	Paljevo-SUBNOR, ID 5205, površine 51.467,10 m ²
8.	Korito rijeke Miljacke, ID 2859, površine 17.213,00 m ²
9.	MESSER, ID 7796, površine 8.106,91 m ²
10.	MESSER, ID 7797, površine 7.023,30 m ²

Izvor: Općinska služba civilne zaštite Općine Novi Grad

Navedeni projekti spadaju u H1.1. klasifikaciju prioriteta stanovanja koja se odnosi na deminiranje radi obnove i rekonstrukcije objekata za stanovanje, pratećih sadržaja, pristupnih puteva i ostalih nekretnina u privatnom vlasništvu u svrhu nesmetanog raspolaganja i korištenja.

2.9.7. Upravljanje otpadom

Prema definiciji, komunalan otpad je otpad iz kućanstva, kao i drugi otpad koji po svojoj prirodi ili sastavu je sličan otpadu iz kućanstva. Prema Zakonu o upravljanju otpadom, prikupljanje i tretiranje komunalnog otpada obavlja se sukladno posebnom propisu o komunalnim djelatnostima. Kantonalnim propisima uređuju se osnivanje i rad komunalnih preduzeća i obaveze općina u pružanju komunalnih usluga te su prema tome općine zadužene za organiziranje upravljanja komunalnim otpadom.

Prilikom izrade ovog dijela analize najveći problem predstavljali su nedostatak i neusaglašenost podataka koji su uzrokovani nepostojanjem adekvatnih evidencija podataka. S obzirom na to da tačni podaci o količinama proizvedenog komunalnog otpada na nivou FBiH i općina nisu dostupni, da ne postoji registar količina otpada, te da uprave općinskih odlagališta otpada ne vode tačnu evidenciju o količinama otpada, smatramo da je bitno istaknuti da je potrebno uvesti praćenje količina komunalnog otpada u svrhu planiranja potreba na nivou općine.

Prema podacima Općinske službe za obrazovanje, kulturu, sport i lokalni integrirani razvoj, na području općine Novi Grad Sarajevo, gdje živi cca 140.000 stanovnika, godišnje se proizvede oko 33.500 tona otpada. Odlaganje kućnog otpada građani vrše u PVC kesama, kontejnerima zapremine 1.100 l i kontejnerima za selektivno prikupljanje otpada. Trenutno na području općine ima cca 2.057 tipskih posuda (kontejnera) i 49 reciklažnih kontejnera koji se prazne tri puta sedmično. U dijelovima općine gdje nije moguć pristup specijaliziranim mašinama za odvoz smeća, dva puta sedmično se odvoze PVC kese u otvorenim kamionima. Radovi se vrše sa sedam specijalnih vozila autosmećara i sa tri otvorena mala vozila. Po potrebi prikupljanje se vrši i vozilima grejfer kojima se odvozi kabasti otpad, građevinski otpad, zemlja ili se čiste divlje deponije.

Prikupljanje i odvoz kućnog otpada vrši se prema Operativnom planu održavanja čistoće na području općine Novi Grad Sarajevo, koji svake godine utvrđuje KJKP Rad najkasnije do kraja tekuće godine za narednu godinu. Kompletno područje općine obuhvaćeno je redovnim prikupljanjem i odvozom otpada.

Prosječne mjesečne količine prikupljenog otpada u 2012. godini iznose 2.800 tona. U toku 2012. godine KJKP Rad prikupio je 33.500 tona otpada na području općine Novi Grad Sarajevo. Najveći problemi kod upravljanja otpadom su nedostatak adekvatne lokacije za kontejnere i mjesta na kojima se odlaže u kese sa otpadom te neselektivno prikupljanje otpada i divlje deponije.

Općina Novi Grad Sarajevo u saradnji sa KJKP Rad već godinama realizira projekte za unapređenje komunalne higijene. Ovi projekti vezani su za izgradnju natkrivenih niša za smještaj posuda za otpad i nabavku posuda za odvojeno prikupljanje otpada.

Zakon o komunalnoj čistoći u članu 23. (Službene novine Kantona Sarajevo 11/97) obavezuje preduzeća i druge pravne osobe, kao i građane da vrše razvrstavanje otpadaka u namjenske posude. Olimpijsko naselje je prvo u Kantonu Sarajevo u kojem su postavljeni specijalni kontejneri zapremine 1.100 litara za prikupljanje otpadnog papira i PET ambalažnog otpada. Nakon ovog pilot-programa, Općina Novi Grad Sarajevo je u saradnji sa KJKP Rad nastavila sa postavljanjem kontejnera za diferencijalno prikupljanje otpada na širem području općine.

Jedan od problema u procesu prikupljanja otpada je iznalaženje adekvatnih lokacija za smještaj posuda u koje se odlaže otpad. U cilju rješavanja ovog problema Općina u saradnji sa KJKP Rad krenula je u izgradnju natkrivenih niša. Projekat izgradnje niša na području općine Novi Grad Sarajevo se realizira još od 2003. godine, te je naišao na odobravanje i

zadovoljstvo građana. U periodu od 2005. do kraja 2012. godine realizirana je izgradnja 157 natkrivenih niša za smještaj 629 posuda za otpad na području općine Novi Grad Sarajevo. Općina je u navedenom periodu za realizaciju Programa osigurala sredstva iz budžeta u iznosu od 605.000 KM.¹⁰¹

U kontekstu sagledavanja stanja i upravljanja otpadom u općini Novi Grad potrebno je istaknuti i da se na teritoriji ove općine nalazi glavna gradska sanitarna deponija kojom upravlja Kanton Sarajevo. Odlagalište otpada u Smiljevićima je sanitarno odlagalište gdje se odlaže komunalni kućni otpad i u prosjeku se dnevno, zavisno od godišnjeg doba, od 500 do 600 tona smeća doveze i odloži na ovu deponiju. Uslovi na ovoj deponiji za odlaganje otpada su povoljni, a zbog svog položaja ima i mogućnost za širenje. Nedostatak ove deponije je neriješeno pitanje odvodnih, odnosno ocjednih voda koje se ulijevaju u potok Lepenicu koji izvire ispod gradske deponije, s obzirom na to da prečistač na deponiji nije u funkciji.

Kod individualne stambene izgradnje poseban problem za upravljanje otpadom predstavlja bespravna gradnja objekata s obzirom na to da takvi objekti zbog uskih saobraćajnica često nisu dostupni za vozila preduzeća Rad, a mjesta za posude nisu određena, niti je planiran način odlaganja kućnog otpada. Problem je i što kod plana prostornog uređenja naselja nisu obuhvaćeni načini odlaganja otpada.

Preduzeće Rad je zajedno sa Općinom počelo zajednički rješavati pitanja lokacija i uređenja mjesta odlaganja kućnog otpada izgradnjom niša, a što je u skladu sa Zakonom o komunalnoj čistoći, gdje mjesto posuda zajednički određuju predstavnik Općine i komunalno preduzeće. Započet je i projekat selektivnog odlaganja i prikupljanja otpada. Na području općine Novi Grad obuhvaćene su osnovne škole i naselje Mojmiilo. Sa izgradnjom sortirnice na sanitarnoj deponiji preduzeće Rad će obuhvatiti i ostale dijelove općine.

Da bi potpomoglo razvoj primarne selekcije otpada, preduzeće Rad planira i reciklažna dvorišta za sakupljanje selektiranog otpada, kao i kućnog opasnog otpada i njegove eliminacije iz osnovnih tokova otpada. Cilj izgradnje reciklažnih dvorišta je unapređenje usluga građanstvu i zaštita čovjekove okoline.

Pored prethodno navedenih problema u općini Novi Grad, mogu se navesti i drugi problemi koji se odnose na oblast upravljanja otpadom. Prvi među njima je problem komunalne čistoće koji se odnosi na stanje čistoće javnih površina, kao i organizaciju odvoza čvrstog otpada. Oni proizlaze kako iz malog broja postavljenih kontejnera, tako i iz neplanski određenih lokacija. S obzirom na to da općina po broju stanovnika predstavlja najmnogoljudniju općinu, potrebno je povećati efikasnost u upravljanju otpadom i odvozu smeća. Bitno je istaći da su na području općine Novi Grad locirana dva preduzeća koja se bave prikupljanjem korisnog otpada i reciklažom: Trgosirovina (reciklaža metalnog otpada) i Papir-servis (prikupljanje i baliranje starog papira), ali i da, s obzirom na nerazvijenu svijest o mogućnostima i potrebi reciklaže, ne postoji ni planski pristup u uvođenju mehanizama prikupljanja korisnog otpada.

Osim načina regulacije za korisni otpad, u općini Novi Grad treba riješiti i pitanje opasnog, medicinskog i drugih specifičnih vrsta otpada. Osim industrijskih postrojenja, u općini Novi Grad prisutan je i značajan broj malih preduzeća, poput frizerskih radnji, autopraonica, ugostiteljskih objekata različite namjene, automehaničarskih radnji itd, koja također proizvode opasni otpad koji ne podliježe kontroli.

U kontekstu prethodno navedenih problema u upravljanju otpadom LEAP-om je preporučen planski pristup koji, prije svega podrazumijeva:

¹⁰¹ Prema podacima Općinske službe za obrazovanje, kulturu, sport i lokalni integrirani razvoj

- uspostavu baze podataka privrednih producenata otpadnih materija po različitim kategorijama, na području općine;
- uspostavu baza podataka o broju domaćinstava i broju, rasporedu i planskim lokacijama za prikupljanje otpada i korisnog otpada;
- izradu strategije upravljanja korisnim otpadom te
- praćenje efikasnosti rada komunalnih preduzeća.

2.9.8. Kulturno -historijsko i prirodno naslijeđe

Kulturno naslijeđe ili baština u kontekstu ove tematske oblasti se tretira kao dio prirodnog okruženja sa posebnim ambijentalnim vrijednostima. Kulturno naslijeđe je u najužoj vezi sa diverzitetom ljudskih kultura i predstavlja njegov najbolji izraz nastao kroz vjekovne procese antropogeneze i etnogeneze na ovim prostorima. Kulturno naslijeđe u ovom kontekstu se diferencira na: spomenike kulture i zaštićene ambijentalne cjeline.

Potrebno je istaknuti da na ovom području još uvijek nije izvršena potpuna i odgovarajuća evidencija diverziteta kulturno-historijskog naslijeđa, niti njegova kvalitetna valorizacija i klasifikacija u Kantonu Sarajevo. U skladu s tim, nisu dostupni podaci, s obzirom na to da je postojeća dokumentacija nekompletna i da ju je potrebno korigirati u određenom broju slučajeva. Rekognosciranje terena i utvrđivanje stanja kulturno-historijskog naslijeđa, koje je bitno izmijenjeno u odnosu na period prije rata, obiman je posao čija je izrada još u toku. Nedovoljno kontrolirana eksploatacija kulturno-historijskog naslijeđa i neadekvatne intervencije na njemu, u periodu poslije rata, dodatno su ugrozile diverzitet nepokretnih kulturnih dobara. Raznovrsne intervencije na dogradnji, proširenju, adaptaciji i drugi zahvati vršeni u svrhu korištenja nepokretnih kulturnih dobara bez dovoljnog i adekvatnog nadzora kvalificiranih stručnih službi doveli su do daljnje devastacije njegove raznolikosti. Graditeljsku baštinu općine Novi Grad čine nepokretna kulturna dobra stvorena ljudskim radom ili oplemenjena vrijednost sa naročitim kulturno-historijskim značenjem za stanovništvo koju čine¹⁰²:

- historijsko-memorijalni kompleksi i spomen-obilježja (jedna lokacija),
- arheološke zone i područja (pet lokacija),
- objekti stambene arhitekture (tri objekta),
- groblje i nadgrobni spomenici (sedam lokaliteta).

U kontekstu sagledavanja kulturno-historijskog naslijeđa u općini Novi Grad najveću pažnju zaslužuje historijsko-memorijalni kompleks Žuč, kao nova evidentirana cjelina površine 254 ha unutar ranije registrirane kategorije park-šuma Žuč (1.039 ha). Ovo područje je značajno po događajima iz perioda odbrane grada i definirano je na osnovu raspoloživih saznanja i prostornih mogućnosti terena. Ovaj lokalitet obuhvata karakteristične lokalitete koji obuhvataju utvrđenja i kote iz perioda opsade grada, a koji se trebaju objediniti, zaštititi i urediti kao memorijalni park u skladu sa posebnim Programom spomen-obilježja opsade i odbrane grada 1992-1995. Općina je u namjeri da realizira ovaj projekat preduzela aktivnosti na deminiranju terena i izradi projektne dokumentacije i regulacionog plana.

Pored kompleksa Žuč, na području općine Novi Grad se mogu izdvojiti i dodatni lokaliteti koji predstavljaju dio kulturno-historijskog naslijeđa ove općine, a koji se odnose na obilježavanje XIV zimskih olimpijskih igara Olimpijsko selo Mojnilo i sportska dvorana Mojnilo. Pored toga, u saradnji s Ministarstvom za boračka pitanja u Vladi KS, Općina ima namjeru intenzivirati i aktivnosti na zaštiti i revitalizaciji ratnog tunela na Dobrinji kao mjesta

¹⁰² Prema podacima Općinske službe za obrazovanje, kulturu, sport i lokalni integrirani razvoj

od posebnog historijskog značaja za BiH kroz promoviranje ovog lokaliteta u memorijalno-turističke svrhe.

Pored navedenih objekata, prema Urbanističkom planu grada Sarajeva za period 1986 - 2015. godina zaštićeni spomenici kulture svrstani u III kategoriju u općini Novi Grad su i Memišević čardak, Hadžihalilovića kuća i kuća porodice Žiga.

Od posebnog interesa za ovu općinu predstavlja i osiguranje institucionalne podrške za izgradnju šehidskih mezarja i spomen-obilježja poginulim u ratu. Na prostoru općine Novi Grad nalaze se i vjerski objekti sve tri konfesije, a u toku je izgradnja novih vjerskih objekata u skladu sa urbanističkim planom.

I u narednom periodu cilj je postepeno širenje obuhvata park-šume otkupljivanjem dodatnih parcela zemljišta, što zahtijeva značajna finansijska ulaganja, kao i planiranje i projektiranje novih sadržaja radi stvaranja zaštićenog prirodnog kompleksa u blizini urbane sredine sa neophodnim sadržajima za sport, rekreaciju, odmor i edukaciju.

2.9.9. Stanje zgrada kolektivnog stanovanja sa stanovišta energijske efikasnosti

Evropska komisija je krajem 2006. godine donijela Akcijski plan o energijskoj efikasnosti pod naslovom Ušteda za 20% do 2020. godine (20% povećanje energijske efikasnosti, 20% učešće obnovljivih energija u energetskej strukturi i smanjenje emisije stakleničkih gasova za 20%) jer je utvrđeno da se usprkos sve skupljim energentima, sve težim posljedicama za okolinu i sve većoj ovisnosti o nabavi fosilnih goriva van granica Evropske unije, najmanje 20% energije troši nepotrebno. Akcijski plan sadrži paket prioritarnih mjera koje pokrivaju ekonomski isplative i energijski efikasne inicijative, koje uključuju akcije u područjima: efikasnost kućanskih uređaja, energijske efikasnosti u zgradarstvu sa naglaskom na promociju niskoenergijskih i pasivnih zgrada, energijske efikasnosti u saobraćaju, energijski efikasne proizvodnje i distribucije energije, prijedloge mehanizama finansiranja energijske efikasnosti, te promociju i podizanje svijesti o energijskoj efikasnosti.

Na državnom nivou u BiH pitanja energetike i zaštite okoliša su u nadležnosti Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa (MVTEO). Ministarstvo je odgovorno za definiranje politika, koordinaciju aktivnosti i harmonizaciju planova entitetskih vlasti iz područja zaštite okoliša, razvoja i upotrebe prirodnih resursa. Na nivou FBiH za energetiku je nadležno Ministarstvo energije, rudarstva i industrije. Kao instrument zaštite okoliša, energetska efikasnost također je i u opsegu djelovanja Ministarstva okoliša i turizma, dok je pitanje energetske svojstava zgrada u nadležnosti Ministarstva prostornog planiranja FBiH. Nedovoljna koordinacija između entitetskih i državnih organa vlasti prepoznaje se kao najveća prepreka pri donošenju zakona iz područja energetske efikasnosti i provedbi istih. Ne postoje agencije za energetske efikasnost na državnom, entitetskom i lokalnom nivou koje bi se sustavno bavile provedbom aktivnosti za poboljšanje energetske efikasnosti i prikupljale podatke potrebne za ocjenu napretka. Kapaciteti na lokalnom nivou su također slabi, te je potrebno u sklopu jedinica lokalne samouprave osnovati urede za energetske efikasnost (s formalno uspostavljenim radnim mjestom savjetnika za energetske efikasnost).

Teritorija općine Novi Grad - obuhvata zgrade kolektivnog stanovanja koje su uglavnom nastale u periodu „socijalističkog“ razvoja i izgradnje, sa manjim udjelom „međuratnog“ i zanemarivim udjelom austrougarskog naslijeđa. Što se tiče „socijalističke

epohe stanogradnje“, zanimljivo je da je u svakom petogodištu (s obzirom na tradicionalni „socijalistički“ planski period – „petoljetku“), od 1956. pa skoro sve do 1991. godine, nastajalo u prosjeku po 11% ili 266 zgrada (800 stanova)¹⁰³. Osim toga, može se uočiti trend da jedno petogodišnje razdoblje obilježava jedan stil gradnje, odnosno karakteristična arhitektonska forma i pripadajuća materijalizacija (konstruktivni sistem, osnovni građivni materijal) koja nosi sva obilježja odnosno epohe razvoja tzv. proizvodnih snaga (stepena obrazovanosti stručnjaka i radne snage, usvojenih tehnologija – mehanizacije, alata i drugih sredstava za rad u građevinarstvu, te stepenu finaliteta građevinskih materijala) u prethodnom, tehnološki dosta izoliranom/autističnom društvu dogovorno-planske ekonomije Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa.

U općini Novi Grad kao energent se pretežno koristi prirodni gas (preko 95%) za grijanje zgrada kolektivnog stanovanja, dok ostatak (oko 5%) čine drugi izvori energije za grijanje (el. energija, drvo, ugalj, mazut itd.). U ovoj općini instalirane su slobodnostojeće i krvne kotlovnice kojima upravlja KJKP Toplane Sarajevo.¹⁰⁴

Stepen korisnosti sistema slobodnostojećih kotlovnica je 0,83, dok se kod krovnih kotlovnica kreće od 0,83 do 0,96. Oko 10% učešća u potrošnji prirodnog gasa za individualno grijanje imaju priprema tople vode i kuhanje u domaćinstvima, dok je oko 90% od ukupne potrošnje prirodnog gasa utrošeno na grijanje zgrada. Godišnja potrošnja prirodnog gasa za kuhanje iznosi cca. 39 Sm³ po osobi, dok za potrebe PTV ova potrošnja iznosi 65,5 Sm³ po osobi¹⁰⁵.

Pored potrošnje prirodnog gasa za individualno grijanje domaćinstava, koriste se i električna energija, fosilna goriva (ugalj, mazut itd.) i biomasa (drvo). S obzirom na nepostojanje statističke evidencije strukturne potrošnje energenata za grijanje, udio prirodnog gasa u grijanju zgrada sa individualnim grijanjem procjenjuje se na cca 72%, dok je potrošnja svih ostalih energenata (električna energija, drvo, mazut, ugalj itd.) za grijanje 28%.

Potrebno je istaći da se najveća količina energije utroši na zagrijavanje zgrada Tipa 6. Razlog tome je što su zgrade T6 izgrađene u doba intenzivne gradnje u 70-im i 80-im godinama prošlog vijeka, pa su kao takve i najzastupljenije u ovoj općini.

Najeklatantniji primjer rasipanja toplotne energije je novogradsko naselje Ali-pašino Polje, gdje kod velikog broja zgrada ne postoji fasada, odnosno, nikakva toplotna izolacija, tako da trenutni sistem grijanja, čak ni u zimskim mjesecima, ne uspijeva da postigne cilj dovoljnog zagrijavanja stambenog prostora. Ali-pašino Polje se sastoji od tri kvarta faza A, faza B i faza C, koja obuhvataju šest mjesnih zajednica. Ali-pašino Polje obuhvata površinu od 1.003.063,59 m², na kojem živi 21.317 stanovnika u 10.039 domaćinstava, u ukupno 8.118 stambenih jedinica raspoređenih u 189 ulaza, ukupne stambeno korisne površine 464.732,60 m². Stambeno naselje Ali-pašino Polje je izgrađeno u periodu od 1974. do 1979. godine, a spratnost stambenih zgrada se kreće od 4 pa do 18 spratova¹⁰⁶. U periodu rata mnoge zgrade su pretrpjele velika oštećenja fasada i stanova što je vidljivo i danas.

¹⁰³ Poboljšanje energijske efikasnosti u stambenim objektima na području Kantona Sarajevo, REIC Regionalni centar za obrazovanje i informiranje iz održivog razvoja za Jugoistočnu Evropu, 2009.

¹⁰⁴ Studija efikasnosti ulaganja, u smanjenje toplotnih gubitaka u sektoru kolektivnog stanovanja u Kantonu Sarajevo (općine Novi Grad i Novo Sarajevo), CETEOR

¹⁰⁵ Studija prestrukturiranja potrošnje prirodnog gasa, 2002. IGT/Sarajevogas

¹⁰⁶ Efikasnost ulaganja u smanjenje toplotnih gubitaka u općinama Novi Grad i Novo Sarajevo, CETEOR, 2008.

Prosječna vrijednost energijske karakteristike je 154 kWh/m^2 što znači da predmetne zgrade pripadaju klasi E, odnosno to su zgrade nezadovoljavajuće energijske efikasnosti¹⁰⁷. Potrošnjom tri puta više energije u proteklih deset godina u ovom naselju potrošena su, prema procjenama, sredstva za fasade koje bi osigurale velike uštede kako za potrošače tako i za državu, koja je uvoznik energenata za proizvodnju toplotne energije u Sarajevu. Projektom utopljanja stambenih zgrada koji je već planiran u općini Novi Grad, osim davanja doprinosa ekologiji, dugoročno će biti osigurana ušteda energije, bit će postignut standard stanovanja ljudi, a porast će i vrijednost samih objekata.

Prema tome, osnovni problemi su klizišta, minirana područja, vodotoci i odlaganje otpada, kao i kvalitet zraka. Pored toga, veoma je izražena niska efikasnost korištenja toplotne energije u svim kategorijama objekata individualnog i kolektivnog stanovanja, javnim objektima i objektima općinske administracije.

¹⁰⁷ Ibid str. 81

3. SWOT MATRICA, STRATEŠKO FOKUSIRANJE, VIZIJA I STRATEŠKI RAZVOJNI CILJEVI

3.1. Ključni interni i eksterni faktori

SWOT analiza je najčešće korišteni alat za identificiranje snaga (*Strengths*) i slabosti (*Weaknesses*), te prilika (*Opportunities*) i prijetnji (*Threats*) značajnih za razvoj jedne lokalne zajednice, u cjelini i po pojedinim područjima razvoja. Prema početnim slovima engleskih riječi ova četiri pojma, dobivena je često korištena skraćenica za ovu vrstu analize: SWOT analiza. Kako bi se olakšalo provođenje analize, strateški se faktori (snage i slabosti, prilike i prijetnje) uobičajeno prikazuju sljedećom matricom:

Strateški faktor	Interne snage (S)	Interne slabosti (W)
Eksterne prilike (O)	SO strategija (Max/Max)	WO strategija (Min/Max)
Eksterne opasnosti (T)	ST strategija (Max/Min)	WT strategija (Min/Min)

Snage predstavljaju područja, resurse i sposobnosti unutar općine na koje se ona može osloniti u svom budućem razvoju, sa navedenim mogućnostima za uspjeh. Slabosti ukazuju koja područja, resursi i stanja unutar općine ograničavaju ili onemogućuju njen razvoj. Prilike su područja, resursi i sposobnosti iz okruženja koje bi općina mogla iskoristiti za svoj razvoj (povećati snage i/ili smanjiti slabosti). Prijetnje su područja, resursi i sposobnosti iz okruženja koje mogu ugroziti razvoj općine (smanjiti snage i/ili povećati slabosti).

Prilikom izrade SWOT analize osigurana je maksimalno moguća objektivnost i puna participacija svih ključnih učesnika u procesu strateškog planiranja lokalnog ekonomskog razvoja.

PESTLE analiza je korištena kao instrument za analizu vanjskih trendova i pitanja na koje Općina Novi Grad Sarajevo nema uticaja. Ova analiza nam je poslužila kao svojevrsan kontrolni popis tematskih oblasti relevantnih za stratešku analizu. Fokus je bio na sljedećim dimenzijama: političkoj, ekonomskoj, socijalnoj, tehnološkoj, pravnoj i okolišnoj.

U Tabeli 48. data je SWOT matrica općine Novi Grad Sarajevo sa elementima PESTLE analize. Matrica je rezultat konsultacija obavljenih u okviru razvojnog tima, kao i primarnih i sekundarnih istraživanja (dubinskih intervjuja i analiza postojećih strateških i drugih dokumenata). U procesu izrade SWOT matrice osigurana je puna participacija predstavnika javnog, privatnog i civilnog sektora općine Novi Grad Sarajevo, ali i relevantnih predstavnika Grada i Kantona Sarajevo, te Privredne komore Federacije BiH.

Tabela 53. SWOT matrica općine

Lista oblasti	SNAGE	SLABOSTI
Resursi, organizacija i proširili rezultatu	<ul style="list-style-type: none"> Povoljan geoprometni položaj Općine (Evropski koridor V-c, dio glavnog grada BiH, dio najrazvijenijeg kantona u FBiH) Prirodni kapital – prostor raspoloživ za formiranje i izgradnju poslovnih/industrijskih zona, povoljni terenski uslovi (nagib terena) za prostorni razvoj Ljudski kapital – vitalnost stanovništva i relativno stručna radna snaga Raspodjela/struktura budžeta – raspoloživi relativno značajni iznosi sredstava za finansiranje programa usmjerenih na zajednicu Racionalna lokalna administracija, certificirana sa ISO 9001 za visok standard usluga Opredjeljenost općinske administracije ka unapređenju poslovnog okruženja i novim pristupima lokalnom razvoju 	<ul style="list-style-type: none"> Nizak nivo konkurentnosti privrede i nedovoljna izvozna orijentacija lokalnih privrednih subjekata Nesposobnost da se sačuvaju postojeća i kreiraju nova radna mjesta što je rezultiralo povećanim socijalnim potrebama Nedovoljna opremljenost komunalnom i urbanom infrastrukturom Pokrivenost prostorno-planskom dokumentacijom Neadekvatan odnos prema imovini općine – problem sa evidencijom i upravljanjem Relativno visoka i neracionalna upotreba energije Nedovoljni kapaciteti apsorpcije fondova, programa, projekata Divergencija na relaciji periferija vs. centar općine Nedovoljna participacija, komunikacija, koordinacija i inkluzija Nedovoljno razvijen identitet
	PRIlike	PRIjetnje
Političke	<ul style="list-style-type: none"> Primjena i usvajanje međunarodnih standarda u procesu pridruživanja EU Dosljedna primjena povelje o lokalnoj samoupravi 	<ul style="list-style-type: none"> Više nivoa vlasti u FBiH – složen proces realizacije projekata lokalnog karaktera Nemogućnost lokalne zajednice da u postojećoj konstalaciji političkih odnosa bitno utiče na kreiranje politika Politička nestabilnost u BiH koja nepovoljno utiče na jačanje i razvoj lokalnih zajednica Politički uticaj na izbor strateških partnera i projekata
Ekonomске	<ul style="list-style-type: none"> Pozitivan uticaj novih investicija na razvoj ekonomije Općine Mogućnost korištenja međunarodnih fondova, programa i projekata Stvaranje javno-privatnih partnerstava u cilju finansiranja implementacije razvojnih projekata Animiranje i uključivanje dijaspore u lokalni ekonomski razvoj 	<ul style="list-style-type: none"> Ekonomska stagnacija BiH i rastuća nezaposlenost Pad kreditnog rejtinga BiH i gubitak interesa stranih investitora Otežan pristup finansiranju privrednih subjekata i rast cijene kapitala Nedovoljan nivo ulaganja u infrastrukturu Smanjenje broja radnih mjesta uslijed restrukturiranja kantonalnih javnih preduzeća lociranih na području Općine Kašnjenja u izgradnji Koridora V-c
Socijalne i društvene	<ul style="list-style-type: none"> Globalna orijentacija na socijalnu inkluziju i kvalitet ljudskog kapitala Postojanje institucija i fondova koje mogu pružiti finansijsku i tehničku podršku 	<ul style="list-style-type: none"> Zamor od „pomoći“ socijalno ugroženim kategorijama stanovništva Promjena pravnog, finansijskog i institucionalnog okvira na kantonalnom entitetskom i državnom nivou
Tehnološke	<ul style="list-style-type: none"> Mogućnost korištenja informaciono-komunikacionih tehnologiju u upravljanju općinom – e-uprava - prema biznisu, građanima i drugim upravama 	<ul style="list-style-type: none"> Nedovoljno razvijena tehnološka i razvojno - istraživačka infrastruktura i usluge u BiH Nedovoljan transfer novih znanja i tehnologija iz drugih razvijenih zemalja Transfer zastarjelih tehnologija u BiH
Pravne	<ul style="list-style-type: none"> Kreiranje povoljnog ambijenta za nova investiciona ulaganja Dosljedna primjena postojećeg zakonodavnog okvira 	<ul style="list-style-type: none"> Neusklađenost zakonskih i podzakonskih akata na svim nivoima vlasti Izmjene i dopune zakonskih i podzakonskih akata na višim nivoima vlasti bez prethodno urađenih RIA Neriješeni imovinsko-pravni odnosi – zemljište u javnom i privatnom vlasništvu i objekti (ograničenje razvoja ekonomije Općine)
Okoliš	<ul style="list-style-type: none"> Izgradnja pravnog, institucionalnog i finansijskog okvira za realizaciju projekata energetske efikasnosti Globalna orijentacija na očuvanje i zaštitu okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> Aktiviranje klizišta usljed prirodnih nepogoda Povećani promet tranzitnog saobraćaja kroz općinu Problemi u isporukama i rast cijena toplotne energije i gasa

Kao osnovne interne snage općine Novi Grad Sarajevo identificirane su:

- Geoprometna pozicija na prirodnom magistralnom pravcu koji ide dolinom rijeka Bosne i Neretve na kojem se gradi koridor V-c (autoput). Očekuje se i izgradnja savremene brze željeznice koja će biti u koridoru. Ovo u kombinaciji se činjenicom da je općina dio glavnog grada BiH i Kantona Sarajevo predstavlja značajnu komparativnu prednost. Riječ je o specifičnoj snazi koja je rezultat prirodnih okolnosti, ali i ljudske aktivnosti. Samo Općina Ilidža Sarajevo ima sličnu poziciju na trasi koridora V-c.
- Prirodni kapital, ili preciznije dovoljne količine prostora za stanogradnju, izgradnju urbane i komunalne, poslovne infrastrukture, kao i prostor za sport i rekreaciju. Kao druga po značaju snaga identificiran je prostor, s obzirom na to da je to ograničen neobnovljiv resurs. Nedostatak prostora u velikim gradovima, a posebno u glavnim gradovima država, često predstavlja ozbiljno ograničenje razvoja. Općina ima mogućnost da temeljem znanja, odgovornog upravljanja, respektiranja novih pristupa razvoju u strateškom i poststrateškom periodu osigura maksimalnu ekonomsku, društvenu i ekološku valorizaciju ovog neobnovljivog resursa.
- Ljudski kapital, radno sposobno stanovništvo temeljem prirodnog i mehaničkog priraštaja sa određenim znanjima i vještinama rangirano je kao treći faktor po značaju. Ovaj vid kapitala je od posebnog značaja sa najvećim direktnim i indirektnim efektima na sve druge kapitale i ukupan kvalitet lokalnog ekonomskog razvoja u svoj njegovoj punini. Općina je vitalnija u komparaciji sa drugim općinama u regiji i državi, ima snagu privlačenja migranata sa istočnih, južnih i centralnih prostora Bosne i Hercegovine. Jedan od razloga je slobodan prostor za novu individualnu i kolektivnu stanogradnju i/ili revitaliziranje postojećih objekata.
- Raspodjela, odnosno struktura budžeta ocijenjena je kao četvrti bitan faktor iz kojeg općina može da crpi snagu za dalji razvoj. Budžet se manjim dijelom troši na finansiranje općinske (lokalne) administracije tako da su raspoloživi relativno značajni iznosi sredstava za finansiranje programa usmjerenih na podršku lokalnoj privredi, finansiranje kapitalnih projekata, društvene infrastrukture, kao i transfere pojedincima i neprofitnim organizacijama (civilnom sektoru).

Navedena četiri faktora zajedno sa iskazanim opredjeljenjem općinske administracije ka unapređenju poslovnog okruženja i novim pristupima lokalnom razvoju, predstavljaju temelj za snažno dinamiziranje razvoja općine Novi Grad u periodu do 2020. godine. Za punu valorizaciju snaga općine, u funkciji minimiziranja i eliminiranja identificiranih unutrašnjih slabosti sa kojima se Općina Novi Grad suočava, u budućem periodu općinska administracija treba nastojati iskoristiti ključne prilike u okruženju. One se, prije svega, odnose na mogućnosti korištenja međunarodnih fondova, programa i projekata, te povećanje investicija kroz kreiranje javno-privatnih partnerstava i sličnih formi saradnje javnog i privatnog sektora.

S obzirom na vremenski period i resurse koji stoje na raspolaganju, fokus Općine u narednom periodu trebao bi biti na generiranju novih kvalitetnih radnih mjesta kroz podizanje konkurentnosti lokalne ekonomije i privlačenje investicija, jačanju ljudskog kapitala i socijalnoj inkluziji, rješavanju kritičnih ekoloških problema, promjeni odnosa prema potrošnji energije, jačanju kapaciteta apsorpcije fondova i projekata samostalno i u kooperaciji sa drugima.

3.2. Vizija i strateško fokusiranje do 2020. godine

Vizija i strateški ciljevi Općine polaze od Evropske vizije 2020: pametan (inovacije, obrazovanje, digitalno društvo), održiv (energetika i konkurentnost) i inkluzivan razvoj (zapošljavanje, vještine, borba protiv siromaštva). U periodu do 2020. godine vizija, koja bi mogla integrirati javni, privatni i civilni sektor, može se artikulirati na sljedeći način: „Novi Grad Sarajevo će do 2020. godine postati najdinamičnija općina u Kantonu Sarajevo“. Ovo prevashodno znači da će do 2020. godine Općina Novi Grad Sarajevo biti prepoznata kao općina čvrsto opredijeljena na poboljšavanje poslovnog okruženja, privlačenje investicija, podizanje kvaliteta života građana i povećanje energetske efikasnosti.

Prvi korak u procesu ostvarenja oblikovane vizije, odnosno prvi nivo njene operacionalizacije, predstavlja utvrđivanje strateških ciljeva razvoja. Strateški ciljevi proizlaze iz strateških pitanja prepoznatih u okviru socio-ekonomske analize i predstavljaju širu grupu srodnih ciljeva vidljivih i u samoj viziji. Polazeći od vizije razvoja općine Novi Grad Sarajevo za period 2014 - 2020. godina definirani su sljedeći strateški ciljevi:

- Konkurentna privreda koja će generirati nova, kvalitetna radna mjesta na području općine Novi Grad Sarajevo;
- Jačanje ljudskog kapitala kroz podršku projektima koji će rezultirati većim znanjem, vještinama, inovativnošću, kreativnošću, boljom psihofizičkom kondicijom, socijalnom kohezijom i inkluzijom;
- Podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanje prostorom kao bitne komponente ugodnog življenja i uspješnog poslovanja;
- Očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom.

S obzirom na to da strateški ciljevi obuhvataju više srodnih područja, u tabelama ispod data je njihova daljnja razrada kroz definiranje prioriteta po pojedinim oblastima (operativnih ciljeva).

VIZIJA:

2020. Najdinamičnija općina u Kantonu Sarajevo

Biti prepoznata kao općina čvrsto opredijeljena na poboljšavanje poslovnog okruženja, privlačenje investicija, podizanje kvaliteta života građana i povećanje energetske efikasnosti

Strateški cilj 1

Konkurentna privreda koja će generirati nova, kvalitetna radna mjesta na području općine

Strateški cilj 2

Jačanje ljudskog kapitala kroz podršku projektima koji će rezultirati većim znanjem, vještinama, inovativnošću, kreativnošću, boljom psihofizičkom kondicijom, socijalnom kohezijom i inkluzijom

Strateški cilj 3

Podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanje prostorom kao bitne komponente ugodnog življenja i uspješnog poslovanja

Strateški cilj 4

Očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom

Strateški cilj 1: Konkurentna privreda koja će generirati nova, kvalitetna radna mjesta na području općine Novi Grad Sarajevo

Prioritet (operativni cilj)	Mjera	Značajni programi/Projekti
Prioritet 1.1. Razvoj poticajnog poslovnog okruženja	Mjera 1.1.1. Jačanje poslovne infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Aktiviranje poslovnih/industrijskih zona na području općine ▪ Ulaganja u fizičku infrastrukturu od značaja za poslovanje privrednih subjekata ▪ Formiranje preduzetničkog inkubatora na području općine – povećati učesće preduzetništava iz prilike
	Mjera 1.1.2. Stvaranje povoljnijeg finansijskog okruženja za mala i srednja preduzeća i obrtnike	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Subvencioniranje kamata na kredite privrednih subjekata sa područja općine Novi Grad Sarajevo sa posebnim fokusom na brzorastuća mala i srednja preduzeća ▪ Participacija u kreditno-garantnoj shemi SERDA-e ▪ Subvencioniranje novog zapošljavanja na području općine ▪ Grantovi za proizvodna mala i srednja preduzeća za nove investicije, usvajanje novih tehnologija, nastup na inostranim tržištima ▪ Stvaranje mreže uspješnih poslovnih ljudi na području općine
	Mjera 1.1.3. Poboljšanje finansiranja preduzetnika početnika	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nagrada za najbolju preduzetničku ideju – finansiranje preduzetnika početnika ▪ Sheme podrške za mlade preduzetnike (do 35 godina) i žene preduzetnice
	Mjera 1.1.4. Osiguranje edukacije za postojeće i potencijalne preduzetnike	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Programi edukacije potencijalnih i postojećih preduzetnika (pokretanje biznisa, izrada biznis-planova, upravljanje preduzećima, mentorske sheme za preduzetnike početnike i sl.) unutar centra za razvoj biznisa ▪ Savjetovanje u vezi s pristupom finansiranju, podrška kod pisanja projekata i sl. ▪ Razvoj e-learning (internet-učenje) modula
Prioritet 1.2. Razvoj dinamične privrede bazirane na znanju, novim tehnologijama, kvaliteti ponude roba i usluga, i inovacijama	Mjera 1.2.1. Podrška razvoju tehnološke infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Identificiranje partnera u privatnom i javnom sektoru za formiranje IT tehnopolisa i kontinuirano savjetovanje sa istim ▪ Izrada studije izvodljivosti i druge pripreme radnje za formiranje tehnopolisa u domenu proizvodnje softwera na području općine ▪ Integriranje kriterija vezanih za nivo znanja i tehnologije u druge razvojne programe i projekte
	Mjera 1.2.2. Podrška razvoju kompanija u domenu znanjem intenzivnih poslovnih i drugih usluga	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Pripremiti studiju o stanju poslovnih usluga ▪ Pripremiti plan podrške razvoju znanjem intenzivnih poslovnih usluga ▪ Provođenje finansijskih i drugih mjera podrške razvoju znanjem intenzivnih poslovnih usluga
	Mjera 1.2.3. Podrška poljoprivrednim proizvođačima na području općine	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Bosanske tržnice ▪ Program poticaja usmjeren na investicije u poljoprivrednu proizvodnju ▪ Edukacija poljoprivrednih proizvođača
Prioritet 1.3. Unapređenje institucionalne podrške za razvoj biznisa	1.3.1. Integriranje aktivnosti i jačanje kapaciteta za upravljanje lokalnim razvojem	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formiranje posebne službe za privredu i lokalni razvoj ▪ Jačanje kapaciteta centra za razvoj biznisa i stvaranje preduslova za njegovu transformaciju u razvojnu agenciju
	1.3.2. Promocija općine kao lokacije za ulaganja	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Općina Novi Grad Sarajevo – „business friendly“ općina (općina prijateljski orijentirana prema biznisu) ▪ Nova komunikacijska strategija Općine – direktna komunikacija sa potencijalnim investitorima ▪ Definiranje konkretnih investicijskih proizvoda (kongresni centar i sl.) i promoviranje istih ▪ Izrada i ažuriranje promotivnih materijala - investicijski vodič, vodič kroz privredu općine

		<ul style="list-style-type: none"> ▪ Redizajn web stranice Općine
	1.3.3. Razvoj lokalnih partnerstava sa ključnim interesnim skupinama	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Formiranje stalnog poslovnog vijeća ▪ Partnerstvo sa obrazovnim institucijama i poslovnom zajednicom u prekvalifikaciji/dokvalifikaciji i projektima pripreme za rad nezaposlenih osoba na području općine ▪ Partnerstvo sa poslovnom zajednicom, Zavodom za zapošljavanje i obrazovnim institucijama u realizaciji sajмова zapošljavanja i usklađivanje outputa obrazovnog sistema sa potrebama privrede ▪ Partnerstvo sa Zavodom za zapošljavanje u projektima sufinansiranja novog zapošljavanja
	1.3.4. Benchmarking privrede na području općine	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Kreiranje baze podataka o privrednim subjektima i njihovom poslovanju ▪ Pripremanje redovnih izvještaja o stanju privrede i njihovo korištenje kod definiranja mjera, programa i projekata podrške razvoju poslovnog sektora na području općine

Strateški cilj 2: Jačanje ljudskog kapitala kroz podršku projektima koji će rezultirati većim znanjem, vještinama, inovativnošću, kreativnošću, boljom psihofizičkom kondicijom, socijalnom kohezijom i inkluzijom stanovništva.

Prioritet (operativni cilj)	Mjera	Značajni programi/projekti
Prioritet 2.1. Podizanje kvaliteta ljudskog kapitala	Mjera 2.1.1. Podizanje nivoa znanja i vještina u funkciji lakšeg zaposlenja	<ul style="list-style-type: none"> • Stipendiranje učenika i studenata • Prekvalifikacija u funkciji rješavanja problema strukturne nezaposlenosti • Unapređenje kompjuterske pismenosti
	Mjera 2.1.2. Unapređenje uvjeta za rad, kvalitetu obrazovanja	<ul style="list-style-type: none"> • Sufinansiranje izgradnje OŠ Aneks • Dogradnja OŠ Dobroševići • Sanacija i rekonstrukcija vrtića Vjeverica • Izgradnja objekta vrtića i kulturnog centra u naselju Dobrinja • Sufinansiranje izgradnje i podrška vrtićima • Podizanje kvaliteta rada i pomoć vrtićima, osnovnim i srednjim školama • Infrastruktura i opremanje - pomoć u popravkama, opremanju i uređenju OŠ i SŠ
	Mjera 2.1.3. Unapređenje uvjeta za rad i kvaliteta zdravlja	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoć građanima i građankama u liječenju teško oboljelih • Sufinansiranje sanacije, rekonstrukcije i dogradnje DZ Kumrovec • Pomoć u izgradnji ambulante Bojnik, MZ Dobroševići • Pomoć u prevenciji narkomanije i ostalih ovisnosti
	Mjera 2.1.4. Unapređenje uvjeta za rad, kvalitetu i raznovrsnost djelatnosti kulture, sporta i rekreacije	<ul style="list-style-type: none"> • Dovršetak izgradnje sportske dvorane SRCE Buča Potok • Sufinansiranje izgradnje OŠ „Behaudin Selmanović“ • Sufinansiranje izgradnje fiskulturne dvorane „Umihana Čuvidina“ • Stvaranje uvjeta za izgradnju multifunkcionalnog kongresnog centra A. Polje • Izgradnja sportsko-rekreacionog centra Dobrinja • Organizacija/pomoć u organizaciji kulturnih, sportskih i drugih manifestacija • Rekonstrukcija i izgradnja sportskih i dječijih igrališta
Prioritet 2.2. Osiguravanje socijalne sigurnosti inkluzije	Mjera 2.2.1. Inkluzija djece, mladih, žena, starih, manjinskih grupa, invalida	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoć invalidima • Osiguranje zdravstvene zaštite osobama starijim od 65 godina koje nemaju osiguranu istu • Podrška radu Centra za rani rast i razvoj djece • Realizacija projekta grad po mjeri djeteta • Uključivanje mladih u implementaciju Zakona o upravljanju zajedničkim dijelovima zgrada u Kantonu Sarajevo • Podrška institucionalnoj organizaciji mladih, i osoba sa poteškoćama i ostalih socijalno ugroženih osoba
	Mjera 2.2.2. Unapređenje socijalne i fizičke sigurnosti	<ul style="list-style-type: none"> • Pomoć policijskoj upravi i širenje mreže videonadzora • Pomoć socijalno ugroženim učenicima, raseljenim osobama, korisnicima narodne kuhinje • Pomoć u osiguravanju alternativnog smještaja za socijalno ugrožene kategorije
	Mjera 2.2.3. Jačanje civilnog sektora	<ul style="list-style-type: none"> • Podrška projektima nevladinih neprofitnih organizacija • Podrška projektima udruženja boračke populacije • Pomoć građanima i građankama u ostvarivanju vjerskih sloboda
Prioritet 2.3. Izgradnja i razvijanje identiteta	Mjera 2.3.1. Njegovanje tradicije	<ul style="list-style-type: none"> • Organiziranje manifestacija • Izgradnja spomen-obilježja

Strateški cilj 3: Podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanje prostorom kao bitne komponente ugodnog življenja i uspješnog poslovanja

Prioritet (operativni cilj)	Mjera	Značajni programi/projekti
Prioritet 3.1. Razvoj dobre uprave	Mjera 3.1.1. Uvođenje E uprave	<ul style="list-style-type: none"> • Uvođenje E administracije • Uvođenje E pisarnice • Edukacija zaposlenih i korisnika usluga Općine • Promocija mogućnosti E uprave
	Mjera 3.1.2. Integriranje aktivnosti i jačanje kapaciteta za upravljanje lokalnim razvojem	<ul style="list-style-type: none"> • Prilagođavanje organizacione strukture Općine zahtjevima vremena • Jačanje kapaciteta i pozicioniranje LOKOM-a • Educiranje, osnaživanje i podrška građanima i LOKOM-u u upravljanju stambenim fondom • Promjena odnosa građana prema imovini općine
	Mjera 3.1.3. Razvoj sistema strateškog planiranja	<ul style="list-style-type: none"> • Izrada i ažuriranje strateških razvojnih dokumenata • Priprema godišnjih akcionih planova za sve usvojene strateške dokumente • Povezivanje strateškog i budžetskog planiranja • Razvijanje sistema indikatora za mjerenje rezultata rada pojedinih službi • Razviti sistem praćenja realizacije strateških programa i projekata, kao i njihovo vrednovanje
	Mjera 3.1.4. Razvoj lokalnog partnerstva za ključnim učesnicima	<ul style="list-style-type: none"> • Lokalno partnerstvo sa civilnim sektorom • Lokalno partnerstvo sa drugim organizacijama i institucijama
Prioritet 3.2. Podizanje kvaliteta infrastrukture	Mjera 3.2.1. Podizanje kvaliteta saobraćajne infrastrukture	<ul style="list-style-type: none"> • Sufinansiranje izgradnje IX transverzale • Sufinansiranje u izgradnji A transverzale • Sufinansiranje u rekonstrukciji i izgradnji VI transverzale, uključujući i kružni tok u naselju Buča Potok • Asfaltiranje ulica • Povećanje kapaciteta saobraćaja u mirovanju • Pokrivanje općine javnim gradskim saobraćajem • Podrška građanima u ostvarivanju prava na javni gradski saobraćaj (vrijednost za novac)
	Mjera 3.2.2. Osiguravanje pristupa komunalnim uslugama	<ul style="list-style-type: none"> • Participacija u pokrivanju prostora općine vodovodnom i kanalizacionom mrežom • Osnaživanje i podrška građana u ostvarivanju prava na komunalne usluge koje su platili
Prioritet 3.3. Jačanje kapaciteta apsorpcije i kooperacije	Mjera 3.3.1. Jačanje kapaciteta za korištenje EU i drugih fondova	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija službenika o pisanju i upravljanju projektima • Formiranje odsjeka za pisanje projekata
	Mjera 3.3.2. Međuopćinska saradnja	<ul style="list-style-type: none"> • Saradnja u realizaciji komunalnih objekata • Saradnja u pripremi i apliciranju prema EU i drugim fondovima
Prioritet 3.4. Upravljanje prostorom	Mjera 3.4.1. Program podizanja kvaliteta usluge za građane	<ul style="list-style-type: none"> • Edukacija službenika i namještenika (profesionalno, stručno, tehnički) • Legalizacija bespravno izgrađenih objekata • Izrada nove provedbenoplane dokumentacije • Izmjene i dopune prostornog plana
	Mjera 3.4.2. Program podizanja kvaliteta elektronizacije podataka	<ul style="list-style-type: none"> • Digitalizacija provedbenoplane dokumentacije • Online pristup planskim dokumentima

Strateški cilj 4: Očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom

Prioritet (operativni cilj)	Mjera	Značajni programi/projekti
Prioritet 4.1. Zaštita prirode, očuvanje i unapređivanje kvalitete okoliša	Mjera 4.1.1. Unapređenje kvaliteta zraka	<ul style="list-style-type: none"> • Implementacija zakonodavnog okvira energetske efikasnosti na nivou Kantona Sarajevo vezano za energetske certifikacije objekata javnih institucija koje pružaju javne usluge • Nastavak aktivnosti na povećanju zelenih površina i sadnji drveća; forsiranje individualne sadnje • Podizanje krovnih vrtova • Provođenje medijskih kampanja o ispravnom loženju, korištenju odgovarajuće vrste goriva i peći, i korištenju termoizolacije • Izrada plana za slučaj prevelike zagađenosti zraka u cilju smanjenja upotrebe privatnih automobila i zagrijavanja prostora • Izmještanje stanice za mjerenje kvalitete zraka na Otoci - Nosilac Kanton Sarajevo
	Mjera 4.1.2. Zaštita prostora i prirodnih i kulturno-historijskih vrijednosti	<ul style="list-style-type: none"> • Zaštita i valorizacija prirodnih vrijednosti, rekonstrukcija postojećih kapaciteta, obogaćivanje ponude lokaliteta Park-šuma Mojnilo • Participacija na realizaciji Projekta Memorijalni kompleks park-šuma Žuč • Nastavak podizanja "zelenih zidova" oko glavnih saobraćajnica • Formiranje "ekoloških ostrva" u urbanom dijelu • Participacija u pošumljavanju amfiteatra gradske deponije • Očuvanje šumskih ekosistema • Deminiranje preostalog miniranog prostora • Sanacija klizišta • Aktivno učešće u realizaciji Projekta Memorijalni kompleks Tunel spasa • Zaštita Okrugle šumice u Buča Potoku
	Mjera 4.1.3. Okolinsko upravljanje	<ul style="list-style-type: none"> • Kreiranje registra izdatih okolinskih dozvola za područje općine Novi Grad Sarajevo • Izrada novog Lokalnog ekološkog akcionog plana Općine Novi Grad • Uspostava centralne baze podataka o stanju okoliša u općini Novi Grad (u skladu sa nadležnostima) • Izrada i realizacija održivog programa saradnje sa zajednicom iz oblasti zaštite okoliša • Uvođenje ekološkog standarda ISO 14001 u općinsku administraciju
	Mjera 4.1.4. Unapređenje upravljanja i kvaliteta vodenih resursa	<ul style="list-style-type: none"> • Poboljšanje kvaliteta procjednih voda na gradskoj deponiji Smiljevići • Sprečavanje plavljenja rijeke Bosne • Uređenje vodotoka Buča Potok • Regulacija korita vodotoka Lepenica
	Mjera 4.1.5. Upravljanje otpadom	<ul style="list-style-type: none"> • Nastavak realizacije aktivnosti na projektu izgradnje natkrivenih niša i postavljanja kontejnera za odvojeno prikupljanje otpada • Odvojeno prikupljanje medicinskog i ostalog opasnog otpada (nije naša nadležnost) • Formiranje reciklažnih dvorišta • Edukacija stanovništva o važnosti zaštite i unapređenja okoliša • Izrada plana upravljanja otpadom
Prioritet 4.2. Povećanje energetske efikasnosti	Mjera 4.2.1. Program utopljanja objekata	<ul style="list-style-type: none"> • Utopljavanje škola i zgrada javnih institucija • Utopljavanje objekata kolektivnog stanovanja • Utopljavanje objekata individualnog stanovanja

4. SEKTORSKI RAZVOJNI PLANOVI

4.1. Plan lokalnog ekonomskog razvoja

Plan lokalnog ekonomskog razvoja sadrži poluge i kritične faktore lokalnog ekonomskog razvoja, ciljeve i programe ekonomskog razvoja, okvirnu finansijsku konstrukciju i sam plan sa rokovima, korisnicima, indikatorima i razvojnim efektima.

4.1.1. Poluge i kritični faktori lokalnog ekonomskog razvoja

U tabeli ispod prezentirana je SWOT matrica za oblast privrede na području općine Novi Grad Sarajevo.

Tabela 54. SWOT matrica općine u oblasti lokalnog ekonomskog razvoja

	SNAGE	SLABOSTI
INTERNE	<ul style="list-style-type: none"> • Geografska pozicija (Evropski koridor V-c, dio glavnog grada) i dobra prometna povezanost • Potencijal (prostor) za razvoj poslovno-preduzetničke infrastrukture – poslovno/industrijske zone • Relativno stručna i jeftina radna snaga • Povoljna struktura budžeta • Razvijena komunikacija sa privatnim sektorom na području općine 	<ul style="list-style-type: none"> • Nepovoljna struktura privrede (mali broj izvozno orijentiranih subjekata, nedovoljno razvijen sektor MSP, nepostojanje jasnih konkurentskih prednosti u domenu prerađivačke industrije, značajno učešće javnih preduzeća sa viškom zaposlenih i visokim gubicima u poslovanju) • Slabi poslovni rezultati privrede • Velika i rastuća nezaposlenost stanovništva, posebno žena i mladih • Rastuća nezaposlenost obrazovanog stanovništva • Nepreduzetnička tradicija i kultura i nedostatak preduzetničkog duha • Razuđenost aktivnosti vezanih za razvoj lokalne privrede na više službi u Općini • Neuređenost prostornoplanske dokumentacije
	PRILIKE	PRIJETNJE
EKSTERNE	<ul style="list-style-type: none"> • Pomjeranje grada i formiranje drugog centra na području općina Novi Grad Sarajevo i Ilidža • Izgradnja koridora V-c • Izgradnja saobraćajne infrastrukture u gradu i Kantonu • Javno-privatno partnerstvo i slične forme saradnje u finansiranju i realizaciji razvojnih projekata • Inicijative u oblasti energetske efikasnosti koje otvaraju prostor za razvoj novih biznisa i stvaranje novih radnih mjesta 	<ul style="list-style-type: none"> • Politička situacija u zemlji i odsustvo saradnje različitih nivoa vlasti • Kašnjenja u izgradnji koridora V-c i modernizaciji željezničkog transporta • Zaostajanje u privlačenju investitora u odnosu na zemlje i lokacije u okruženju • Visoka nezaposlenost i izraženi socijalni problemi limitiraju resurse raspoložive za razvojna pitanja • Odliv mladih i stručnjaka • Potreba za restrukturiranjem KJP lociranim na području općine, što bi moglo rezultirati smanjenjem broja radnih mjesta

Strateška orijentacija Općine u domenu razvoja privrede u narednom periodu bit će na korištenju identificiranih ključnih snaga u funkciji otklanjanja internih slabosti općine. S tim u

vezi od značaja će biti što bolje iskoristiti i identificirane prilike u eksternom okruženju. Tu se prvenstveno misli na pomjeranje grada i formiranje drugog centra na području općina Novi Grad Sarajevo i Ilidža.

U Strategiji razvoja općine Novi Grad Sarajevo potrebno je napraviti strateški zaokret u kontekstu mnogo veće pažnje koju je neophodno posvetiti razvoju lokalne privrede. Ovo podrazumijeva znatno širi dijapazon tzv. mekih mjera podrške privredi, kao i podizanje nivoa sofisticiranosti ovih mjera. Jedna od karakteristika nove strategije je i zaokret ka korištenju tzv. tvrdih mjera sa visokim faktorom učinka na lokalni ekonomski razvoj, a što će biti kontinuirano evaluirano u periodu implementacije Strategije. U Strategiji razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015. godine, od ukupno 92 specificirane mjere, 7 mjera je bilo u oblasti lokalnog razvoja. U principu se radi o tzv. mekim mjerama. Izvršenom revizijom konstatirano je da su u potpunosti ili djelomično realizirane 4 mjere vezane za podizanje nivoa obrazovanja, informiranje, stvaranje pozitivnog imidža o preduzetništvu i samozapošljavanju, te povezivanju sa lokalnom privredom kroz organiziranje različitih skupova i sajмова zapošljavanja.

4.1.2. Ciljevi i programi ekonomskog razvoja

Jedan od strateških prioriteta Općine u narednom periodu odnosi se na razvoj poticajnog poslovnog okruženja. Ključne mjere u tom pravcu vezane su za jačanje poslovne infrastrukture, stvaranje povoljnijeg finansijskog okruženja za mala i srednja preduzeća i obrtnike, poboljšanje finansiranja preduzetnika početnika i osiguranje edukacije za postojeće i potencijalne preduzetnike sa područja općine.

Što se tiče poslovne infrastrukture, u narednom periodu prioritete aktivnosti vezane su za aktiviranje poslovnih/industrijskih zona na području općine. U prve dvije godine potrebno je učiniti maksimum napora kako bi se popunili raspoloživi kapaciteti unutar zone Zrak, te izgradio kargo-centar u Donjem Talalovom polju. U trećoj godini fokus aktivnosti trebao bi biti na pripremnim radnjama na aktiviranju zone u Gornjem Talalovom polju. U skladu sa iskazanim potrebama privrede u narednom periodu trebalo bi nastaviti sa ulaganjima u fizičku infrastrukturu od značaja za poslovanje privrednih subjekata sa područja općine. Prioritet bi trebali imati projekti od interesa za veći broj privrednika, odnosno projekti koji će voditi novim privatnim investicijama i otvaranju novih radnih mjesta na području općine. U naredne tri godine neophodno je i formiranje preduzetničkog inkubatora na području općine. Na ovaj način bi se ostvarila sinergija sa aktivnostima predviđenim za realizaciju unutar biznis-centra. Otvarenje inkubatora trebalo bi doprinijeti povećanju broja poslovnih subjekata na hiljade stanovnika općine. Diversificiranje strukture privrede i povećanje preduzetništva iz prilike trebali bi biti prioritetni ciljevi njegovog rada.

Od aktivnosti vezanih za stvaranje povoljnijeg finansijskog okruženja za razvoj poslovanja na području općine u proteklom periodu Općina je participirala u kreditno-garantnom fondu SERDA-e. Fond je aktivan 6 godina. Od 2010. godine otvorena je posebna linija za privrednike sa područja općine Novi Grad Sarajevo. Izdvajanja za ovu mjeru su jednokratne prirode i iznose 150 + 100 hiljada KM. Dostupne su linije za kredite između 5 i 50 hiljada KM za MSP, a za fizička lica između 5 i 15 hiljada KM. Sredstva su dostupna uz kamatnu stopu od 7,5% na godišnjem nivou, period otplate do 5 godina i grace period do 6 mjeseci. Ostvareni rezultati kreditno-garantnog fonda u dijelu koji se odnosi na privrednike sa područja općine Novi Grad Sarajevo u pogledu broja odobrenih zahtjeva i realiziranih sredstava vrlo su skromni.

S obzirom na to da navedena mjera ne stvara dodatne finansijske obaveze za Općinu, u narednom periodu svakako treba nastaviti sa istom. Ono što je moguće uraditi jeste veća promocija pogodnosti koje pruža kreditno-garantni fond, a sve kako bi se povećao broj aplikacija-odobrenih zahtjeva i iznos realiziranih sredstava.

U posljednjem Izvještaju o globalnoj konkurentnosti Svjetskog ekonomskog foruma iz Davosa od poslovne zajednice kao najveća prepreka poslovanju u BiH naveden je pristup finansiranju. S tim u vezi, u narednom periodu Općina bi trebala proširiti dijapazon mjera kojima se olakšava pristup finansiranju privrede. Ovo mjere bi trebale uključivati subvencioniranje kamatnih stopa, grant-sredstva za nove investicije, ulaganja u novu tehnologiju, nastup na inostranom tržištu i sl. za proizvodna i uslužna SME iz konkurentnskog sektora sa područja općine, sufinansiranje otvaranja novih radnih mjesta na području općine (u saradnji sa Zavodom za zapošljavanje), formiranje mreže poslovnih anđela i sl.

Pored olakšavanja pristupa finansiranju postojećih preduzetnika, Općina bi u narednom periodu odgovarajuću pažnju trebala posvetiti i finansiranju preduzetnika početnika. Redovno bi se na godišnjem nivou mogle dodjeljivati nagrade za najbolju preduzetničku ideju. Finansijsku podršku ovoj kategoriji potrebno je kombinirati sa odgovarajućom edukacijom, osiguranjem prostora za nove preduzetnike i sl., a sve kako bi se povećala stopa „preživljavanja“ novoformiranih subjekata. Ove aktivnosti trebale bi se realizirati unutar centra za razvoj biznisa, odnosno novoformiranog preduzetničkog inkubatora. U ovim aktivnostima poseban bi naglasak trebalo staviti na obrazovane mlade ljude i žene preduzetnike sa područja općine. Programe edukacije unutar centra za razvoj biznisa trebalo bi nuditi ne samo potencijalnim nego i postojećim preduzetnicima, posebno vlasnicima obrta, mikro i malih preduzeća.

Kako bismo identificirali industrije na kojima bi se trebala graditi konkurentna pozicija općine u budućnosti, napravili smo analizu lokacijskih koeficijenata za privredu sa područja općine. S obzirom na relativno skromne trenutne privredne potencijale na području općine, ova analiza nije polučila željene rezultate. S tim u vezi koristili smo se nalazima iste analize na nivou Kantona Sarajevo koja je identificirala poseban potencijal u domenu poslovnih usluga, informacionih tehnologija, turizma i kreativnih industrija. Imajući u vidu specifičnosti svake od navedenih djelatnosti, kao i specifičnu poziciju općine Novi Grad Sarajevo unutar Kantona, znanjem intenzivne poslovne usluge i informacione tehnologije identificirali smo kao one sa najviše potencijala. S tim u vezi u narednom periodu potrebno je napraviti programe podrške ovim djelatnostima kako bi se općina učinila poželjnom lokacijom za ovu vrstu biznisa. Među ostalim, ove aktivnosti bi u konačnici trebale rezultirati i formiranjem tehnopolisa na području kasarne u Halilovićima.

Podršku poljoprivrednim proizvođačima sa područja općine svakako treba nastaviti. Ipak, postojeći sistem neophodno je redefinirati u smislu podrške povećanju poljoprivredne proizvodnje, odnosno novim investicijama u ovoj djelatnosti (osiguranje plastenika i sl.). Kako bi se povećala produktivnost poljoprivrednih proizvođača i povećali njihovi prinosi, potrebno je razviti i programe njihove edukacije. Iskorak u ovoj oblasti trebalo bi napraviti i u kontekstu osiguranja kanala distribucije, odnosno osiguranja tržišta za poljoprivredne proizvođače sa područja općine. S tim u vezi predviđena je i izgradnja tri bosanske pijace na području općine.

Kako bi se napravio osjetan iskorak na planu lokalnog ekonomskog razvoja, jedan od strateških prioriteta u narednom periodu bit će i unapređenje institucionalne podrške za razvoj biznisa. Tu se, prije svega, radi o potrebi integriranja aktivnosti vezanih za podršku biznisu na području općine i jačanju kapaciteta za upravljanje razvojem. Trenutno su one disperzirane na

nekoliko službi. Ovo bi praktično značilo formiranje posebne službe za privredu i lokalni razvoj.

Na području općine od 2006. godine djeluje i Centar za razvoj biznisa. Trenutno je u Centru zaposlena jedna radnica. U 2013. godini Centar je izmješten na prikladniju lokaciju i smješten je zajedno sa informatičkim centrom i centrom za mlade. Aktivnosti Centra su u proteklom periodu bile su vrlo skrome i odnose se na:

- Savjetovanja vezana za smjernice za registraciju biznisa, povezivanje subjekata sa SERDA-om (kreditno-garantni fond);
- Organizirane edukacije vezanih za pokretanje biznisa, pisanje projekata (za nevladin sektor), edukacije iz oblasti informatičke pismenosti i engleskog jezika (za što su uglavnom korišteni volonteri);
- Organizacija susreta privrednika u 2011. i 2012. godini;
- Organizacija lokalnih sajmova zapošljavanja u 2009. i 2010. godini.

Raspoloživa sredstva Centra u 2013. godini bila su vrlo skromna, ukupno 25 hiljada KM – programi plus režije. U narednom periodu, potrebno je značajno ojačati kapacitete (ljudske i finansijske) Centra za razvoj biznisa i stvoriti preduslove za njegovu postepenu transformaciju u razvojnu agenciju općine. Ovo je neophodan preduslov za intenziviranje aktivnosti Centra i širenje spektra njegovih usluga, formiranje stalne ponude Centra, itd. U narednom periodu potrebno je u većoj mjeri koristiti „leverage“ u finansiranju aktivnosti Centra. Pored toga, u nastojanju ka postizanju većih efekata uloženi sredstava potrebno je raditi na razvoju e-learning modela edukacije.

Kako bi se promijenio imidž općine i da se ona promovira kao povoljna lokacija za ulaganja, u narednom periodu bi trebalo pokrenuti aktivnosti na dobivanju certifikata Business friendly općine. Za dobivanje navedenog certifikata potrebno je ispuniti/raditi na ispunjenju 70 kriterija i potkriterija za neutralnu procjenu da li je i u kojoj mjeri lokalna vlada kreirala povoljne poslovne uslove. Nakon provedene analize u saradnji sa radnom grupom za lokalni razvoj konstatovano je da Općina ispunjava u potpunosti ili većim dijelom eliminatorne kriterije za dobivanje Business friendly certifikata. Oni obuhvataju sljedeće:

- Usvojena lokalna razvojna strategija, razvijen plan implementacije i utvrđeni prioritetni projekti
- Formirana posebna organizacijska jedinica zadužena za lokalni ekonomski razvoj
- Formiran odbor (poslovno-savjetodavno vijeće) koji daje savjete općinskim službenicima i brine se o poslovnoj zajednici
- Općina posjeduje validnu prostornoplansku dokumentaciju koja omogućuje izdavanje građevinskih dozvola
- Općina posjeduje bazu građevinskih zemljišta koja mogu biti ponuđena investitorima
- Općina osigurava pisani opis procedura za dobijanje građevinskih dozvola
- Općina osigurava informacije o statusu specifičnog zahtjeva/slučaja, prema zahtjevu stranke ili drugih učesnika u procesu – investitor (putem interneta, telefona)
- Općina daje informacije o troškovima komunalija van nadležnosti lokalne vlade (struja, telekomunikacije, itd.)
- Općina posjeduje brošure i promotivne materijale u vezi sa poslovnim uslovima i potencijalnim investicijama u lokalnoj ekonomiji
- Općina je aktuelizirala dio internet-prezentacije koja se odnosi na poslovne uslove i potencijalne investicije u lokalnoj ekonomiji (na lokalnom i engleskom jeziku)
- Općina razvija saradnju između javnog i privatnog sektora

- Općinski službenici se periodično/po potrebi sastaju sa predstavnicima poslovne lokalne zajednice, kako bi se zajednički riješili problemi/stvari generalne važnosti za građane i kompanije.
- Općina posjeduje kratkoročne i dugoročne planove infrastrukturnog razvoja, godišnje provodi planove razvoja infrastrukture
- Odluka o naknadi za korištenje zemljišta je dostupna na općinskoj internet-prezentaciji
- Odluka o naknadi za razvoj zemljišta je dostupna na općinskoj internet-prezentaciji
- Odluka o naknadi za komunalije je dostupna na općinskoj internet-prezentaciji
- Općina je internet i e-mail komunikaciju uključila u svoje svakodnevne operacije

Paralelno sa aktivnostima na dobivanju Business friendly certifikata, u narednom periodu potrebno je razviti i novu komunikacijsku strategiju općine koja bi, između ostalog, naglasak stavila na direktnu komunikaciju sa potencijalnim investitorima. Naravno, ovo podrazumijeva i definiranje konkretnih investicijskih proizvoda (kongresni centar i sl.) i aktivno promoviranje istih. Potrebno je nastaviti aktivnosti na izradi i ažuriranju promotivnih materijala - investicijski vodič, vodič kroz privredu općine i sl. Svakako je potrebno u potpunosti redizajnirati i web prezentaciju općine.

Za realizaciju definiranih prioriteta u domenu razvoja privrede, a u skladu sa pozitivnim iskustvima drugih lokalnih zajednica u BiH, u narednom periodu potrebno je raditi na građenju lokalnih partnerstava sa ključnim interesnim grupama – lokalnim privrednicima i drugim javnim i privatnim institucijama. U tom smislu potrebno je formirati stalno poslovno vijeće koje bi činili uspješni privrednici sa područja općine. Dalje, potrebno je formirati partnerstvo sa Zavodom za zapošljavanje u projektima sufinansiranja novog zapošljavanja na području općine. Zatim, partnerstvo sa poslovnom zajednicom, Zavodom za zapošljavanje i obrazovnim institucijama u realizaciji sajмова zapošljavanja i usklađivanje outputa obrazovnog sistema sa potrebama privrede, kao i na projektima prekvalifikacije/dokvalifikacije i pripreme za rad nezaposlenih osoba na području općine.

U okviru novoformirane Službe za privredu i Centra za razvoj biznisa potrebno je kontinuirano raditi benchmarking privrede na području općine. Ovo je neophodno kako bi se identificirale kompanije nosioci razvoja općine, zatim evaluirali efekti preduzetih mjera, i u skladu s tim dograđivale postojeće i razvijale nove mjere podrške lokalnoj privredi. Dobru polaznu osnovu predstavlja kreirana baza i napravljene analize za potrebe izrade ovog strateškog dokumenta.

4.1.3. Okvirna finansijska konstrukcija do 2016. godine

S obzirom na znatno širi dijapazon „mekih“ mjera, kao i korištenje „tvrdih“, posebno u domenu pristupa finansiranju poslovnih subjekata, za realizaciju Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo u naredne tri godine potrebno je i značajno povećati izdvajanja za oblast ekonomije. Ista bi do 2015. godine trebala činiti 5% budžeta Općine. Okvirna finansijska konstrukcija za naredne tri godine je usklađena sa projekcijom rasta budžeta Općine.

U narednoj tabeli daje se okvirni plan budžetskih sredstava Općine Novi Grad za podršku realizaciji strateškog cilja 1 Konkurentnost privrede koja će generirati nova, kvalitetna radna mjesta na području općine Novi Grad Sarajevo, odnosno operativnih ciljeva, razvoj poticajnog poslovnog okruženja, razvoj dinamičke privrede bazirane na znanju i institucionalna podrška biznisu.

Tabela 55. Okvirna finansijska konstrukcija ostvarivanja strateškog cilja jedan u periodu 2014 - 2016. Iz budžetskih sredstava Općine Novi Grad Sarajevo

SC1 Konkurentnost privrede	2014.	2015.	2016.
u milionima KM	0,9	1,3	1,9
u % od ukupnog budžeta	3,5	5,0	6,7

Napominjemo da se radi o okvirnoj projekciji koja će se moći mijenjati u skladu kontinuiranom evaluacijom efekata u periodu implementacije Strategije. Sredstva za ove namjene trebala bi se osigurati korištenjem finansijskog leverag-a u drugim oblastima kroz mogućnost osiguranja dodatnih izvora finansiranja (domaćih i međunarodnih), uvođenje finansijskog kriterija kod odobravanja raznih vidova pomoći i podrške iz budžeta, i sl.

4.1.4. Plan lokalnog ekonomskog razvoja za period 2014 - 2016.

SC1 Konkurentna privreda koja će generirati nova, kvalitetna radna mjesta na području općine Novi Grad Sarajevo

	Mjera	Projekt	2014.	2015.	2016.	Korisnici	Indikatori	Razvojni efekat
OC1 Razvoj poticajnog poslovnog okruženja	1. Jačanje poslovne infrastrukture	Industrijska zona Zrak	■	■	■	Potencijalni investitori (domaći i strani)	Broj investitora - izgrađenih proizvodnih objekata	Povećanje industrijsko proizvodnih kapaciteta u općini, otvaranje novih radnih mjesta, osnova za daljnji razvoj industrijske zone.
		Željeznički terminal Donje Telalovo polje	■	■	■	Potencijalni investitori željezničkog kargo-poslovanja	Povećanje nepostojećih kapaciteta karga. Broj novih radnih mjesta u centru i oko centra. Broj novonastalih firmi i kompanija u industrijskim zonama u neposrednoj blizini centra Povećan obim transporta i skladištenja roba	Povećanje prometa roba za oko 1,5 miliona tona, odnosno 2.000-3.000 kontejnera roba godišnje, smanjenje troškova poslovanja domaće privrede, povećana poslovna efikasnost, pozitivan utjecaj na okoliš, pojednostavljen izvozni proces za izvezno orijentirane kompanije, a time i povećan cjelokupni izvoz, promet i skladištenje novih roba, jedan od glavnih kargo-terminala na međunarodnom koridoru V-c, poboljšanje preduvjeta za razvoj novih uslužnih djelatnosti i stvaranje novih firmi.
		Poslovna zona Gornje Telalovo polje	■	■	■	Potencijalni investitori (domaći i strani)	Broj investitora-izgrađenih proizvodnih objekata	Povećanje industrijsko proizvodnih kapaciteta u općini, otvaranje novih radnih mjesta, osnova za daljnji ekonomski razvoj općine
		Ulaganja u fizičku infrastrukturu od značaja za poslovanje privrednih subjekata	■			Preduzetnici, potencijalni investitori	Broj, tip i vrijednost novih ulaganja, broj kontakata s potencijalnim investitorima, broj novoosnovanih preduzeća, iskorištenost kapaciteta preduzetničkih zona, broj novozaposlenih, prihod Općine	Poboljšanje preduzetničkog okruženja pridonosi konkurentnosti i cjelokupnom ekonomskom razvoju općine; smanjena nezaposlenost; razvoj novih proizvoda i usluga
		Formiranje preduzetničkog inkubatora na području općine – povećati učešće preduzetništava iz prilike	■	■		Postojeći i potencijalni preduzetnici	Broj preduzetnika uključenih u inkubator, povećanje ulaganja u razvoj i tehnologiju, porast tehnološki složenijih proizvoda, porast zapošljavanja, porast izvoza, širenje	Bolje korištenje preduzetničkog i inovativnog potencijala u cilju rasta ekonomskih aktivnosti, širenja tržišta i povećanja konkurentnosti
	2. Stvaranje povoljnijeg finansijskog okruženja za mala i srednja preduzeća i obrtnike	Subvencioniranje kamata na kredite privrednih subjekata sa područja općine Novi Grad Sarajevo sa posebnim fokusom na brzorastuća mala i srednja preduzeća	■	■	■	Lokalni preduzetnici	Broj upita za subvencioniranjem kamata na kredite, broj odobrenih subvencija, ukupan iznos subvencioniranja, broj novoosnovanih preduzeća, efekti na	Olakšan pristup finansijskim sredstvima (jedan od ključnih problema preduzetništva) koji doprinosi povećanju ulaganja u nove tehnologije, proizvode i usluge; jačanje konkurentnosti općine

		Participacija u kreditno-garantnoj shemi SERDA-e	■	■	■	Privatni sektor	Broj odobrenih i realiziranih kredita	Generiranje lokalnog ekonomskog razvoja i zapošljavanja
		Subvencioniranje novog zapošljavanja na području općine	■	■	■	Lokalni preduzetnici	Mala i srednja preduzeća i obrtnici koji imaju potrebu za zapošljavanjem lica	Subvencioniranje pri zapošljavanju osoba s ciljem sticanja radnog iskustva
		Grantovi za proizvode malih i srednjih preduzeća za nove investicije, usvajanje novih tehnologija, nastup na inostranim tržištima	■	■	■	Lokalni preduzetnici - moguće otvaranje potprograma koji se odnosi na finansiranje posebnih grupa cca. 5-10% od ukupno planiranih kao što su demobilizirani borci, invalidne osobe, žene, osobe preko 55 godina starosti i sl.	Broj korisnika granta, rast i širenje korisnika granta, povećanje zaposlenosti	Bolje korištenje preduzetničkog i inovativnog potencijala u cilju rasta ekonomskih aktivnosti, širenja tržišta i povećanja konkurentnosti
		Stvaranje mreže uspješnih poslovnih ljudi na području općine	■	■	■	Preduzetnici i investitori	Broj kontakata s potencijalnim investitorima, broj potencijalnih investitora koji su posjetili općinu, broj odabranih lokacija, vrijednost i vrsta ulaganja, broj zaposlenih	Porast ulaganja, odnosno investicija, a kao posljedica bolje strategije privlačenja ulaganja
	3. Poboljšanje finansiranja preduzetnika početnika		Nagrada za najbolju preduzetničku ideju – finansiranje preduzetnika početnika	■			Preduzetnici	Broj preduzeća zainteresiranih za sponzoriranje, efekti u poslovnom svijetu i u javnosti - provođenje samo u saradnji sa eksternim partnerima-donatorima, sufinansijerima u cilju što transparentnije procjene i ocjene projektnih ideja.

4. Osiguranje edukacije za postojeće i potencijalne preduzetnike	Shema podrške za mlade preduzetnike (do 35 godina) i žene preduzetnice	■	■	■	Mladi, žene, teško zapošljivo stanovništvo i privrednici	Velik odziv mladih ljudi na provedenoj edukaciji u toku jula, koja je finansirana od Youth Adrinet Ipa Adriatic projekta i Općine Novi Grad Sarajevo. Program – edukativni materijali su pripremljeni u Centru za mlade Općine Novi Grad Sarajevo u saradnji sa kabinetom načelnika Općine, a iste su bazirane na najboljim praksama SAD-a. Evaluacija je pokazala pozitivne rezultate i spremnost mladih ljudi da budu dio	Usvajanje vještina i alata za otpočinjanje vlastitog businessa i pravilno vodenje postojećeg
	Programi edukacije potencijalnih i postojećih preduzetnika (pokretanje biznisa, izrada biznis-planova, upravljanje preduzećima, mentorske sheme za preduzetnike početnike i sl.) unutar Centra za razvoj biznisa	■	■	■	Učenici i srednjih škola, studenti viših škola i fakulteta; Nezaposleni, žene, mladi	Broj programa; broj polaznika; odnos (ratio) broj polaznika sa brojem novih preduzetnika	Aktivno uključivanje svih ciljnih grupa u pokretanje preduzetničkih poduhvata, Samozapošljavanje i otvaranje novih radnih mjesta; jačanje kulture aktivne participacije građana putem razvoja kulture preduzetništvu
	Savjetovanje u vezi pristupa finansiranju, podrška kod pisanja projekata i sl.	■			Postojeći i novi preduzetnici	Broj preduzetnika koji se koriste uslugama, broj i vrsta usluga, pokazatelji poslovanja preduzetnika se koriste uslugama, broj novih preduzetnika, broj novozaposlenih, ocjena korisnika usluga.	Povećati poslovnu sposobnost preduzetničkog sektora, posebno preduzetnika - početnika
	Razvoj e-learning modula (internet-učenje)	■	■	■	Nezaposleno mlado stanovništvo i privrednici	Broj pripremljenih e-modula; broj polaznika	Sticanje novih znanja i vještina
	Osiguranje plastenika	■	■	■	Postojeći i potencijalni poljoprivrednici	Kvadratni metri pod plasteničkom proizvodnjom Broj proizvođača plasteničke proizvodnje Količina proizvedenih poljoprivrednih proizvoda	Povećanje plasteničke proizvodnje

<p>OC2 Razvoj dinamične privrede bazirane na znanju, novim tehnologijama, kvaliteti ponude roba i usluga, i inovacijama</p>		Program poticaja usmjeren na investicije u poljoprivrednu proizvodnju	■	■	■	Postojeći i potencijalni poljoprivrednici	Količina proizvedenih poljoprivrednih proizvoda	Osiguravanje kvalitetne organske hrane	
	<p>1. Podrška razvoju tehnološke infrastrukture</p>		Identificiranje partnera u privatnom i javnom sektoru za formiranje IT tehnopolisa i kontinuirano savjetovanje sa istim	■	■	■	Općina	Broj partnera	Iznalaženje podesnih partnera u javnom i privatnom sektoru za formiranje tehnopolisa
			Izrada studije izvodljivosti i druge pripremne radnje za formiranje tehnopolisa u domenu proizvodnje softwera na području općine	■	■	■	Eksperti, Općina	Ekspertni prijedlog (istraživačka studija) baziran na konsultiranju Općine	Odluka o utemeljenju IK tehnopolisa
			Integriranje kriterija vezanih za nivo znanja i tehnologije u druge razvojne programe i projekte	■	■	■	Općina	Kvalitet tehnologije	Transfer znanja i tehnologija
				■	■	■			
	<p>2. Podrška razvoju kompanija u domenu znanjem intenzivnih poslovnih i drugih usluga</p>		Pripremiti studiju o stanju poslovnih usluga	■	■	■	Eksperti, Općina	Ekspertni prijedlog (istraživačka studija) baziran na konsultiranju Općine	Utvrđeno stanje razvijenosti znanjem intenzivnih poslovnih i drugih usluga
			Pripremiti plan podrške razvoju znanjem intenzivnih poslovnih i drugih usluga	■	■	■	Općina	Broj projekata koji su dobili podršku	Utvrđene mjere podrške znanjem intenzivnih poslovnih i drugih usluga

OC3 Unapređenje institucionalne podrške za razvoj biznisa		Provođenje finansijskih i drugih mjera podrške razvoju znanjem intenzivnih poslovnih i drugih usluga	■	■	■	Općina	Rezultati (prihod, radna mjesta, izvoz...)	Povećana dodana vrijedost malih i srednjih preduzeća iz oblasti znanjem intenzivnih poslovnih i drugih usluga
	3. Podrška poljoprivrednim proizvođačima	Bosanske tržnice	■	■	■	Poljoprivrednici, lokalno stanovništvo, Općina	Broj učesnika - poljoprivrednika, posjećenost, generisani prihod	Promocija proizvođača lokalnih poljoprivrednih i drugih proizvoda
		Program poticaja usmjeren na investicije u poljoprivrednu proizvodnju	■	■	■	Postojeći i potencijalni poljoprivrednici	Iznos plasiranih sredstava, broj korisnika, nivo proizvodnje, količina izvoza, broj novih radnih mjesta, broj zadržanih radnih mjesta, površina novih zasada.	Povećani broj poljoprivrednih proizvođača i nivoa proizvodnje, prerade i izvoza
		Edukacija poljoprivrednih proizvođača	■	■	■	Postojeći i potencijalni poljoprivrednici	Broj educiranih i certificiranih poljoprivrednih proizvođača; broj uposlenih u poljoprivrednoj proizvodnji	Povećanje nivoa poljoprivredne proizvodnje i kvalitete poljoprivrednih proizvoda
1. Integriranje aktivnosti i jačanje kapaciteta za upravljanje lokalnim razvojem	Formiranje posebne službe za privredu i lokalni razvoj	■	■	■	Eksperti, Općina	Operativni plan transformacije organizacijske strukture Općine	Intenzivnije uključivanje Općine u privredu i poticanje razvoja privrede	

		Jačanje kapaciteta Centra za razvoj biznisa i stvaranje preduslova za njegovu transformaciju u razvojnu agenciju	■	■	■	Mladi obrazovani ljudi sa jasnom vizijom i iskrenim angažmanom, cjelokupna lokalna zajednica	Količina sredstava koja se povlači kroz međunarodne i domaće projekte, kvalitet i broj realiziranih projekata, broj mladih i stručnih ljudi koji rade u agenciji	Nova radna mjesta za mlade i ambiciozne ljude u agenciji koja se ne finansiraju iz budžeta, povećana sredstva za realizaciju projekata u lokalnoj zajednici, operativna sprovođenja zacrtane strategije vodstva, efikasnija provedba strategije, povećana konkurentnost u EU okvirima kako lokalne zajednice tako i personala.
2. Promocija općine kao lokacije za ulaganja		Općina Novi Grad Sarajevo – Business friendly općina (općina prijateljski orijentirana prema biznisu)	■	■	■	Općina	Kriteriji i potkriteriji za neutralnu procjenu da li je i u kojoj mjeri lokalna vlada kreirala povoljne poslovne uslove (kriteriji grupirani su u 12 jednako važnih područja)	Općina funkcioniše kao općina koja postojećim privrednicima i potencijalnim investitorima nudi i može ponuditi povoljno poslovno okruženje za dobro poslovanje i privlačenje stranih investicija na dobrobit svih stanovnika općine
		Nova komunikacijska strategija Općine – direktna komunikacija sa potencijalnim investitorima	■	■	■	Svi stakeholderi	Prisustvo u printanim i elektronskim medijima i stav u Općini	Komunikacija sa lokalnom zajednicom u cilju informiranja lokalnih aktera o različitim aspektima razvoja općine
		Definiranje konkretnih investicijskih proizvoda (kongresni centar i sl.) i promoviranje istih	■	■	■	Strani i domaći investitori	Broj održanih manifestacija	Zapošljavanje, prihod
		Promotivni općinski vodiči, investicioni, projektni, kroz industrijske i poslovne zone i aktuelnu privredu	■	■	■	Partneri, strani i domaći investitori, turisti, domaće	Kvalitet i kvantitet nastalih vodiča, višejezičnost, a time i	Jasno postavljena promotivna strategija i prezentacija općine
		Redizajn web stranice Općine	■	■	■	Svi stakeholderi	Kvalitet stranice, ažurnost i broj posjeta na stranici	Bolja promocija općine

	3. Razvoj lokalnih partnerstava sa ključnim interesnim skupinama	Formiranje stalnog poslovnog vijeća	■			Privredni subjekti s područja općine	Broj učesnika, učestalost održanih sastanaka, promocija, posjećenost, generirane ideje i dr.	Uspješno nastavljena započeta praksa održavanja redovnih sastanaka Poslovnog vijeća i općinskog načelnika
		Partnerstvo sa obrazovnim institucijama i poslovnom zajednicom u prekvalifikaciji/dokvalifikaciji i projektima pripreme za rad nezaposlenih osoba na području općine	■			Nezaposlene osobe, menadžeri privredni subjekti, institucije vlasti, društveno odgovorne kompanije i dr.	Održan sajam za zapošljavanje i Susret privrednika uz sredstva verifikacije (PCM)	Uspostavljena praksa organizacije ova dva eventa svake godine
		Partnerstvo sa poslovnom zajednicom i Zavodom za zapošljavanje u pripremi realizacije sajмова zapošljavanja i usklađivanje outputa obrazovnog sistema sa potrebama privrede	■	■	■	Nezaposlene osobe i poslodavci	Broj učesnika i broj novozaposlenih	Kreiranje radnih mjesta i zapošljavanje
		Partnerstvo sa Zavodom za zapošljavanje u projektima sufinansiranja novog zapošljavanja	■	■	■	Nezaposlene osobe	Rješavanje pitanja saradnje sa Zavodom	Zapošljavanje što većeg broja osoba sa evidencije nezaposlenih sa posebnom socijalnom i rodnom osjetljivošću, radi jačanja njihove konkurentnosti na tržištu rada, sprečavanja dugotrajne nezaposlenosti te stvaranja uslova za sticanje prvog radnog iskustva – mladi bez iskustva, žene, demobilizirani borci, dugoročno nezaposlene osobe, Romi
	4. Benchmarking privrede na području Općine	Kreiranje baze podataka o privrednim subjektima i njihovom poslovanju	■	■	■	Općina, privredni subjekti	Utvrđeni broj ukupnih i aktivnih privrednih subjekata Utvrđen godišnji broj osnovanih privrednih subjekata i onih koji koji su prestali djelovati	Formirana baza podataka privrednih subjekata Općine
		Pripremanje redovnih izvještaja o stanju privrede i njihovo korištenje kod definiranja mjera, programa i projekata podrške razvoju poslovnog sektora na području općine	■	■	■	Općina i Općinsko vijeće	Broj i kvalitet izvještaja i prijedlozi	Bolje upravljanje, evaluacija i monitoring-proces

4.2. Plan društvenog razvoja

Plan društvenog razvoja sadrži poluge i kritične faktore društvenog razvoja, ciljeve, programe, međuopćinsku saradnju, očekivane ishode, okvirnu finansijsku konstrukciju i sam plan sa rokovima, nosiocima, korisnicima, ishodima i kriterijima.

4.2.1. Poluge i kritični faktori društvenog razvoja

U postupku koji je proveden u skladu sa metodologijom MiPRO organizacije Ujedinjenih naroda za razvojne projekte, identificirane su poluge i kritični faktori društvenog razvoja.

Općina Novi Grad Sarajevo prednjači u vitalnosti, broju i strukturi stanovništva, što je uz prostor i strukturu budžeta identificirano kao ključna snaga.

Općina Novi Grad Sarajevo zaostaje u sadržajima i infrastrukturi za kulturu, sport i rekreaciju, kao i u infrastrukturi za veći obuhvat djece predškolskim obrazovanjem, zatim u kvalitetu obrazovanja, socijalnoj integraciji manjinskih grupa, nedovoljnim kapacitetima za pripremu, apliciranje i provođenje projekata. Kvalitetu života ozbiljno ugrožava porast socijalno neprihvatljivog ponašanja, obiteljsko i vršnjačko zlostavljanje, zanemarivanje djece, loše ciljanje socijalne pomoći, pasiviziranje stanovništva i prihvaćanje statusa socijalno ugrožene osobe kao prihvatljivog i poželjnog. Posebno je naglašena razlika u kvalitetu života u centralnim urbanim prostorima i perifernim prostorima općine.

Kao poluge u društvenoj infrastrukturi koje mogu olakšati i ubrzati lokalni ekonomski razvoj identificirani su: jačanje humanog kapitala općine, kroz povećanje kvaliteta obrazovanja i zdravlja, kroz socijalnu inkluziju, participaciju, orijentaciju ka kooperaciji i korištenju relevantnih programa, projekata i fondova.

Kritični faktori koji dovode do socijalne isključenosti i nejednakosti po raznim osnovama u pogledu ostvarivanja ekonomskih, socijalnih i drugih prava su nedostatak sredstava za zadovoljavanje egzistencijalnih potreba (hrana, stan, pristup pitkoj vodi, pristup kanalizaciji), nedostatak individualnog i lokalnog (općinskog) samopoštovanja, prihodu (pristup radnom mjestu, pristup kvalitetnom obrazovanju, koje uključuje znanje i vještine, veća pažnja kulturnim i ljudskim vrijednostima) i nemogućnost izbora (pristup i mogućnost izbora, odnosno različite ovisnosti (o zlostavljanju, o duhanu, alkoholu, narkoticima, kocki itd).

Urađena socio-ekonomska analiza za društveni razvoj općine Novi grad Sarajevo je sintetizirana u formi SWOT matrice.

Tabela 56. SWOT matrica općine u oblasti društvenog razvoja

	SNAGE	SLABOSTI
INTERNI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Stanovništvo ▪ Struktura budžeta ▪ Orijehtacija i spremnost Općine ka rješavanju problema ▪ Nova orijentacija u upravljanju Općinom ▪ Napuštanja starih neučinkovitih modela, a orijentacija ka novim proaktivnim modelima ▪ Orijehtacija da se stanovnici „nauče da love ribu“, a ne da im se daje riba ▪ Orijehtacija da se koriste regionalne, evropske i globalne mogućnosti (plavi ocean) pristupanja fondovima, znanjima i vještinama 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Mali broj djece obuhvaćenih predškolskim obrazovanjem ▪ Kvaliteta obrazovanja i opremljenost škola posebno na perifernim dijelovima ▪ Cjeloživotno učenje ▪ Nedovoljna prevencija u zaštiti zdravlja ▪ Nedovoljna ponuda kulturnih sadržaja ▪ Infrastruktura za sport i rekreaciju ▪ Odnos stanovništva prema izgrađenoj društvenoj i urbanoj infrastrukturi ▪ Participacija stanovništva i civilnog sektora od nivoa mjesnih zajednica do nivoa Općine ▪ Socijalna inkluzija ▪ Pasivan odnos prema mogućnostima ▪ Loše targetiranje socijalne pomoći i drugih sredstava za društveni razvoj ▪ Orijehtacija na pomoć kao trajno egzistencijalno rješenje
	PRILIKE	PRIJETNJE
EKSTERNI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Globalna, evropska, regionalna i BH orijentacija na socijalnu inkluziju, te kvalitetu ljudskog kapitala, temeljem jačanja obrazovanja i zdravlja, kao i drugih vještina i vrijednosti ▪ Postojanje fondova, programa i projekata ▪ Postojanje međunarodnih, evropskih i regionalnih razvojnih institucija, kao i nevladinih organizacija koje mogu pružiti znanja i vještine 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Politička, ekonomska i finansijska nestabilnost ▪ Gubitak radnih mjesta u javnim komunalnim kantonalnim preduzećima ▪ Zamor od „pomoći“ socijalno ugroženim ▪ Pravni, finansijski i institucionalni okvir na kantonalnom, entitetskom i državnom nivou za društveni razvoj na lokalnom nivou

Izvor: Radionice na kojima je učestvovao razvojni tim i radionice fokusirane na društveni razvoj održane u okviru procesa izrade Strategije razvoja općine Novi Grad Sarajevo za period 2014 - 2020¹⁰⁸

U okruženju su identificirane sljedeće prilike za razvoj općine Novi Grad Sarajevo, i to: pristup fondovima za ove namjene, veliki broj domaćih i međunarodnih organizacija koje se bave ovim problemima, globalni interes za ove probleme, mogućnost korištenja infrastrukture na gradskom, kantonalnom, entitetskom i državnom nivou.

Kao ono što se dešava, planira ili očekuje u okruženju, a može ugroziti društveni razvoj općine, odnosno što predstavlja prijetnju ili rizik identificirani su: zamor od pomoći, posebno socijalne pomoći socijalno marginaliziranim kategorijama, politička, finansijska i ekonomska kriza, rast kriminala i siromaštva, smanjivanje empatije ili njeno potpuno odsustvo prema osobama u stanju socijalne potrebe

¹⁰⁸ Radionice su održane 17. i 26. septembra, te 3., 17. i 24. oktobra

Kao osnovna snaga općine identificirano je njeno stanovništvo (ljudi), razvojno orijentirana struktura budžeta, orijentacija Općine ka rješavanju problema, novi momenti u liderstvu i upravljanju Općinom.

Kao ono u čemu je općina bolja od drugih identificirani su: orijentacija ka napuštanju starih i usvajanje novih modela razvoja i upravljanja razvojem, orijentacija da se stanovništvo osnaži i osposobi da „lovi ribu“ i da se rješenja traže u regionalnom, evropskom i globalnom prostoru, orijentacija prema vani.

Općina Novi Grad Sarajevo je „lošija od drugih“ u infrastrukturi i sadržajima predškolskog i LLL (cjeloživotnog) obrazovanja, kulture, sporta, rekreacije, porastu zlostavljanja i nasilja u porodici, porastu broja zanemarene i vaspitno zapuštene djece.

Kao ono što je kritično i što ometa razvoj identificiran je odnos stanovništva prema izgrađenoj urbanoj i društvenoj infrastrukturi, orijentacija na pomoć kao trajno egzistencijalno rješenje, loše targetiranje (ciljanje) socijalne pomoći i drugih sredstava za društveni razvoj.

4.2.2. Ciljevi društvenog razvoja

Ciljevi društvenog razvoja izvode se iz socio-ekonomske analize, s jedne strane, i utvrđene vizije na nivou općine, a posebno vizije njenog društvenog razvoja.

U postupku kreiranja vizije društvenog razvoja, u skladu sa usvojenom metodologijom, pošlo se od formuliranja odgovora na dva pitanja, i to kakvu poziciju općina želi zauzeti u odnosu na druge lokalne zajednice u gradu i Kantonu Sarajevo i pitanja a kojim temeljnim vrijednostima će se općina izgrađivati (graditi).

Općina želi zauzeti poziciju socijalno odgovorne lokalne zajednice u gradu i Kantonu Sarajevo, orijentirane na punu socijalnu inkluziju svih građana i građanki, orijentirane na jačanje ljudskog kapitala temeljem obrazovanja, zdravlja, vještina, kooperacije, participacije, povećanja kapaciteta apsorpcije.

Općina Novi Grad Sarajevo želi da se oblikuje kao bolja i humanija lokalna zajednica koja respektira ključne vrijednosti kojima teže svi građani i građanke, javni, privatni i civilni sektor, a vezani su za fundamentalne ljudske potrebe. Prva i osnovna vrijednost je zadovoljavanje osnovnih egzistencijalnih potreba (hrana, stanovanje, sigurnost). Druga univerzalna komponenta dobrog života koju Općina osigurava je osjećaj vrijednosti i samopoštovanja, identitetom, dostojanstvom, poštovanjem i priznanjem. I na kraju, Općina će svoj razvoj temeljiti na osiguravanju moći izbora, slobode, koja obuhvata različite komponente političke slobode, uključujući, ali ne ograničavajući se na ličnu slobodu, vladavinu prava, slobodu izražavanja, participaciju u političkom životu i jednakost u pruženim prilikama.

Prema tome, zajednička perspektiva kao odgovor na pitanje kakva se društvena zajednica namjerava graditi je perspektiva socijalne kohezije, inkluzije, participacije, proaktivnog odnosa, osnaživanja građana, građanki, civilnog sektora.

Društveni razvoj na teritoriju općine Novi Grad Sarajevo na kraju planskog perioda karakterizirao bi se, između ostalog, na sljedeći način:

- Uspostavljen inovirani sistem socijalne brige i podsticaja za najugroženije kategorije;
- Osnaženi kapaciteti Općine da razvija i koristi ljudske resurse;

- Zajednica koja pravovremeno i cjelovito brine o fizičkom i mentalnom zdravlju cjelokupnog stanovništva ;
- Veći pristup, kvaliteta i uspjeh obrazovnog sistema od predškolskog do cjeloživotnog;
- Osigurana potpuna socijalna inkluzija invalida, žena, manjinskih grupa u društveni i lokalni ekonomski razvoj općine;
- Općina bez obrazovno zapuštene i zanemarene djece, bez nasilja i maloljetničke delinkvencije.

Drugim riječima, općina Novi Grad Sarajevo će biti općina prepoznata po Novom pristupu kvalitetu življenja koji se temelji na novom identitetu, socijalnoj integraciji i inkluziji, socijalnoj koheziji, holističkom pristupu osnaživanju ljudskog kapitala, kao temeljne snage općine, preciznijem i boljem targetiranju sredstava i konceptom pomoć-sredstva za kvalitetu, aktivnost, rad u funkciji postizanja strateških ciljeva i poštovanja temeljnih vrijednosti.

Strateški cilj društvenog razvoja općine do 2020. godine je osnaživanje kapaciteta Općine da osigura jačanje ljudskog kapitala, kao svoje temeljne strateške snage. Ovaj strateški cilj društvenog razvoja izvodi se iz strateškog razvojnog cilja Općine jačanje ljudskog kapitala, ali je u funkciji ostvarivanja i drugih postavljenih strateških ciljeva, posebno ciljeva vezanih za lokalni ekonomski razvoj, kooperaciju i povećanje kapaciteta apsorpcije.

Kao operativni ciljevi društvenog razvoja preko kojih se osigurava transformacija i konkretizacija strateškog cilja i temeljne vizije razvoja općine, a posebno vizije njenog društvenog razvoja, u postupku usklađenom sa izabranom metodologijom, identificirani su:

Operativni ciljevi u okviru strateškog cilja 2.

OC1 Podizanje kvaliteta ljudskog kapitala

OC2 Osiguravanje socijalne sigurnost i inkluzije

OC3 Izgradnja i razvijanje identiteta

i operativni ciljevi u okviru strateškog cilja 3.

OC1 Razvoj dobre uprave

OC2 Ravnomjerno podizanje kvaliteta infrastrukture

OC3 Jačanje kapaciteta apsorpcije i kooperacije

OC4 Upravljanje prostorom

Ovi ciljevi predstavljaju glavne pravce dostizanja strateških ciljeva društvenog i ukupnog razvoja, kao i dostizanja vizije u 2020. godini.

U procesu definiranja operativnih i strateških ciljeva društvenog razvoja općine Novi Grad Sarajevo respektirani su relevantni strateški razvojni dokumenti na nivou općine, grada, kantona, entiteta i države (Strategija razvoja Bosne i Hercegovine 2010 - 2014. godina, Strategija socijalnog uključivanja za Bosnu i Hercegovinu 2010 - 2014. godina, Strategija razvoja Federacije BiH 2010 - 2020. godine, posebno dio koji se odnosi na sektorske strategije, Strategija razvoja Kantona Sarajevo do 2015. godine, druge relevantne entitetske strategije, relevantne strategije na nivou Kantona Sarajevo, Akcioni plan Kantona Sarajevo za strateško planiranje, Strategija za prevenciju maloljetničkog prestupništva, Strategija primjene informaciono-komunikacionih tehnologija u zdravstvu; Strategija informatizacije obrazovanja, Strategija razvoja zdravstva za KS, Izmjene i dopune Prostornog plana KS za period do 2023. godine; Gender akcioni plan Općine Novi Grad Sarajevo, Analiza istraživanja socijalnih, obrazovnih, kulturnih, sportskih potreba mladih u općini Novi Grad Sarajevo; itd). U postupku oblikovanja operativnih i strateških ciljeva respektirani su i elementi kohezijske i

drugih relevantnih politika Evropske unije za period 2014 - 2010. godina, kao i globalne strategije i orijentacije vezane za društveni razvoj (Milenijumski razvojni ciljevi, dokumenti UNDP – Socijalna uključenost u BiH, 2007.; WB – Kreiranje održivog sustava socijalne zaštite zasnovanog na stvarnim potrebama, 2009; Da li ograničenost vještina ograničava rast u BiH?, 2010; Dokument o mirovinskim sustavima u BiH, 2007; Powerty update, 2010; UNHCR Strategija Roma u BiH, 2006; UNICEF – Specijalna studija o nasilju nad djecom, 2007; EU – Jačanje zdravstvenog sustava BiH za integraciju u EU, 2008; Social Protection and Social Inclusion in Bosnia and Herzegovina, 2008 itd.).

4.2.3. Međuopćinska saradnja u društvenom razvoju

Općina je čvrsto opredijeljena za horizontalnu i vertikalnu kooperaciju u ukupnom i posebno društvenom razvoju, kao modalitet za pristupanje fondovima, sredstvima, znanjima, vještinama. Općina kooperaciju prepoznaje kao modalitet koji osigurava racionalnije korištenje vlastitih i privlačenje nedostajućih sredstava, znanja i vještina.

Društveni razvoj općine Novi Grad Sarajevo u strateškom vremenskom okviru determinirat će, između ostalog, orijentacija na međuopćinsku saradnju u gradu i Kantonu Sarajevo, ali i međuopćinska saradnja u okviru Federacije Bosne i Hercegovine, Bosne i Hercegovine, kao i saradnja u okviru prekograničnih projekata Bosne i Hercegovine i Republike Hrvatske, Bosne i Hercegovine i Republike Srbije, te Bosne i Hercegovine i Republike Crne Gore.

Općina će se i snažno orijentirati prema evropskim i globalnim fondovima, programima i projektima koji su fokusirani na socijalnu inkluziju, integraciju, koheziju, osnaživanje manjinskih i ranjivih grupa, žena, invalida, preveniranje problema i gubitaka u zdravlju i obrazovanju.

Kroz kooperaciju Općina će pokušati dobiti podršku za novi pristup u oblikovanju društvenog razvoja, pristup koji se temelji na kvalitetu, osnaživanju i osposobljavanju stanovništva, a ne na davanju pomoći koja pasivizira stanovništvo i drži ga trajnom ovisnim.

Međuopćinska saradnja će doći do izražaja posebno u realizaciji projekata izgradnje obrazovne i zdravstvene infrastrukture, te infrastrukture za sport, kulturu, rekreaciju koja se nalazi u kontaktnim područjima sa drugim općinama (primjer Osnovna škola Aneks, Dom zdravlja Kumrovec). Vertikalna saradnja sa Gradom i Kantomom će se nastaviti i u ovom periodu, s obzirom na nadležnosti koje gradske i kantonalne službe, organizacije, institucije i ministarstva imaju u osiguravanju osnovnih društvenih funkcija na teritoriju općine (obrazovanje, zdravlje, kultura, sport, socijalna zaštita, sigurnost, boračka i invalidska zaštita, drugo).

4.2.4. Prekogranična saradnja Općine Novi Grad Sarajevo

Neophodnost „nove“ i u svakom slučaju, za razliku od dosadašnje „pasivne“ politike, bilateralne saradnje Općine sa regijama i lokanim zajednicama van granica BiH je više nego vidljiva, ne samo iz razloga veoma malog ostvarenog učinka saradnje sa konkretnim dobitima naših građana i lokalne zajednice nego iz četiri još veoma važna postojeća razloga i to:

- prvi je osnova na kojima počiva EU, a to je povezivanje na regionalnoj i lokalnoj razini;

- drugi je postojeća, veoma komplicirana struktura BiH, države, čija kompleksnost i globalno izostajanje strategije prekogranične saradnje svakako koči svaki strukturalan nastup i pozitivnu prezentaciju naše zemlje i lokalne zajednice prema vani;
- treći se odnosi na dodatno slabu ulogu Grada Sarajeva, kojem Općina Novi Grad administrativno i pripada, i veoma mala iskorištenost imena, tj. brenda „Sarajevo“ u kontekstu bilateralnih povezivanja sa partnerima van BiH. Uloga grada se svela isključivo na kulturno-političku razmjenu dok je pokretačka mogućnost promoviranja privredno-ekonomskih potencijala i stvaranja pozitivne osnove i atmosfere za privlačenje stranih investicija i strateškog iskorištavanja postojećih i razvoja novih privrednih djelatnosti grada na marginama djelovanja iste;
- četvrti leži u činjenici da je naše cjelokupno društvo, nažalost, u veoma dugom postratnom periodu, cca. 17 godina, steklo tako uvjerenje svijesti da je permanentno u situaciji primanja „pomoći“ .

Taj trend je vidljiv i prepoznatljiv u svim segmentima društvenog življenja i djelovanja i vremenom je preraslo u hronično stanje. Institucije, grupe, pojedinci... i ostali uvijek očekuju pomoć pri rješavanju problema bez stvarnog pokušaja da iste riješe sami.

Ako stavimo u direktan omjer moguće rizike i benefite, uočiti ćemo da postoji velika disproporcija, naime rizici postoje i ogledaju se više u mogućoj opstrukciji i nerazumijevanju viših nivoa vlasti i pojedinih insitucionalnih segmenta koji djeluju na polju privrede, prije svega tu se misli na trgovinskovanjske komore.

Naime, „brendiranje“ naše lokalne zajednice kao najboljeg mjesta za ulaganje je proces koji ne može uraditi niko drugi nego isključivo mi sami, u ovom slučaju, lokalna zajednica.

Proces brendiranja, što je i glavni cilj našeg prekograničnog djelovanja zahtijeva studioznu analizu naših stvarnih potencijala, njihovo prepoznavanje, tj. identifikaciju i promociju; kolektiranje aktuelnih resursa; procjenu potencijala daljnjeg razvoja istih; strategiju razvoja aktuelnim resursima najperspektivnijih potencijala; plansku promociju potencijala i seriozan, profesionalan i iskren odnos prema partnerima.

Vizija u skladu sa kojom se i određuje i kreira pravac ovog akcionog plana podrazumijeva izlazak naše lokalne zajednice kao „mračne mrlje“ sa investicione karte kako regije tako i Evrope i ona zahtijeva radikalni zaokret u pravcu proaktivnog djelovanja prema vanjskim partnerima u svim domenama, a najviše u pravcu razvoja i prezentacije postojećih privrednih i ekonomskih resursa općine Novi Grad Sarajevo, na nivoima općina, gradova i regija van granica naše domovine.

Bilateralno djelovanje bit će u normama i ovirima koja predviđa Evropska povelja o lokalnoj samoupravi, a ista članom 10, stav 3, omogućuje da lokalne zajednice mogu saradivati bilateralno i multilateralno sa lokalnim zajednicama drugih država.

Iz svega dosada navedenog vrlo jednostavno i jasno proizlaze ciljevi prekogranične saradnje Općine Novi Grad Sarajevo sa partnerima regijama, gradovima i općinama van granica BiH, i to:

- Identificiranje i procjena vlastitih potencijala, mogućnost i oblik nadgradnje i razvoja istih koji nas čine atraktivnim za saradnju gledano iz ugla postojećih i potencijalnih partnera van granica BiH.
Šta je to što mi imamo, a možemo i trebamo ponuditi partnerima izvan granica BiH?

- Selektivno se fokusirati na regije i lokalne zajednice iz zemalja za koje smatramo da će nam donijeti odgovarajući željeni standard poslovne kulture, željene investicione oblike koji odgovaraju našoj strategiji razvoja i koji svojom tradicijom i imageom predstavljaju primjer društveno-ekonomskog razvoja koji treba slijediti.
- Isti se u prvoj liniji odnosi na ciljano uvezivanje sa strateškim općinama, gradovima i regijama sa kojima naša općina ima ekonomsko-socijalno-demografske sličnosti u pravcu jačanja, prije svega, ekonomsko-privredne bilateralne saradnje koja treba da rezultira boljom promocijom naše općine kao mjesta za dobro poslovanje i ugodno življenje, čime bi se poboljšali uvjeti za razvoj preduzetništva i biznisa kroz strana i domaća ulaganja koja bi pored mogućnosti većeg obima zapošljavanja lokalnog stanovništva otvorila perspektive za pokretanja i razvoj novih tehnologija, alternativnih energija, i nadgradnju i modernizaciju postojećih oblika privrednog djelovanja, koja treba da rezultira većim i kvalitetnijim standardom življenja u našoj općini i šire.
- Bilateralnim kontaktom i umrežavanjem preskočit ćemo barijere koje postoje u samoj kompleksnosti većih nivoa vlasti koji kod partnera izvan zemlje izazivaju veoma vidljivu konfuziju koja rezultira prijevremenim povlačenjem iz cijelog procesa saradnje, a pogotovo ekonomsko-poslovne.
- Biti proaktivan partner u pripremi, izradi aplikacije i provedbi projekata koji prije svega treba da budu u cilju ostvarivanja zacrtane strategija ekonomskog razvoja općine na način da u okviru postojećih programa EU (IPA Komponente I i II), USAID, UNDP i ostalih donatorskih linija budemo kreatori projekta i nosioci istog čime osiguravamo vodeću ulogu u planiranju i implementaciji istih u korist naše lokalne zajednice.
- Planski odabir i razvoj projektnog tima koji treba u postojećim okolnostima razviti znanje i sposobnost razrade projektnih ideja, izradu projektnih aplikacija i provedbu istih sa jasnom nadgradnjom u skladu sa proširenjem projektnih programa koji nastaju procesom pristupanja i integracije u Evropsku uniju. Statusom kandidata za ulazak u EU naša zemlja dobija pristup EU fondovima takozvane III, IV i V komponente IPA instrumenta za pretprijetnu pomoć koji su preteča evropskih strukturalnih fondova, evropskog socijalnog fonda i fonda za regionalni razvoj, koji su čvrsta osnova za dalji ekonomski i društveni razvoj naše lokalne zajednice.
- Intenziviranje saradnje sa postojećim stalnim predstavnicima zemalja i razvojnih agencija koje djeluju u BiH u cilju jače prezentacije potencijala naše lokalne zajednice i realiziranja projekata koje provode ambasade i agencije u domenima njihovog djelovanja u našoj lokalnoj zajednici, selektivno u skladu sa našim strateškim ciljevima.

4.2.5. Infrastruktura

Jedan od prioriteta zadatka u okviru cjelokupnog društvenog razvoja je svakako daljnja izgradnja primarne infrastrukture, vodosnabdijevanja i kanalizacione mreže, te lokalnih puteva i saobraćajne infrastrukture na teritoriju cijele općine. Pored osnovnih potreba za primarnom infrastrukturom, razvoj općine u velikoj mjeri zavisi od njenog privrednog razvoja. Stoga će izgradnja cjelokupne infrastrukture biti usklađena kako sa razvojem privredne infrastrukture tako i sa daljnjim planiranjem razvoja društvene infrastrukture.

Vezano za poslovnu infrastrukturu prioritet je ulaganje u primarnu i sekundarnu infrastrukturu za potrebe postojećih i planiranih industrijskih i poslovnih zona definiranim planovima ekonomskog razvoja.

Neki od prioriteta razvoja društvene infrastrukture su:

- Rekonstrukcija Doma zdravlja Kumrovec
- Izgradnja i opremanje mjesnih ambulanti
- Izgradnja školskih objekata i dječijih vrtića. Jačanje uloge Općine kao pokretača aktivnosti na izgradnji novih ili dogradnji postojećih školskih objekata i objekata za edukaciju, aktivnosti i zbrinjavanje predškolske djece, dječijih vrtića.
- Izgradnja osnovne škole na Aneksu i dogradnja školskih prostora i sadržaja u školama u Dobroševićima i Briješću.
- Obnova dječijeg vrtića na Ali-pašinom Polju u A fazi, kao i izgradnja dodatnog dječijeg vrtića na Dobrinji i najmanje jedanog na prostoru od Boljakovog Potoka do Sokolja.

Kada je u pitanju saobraćajna infrastruktura općine Novi Grad, izgradnja nekoliko saobraćajnica nameće se kao nužna za dalji razvoj općine. Važniji prioriteti povećanja kvaliteta saobraćajne infrastrukture općine su:

- Dovršetak na rekonstrukciji Ulice Adema Buće u cijeloj njenoj dužini.
- Dovršetak izgradnje IX transverzale. Izgradnjom IX transvertzale, područje općine na kojem živi oko trećina njenih stanovnika komunikacijski će se uvezati sa ostatkom općine. Na teritoriju općine Novi Grad ne postoji u punom profilu izgrađena nijedna transverzala koja poprečno povezuje dijelove grada, tako da građani na putu iz jednog u drugi dio općine moraju putovati preko teritorije općina Ilidža ili Novo Sarajevo, što troši vrijeme i novac. Da bismo skratili vrijeme i dužinu putovanja, želimo izgraditi nadvožnjak, tj. kolski most na lokaciji Ali-pašin Most i (Boljakov Potok) koji je predviđen regulacionim planom i za koji postoji interes Kantona. Izgradnjom ove transverzale povezat će se postojeće četiri trake od raskrsnice Bulevara Meše Selimovića i Ul. Ive Andrića. To će se postići izgradnjom nadvožnjaka preko željezničke pruge i stanice Ali-pašin Most koji će se spojiti na ulice Smaje Šikala i Safeta Zajke.
- Izgradnja lota 2c Sarajevske obilaznice. Za brzo saobraćajno povezivanje gradskog područja Sarajeva sa koridorom V-c na Sarajevskoj obilaznici, posebno za općinu Novi Grad je veoma bitna realizacija lota 2 Sarajevske obilaznice koji se sastoji od tri dijela i to: lot 2a (petlja Butila – Briješće); lot 2b (Briješće – Stupska petlja) i lot 2c (Briješće – Ulica Safeta Zajke – Boljakov Potok). Realizacijom i trećeg lota 2c ostvarit ćemo bolju vezu iz centralnog dijela grada sa koridorom V-c. Time ćemo osigurati da se na dvije tačke naša općina spaja na autoput što će značajno doprinijeti rasterećenju saobraćaja, stvorit će se kvalitetne pretpostavke za investiciona ulaganja, i povećati sigurnosni aspekti svih učesnika u saobraćaju.
- Izgradnja A transverzale. A transverzala se prostire od XII transverzale preko novog mosta na rijeci Dobrinji neposredno uz naselje Dobrinja V te spaja sa X transverzalom. Prije rata urađen je dio A transverzale od XII transverzale do Ulice braće Mulić. U posljednje vrijeme usljed sve većeg zagušenja saobraćaja kako u naselju Dobrinja i Aerodromskom Naselju koji pripadaju općini Novi Grad te dijelovima općine Ilidža (Međunarodni aerodrom, Kasindolska ulica) postoji potreba za što bržim povezivanjem naselja sa užom gradskom jezgrom putem A transverzale, a sve u cilju smanjenja saobraćajnih gužvi koje su postale svakodnevna pojava.
- Izgradnja pružnog prelaza Kisikana u Rajlovcu – rasterećenje saobraćaja i povećanje sigurnosti svih učesnika u saobraćaju u prvoj liniji pješaka.
- Uređenje biciklističke staze uz glavnu magistralu na području općine Novi Grad. Uvažavajući sve veću potrebu i interes građana za uređenim biciklističkim stazama, realizacija projekta biciklističke staze uz glavnu magistralu na području Novog Grada kao i uređenje i uvezivanje biciklističke staze sa Dobrinjom.
- "Smirivanje" saobraćaja u zonama osnovnih škola i vrtića i projekti postavljanja „utisnutih u asfalt svjetlosnih markera“ u blizini osnovnih škola i vrtića za dodatno

obilježavanje pješačkih prelaza preko kojih je najveća frekvencija kretanja djece će povećati sigurnosne aspekte djece i svih sudionika u saobraćaju u neposrednoj blizini školskih objekata, i iste postaviti na najviši mogući nivo.

- Saobraćaj u mirovanju (parkirališta), tri parkirališta na lokalitetima Ali-pašino Polje B i C faza i Dobrinja ukupnog kapaciteta cca. 1.000 novih parking-mjesta. Moguća realizacija kroz javno i privatno partnerstvo.

Većano za komunalnu infrastrukturu fokus je na projektiranju i izgradnji nedostajuće vodovodne i kanalizacione infrastrukturne mreže u naseljima Dobroševići, Reljevo, Sokolje, Brijesće, Nedžarići i Švrakino Selo.

4.2.6. Podizanje kvaliteta uprave i upravljanje prostorom

Pored niza planiranih drugih aktivnosti iz domena podizanja kvalitete uprave i efikasnijeg upravljanja prostornim resursima u općini, posebna pažnja bit će posvećena sljedećim temama;

- Elektronska uprava - S ciljem podizanja efikasnosti općinske administracije koja će brže i ažurnije odgovarati na potrebe građana i potencijalnih investitora. Implementacija savremene metode elektronske uprave u punom kapacitetu, u skladu sa pozitivnim evropskim iskustvima u cilju eliminiranja korupcije u administraciji, stavljanja svih građana u ravnopravan položaj, stvaranja efikasne lokalne uprave, osiguranja ostvarenja prava iz domena lokalne samouprave i uprave. Rezultat veća transparentnost i ažurnost, unapređenje odgovornosti državnih službenika prema građanima i skraćanje rokova za obradu predmeta građana.

- Regulacioni planovi i legalizacija objekata – Aktivnija saradnja sa Gradskim vijećem Sarajeva i ostalim nadležnim institucijama za dovršetak, izradu i usvajanje regulacionih planova. Stvaranje efikasnog sistema za rješavanje pitanja i zahtjeva legalizacije već izgrađenih objekata bez nepotpune i zakonom za to propisane dokumentacije. Paralelno sa procesom legalizacije otvoriti proces efikasnog planiranja zona za individualnu i kolektivnu stambenu izgradnju. To je planski i sistemski pristup, koji podrazumijeva prvobitno osiguranje infrastrukture, a tek potom podizanje objekata. Na taj način ćemo imati naselja koja imaju visoke standarde življenja.

- Prostorno planiranje poslovnih zona visokog standarda poslovanja, sa prethodno izgrađenom infrastrukturom. To je jedan od uvjeta za intenzivnije investiranje u općinu Novi Grad što će imati pozitivne efekte ne samo za zapošljavanje, što je jedan od osnovnih ciljeva, već i na budžet Općine, a to opet znači veća ulaganja u interesu građana.

- Efikasnost upravitelja zgrada - Veća i direktnija uključenost Općine u rad upravitelja zgrada, sa posebnim fokusom na aktivnu potporu građanima u sistemsko rješavanje problema u toj oblasti. Aktivnija saradnja sa upraviteljima kako bismo mogli dati podršku za rješavanje problema u ovoj oblasti. Osiguranje interventnih sredstava za hitne slučajeve i osiguranje istih kroz općinski budžet. Uvođenje sistema praćenja finasijskih sredstava građana sa kojima raspolaže upravitelj i izvještavanja.

4.2.7. Očekivani ishodi sa indikatorima

Svi projekti, programi su artikulirani na način da se osigura postizanje operativnih i strateških ciljeva i u konačnom ostvarivanju postavljene vizije.

Drugim riječima, ishod bi trebao biti: Općina Novi Grad Sarajevo – općina sa Novim pristupom kvalitetu življenja koji se temelji na novom identitetu, socijalnoj integraciji i inkluziji, socijalnoj koheziji, holističkom pristupu osnaživanju ljudskog kapitala, kao temeljne snage općine, preciznijem i boljim targetiranjem sredstava i konceptom pomoć-sredstva za kvalitetu, aktivnost, rad u funkciji postizanja strateških ciljeva i poštovanja temeljnih vrijednosti.

Za svaki od projekata su navedeni indikatori preko kojih će se pratiti progres i vršiti evaluacija ishoda.

4.2.8. Okvirna finansijska konstrukcija

U skladu sa finansijskim mogućnostima i odgovornostima, nadležnostima i pravima, sredstva za realizaciju projekata i programa društvenog razvoja u funkciji ostvarivanja operativnih i strateških ciljeva osiguravat će se iz sljedećih izvora:

- Budžetska sredstva Općine Novi Grad Sarajevo
- Sredstva Grada Sarajeva za prostornoplansku dokumentaciju
- Sredstva Kantona Sarajevo za osiguravanje funkcija iz svoje nadležnosti
- Sredstva entitetskih organizacija, institucija
- Sredstva po osnovu donacija
- Sredstva po osnovu partnerstva sa privatnim i civilnim sektorom
- Sredstva povučena iz domaćih i međunarodnih fondova, programa i projekata (UNDP, IPA, drugi)

U narednoj tabeli daje se okvirna finansijska konstrukcija ostvarivanja strateškog cilja dva jačanje ljudskog kapitala, odnosno operativnih ciljeva i programa i strateškog cilja tri podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanja prostorom kao bitne komponente ugodnog življenja i uspješnog poslovanja, operativnih ciljeva i programa.

Tabela 57. Okvirna finansijska konstrukcija ostvarivanja strateškog cilja dva i tri u periodu 2014 - 2016. Iz budžetskih sredstava Općine Novi Grad Sarajevo (hiljade KM)

	2014.	2015.	2016.
SC 2 Jačanje ljudskog kapitala	8.156	8.348	8.590
OC1 Podizanje kvaliteta ljudskog kapitala	3.660	3.843	3.960
1 Podizanje nivoa i vještina u funkciji lakšeg zaposlenja	465	462	475
2 Unapređenje uvjeta za rad i kvalitetu obrazovanja	1.040	1.153	1.188
3 Unapređenje uvjeta za rad i kvalitet zdravlja	705	769	792
4 Unapređenje uvjeta za rad, kvalitet, raznovrsnost sporta, kulture, rekreacije	1.450	1.459	1.505
OC2 Osiguranje socijalne sigurnosti inkluzije	1.675	1.760	1.800
1 Inkluzija mladih, žena, starih, manjinskih grupa, invalida	575	598	612
2 Fizičke i socijalne sigurnosti	600	634	648
3 Jačanje civilnog sektora	450	528	540
OC3 Izgradnja i razvijanje identiteta	2.823	2.745	2.830
SC3 Podizanje kvaliteta, infrastrukture, upravljanje prostorom	15.784	16.470	17.000
OC1 Razvoj dobre uprave	10.304	10.540	10.880
OC2 Podizanje kvaliteta infrastrukture	2.930	3.129	3.230
OC3 Jačanje kapaciteta apsorpcije i kooperacije	50	166	170
OC4 Upravljanje prostorom	2.500	2.635	2.720

Kao što se iz gornje tabele vidi, Općina Novi Grad će značajna sredstva usmjeravati ka jačanju kvaliteta ljudskog kapitala, zatim na podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanje prostorom u funkciji podizanja kvaliteta življenja i uspješnog poslovanja. Strateška promjena je u odnosu prema budžetskim sredstvima, koja se tretiraju kao inicijalna ili dopunjujuća, orijentacija na traženje eksternih finansijskih izvora, zatim angažiranje resursa privatnog i civilnog sektora i novi odnos građana i građanki, posebno djece i omladine prema investiranim sredstvima u društvenu infrastrukturu. Finansijska participacija u projektima iz nadležnosti Kantona trebala bi biti praćena promjenom odnosa u upravljanju i odlučivanju.

4.2.9. Plan društvenog razvoja za period 2014 - 2016.

SC2 Jačanje ljudskog kapitala

OC	Programi	Projekt	2014.	2015.	2016.	Korisnici	Indikatori	Razvojni efekti
OC1 Podizanje kvaliteta ljudskog kapitala	1. Mjera podizanje nivoa znanja i vještina u funkciji lakšeg zaposlenja	Stipendiranje učenika i studenata	■	■	■	Učenici i studenti	Broj stipendija	Povećanje kvaliteta znanja
		Prekvalifikacija u funkciji rješavanja problema strukturne nezaposlenosti	■	■	■	Nezaposleni	Broj prekvalificiranih radnika	Zapošljavanje
		Unapređenje kompjuterske pismenosti	■	■	■	Svi građani	Broj obučeni	Podizanje kvaliteta znanja
	1. Mjera unapređenje uvjeta za rad, kvalitet obrazovanja	Sufinansiranje izgradnje OŠ Aneks	■	■		Djeca 5-15 godina	Stavljanje u funkciju	Povećanje kvaliteta obrazovanja i znanja
		Dogradnja OŠ Dobroševići	■			Djeca 5-15 godina	Stavljanje u funkciju	Povećanje kvaliteta obrazovne infrastrukture
		Sanacija i rekonstrukcija vrtića Vjeverica	■			Djeca do 5 godina	Broj djece	Pristup predškolskom obrazovanju
		Izgradnja objekta vrtića i kulturnog centra u naselju Dobrinja	■			Učenici i svi ostali građani	Broj korisnika	Povećanja kvaliteta znanja i stvaranje uvjeta za razvoj kulture
		Sufinansiranje izgradnje i podrška vrtićima	■	■	■	Djeca do 5 godina	Povećanje obuhvata za 10%	Povećanje obuhvata predškolskim obrazovanjem i povećanje kvaliteta predškolskog obrazovanja
		Podizanje kvaliteta rada i pomoć vrtićima, osnovnim i srednjim školama	■	■	■	Djeca 5-15 godina	Porast broja nagrada i priznanja na takmičenjima	Povećanje kvaliteta obrazovne infrastrukture i kvaliteta obrazovanja i znanja
		Infrastruktura i opremanje - pomoć u popravkama, opremanju i uređenju OŠ i SS	■	■	■	Djeca 15-18 godina	Kvalitetnije obrazovanje	Podizanje kvaliteta ljudskog kapitala
	2. Mjera unapređenje uvjeta za rad i kvaliteta zdravlja	Pomoć građanima i građankama u liječenju teško oboljelih	■	■	■	Oboljeli od teških bolesti	Broj onih kojima je omogućen pristup liječenju	Povećanje pristupa liječenju teško oboljelih građana
		Sufinansiranje sanacije, rekonstrukcije i dogradnje DZ Kumrovec	■	■		Svi građani	Stavljanje objekta u funkciju	Povećanje kvaliteta zdravlja
		Pomoć u izgradnji ambulante Bojnik, MZ Dobroševići	■			Svi građani	Stavljanje objekta u funkciju	Povećanje kvaliteta zdravlja
		Pomoć u prevenciji narkomanije i ostalih ovisnosti	■	■	■	Ovisnici	Broj izliječenih ovisnika	Podizanje kvaliteta zdravlja i smanjivanje troškova za ex post liječenje
	3. Mjera za ravnomjerno unapređenje uvjeta za rad, kvalitete i raznovrsnosti djelatnosti kulture, sporta i rekreacije	Dovršetak izgradnje sportske dvorane SRCE Buča Potok	■			Svi građani	Stavljanje objekta u funkciju	Osiguravanje infrastrukture za sport i rekreaciju
Sufinansiranje izgradnje osnovne škole „Behaudin Selmanović“ i drugih igrališta		■	■		Učenici i građani koji gravitiraju	Stavljanje objekta u funkciju	Osiguravanje infrastrukture za sport i rekreaciju	
Sufinansiranje izgradnje fiskulturne dvorane „Umihana Čuvidina“		■	■		Učenici i građani koji gravitiraju	Stavljanje objekta u funkciju	Osiguravanje infrastrukture za sport i rekreaciju	
Stvaranje uvjeta za izgradnju multifunkcionalnog kongresnog centra A. Polje		■	■	■	Svi građani i lokalna preduzeća	Stavljanje objekta u funkciju	Osiguravanje infrastrukture za sport i rekreaciju	
Izgradnja sportsko-rekreativnog centra Dobrinja		■	■	■	Svi građani, civilni i privatni sektor	Stavljanje objekta u funkciju	Osiguravanje infrastrukture za sport i rekreaciju	
Organizacija/pomoć u organizaciji kulturnih, sportskih i drugih manifestacija		■	■	■	Svi građani, civilni i privatni sektor	Broj i kvaliteta organiziranih manifestacija (povećanje za 10% godišnje)	Povećanje raznovrsnosti sadržaja i uključivanje svih građana	
Rekonstrukcija i izgradnja sportskih i dječijih igrališta		■	■	■	Građani	Broj korisnika	Podizanje kvaliteta zdravlja	
Stadion Otoka – intenziviranje sadržaja na i oko stadiona		■	■	■	Građani i sportski klubovi	Broj korisnika	Podizanje kvaliteta infrastrukture za sport i rekreaciju i stvaranje uvjeta za sportske aktivnosti	
Dvorana Dobrinja i „Ramiz Salčin“ Mojnilo		■	■		Svi građani	Broj posjeta	Podizanje kvaliteta sportske infrastrukture	
Otvaranje prvog kina i njegov rad		■	■	■	Svi građani, posebno učenici i penzioneri	Broj projekcija i posjetilaca	Podizanje kvaliteta života	
OC2 Osiguravanje socijalne sigurnosti i inkluzije	1. Mjera inkluzija djece, mladih, žena, starih, manjinskih grupa, invalida	Pomoć invalidima	■	■	■	Invalidi	Broj projekata koje su kreirali i predložili (10 godišnje)	Inkluzija i oslobađanje od ovisnosti
		Osiguranje zdravstvene zaštite osobama starijim od 65 godina koje nemaju osiguranu istu	■	■	■	Stariji od 65 godina	Niti jedna osoba 65+ bez zdravstvene zaštite	Pristup zdravlju za sve starije od 65
		Podrška radu Centra za rani rast i razvoj djece	■	■	■	Djeca	Broj djece uključene u Centar (10% rast godišnje)	Podizanje kvaliteta razvoja djece
	2. Mjera socijalna i fizička sigurnost	Podrška institucionalnoj organizaciji mladih, osoba sa poteškoćama i drugih socijalno ugroženih osoba	■	■	■	Mladi	Broj projekata koje su dobili mladi (10 godišnje)	Podizanje kapaciteta apsorpcije, participacija, kooperacija
		Realizacija projekta grad po mjeri djeteta	■	■	■	Djeca	Broj uključene djece	Podizanje kvaliteta ljudskog kapitala
		Uključivanje mladih u implementaciju Zakona o upravljanju zajedničkim dijelovima zgrada u Kantonu Sarajevo	■	■	■	Mladi	Kvalitet stambenog fonda u objektima kolektivnog stanovanja	Kvalitet stanovanja
		Pomoć policijskoj upravi i širenje mreže videonadzora	■	■	■	Institucija sigurnosti i građani i svi sektori	Smanjivanje broja kriminalnih radnji za 10% godišnje	Osiguravanje sigurnosti života i imovine za sve građane i institucije javnog, privatnog i civilnog sektora
Pomoć socijalno ugroženim učenicima, raseljenim	■	■	■	Socijalno ugroženi,	Kvaliteta ishrane	Pristup hrani (MDG1)		

OC3 Izgradnja i razvijanje identiteta		osobama, korisnicima narodne kuhinje				raseljene osobe	Hrana za rad		
		Pomoć u osiguravanju alternativnog smještaja za socijalno ugrožene kategorije	■	■	■	Raseljene osobe	Broj socijalnih stanova	Pristup stanu	
	3. Mjera jačanje civilnog sektora		Podrška projektima nevladinih neprofitnih organizacija	■	■	■	Nevladine organizacije	Broj projekata	Jačanje civilnog sektora
			Podrška projektima udruženja boračke populacije	■	■	■	Borci	Broj projekata pripremljenih i prihvaćenih	Zaštita dostojanstva boračke populacije
			Pomoć građanima i građankama u ostvarivanju vjerskih sloboda	■	■	■	Svi građani	Broj i kvaliteta vjerske infrastrukture	Osiguravanje infrastrukture za potrebe vjerskog života i ostvarivanje samopoštovanja i očuvanje identiteta
	1. Mjera njegovanje tradicije		Organiziranje manifestacija	■	■	■	Svi građani		
			Izgradnja spomen-obilježja	■			Svi građani	Stavljanje objekta u funkciju	

Strateški cilj 3: Podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanje prostorom

SC3 Podizanje kvaliteta uprave, infrastrukture i upravljanje prostorom kao bitne komponente ugodnog življenja i uspješnog poslovanja								
OC	Program	Projekt	2014.	2015.	2016.	Korisnici	Indikatori	Razvojni efekti
OC 1 Razvoj dobre uprave	1. Uvođenje E uprave	Uvođenje E administracije	■	■		Službenici Općine i građani	Okončanje projekta	Efikasnija uprava
		Uvođenje E pisarnice	■			Službenici Općine i građani	Okončanje projekta	Efikasnija uprava
		Edukacija zaposlenih i korisnika usluga Općine	■	■	■	Zaposleni	Broj korisnika obuhvaćenih obukom	Podizanje kvaliteta uprave
		Promocija mogućnosti E uprave	■	■	■	Građani	Broj informiranih	Podizanje zadovoljstva korisnika
	2. Integriranje aktivnosti i jačanje kapaciteta za upravljanje lokalnim razvojem	Prilagođavanje organizacione strukture Općine zahtjevima vremena	■			Građani i firme	Brzina i kvaliteta rješavanja zahtjeva građana i firmi	Bolja i efikasnija uprava
		Jačanje kapaciteta i pozicioniranje LOKOM-a	■	■	■	LOKOM	Rezultati poslovanja LOKOM-a	Bolje i efikasnije upravljanje imovinom Općine
		Educiranje, osnaživanje i podrška građanima i LOKOM-u u upravljanju stambenim fondom	■	■	■	Etažni vlasnici i LOKOM	Kvalitet stambenog fonda	Podizanje kvaliteta stambenog fonda
		Promjena odnosa građana prema imovini Općine	■	■	■	Svi građani i firme	Broj oštećenja imovine	Smanjivanje troškova na saniranju šteta po osnovu oštećene imovine
	3. Razvoj sistema strateškog planiranja	Izrada i ažuriranje strateških razvojnih dokumenata	■	■	■	Administracija i građani	Broj i kvalitet dokumenata	Bolje strateško upravljanje
		Priprema godišnjih akcionih planova za sve usvojene strateške dokumente	■	■	■	Administracija i građani	Broj i kvalitet dokumenata	Bolje strateško upravljanje
		Povezivanje strateškog i budžetskog planiranja	■	■	■	Administracija i građani	Kvalitet veze između strateških dokumenata i budžeta	Bolje strateško upravljanje
		Razvijanje sistema indikatora za mjerenje rezultata rada pojedinih službi	■	■		Općinske organizacije i službe		Bolja i efikasnija uprava
		Razviti sistem praćenja realizacije strateških programa i projekata, kao i njihovo vrednovanje	■	■	■	Općinske službe i građani	Razvijen sistem	Bolje i efikasnije upravljanje općinom
	4. Razvoj lokalnog partnerstva za ključnim učesnicima	Lokalno partnerstvo sa civilnim sektorom	■	■	■	Nevladine organizacije	Broj i rezultati projekata	Jačanje civilnog sektora
Lokalno partnerstvo sa drugim organizacijama i institucijama		■	■	■	Administracija, građani i firme	Broj i kvalitet uspostavljenih partnerstava	Racionalnije korištenje sredstava i bolje zadovoljavanje potreba građana	
OC 2 Ravnomjerno podizanje kvaliteta infrastrukture	1. Ravnomjerno podizanje kvaliteta saobraćajne infrastrukture	Sufinansiranje u izgradnji IX transverzale	■	■	■	Svi građani	Broj izgrađenih kilometara	Bolja povezanost
		Sufinansiranje u izgradnji A transverzale	■	■	■	Svi građani	Broj izgrađenih kilometara	Bolja povezanost
		Sufinansiranje u rekonstrukciji i izgradnji VI transverzale, uključujući i kružni tok u naselju Buča Potok	■	■	■	Svi građani	Broj izgrađenih kilometara	Bolja povezanost
		Asfaltiranje ulica	■	■	■	Svi građani	Broj izgrađenih kilometara	Bolja povezanost

		Ravnomjerno povećanje kapaciteta saobraćaja u mirovanju	■	■	■	Svi građani	Broj parking-mjesta	Rješavanje problema parkiranja
		Podrška građanima u ostvarivanju prava na javni gradski saobraćaj (vrijednost za novac)	■	■	■	Svi građani	Broj i učestalost linija	Davanje prednosti javnom gradskom saobraćaju u odnosu na privatni/smanjivanje zagađenja zraka
		Participacija u pokrivanju prostora općine vodovodnom i kanalizacionom mrežom	■	■	■	Građani na područjima koja nisu pokrivena vodovodnom i kanalizacionom mrežom	Kilometri izgrađene vodovodne i kanalizacione mreže	Osiguravanje pristupa vodovodnoj i kanalizacionoj mreži
		Osnaživanje i podrška građana u ostvarivanju prava na komunalne usluge koje su platili	■	■	■	Građani	Broj prigovora građana	Zaštita prava građana u odnosu na komunalno preduzeće u uvjetima kada komunalna preduzeća ne pružaju usluge u dogovorenom obimu i kvalitetu
OC 3 Jačanje kapaciteta apsorpcije i kooperacije	1. Jačanje kapaciteta za korištenje EU i drugih fondova	Edukacija službenika o pisanju i upravljanju projektima	■	■	■	Službenici	Broj edukacija	Bolja i efikasnija uprava
		Formiranje odsjeka za pisanje projekata	■			Službenici	Broj uspješnih aplikacija	Finansijska i tehnička podrška
	1. Međuopćinska saradnja	Saradnja u realizaciji komunalnih objekata	■	■	■	Svi građani općine	Broj projekata po osnovu saradnje	Racionalnije korištenje sredstava
		Saradnja u pripremi i apliciranju prema EU i drugim fondovima	■	■	■	Javni, privatni i civilni sektor	Broj uspješnih aplikacija	Pristup tehničkoj i finansijskoj podršci
OC 4 Upravljanje prostorom	1. Program podizanja kvaliteta usluge za građane, posebno u mjesnim zajednicama	Edukacija službenika i namještenika (profesionalno, stručno, tehnički)	■	■	■	Službenici i namještenici	Broj edukacija i broj učesnika u edukaciji	Bolja i kvalitetnija uprava
		Legalizacija bespravno izgrađenih objekata	■			Bespravni graditelji	Broj legaliziranih objekata	Bolje upravljanje prostorom
		Izrada nove provedbeno planske dokumentacije	■	■	■	Općina	Broj planskih dokumenata	Bolje upravljanje prostorom
		Izmjene i dopune prostornog plana	■			Općina	Usvojen dokument	Bolje upravljanje prostorom
	2. Program podizanja kvaliteta elektronizacije podataka	Digitalizacija provedbeno planske dokumentacije	■	■	■	Općina	Broj digitaliziranih dokumenata	Jednostavniji pristup prostornoplanskoj dokumentaciji
		Online pristup planskim dokumentima	■	■	■	Općina	Broj pristupa	Jednostavniji pristup prostornoplanskoj dokumentaciji

4.3. Plan zaštite i unapređenja okoliša

4.3.1. Sektorsko fokusiranje: evaluacija okolišnih problema i potencijala

Planom zaštite okoliša namjeravamo osigurati takvo odgovorno i održivo upravljanje prirodnim resursima i okolišem, kojim će se uravnoteženo zadovoljiti potrebe sadašnje i budućih generacija u lokalnoj zajednici. U dijelu socio-ekonomske analize koji se odnosio na stanje okoliša procijenjeno je stanje okoliša te se na osnovu utvrđenog stanja u nastavku navode glavni problemi zagađenja uključujući glavne izvore i materije koje uzrokuju zagađenje, te njihov mogući uticaj na zdravlje ljudi, okoliš i kvalitet života (naredna tabela).

Tabela 58. Najznačajniji identificirani okolišni problemi

Ekološki problem	Izvori i uzroci problema	Glavne zagađujuće materije	Uticaj na zdravlje	Uticaj na okolinu	Kvalitet života
Zagađenje zraka	Prekomjeran broj vozila, emisija polutanata iz stambenog sektora	SO _x , NO _x , CO, CO ₂ , CH ₄ , teški metali, čestice čađi i prašine	Respiratorna oboljenja, naročito u populaciji djece i starih osoba;	Akumulacija materija nastalih sagorijevanjem fosilnih goriva. Usljed slabe provjetrenosti dolazi do taloženja ovih materija i zagađenja zemljišta i vodotokova. Podstiče se proces nastanka smoga, što za posljedice ima promjenu intenziteta insolacije i kvaliteta svjetlosti. Dolazi do promjene osnovnih ekoloških uvjeta života na području općine.	Smanjen usljed pojave bolesti, ograničen boravak na otvorenom, naročito tokom zimskih mjeseci
Zagađenje vode	Otpadne vode iz domaćinstava, industrijskih postrojenja i malih privrednih preduzeća; cijeđenje vode iz gradske deponije podzemnim tokovima, prekomjerno trošenje pitke umjesto tehničke vode.	Fosfati, nitrati, teški metali, kiseline, organska onečišćenja	Mogućnost izbijanja epidemija zaraznih bolesti, mogućnost akumulacije u ljudskom organizmu i nastanka različitih teških oboljenja pojedinih organa (bubrezi,	Poremećaji životnih ciklusa u vodenim ekosistemima, nedostatak kiseonika, nemogućnost procesa samočišćenja vodenih tokova usljed visoke opterećenosti, pojava eutrofikacije, ireverzibilni razvoj degradacionih tipova ekosistema.	Pojava neugodnih mirisa u blizini i široj okolini vodotokova, smanjene ambijentalne vrijednosti prostora. Najveću opasnost predstavlja dugoročna mogućnost zagađenja podzemnih, a time i izvorišnih voda.
Problem upravljanja otpadom	Nedovoljna angažiranost javnog komunalnog preduzeća, nedostatak mjesta za odlaganje i odvojeno odlaganje otpada, nepoštivanje zakona od stanovništva, privrednih preduzeća, slab inspeksijski nadzor, nizak nivo ekološke educiranosti stanovništva, prekomjeran razvoj potrošnje kao generatora stvaranja otpada	Sve vrste otpada: čvrsti komunalni otpad, tečni otpad, industrijski otpad, organski i otpad, opasni otpad	Mogućnost nastanka epidemija zaraznih bolesti	Poremećaj prirodnih procesa kruženja materije i protoka energije u ekosistemima. Akumuliranje otpada i zagađivanje atmosfere, pedosfere i hidrosfere. Zaustavljanje kružnog toka materije kroz ekosisteme upotrebom nerazgradivih i slabo razgradivih materija	Smanjen svakodnevni kvalitet življenja u urbanoj cjelini je u najdirektnijoj vezi sa ovim pitanjem, sa svih aspekata življenja: zdravstvenog, sa aspekta ambijentalnog okruženja.
Problem upravljanja prostorom	Bespravna gradnja, dozvoljena gradnja i upotreba prostora bez osnova ekološkog planiranja, odlaganje otpada na površinama koje nisu tome namijenjene.	Sve vrste otpadnih materija koje nastaju kao posljedica nepostojanja komunalne infrastrukture, prekomjerno opterećenje postojeće infrastukture	Svi zdravstveni problemi uzrokovani nepostojanjem vodovodne i kanalizacione infrastrukture, zarazna oboljenja, fizička opasnost od pojave klizišta	Ireverzibilna degradacija zemljišta izgradnjom građevinskih objekata, nastankom divljih deponija, slabom sanacijom objekata.	Kvalitet življenja na prostoru općine primarno je smanjen degradacijom šumskih i livadskih ekosistema, uzurpacija prostora za odmor i rekreaciju.
Problem upravljanja biodiverzitetom	Problem koji proističe iz problematike upravljanja prostorom; Nedovoljno angažiranje javnog komunalnog preduzeća.	Sve vrste otpadnih materija koje nastaju kao posljedica nepostojanja komunalne infrastrukture, prekomjern o opterećenje postojeće infrastrukture.	Svi zdravstveni problemi koji proističu iz zagađenja zraka, iz nepostojanja komunalne infrastrukture.	Degradacija mogućnosti samoregulacije prostora putem ublažavanja negativnog efekta zagađenja zraka, zagađenja vode, promjena klimatskih uslova životne sredine, pojačani efekti globalnog zagrijavanja	Evidentno smanjen kvalitet življenja nepostojanjem zelenog pojasa oko prostora življenja; nedovoljno održanim prostorom za odmor i rekreaciju stanovništva, primjetan proces ograničavanja stanovništva na stambene i radne prostorije.
Potrošnja energije	Problem koji proističe iz potrošnje energije za zagrijavanje zgrada Tipa 6. Razlog tome je što su zgrade T6 izgrađene u doba intenzivne gradnje u 70-im i 80-im godinama prošlog vijeka.	SO _x , NO _x , CO, CO ₂	Sve vrste zdravstvenih problema koji se mogu povezati sa okolinom	Akumulacija materija nastalih sagorijevanjem fosilnih goriva. Usljed slabe provjetrenosti dolazi do taloženja ovih materija i zagađenja zemljišta i vodotokova. Podstiče se proces nastanka smoga, što za posljedice ima promjenu intenziteta insolacije i kvaliteta svjetlosti.	Smanjen usljed pojave bolesti, ograničen boravak na otvorenom, naročito tokom zimskih mjeseci. Povećanje izdataka za grijanje u zimskoj sezoni.

Izvor: Prilagođeno prema Lokalnom akcionom planu za okoliš općine Novi Grad za period 2005 – 2015.

Urađena socio-ekonomska analiza za zaštitu okoliša općine Novi Grad Sarajevo je sintetizirana u formi SWOT matrice u okviru koje su identificirane lokalne snage, koje se kao poluge mogu iskoristiti za rješavanje kritičnih okolišnih problema, lokalne slabosti i ograničenja, koje bi trebalo unaprijediti i prevazići, kako bi se olakšalo rješavanje kritičnih problema i osiguralo čuvanje i efektuiranje ekoloških potencijala, prilike u okruženju, koje se mogu iskoristiti za rješavanje kritičnih problema i potencijala i prijetnje iz okruženja, koje ugrožavaju ekološke potencijale i vode pogoršavanju kritičnih okolišnih problema (naredna tabela).

Tabela 59. SWOT matrica općine u oblasti zaštite okoliša

	SNAGE	SLABOSTI
PRILIKE	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Nova orijentacija u upravljanju Općinom ▪ Postojanje sistema zbrinjavanja otpada ▪ Briga za okoliš (urađen LEAP) ▪ Započeti i djelimično realizirani projekti na zaštiti okoliša ▪ Spremnost lokalne samouprave za rješavanje problema u oblasti zaštite i unaprjeđenja okoliša ▪ Organizacijska sposobnost 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Ugrožen okoliš, nerazvijeno upravljanje okolišem ▪ Nizak nivo znanja i ekološke svijesti građana ▪ Nedostatak sredstava za finansiranje projekata iz LEAP-a ▪ Nedostatak akreditovane laboratorije za kontrolu kvaliteta okoliša ▪ Nepostojanje plana upravljanja otpadom na nivou općine ▪ Nedostatak prostorno - planske dokumentacije ▪ Zagađenje zraka i nedostatak plana upravljanja kvalitetom zraka ▪ Neuređenost korita vodotoka ▪ Neuspostavljanje zona sanitarne zaštite oko lokalnih izvorišta vodosnabdijevanja ▪ Nepostojanje kanalizacionog sistema u padinskim naseljima ▪ Nepostojanje postrojenja za prečišćavanje otpadnih voda u pojedinim dijelovima Općine ▪ Veliki broj klizišta ▪ Bespravna gradnja ▪ Divlje deponije ▪ Slabo korištenje alternativnih energetskih izvora ▪ Zagađenost voda i nepostojanje planova zaštite voda ▪ Nedostatak planske dokumentacije za okolinsko upravljanje ▪ Neusklađenost općinskih akata sa zakonskom regulativom višeg nivoa u oblasti prostornog planiranja, te nepostojanje akata vezanih za zaštitu okoliša.
	PRILIKE	PRIJETNJE
EKSTERNI	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Uvođenje mehanizama i instrumenata za upravljanje okolišem ▪ Ulaganja u podizanje energetske efikasnosti ▪ Predpristupni fondovi EU ▪ Postojanje međunarodnih donatorskih i kreditnih institucija ▪ Međuopćinska saradnja ▪ NVO kao potencijal za razvoj (zajednički projekti, zajedno sa NVO provoditi programe edukacije stanovništva i dr.) ▪ Kreiranje novih zakonskih propisa (promjena i prilagodavanje) ▪ Korištenje obnovljivih izvora energije ▪ Formiranje centra za integralni sistem upravljanja otpadom ▪ Edukacija stanovništva sa svrhom podizanja ekološke svijesti u cilju zaštite okoliša 	<ul style="list-style-type: none"> ▪ Politička, ekonomska i finansijska nestabilnost ▪ Zaostajanje BiH u procesu pridruživanja EU, kašnjenje u dobijanju statusa zemlje-kandidata (nemogućnost korištenja fondova za ekologiju) ▪ Aktiviranje klizišta usljed prirodnih nepogoda ▪ Limitiranost prostornih resursa ▪ Globalni uticaj zagađenja ▪ Klimatske promjene ▪ Elementarne nepogode ▪ Globalna ekonomska kriza ▪ Otežana koordinacija između viših nivoa vlasti i općine ▪ Nepoštivanje pozitivnih zakonskih propisa ▪ Nedovoljan pravni i institucionalni okvir

Izvor: Rezultati radionice Radne grupe za okoliš

4.3.2. Ciljevi zaštite i unapređenja okoliša

Metodologija izrade lokalnih akcionih planova zaštite okoliša, koju preporučuje REC, ne postavlja eksplicitan zahtjev za definiranje ciljeva unapređenja okoliša kao zasebnim metodološkim korakom. Umjesto toga, ovdje se govori o određivanju prioriteta područja, za koje se onda izrađuje akcioni plan. Prioritetna područja praktično predstavljaju grupe izabranih prioriteta problema, do kojih se došlo na osnovu identificiranih okolišnih problema (Tabela). Konkretno, okolišne probleme i potencijale, koji su identificirani kroz socio-ekonomsku analizu i onda procijenjeni putem SWOT analize, u Općini Novi Grad, moguće je grupirati u sljedeća područja:

- upravljanje kvalitetom zraka;
- održivo korištenje, zaštita i upravljanje vodnim resursima;
- upravljanje otpadom;
- korištenje, zaštita i upravljanje prostorom;
- energetska efikasnost;
- biodiverzitet i zaštita prirodnog i kulturnog naslijeđa.

4.3.3. Programiranje unapređenja za prioriteta područja zaštite okoliša

Strateški cilj zaštite okoliša Općine do 2020. godine je očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom. Kao operativni ciljevi zaštite okoliša za prioriteta područja identificirana su dva cilja, kako slijedi:

OC1 Zaštita prirode, očuvanje i unapređivanje kvalitete okoliša
OC2 Povećanje energetske efikasnosti

Mjere u okviru operativnog cilja 4.1 su: unapređenje kvaliteta zraka, zaštita prostora, prirodnih i kulturno-historijskih vrijednosti, okolinsko upravljanje, unapređenje upravljanja i kvaliteta vodenih resursa i upravljanje otpadom.

U okviru operativnog cilja 4.1. planirana je samo jedna mjera koja se odnosi na program utopljanja objekata.

Treba istaći da je prvi operativni cilj kreiran u skladu sa funkcionalnim grupiranjem okolinskih problema koji se prije svega odnose na zaštitu prirode, a da je drugi operativni cilj istaknut s obzirom na značaj koji bi trebao imati u narednom periodu iako se njegov suštinski značaj može podvesti također pod cilj zaštite prirode i unapređenje kvaliteta okoliša.

U procesu definiranja operativnih i strateških ciljeva zaštite okoliša Općine Novi Grad Sarajevo u obzir su uzeti i relevantni strateški razvojni dokumenti na nivou općine, grada, kantona, entiteta i države. Najznačajniji strateški dokument iz oblasti životne sredine na nivou BiH je Akcioni plan zaštite životne sredine Bosne i Hercegovine (NEAPBiH) uključujući osam prioriteta oblasti NEAP-a: vodni resursi/otpadne vode, održivi razvoj ruralnih područja, upravljanje životnom sredinom (informacioni sistem/integralno planiranje/edukacija), zaštita biološke i pejzažne raznolikosti, otpad/upravljanje otpadom, privreda/održivi razvoj privrede, i javno zdravlje. Drugi značajni strateški dokumenti iz ove oblasti, koji su doneseni na entitetskom nivou su Strategija zaštite okoliša Federacije Bosne i Hercegovine (usvojena u januaru 2009. godine) i Federalna strategija zaštite voda (usvojena u junu 2010. godine).

Pored strateških dokumenata, plan zaštite i unapređenja okoliša općine Novi Grad u interakciji je i sa zakonodavnim okvirom u oblasti okoliša u Federaciji BiH i Kantonu Sarajevo. Zakonodavni okvir u oblasti okoliša uređen je u okviru čak osam zakona koji su na snazi i to o: zaštiti okoliša, zaštiti prirode, upravljanju otpadom, prostornom planiranju i korištenju zemljišta, upravljanju vodama, zaštiti zraka, slobodnom pristupu informacijama te upravnom postupku.

Za operativni cilj povećanje energetske efikasnosti razmotreni su i Strateški plan i program razvoja energetskog sektora Federacije BiH, Zakon o energetskej efikasnosti u Federaciji Bosne i Hercegovine te studije Energetska efikasnost u javnim objektima u Kantonu Sarajevo i Pобољшanje energijske efikasnosti u stambenim objektima na poručju Kantona Sarajevo. Pored toga, u kontekstu provođenja energetskog pregleda, izrade ekonomski opravdanih mjera i investiciono-tehničke dokumentacije sagledani su i važeći propisi za ovu oblast (član 81a Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine "Službene novine Federacije BiH" broj: 2/06; 72/07; 32/08; 4/10; 13/10; 45/10;), Pravilnik o energetske certifikiranju objekata ("Službene novine Federacije BiH", br. 50/10 i prilozi), Pravilnik o uslovima za osobe koje vrše energetske certifikiranje objekata ("Službene novine FBiH", br. 28/10) i Smjernice za provođenje energetskih pregleda.

4.3.4. Međupćinska i međuinstitucionalna saradnja u zaštiti okoliša

Potrebe za međupćinskom saradnjom najizraženije i najvidljivije su upravo u području zaštite okoliša. S obzirom na izražene zahtjeve u pogledu međusobne koordinacije više aktera iz različitih općina, nerijetko i različitih nivoa vlasti, za otpočinjanje i realizaciju ovih projekata trebalo bi predvidjeti više vremena i napora nego za projekte koji imaju lokalni domet i obuhvat. U tom kontekstu Općina je u dosadašnjem periodu učestvovala u realizaciji brojnih projekata koji su uključivali međuinstitucionalnu saradnju.

Međupćinska saradnja će doći do izražaja posebno u realizaciji projekata unapređenja kvaliteta voda dok će kod projekata energetske efikasnosti ključna biti međuinstitucionalna saradnja. Treba napomenuti da, s obzirom na nadležnost, veliki broj projekata Općina treba realizirati ili nastaviti realizirati sa institucijama koje su u pregledu projekata navedene kao partneri u realizaciji.

4.3.5. Očekivani ishodi sa indikatorima

Svi projekti, programi su artikulirani na način da se osigura postizanje operativnih i strateških ciljeva i u konačnom ostvarivanje postavljene vizije. Za svaki od projekata su navedeni mjerljivi indikatori preko kojih će se pratiti progres i vršiti evaluacija ishoda. Treba napomenuti da je praćenje promjena u području zaštite okoliša često tehnološki zahtjevan proces jer obično podrazumijeva postojanje kapaciteta koji mogu periodično vršiti određena mjerenja, za koja su potrebni posebna oprema i stručno osoblje. Ovakvi kapaciteti obično postoje samo u većim i razvijenijim lokalnim zajednicama. U tom kontekstu u određivanju indikatora smo bili vođeni principom da se predlože samo indikatori koji su jasno mjerljivi i za čije je mjerenje dostupna oprema.

4.3.6. Okvirna finansijska konstrukcija

U skladu sa finansijskim mogućnostima i odgovornostima, nadležnostima i pravima, sredstva za realizaciju projekata i programa zaštite okoliša u funkciji ostvarivanja operativnih i strateških ciljeva osiguravat će se iz sljedećih izvora:

- Budžetska sredstva Općine Novi Grad Sarajevo
- Sredstva Grada Sarajeva
- Sredstva Kantona Sarajevo za osiguravanje funkcija iz svoje nadležnosti
- Sredstva entitetskih organizacija i institucija
- Sredstva po osnovu donacija
- Sredstva po osnovu partnerstva sa javnim komunalnim preduzećima
- Sredstva povučena iz domaćih i međunarodnih fondova, programa i projekata (UNDP, IPA, drugi)

Iz budžetskih sredstava Općine Novi Grad Sarajevo za operativne ciljeve u okviru strateškog razvojnog cilja četiri očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom u periodu od 2014. do 2016. godine na godišnjem nivou izdvajati će se oko 3%.

4.3.7. Plan zaštite okoliša za period 2014 - 2016.

SC4 Očuvanje i zaštita okoliša i efikasno upravljanje energijom									
OC	Programi	Projekt	2014.	2015.	2016.	Korisnici	Indikatori	Razvojni efekti	
OC1 Zaštita prirode, očuvanje i unapređivanje kvalitete okoliša	1. Unapređenje kvaliteta zraka	Implementacija zakonodavnog okvira energetske efikasnosti na nivou Kantona Sarajevo vezano za energetske certifikacije objekata javnih institucija koje pružaju javne usluge	■	■	■	Stanovništvo	Broj certificiranih objekata	Smanjivanje potrošnje energije	
		Postavljanje displeja za prikaz vrijednosti kvaliteta zraka na Otoci i izmještanje stanice na Otoci izvan obuhvata ceste	■			Stanovništvo	Stavljanje u funkciju	Informiranost o kvaliteti zraka	
		Nastavak aktivnosti na povećanju zelenih površina i sadnji drveća	■	■	■	Stanovništvo	m2 zelenih površina i broj zasadenih stabala i grmlja	Unapređenje kvalitete zraka	
		Podizanje krovnih vrtova		■	■	Stanovništvo	Broj realiziranih projekata	Unapređenje kvalitete zraka	
		Provođenje medijskih kampanja o ispravnom loženju, korištenju odgovarajuće vrste goriva i peći i korištenju termoizolacije	■	■	■	Stanovništvo	Broj kampanja i broj učesnika	Manja zagađenost zraka	
		Izrada plana za slučaj prevelike zagađenosti zraka u cilju smanjenja upotrebe privatnih automobila i zagrijavanja prostora	■			Stanovništvo	Usvojen plan	Manja zagađenost zraka	
	2. Zaštita prostora i prirodnih i kulturno-historijskih vrijednosti	Zaštita i valorizacija prirodnih vrijednosti, rekonstrukcija postojećih kapaciteta, izgradnja novih, obogaćivanje ponude lokaliteta Park-šuma Mojmiilo	■	■	■	Stanovništvo	m2 otkupljenih parcela zemljišta Broj realiziranih projekata Donošenje RP Park-šuma Mojmiilo Broj korisnika i broj radnih mjesta	Zaštita prostora i povećanje kvalitete življenja Edukativni programi	
		Participacija u realizaciji Projekta Memorijalni kompleks park-šuma Žuč	■	■	■	Stanovništvo	m2 otkupljenih parcela zemljišta, Projektna dokumentacija, realiziran projekat	Zaštita kulturno-historijskih vrijednosti	
		Nastavak podizanja "zelenih zidova" oko glavnih saobraćajnica	■	■	■	Stanovništvo	Broj zasadenih stabala	Očuvanje prirodnog kapitala (zraka)	
		Formiranje "ekoloških ostrva" u urbanom dijelu	■	■	■	Stanovništvo	Broj realiziranih projekata	Očuvanje prirodnog kapitala (zraka)	
		Participacija u pošumljavanju amfiteatra gradske deponije	■	■	■	Stanovništvo	Broj zasadenih stabala	Zaštita prostora i prirode, Zaštita zraka (sanitarno-higijenska funkcija)	
		Sanacija klizišta	■	■	■	Stanovništvo	Broj saniranih klizišta	Očuvanje prirodnog kapitala, Zaštita prostora i prirode	
		Deminiranje preostalog miniranog prostora	■	■	■	Stanovništvo	m2 deminirane površine	Zaštita sigurnosti ljudi, prostora i prirode	
		Učešće u realizaciji Projekta Memorijalni kompleks DB Tunel spasa	■	■	■	Stanovništvo	Realiziran projekat	Zaštita kulturno-historijskih vrijednosti	
		Uspostavljanje specifične zaštite prirodnih resursa na prostoru Okrugla šuma		■	■	Stanovništvo	Uspostavljeno partnerstvo sa univerzitetskom zajednicom	Očuvanje prirodnog kapitala, zaštita prirode	
	Očuvanje šumskih ekosistema	■	■	■	Stanovništvo	Broj posjetilaca	Stvaranje uvjeta za zaštitu prirodnih vrijednosti		
	3. Okolinsko upravljanje	Kreiranje registra izdatih okolinskih dozvola za područje općine Novi Grad Sarajevo	■	Kontinuirano	Kontinuirano	Općinska administracija	Kreiranje registra	Unapređenje okolinskog upravljanja	
		Izrada novog Lokalnog ekološkog akcionog plana Općine Novi Grad	■	■		Općinska administracija	Usvajanje dokumenta	Unapređenje okolinskog upravljanja	
		Uspostava centralne baze podataka o stanju okoliša u Općini Novi Grad (u skladu sa nadležnostima)			■				
		Uvođenje sistema i načina kontrole (dugoročno) i potrošnje fosilnih i neekoloških goriva za potrebe stanovništva koja postaju sve više zagađivač prostora općine	■	■		Općinska administracija	Kreiranje baze	Unapređenje okolinskog upravljanja	
	Implementacija zakonodavnog okvira energetske efikasnosti na nivou Kantona Sarajevo vezano za energetske	■	■			Broj certifikata	Unapređenje okolinskog upravljanja		

		certifikaciju objekata javnih institucija							
		Program saradnje sa zajednicom na implementaciji projekata iz oblasti zaštite okoliša	■	■	■	Stanovništvo, Općinska administracija, Prosvjetna zajednica	Definiran program Broj realiziranih aktivnosti Broj učesnika u aktivnostima	Unapređenje okolinskog upravljanja i unapređenje kvalitete života	
		Uvođenje standarda ISO 14001 u općinsku administraciju	■	■	■	Općinska administracija	Dobijanje certifikata ISO 14001	Unapređenje upravljanja okolinom i smanjenje zagađenja okoline	
	4. Zaštita i unapređenje kvaliteta vodenih resursa		Praćenje kvalitete procjednih voda od nadležne institucije	■	■	■	Stanovništvo	Broj mjerenja i izvještaji o kontroli	Unapređenje kvalitete voda i zaštita zdravlja ljudi
			Regulacija korita rijeke Bosne - I faza	■	■	■	Stanovništvo	Dužina zaštićene obale	Zaštita voda Zaštita okoline infrastrukture, Zaštita zdravlja stanovništva, Zaštita prostora
			Regulacija vodotoka Lepenica na potezu od propusta na lokalnom putu Rajlovac - Vogošća do gradske deponije	■	■	■	Stanovništvo	Dužina uređenog vodotoka	Zaštita okolne infrastrukture, Zaštita zdravlja stanovništva
			Nastavak realizacije aktivnosti na projektu izgradnje natkrivenih niša i postavljanja kontejnera za odvojeno prikupljanje otpada	■	■	■	Stanovništvo	Broj postavljenih kontejnera i izgrađenih natkrivenih niša	Unapređenje upravljanja otpadom
	5. Upravljanje otpadom		Formiranje reciklažnih dvorišta	■	■	■	Stanovništvo	m ² osiguranog prostora za reciklažna dvorišta	Unapređenje upravljanja otpadom
			Izrada plana upravljanja otpadom	■	■	■	Općinska administracija	Usvajanje plana	Unapređenje upravljanja otpadom
			Utopljanje škola i zgrada javnih institucija	■	■	■	Svi korisnici prostora	Definiran program/studija, broj škola i javnih institucija	Smanjenje potrošnje energije
OC2 Povećanje energetske efikasnosti	1. Utopljanje objekata	Utopljanje objekata kolektivnog stanovanja	■	■	■	Svi korisnici prostora	Definiran program/studija, broj zgrada	Smanjenje potrošnje energije	
		Utopljanje objekata individualnog stanovanja	■	■	■	Svi korisnici prostora	Definiran program/studija, broj individualnih objekata	Smanjenje potrošnje energije	

5. AKCIONI PLAN ZA 2014. GODINU

U toku 2014. godine pažnja općinskog načelnika i općinskih organa i službi, kao i Općinskog vijeća, predstavnika javnog, privatnog i civilnog sektora koncentrirat će se na:

1. Strategiju razvoja općine Novi Grad Sarajevo za period do 2020. godine, koja podrazumijeva sljedeće aktivnosti u 2014. godini:

- a) Provođenje javne rasprave o Strategiji, odnosno javne konsultacije sa predstavnicima civilnog, privatnog i javnog sektora općine;
- b) Usvajanje Strategije;
- c) Izradu akcionih planova i druge planske i projektne dokumentacije za provođenje Strategije;
- d) Izradu, ažuriranje, provođenje, monitoring i evaluaciju Strategije razvoja i drugih razvojnih dokumenata;
- e) Izradu provedbene planske dokumentacije;
- f) Pripremu projektne dokumentacije;
- g) Izradu elaborata.

2. Izgradnju saobraćajne, komunalne, urbane, društvene infrastrukture, kao i investicije, sa fokusom na sljedeće aktivnosti u 2014. godini:

- a) Izgradnju kružnog toka u naselju Buča Potok;
- b) Rekonstrukciju i izgradnju saobraćajne infrastrukture;
- c) Izgradnju infrastrukture za saobraćaj u mirovanju;
- d) Izgradnju i sanaciju pješačkih staza, trotoara, stepeništa i rukohvata;
- e) Izgradnju, obnavljanje i/ili održavanje vodovodne i kanalizacione mreže;
- f) Regulaciju vodotoka Lepenica;
- g) Rekonstrukciju Doma zdravlja Kumrovec;
- h) Izgradnju i pomoć osnovnim i srednjim školama (OŠ Dobroševići, OŠ Aneks);
- i) Izgradnju sportske dvorane SRCE;
- j) Pripremu dokumentacije po odluci 19/13 SNKS o pristupanju izradi UP Rekreativni centar Dobrinja;
- k) Obnovu i/ili izgradnju vrtića (Vjeverica, vrtić na Dobrinji), tematskih i sportskih igrališta, biciklističkih staza, uređenje šetališta i trgova;
- l) Podršku radu sportskih i kulturno-umjetničkih društava;
- m) Sanaciju, adaptaciju i privremeno stavljanje u funkciju skloništa;
- n) Izgradnju javne rasvjete;
- o) Podršku NGO u njihovoj orijentaciji prema međunarodnim programima, projektima i fondovima.

3. Privredu i zapošljavanje u smislu očuvanja postojećih i kreiranja novih radnih mjesta, što uključuje sljedeće aktivnosti u 2014. godini:

- a) Planski razvoj poslovnih i industrijskih zona (priprema projektne dokumentacije, promocija, opremanje);
- b) Podsticanje firmi budžetskim sredstvima u funkciji privrednog razvoja i to putem:
 - a. regresiranja dijela kamatne stope;
 - b. sufinansiranja zapošljavanja pripravnika;
 - c. finansiranja promocije (izrada vodiča, druge aktivnosti);
 - d. finansiranja edukacije/prekvalifikacije.
- c) Vertikalna i horizontalna koordinacija podrške malim i srednjim firmama;
- d) Otvaranje bosanskih tržnica;

- e) Rješavanje imovinskopravnih odnosa po usvajanju Odluke RP RTV dom, i priprema dokumentacije po Odluci 19/13 SNKS o izradi UP kongresni centar Sarajevo.

4. Dobru upravu sa posebnim naglaskom na uvođenje e-uprave i kontinuiranu edukaciju svih zaposlenih, što uključuje sljedeće:

- a) Implementacija projekta e-uprave u funkciji transparentnosti, smanjivanja korupcije i povećanja efikasnosti uslužnosti;
- b) Osnaživanje i podrška građanima i građankama u ostvarivanju prava prema javnim komunalnim preduzećima koja pružaju usluge javnog gradskog prevoza;
- c) Osnaživanje i podrška građanima i građankama u ostvarivanju prava prema upraviteljima u cilju preveniranja socijalnih i ekonomskih problema vezanih za propadanje stambenog fonda; potpuno, pravovremeno informiranje i uključivanje građana u upravljanje sredstvima Općine za nužne popravke na objektima kolektivnog stanovanja (krovovi, fasade, nabavke i ugradnje PPZ);
- d) Uspostava efikasnog sistema nadzora nad trošenjem novca upravitelja;
- e) Provođenje legalizacije individualnih stambenih objekata; Tematska sjednica o daljem sprečavanju bespravne gradnje i efikasnijem izdavanju naknadne urbanističke saglasnosti i građevinske dozvole za legalizaciju objekta;
- f) Priprema projekata za povlačenje sredstava iz domaćih i međunarodnih programa i fondova;
- g) Jačanje međuopćinske saradnje;
- h) Permanentna i cjeloživotna edukacija;
- i) Podrška javnom preduzeću LOKOM i njegovo pozicioniranje;
- j) Izgradnja, adaptacija i opremanje objekta mjesnih zajednica, objekta Općine i drugih značajnih objekata uprave.

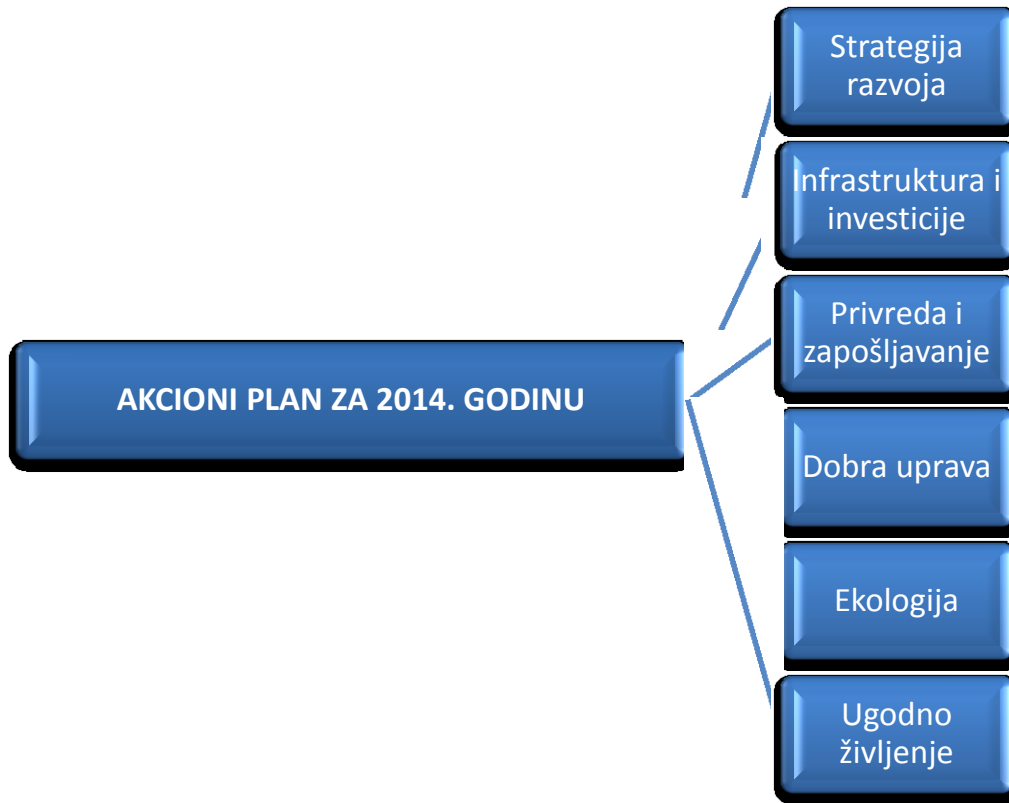
5. Ekologiju u smislu očuvanja, zaštite i unapređenja vode, zemljišta i zraka na području općine, koja podrazumijeva sljedeće aktivnosti:

- a) Održavanje čistoće i reda na svim javnim površinama; izgradnja natkrivenih niša za prikupljanje otpada i kontinuirani rad na edukaciji stanovništva vezano za odlaganje otpada i čistoću i red u općini, održavanje šahtova, slivnika i oznaka (imena ulica i numeracija objekata);
- b) Uređivanje i čišćenje vodotoka;
- c) Realizacija projekata energetske efikasnosti;
- d) Efikasno i brzo trajno sklanjanje pasa lualica s ulice u cilju zaštite zdravlja i života stanovništva (podrška radu higijenskog servisa u okviru javnog preduzeća LOKOM);
- e) Sanacija klizišta;
- f) Deminiranje;
- g) Uređenje lokaliteta Park-šume Mojnilo, lokaliteta brdo Žuč i drugih zelenih površina.

6. Izgradnju identiteta općine, odnosno stvaranje uvjeta da općina Novi Grad Sarajevo postane općina ugodnog življenja.

- a) Aktivan odnos prema ranjivim i marginaliziranim kategorijama stanovništva (djeca bez roditeljskog staranja, osobe u stanju socijalne potrebe, stariji bolesni, invalidi i manjinske grupe, izgradnja rampi, finansijska i svaka druga pomoć građanima da imaju pristup hrani, stanovanju, zdravlju, poslu);
- b) Izgradnja i čuvanje sjećanja na bitne događaje vezane za nastanak i razvoj općine (35 godina od formiranja općine);
- c) Obilježavanje značajnih datuma i događaja iz historije općine;
- d) Izgradnja, održavanje i uređivanje spomen-obilježja u funkciji čuvanja memorije;

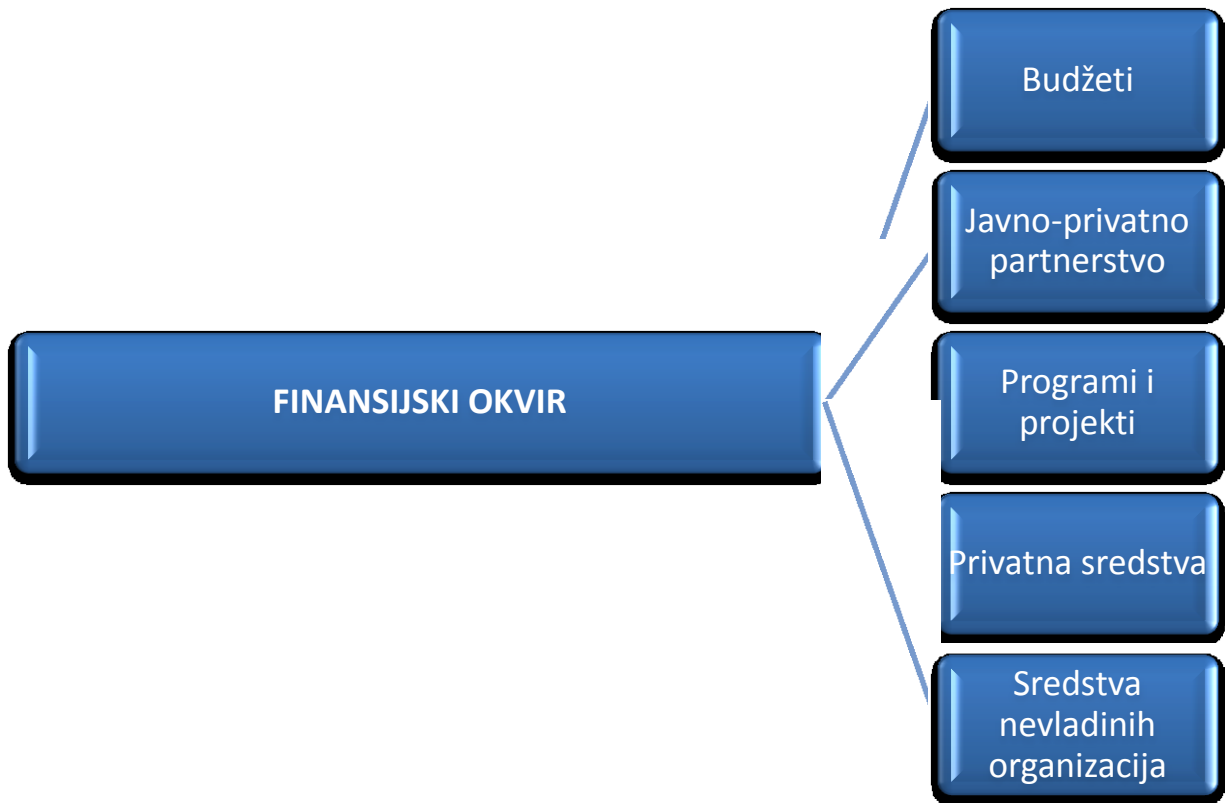
- e) Intenziviranje rada na nivou mjesnih zajednica temeljem uspostavljanja čvrste saradnje javnog, privatnog i civilnog sektora.

Slika 46. Akcioni plan za 2014. godinu

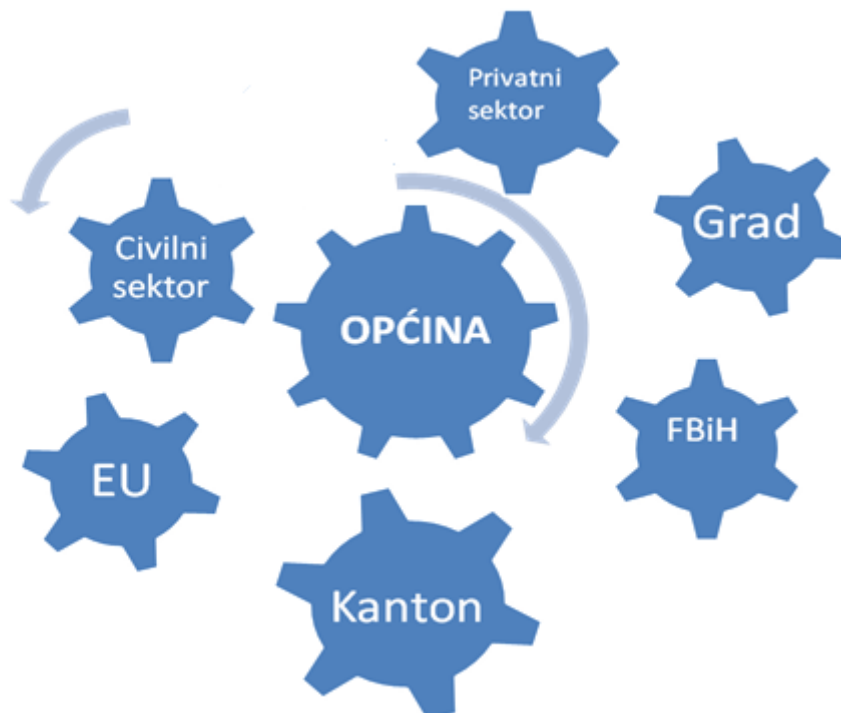
Za svaku od navedenih aktivnosti, u prethodnim poglavljima ovog dokumenta naznačeni su programi i projekti, dinamika realizacije, finansijski okvir, korisnici, indikatori i razvojni efekti.

Budžet svih nivoa vlasti, domaća i strana privatna sredstva, javno i privatno partnerstvo, kao i sredstva domaćih i međunarodnih projekata, programa i fondova predstavljat će okvir za realizaciju finansijskog plana. Bitna determinanta realizacije ovog akcionog plana je kombinacija vlastitih znanja, ideja i vještina sa jedne strane, i prilika, prije svega programa, projekata i fondova iz okruženja, sa druge strane.

Slika 47. Finansijski okvir

U organizacionom smislu planirano je jačanje određenih službi za pripremu aplikacija prema domaćim i međunarodnim programima, projektima i fondovima, kao i aktiviranje svih ključnih stakeholdera od nivoa mjesne zajednice, nevladinih organizacija, pa do načelnika i Općinskog vijeća.

Slika 48. Organizaciona struktura

Slika iznad prikazuje neke učesnike u realizaciji akcionog plana Općine za 2014. godinu.

Izvori

1. Agencija za finansijske, informatičke i posredničke usluge AFIP
2. Balta S. i drugi. Studija o zdravstvenom stanju stanovništva, higijenskim prilikama i zdravstvenoj djelatnosti u Kantonu Sarajevo u 2012. Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, Sarajevo, 2013.
3. Ferreira, R. i Braga, X. Economic Value of Health, Revista Brasileira de Epidemiologia, Vol.1 N0. 3, str. 308, 1998.
4. Godišnje i mjesečne publikacije. Federalni zavod za statistiku, Sarajevo
5. Izvještaj o poslovanju JKU Gerontološki centar za 2012., JKU Gerontološki centar, Sarajevo, 2013.
6. Izvještaj o poslovanju JU Kantonalni centar za socijalni rad za 2012., Kantonalni centar za socijalni rad Sarajevo, 2013.
7. Izvještaj o poslovanju KJU Disciplinski centar za maloljetnike za 2012.. Disciplinski centar za maloljetnike, Sarajevo
8. Izvještaj o praćenju kvaliteta zraka u Kantonu Sarajevo za 2012., Zavod za javno zdravstvo Kantona Sarajevo, 2012.
9. Izvještaj o primjeni Zakona o socijalnoj zaštiti, zaštiti civilnih žrtava rata i zaštiti porodice sa djecom u 2011. Centar za socijalnu zaštitu, Sarajevo, 2012.
10. Izvještaj o radu Fonda Kantona Sarajevo za stipendiranje i školovanje djece boraca, poginulih boraca i poginulih civila - žrtava rata „IKRE“. Fonda Kantona Sarajevo za stipendiranje i školovanje, Sarajevo, 2013.
11. Izvještaj o radu Fonda Kantona Sarajevo za stipendiranje i školovanje djece boraca, poginulih boraca i poginulih civila - žrtava rata „IKRE“ sa izvještajem o finansijskom poslovanju za 2012. Fonda Kantona Sarajevo za stipendiranje i školovanje, Sarajevo, 2013.
12. Izvještaj o radu i finansijskom poslovanju JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo za 2012. godinu, JU Dom zdravlja Kantona Sarajevo, Sarajevo, 2013.
13. Jačanje sistema socijalne zaštite i inkluzije djece u BiH: Akcioni plan socijalnog uključivanja u sistem dječije zaštite u općini Novi Grad Sarajevo (2010 - 2011.), Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2009.
14. Lokalni akcioni plan za okoliš – LEAP. Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo

15. Makroekonomski pokazatelji po kantonima u FBiH i godinama. Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo
16. Nacrt strategije razvoja sporta u općini Novi Grad Sarajevo 2013 - 2018., Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013.
17. Operativni program lokalnog ekonomskog razvoja općine Centar za period 2006 - 2010. Zavod za planiranje razvoja Kantona Sarajevo, Sarajevo
18. Poboljšanje energijske efikasnosti u stambenim objektima na području Kantona Sarajevo, REIC Regionalni centar za obrazovanje i informiranje iz održivog razvoja za Jugoistočnu Evropu. Sarajevo, 2009.
19. Profil Općine Novi Grad Sarajevo. Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo, 2013.
20. Registar emisija u zrak za područje Kantona Sarajevo za 2010. godinu (skraćena verzija), Centar za ekonomski, tehnološki i okolinski razvoj – CETEOR d.o.o. Sarajevo, oktobar 2011 - april 2012.
21. Socioekonomski pokazatelji po općinama u FBiH i godinama. Federalni zavod za programiranje razvoja, Sarajevo
22. Statistički godišnjak Sarajeva 1983., Zavod za statistiku BiH, Sarajevo, 1984.
23. Strategija razvoja općine Novi Grad Sarajevo do 2015., Općina Novi Grad Sarajevo, Sarajevo
24. Studija efikasnosti ulaganja u smanjenje toplotnih gubitaka u sektoru kolektivnog stanovanja u Kantonu Sarajevo (općine Novi Grad i Novo Sarajevo), CETEOR, Sarajevo
25. Studija planiranja i održivog upravljanja zemljišnim resursima, Poljoprivredno-prehrambeni fakultet Sarajevo, Sarajevo, 2010.
26. Studija prestrukturiranja potrošnje prirodnog gasa, IGT i Sarajevogas, Sarajevo, 2002.
27. www.novigradsarajevo.ba
28. Zakon o osnovama socijalne zaštite, zaštite civilnih žrtava rata i zaštite obitelji sa djecom, Kanton Sarajevo, Sarajevo
29. Zakon o principima lokalne samouprave u FBiH, FBiH, Sarajevo
30. Zakon o vodama Federaciji BiH, FBiH, Sarajevo